

F. J. PAJEKEN

ŽIVOT U AMERICI

SA OSAM SLIKA

NAKLADA KNJIŽARE · ST. KUGLI · ZAGREB

Br. 813

ŽIVOT U AMERICI

DOŽIVLJAJI MLADA ISELJENIKA

ZA MLADEŽ NAPISAO

F. J. PAJEKEN

SA 8 SLIKA

Aci za „odličan“ 31.VII.45.
Mama

1908

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE ST. KUGLI, ZAGREB, ILICA 30.

Moji mili prijatelji!

»Ovaj je u Americi našao svoju sreću!« govorilo se o mnogim mojim suputnicima, kad sam se nakon mnogogodišnjega boravka u Južnoj i Sjevernoj Americi vraćao u svoju lijepu, hrvatsku domovinu. Za puta pripovijedao mi je gdjekoji svoje doživljaje u novom svijetu, a osbito doživljaji jednoga još mladoga čovjeka bijahu tako zabavni i poučni, da je vrijedno, da vam ih ispripovijedim.

Ako budete pratili sudbinu mojega junaka, koji je, rastavljen od svojih roditelja, već kao dječak u tuđoj zemlji i među tuđim ljudima bio prisiljen, da si sam svoj kruh zaslužuje, vidjet ćete, da mu je po *vjernom izvršivanju dužnosti, po marljivosti, ustrajnosti i uzdanju u Boga* pošlo za rukom, prokrčiti sebi put, dok se i o njem moglo reći: »Ovaj je u Americi našao sreću!«

Neka vas ta knjiga veseli i neka si steče mnogo prijatelja!

Pisac.

GLAVA PRVA.

Dolar.

U listopadu 1865. vukao se na Broadway-u u New-Yorku plaho uz kuće dječak od kakovih petnaest godina, obučen u ljetno odijelo, koje nije pristajalo za ono hladno i vlažno vrijeme. Kadšto bi zadrhtao od zime, a onda se opet činilo, kao da namjerava saći u koju gostionicu u pivnici, pred kojima je češće postajkivao.

Nitko se nije na nj obazirao.

»Time is money!«* veli Amerikanin, i doista, tko promatra te ljude, koji se, idući za svojim poslom, žure, hrle i trče po pločnicima te lijepe i široke ulice, koja je puna kuća od šest i više katova, taj će vidjeti, da Amerikanin ne izgovara samo često svoju obljubljenu poslovicu: »Vrijeme je novac!« već da prema njoj i radi. Sve trči, kao da je svaki časak zlata vrijedan. Nitko se ne brine za drugoga, i koji ne hoda dosta brzo, toga jednostavno rinu na stranu. — Naprijed! Naprijed! Time is money!

Na kolniku miču se dva beskrajna, gusta reda kolica i visoko natovarenih teretnih kola svake ruke, a njihovi vodići nastoje, da dođu što brže naprijed. Vičući i psujući nukaju svoga prednjaka, da se žuri, a ovaj čini to isto sa svojim.

Kad ne bi na prijelazima stražari dižući svoje glavno oružje, jake kijače, od časa do časa zaustavljali kola i tako otvarali put za pješake, bio bi prijelaz preko ulice nemoguć; ali put je slobodan samo jedan čas. Žurno polete ljudi na jednu i na drugu stranu, i opet kreću kola gusto jedna za drugima dalje. »Get up! Get up!«** ječi odasvud iz ustiju kirijaša. Njihov bič pucketa i spušta se zviždeći na hrbat konjski. Svaki hoće da nadoknadi, što se morao na čas preko svoje volje zaustaviti, i da drugoga prestigne. — Naprijed! Naprijed! Time is money!

---

* Vrijeme je novac (izg. taim iz möne).
** Kao naše: »Hijo!«

Neprestance puni zrak mukla tutnjava, nastala od kotača, koji se vrte, od topota konjskih nogu i tisuće ljudskih glasova. Već se hvatao mrak.

Dječak se zaustavio pred jednom krčmom u pivnici, i požudnim pogledima motraše različita jela u izlozima, koja su imala prolaznike privabiti. Rukom se uhvati za želudac, i brzo, kao da bi se mogao poradi svoje odluke pokajati, sađe niz ono nekoliko stepenica, što je vodilo u pivnicu.

Debeli vlasnik krčme, žute, rijetke, kose, ispod koje prosjajivaše ćelava lubanja, i okrugla, obrijana lica, baš je palio nekoliko plamenova plinskih, dok se smijući zabavljao s nekoliko muškaraca, koji su, s čašama pred sobom, ili se naslanjali na krčmarski stô, ili sjedili za malenim stolićem u dnu uske zadimljene sobe. Pošto je oštro pogledao novoga, mlađahnoga gosta, japita ga: »What do you want, Sir? Take a seat.« (Što želite, gospodine? Izvolite sjesti).

Dječak stade plaho kod vrata i odgovori oborenih očiju prevrćući smeteno svoj slamnati šešir među prstima: »Želio bih nešto jesti; ali nemam novaca, pak bih vas zamolio, da mi date kakovgod poso, da odslužim, što pojedem.«

Krčmar se nasmije. »To zveči jako lijepo; ali ja vas male lopove već dobro poznam,« odgovori on rugajući se. »Prošle sam nedjelje dao konak takvoj ništariji. Jeli biste i pili kao mlaci, ali čovjeku ne ćete biti ni od najmanje pomoći. Ne, dragi moj! Tu se ne ćeš ništa naučiti, i ...,« on mu rukom pokaže vrata.

»Ta ne budite tako nemilosrdni,« reče jedan od gosti. Dječak ga je pogledao velikim, tamnim očima, a moleći izraz, koji je u njima bio, valjda ga je ganuo. »Vi ste inače vrlo dobrostivi; zašto da s tim dječakom ne pokušate još jednamput. Možda je on iznimka od općenitoga pravila.«

»Hu! hu!« mumljaše krčmar i počeše se za uhom. »Na, još ću se jedamput dati umekšati. Na, idi za stô i operi čaše u onom škafu, ali oprezno, da ništa ne razlupaš. — Kako se zoveš?«

»Pavao Radić,« odgovori dječak veselo i pogledavši zahvalno gosta dade se na posao.

»Pavao Radić? Dobro!« kimne krčmar i razgovaraše se dalje s gostima; ali malo zatim pristupi brzo k dječaku. »Što je to?« zaviče srdito. »Nijesam li rekao? Jedan je kao drugi; vi ništarije nijeste ni za što. Tako ti pristoji pranje čaša kô psu žderanje trave, derane! Svuci kaput i zasuči rukave od košulje. — Tako! — A sad se prihvati posla. Ta ti primaš čaše

u ruke, kao da su od paučine. — Naprijed. To mora brzo ići. Već se rano priuči na to, da se žuriš; ako se hoćeš ovdje da protučeš, moraš trčati kao za okladu, inače ćeš doći pod noge drugima, — Nije li istina, gospodo?« obrati se ponovno na goste i ujedno pozdravi nekoliko drugih ljudi, koji su došli u krčmu. »Good evening!« (Dobar večer). »Evening. Take a seat.«

Pavao Radić vrlo se trudio, da čaše brzo i dobro očisti; ali mu je posao išao teško od ruke, jer nije bio na nj priučen. A i pogled mu se vrlo često svrtao na različita jela, koja su stajala na stolu, i nekoliko puta pritisnuo je rukom želudac. — »Dajte mi nešto jesti; već dva dana nijesam ništa okusio,« šapne on nakon nekog vremena krčmaru, koji je, naslonjen o sto, slušao razgovor svojih gosti.

Krčmar ga nije čuo, ili ga nije htio čuti. »Da, vi imate pravo!« umjieša se on u razgovor. »Nijesam rekao previše, ako ustvrdim, da više nego polovica useljenika padne u ruke bezdušnim ljudima i da kukavno propadnu ili takav život sprovode, prema kojemu im se mora činiti život u domovini presretnim. Dobre vijesti o nekima, kojima se sreća nasmiješila, vabi druge naseljenike, koji tvrdo vjeruju, da ovdje moraju naći sreću, i ...« zveket prekine njegove riječi. Brzo se okrene. »Gle! nesreća je gotova!« zaviče on crven od gnjeva i odgura na stranu dječaka, koji je prestašeno držao u rukama ostanke razbite čaše. »Hoćete li jošte tvrditi,« obrati se on onomu gostu, koji je uložio riječ za Pavla, »da ima iznimaka kod toga korova? Ja sam vam odmah rekao; te skitnice nijesu ni za što. — Nosi se, derane! Ja te ne mogu trebati. Moje čaše stoje novaca, a ja te nijesam ovamo postavio, da ih razbijaš. Napolje! Ti si zadnji, kojega sam kod sebe primio.«

Prije nego se je mogao naš Pavao razabrati, bio je vani pred krčmom usred ljudi, kojima se žurilo; oni su ga nemilosrdno na sve strane gurali, da si načine put. Plaho se stisne uz kuću, i kao omamljen zurio je u bučno mnoštvo.

Nebrojena svijetla rasvijetljivahu sada ulicu, u kojoj su, osim gorućih plinskih svjetiljaka na ulici, bili još gotovo svi prozori visokih kuća sjajno rasvijetljeni. Kao i prije prolazili su beskrajni redovi kola na cesti jedan kraj drugoga, a na pločniku bijaše stiska veća nego prije. Veselo razgovarajući se vraćahu se radnici od svoga posla, i svak se žurio, da dođe kući, da se ondje u krugu svojih odmori ili s njima razveseli i rastrese.

Kako je dječak zaviđao tim ljudima, koji su se veselo smijali. Sve ih je kod kuće čekala hraniva, dobro priređena večera, koja im je nakon mučna dnevna posla dvostruko prijala, a on nije imao ni komada hljeba, da si malo utaži glad, koji ga je sve više mučio. Njegov prazni želudac bolio ga je nesnosno te se kadšto grčevito stezao. Osim toga bilo mu je zima. Vjetar je oštro duvao s istoka i prodirao je ledeno kroz njegovo tanko, ljetno odijelo. — Da se malko ugrije, vukao se dalje uz kuću; ali pred izlozima, za kojima bijahu postavljena jela, opet bi stao, i oči mu lakomo gutahu bogato blago. Kako malo od toga bi njemu dosta bilo, da se nasiti!

»Ja ću si kupiti kobasicu i onoga lijepoga, bijeloga kruha, koji mi tako prija,« začuje Pavao glas kraj sebe, kad je opet stao pred jednom gostionicom, i okrenuvši se opazi dječaka i djevojče, oboje mlađi nego on, kako su revno brojili nešto sitnoga novca.

»Ti si imao pravo, Franjo,« nastavi djevojče. »Pred Boylers Oyster-Saloon-om nije potrebno dugo pružati ruke. Gospoda, koja ondje ulaze i izlaze, daju rado. — Dođi! Ovdje na Broadway-u sve je preskupo. Ja poznam jedan dućan u Howart-Streetu, gdje je sve jeftino.

Oboje otrča.

Pavao se sjeti, da Boylers Oyster-Saloon nije daleko. Besvjesno pođe onamo, i za nekoliko časova stajaše već pred golemim, sjajno rasvijetljenim finim staklima. — Više razderane i zamazane djece stajaše pred širokim ulazom, koji je bio šarenim kamenjem taracan. On je vidio, kako su djeca dobivala milostinju, i plaho se umiješa među njih.

U taj tren izađu iz kuće dva elegantno obučena gospodina dobre volje.

»Gle! Ti mali derane!« obrati se on šaleći se k Pavlu, koji je skinuo šešir i plaho pružio prema njemu otvorenu ruku. »Ti si jak momak, a izgledaš prilično pošteno. Ne sramiš li se prosjačiti? — Na! Uzmi ovo,« reče on i utisne dječaku novac. »Kupi si zato vunenu košulju; ti si prelako obučen. A onda reci svojim roditeljima, da je grijeh i sramota, da se ne brinu za to, da naučiš raditi, da barem toliko zaslužiš, da si možeš za zimu toplije odijelo nabaviti. — Tornjajte se, vi male ništarije!« zaviče on ostaloj djeci, koja su ga bučno okružila. »Nijednoga centa* ne ćete od mene dobiti. Ja vas poznam. Vi ovdje svaki dan prosjačite, a onda lakoumno potrošite novce,

---

* dolar (oko 60 Dinara) ima 100 centa.

što ste ih dobili.« Onda primi prijatelja ispod ruke i udalji se s njim.

Sad okruže djeca Pavla.

»On ti je previše dao. Koliko imaš? Ti bi mogao s nama dijeliti. Daj nama nešta!« vikahu zaglušno djeca, i nekoji ga već prihvatiše za ruku, da mu otmu, što je dobio.

Njemu se zgadi od te lakome i musave rulje, i naglo otrči od njih. — Sad više nije bio u nevolji. Veselo stane pred jednom svjetiljkom i pogleda novac u svojoj desnici. On se prestraši. Bio je to dolar. — Gospodin se zacijelo prevario. Da potrči za njim pa da ga upozori na bludnju? Ali teško bi ga prepoznao, jer se jedva usudio pogledati ga u lice. On svrati pogled na ljudsku vrevu. Pri tom opazi izlog jedne trgovine kobasicama i šunkama, i nešto ga silno vucijaše k njoj. Sad je mogao sa sasvim drugim osjećajima promatrati ta tečna jela, od kojih je smio izabrati, što je samo hotio. Ta sad je imao novaca, da sve plati; ali nije li mu gospodin svjetovao, što da kupi?

Kako je bio smeten, jedva je njegove riječi čuo. On si ih dozove u pamet, i najednoć mu od stida krv navali u glavu. »Ne stidiš li se prosjačiti?« Bilo mu je kao da je netko za njim to pitanje ponovio. — Plaho se ogledao. — Ali ni sad se nije nitko na nj obazirao; ipak navuče šešir dublje na čelo, kao da hoće da zapriječi, da mu tko ne pročita s očiju, što je učinio. — Da, on je prosio. Kao kakav težak teret slegne mu se ta krivnja na grudi, i kao živa vatra pekao ga je dolar u ruci. — Najradije bio bi ga bacio; ali to mu se činilo grijehom. — Sad opazi nedaleko od sebe čovjeka, naslonjena na ugao od kuće, kojemu je falila jedna ruka i obje noge, i koji je sa šeširom u ruci skromno čekao na milodare prolaznika. Sijeda mu je bila kosa, sijeda brada. Postarom vojničkom kaputu, koji pokrivaše njegovo mršavo, pognuto tijelo, mogao si naslućivati, da je stari bogalj žrtva nedavno dovršenoga građanskoga rata. Jadnik ne mogaše raditi, te je tako bio prinuđen prositi.

Brzo priskoči Pavao k njemu i metne mu dolar u kapu. Nato se htio opet ukloniti; ali ga bogalj zadrži za kaput.

»Hej, dječače. Na tebi se ne vidi, da bi mogao dijeliti blago,« progovori on začuđeno. »Odakle tebi taj toliki novac? Nijesi li ga možda ukrao? Onda ga samo opet uzmi!«

»Ne, ne! Novac nije ukraden,« odgovori dječak brzo. »Ja sam ga dobio od jednoga gospodina.«

»A zašto ga sam ne ćeš da zadržiš?«

»Jer — jer — ga nijesam pošteno zaslužio, jer sam ga — isprosjačio.« propenta Pavao crven od stida.

»Ali — zašto si onda prosjačio?« zapita nemoćnik vrlo začuđen.

»Jer sam gladan, a nemam gdje noćiti,« odgovori dječak, i oči mu se zasuze. »Ja sam ovdje sam u gradu i ne mogu naći posla, koji bi bio za me prikladan. Da sam prosio, saznao sam istom onda, kad je već gotovo bilo, a sad se zato gorko kajem. — Ne! Radije ću umrijeti od glada, negoli upotrijebiti taj novac, da se najedem.«

Nemoćnik promatrao je neko vrijeme pozorno dječaka; onda stavi šešir na glavu, provuče svoju ruku ispod mišice dječakove i reče mu prijazno:

»Dođi, moj sinko! Moj je stan u blizini. Pođimo onamo. Zasad možeš kod mene ostati. Ne mogu ti doduše mnogo ponuditi, ali bolje i to nego ništa. — Dođi!« — —

Po sata iza toga sjeđaše Pavao sa svojim zaštitnikom, kojemu bijaše ime Marko Mandić, u malenoj sobici na tavanu jedne kuće u Leonard-Streetu, te je požudno večerao kobasicu, sira i kruha.

Kad se nemoćnik najeo, gledao je dječaka šuteći i nukao ga je od časa do časa kimanjem glave, da samo dalje jede; onda zapali vatru na malenoj peći, na koju je postavio limenu posudu za kavu.

Kad si je dječak utažio glad, stane se ogledavati po sobiti, koja je bila rasvijetljena lampom sa razbitom kuglom. Gole bijahu stijene, koje su nekoć bile bijelo oličene; samo kod peći visjaše iznad škrinje, na kojoj stajaše limene šalice, zemljan vrč za vodu i jedna čaša, komad zrcala u drvenu okviru. Osim staroga stola i dva stolca, koji su već također jako bili oglodani od zuba vremena, bijaše još u kutu oveća škrinja, a nasuprot uskom prozoru, na kojem bijaše čista zavjesa od katuna, ležahu dvije slamnjače, preko kojih bijaše rasprostrto više starih, istrošenih vunenih pokrivača.

»Carski baš nije stan uređen, sinko,« progovori Marko Mandić smiješeći se. »Ali dragi Bože, odakle da i uzmem? — Moja draga gazdarica, gospođa Planinšak, rado bi mi mnogo popravila; ali to ja ne ću, jer je već to mnogo, da tu besplatno stanujem. Prije sam joj mogao plaćati, jer sam pomalo nešto novaca uštedio, te se nijesam morao brinuti, što ću sjutra jesti; ali jednoga dana, kako sam nesiguran na svojim drvenim štakama, sruših se niza stube, i tako mi se opet otvori moja stara rana na prsima. Dugo sam ležao u bolnici, i kad sam se

opet donekle oporavio, nijesam imao više ni dinara, ali zato nešto duga. Dobra gospođa Planinšak namirila ga je, Bog neka joj to naplati! Međutim sam još nekoliko puta bio bolestan; ali—,« i on se lukavo nasmiješi —, »pobrinuo sam se zato, da to nije ni mene ni dobru gospođu ništa stajalo, i ta me misao tješi. — Pluća mi više ne rade, kako bi trebalo. Ti si jamačno opazio, kad smo išli ovamo, kako sam teško disao, a u noći me muči prokleti kašalj tako, da često mislim, da ne ću drugoga dana doživjeti. — Sa stravom očekujem zimu, jer su sjeverni i istočni vjetrovi za me otrov.« — On sažme ramenima. — »Ali to se ne da promijeniti. Napolje moram, da imam što gristi. — A sad mi reci, momče, kako je moguće, da se ti tu po New-Yorku potucaš? Da si ti još zelen*, to ti se na nosu pozna. Ja ne mislim, da si bio tako lakouman, te si ostavio našu lijepu hrvatsku domovinu, da živiš ovdje pustolovnim životom — kako to čine gdjekoji pretjerani dječaci u tvojim godinama, koji nijesu od svojih roditelja dobili dosta šiba; jer onda bi mi žao bilo, da sam te primio, ili bi mi morao sveto obećati, da ćeš se popraviti i lijepo pametno povratiti se u domovinu.«

»Budite bez brige; nijesam od svoje volje sâm,« odgovori Pavao s uzdahom. »Rado ću vam pripovijedati svoje zgode i nezgode.«

Nemoćnik kimne. »Bit će mi drago.« Onda sjedne na stolac, a dječak počne:

»Ja sam jedinac svojih roditelja, koji su sa mnom stanovali u našem lijepom Zagrebu, gdje je moj otac bio imućan trgovac. Zadnjih je godina međutim trgovina počela nazadovati, jer mi je otac imao velikih gubitaka, kad je jedna tvrtka propala, kod koje je on imao uloženo mnogo novaca. — Od jednoga prijatelja mojega oca, koji se pred mnogo godina odselio u Ameriku, dobivali smo neprestance tako povoljnih vijesti, da su moji roditelji napokon, ako i teška srca, odlučili iseliti se, i pred pet nedjelja prispijemo ovamo. — Moj je otac namjeravao, da se negdje nastani kao farmer, jer mu je trgovina dozlogrdila, a on već odavna imao volju za ratarstvo. Kako su ga opomenuli, da se čuva varalica, koji prodaju zemlju, koje nema, to je mnogo ponuda odbio. Napokon se pogodio s nekim čovjekom, imenom Wilson, koji je tvrdio, da ima mnogo zemlje, koje će on s mojim ocem iskrčiti. Mr.** Wilson

* Grren-people (zeleni narod) zovu se u Americi doseljenici. ** Mr. = Mister, gospodin.

bijaše prijazan i uslužan gospodin, kojega je napokon zavoljela i moja majka, premda je inače veoma oprezna u biranju društva. On je dragovoljno pomagao oca zborom i tvorom kod kupovanja; nije žalio truda, ako mu je mogao poslužiti, tako da se moj otac napokon potpuno u njega pouzdavao. S oduševljenjem govorio je o plodnosti svojih zemalja, te je nagovorio mojeg oca, da polovinu svote izda za lokomobil, koji bi se imao za njima poslati, da uzmognu raditi parom. Nedjelju dana poslije našega dolaska u New-York odvezosmo se svi zajedno na kolodvor, da otputujemo na Zapad. Ali tu — malo prije odlaska vlaka — izjavi iznenada Mr. Wilson, da je svoju lisnicu s papirima i većim dijelom svojega novca zaboravio kod svojega odvjetnika. On da je doduše pošten, koliko zna; ali čovjek ne može nigda biti dosta oprezan. Bilo je već kasno. Brzo su vijećali, što bi bilo najbolje učiniti, i napokon se složiše, da ću ja drugi dan s gosp. Wilsonom za njima otputovati. On je naime vruće molio, da me smije zadržati kao druga na putovanju, pošto je već moj otac izrazio nakanu, da će također ostati; ali ga je Mr. Wilson opomenuo na neprilike, koje će imati poradi svoje prtljage, koja je već bila u vlaku. Gladeći si svoju lijepu plavu punu bradu, što je često običavao činiti, kad je govorio, reče on mojemu ocu: ‚Putujte samo mirno, gospodine Radiću; za malo ćemo se dana opet vidjeti. Da je Pavao dobro kod mene spravljen, to znadete, ili' — a tu kao da je bilo malo prikora u glasu —, ne ćete da mi povjerite vašega sina?' — To je odlučilo, i moj otac mi dade moju željezničku kartu i nekoliko dolara, jer se već čuo znak za odlazak. Samo smo još imali toliko vremena, da si rečemo zbogom; i onda odleti vlak s mojim roditeljima.«

»Hm, hm, hm!« gunđaše Marko Mandić, kad je Pavao na čas zamuknuo. »Radoznao sam, što će sad slijediti.«

»Ja pođem s gospodinom Wilsonom natrag u grad,« nastavi dječak. »Moj se pratilac još uvijek grdio, kako je to i pred mojim ocem činio, poradi svoje zaboravnosti i nemarnosti. Pogledavši na svoju uru reče srdito, da već sigurno ne će svoga odvjetnika naći u pisarni; ali doskora se opet razveseli, i kad smo prolazili mimo neke gostionice, pozove me, da nakon toga straha popijem s njim čašu vina, kad je i onako put k odvjetniku uzaludan. Ja sam bio žedan; osim toga me bijaše obuzeo neprotumačivi strah, kad mi je nestalo roditelja ispred očiju, i osobito, da se oslobodim neugodnog čuvstva, popio sam poslije prve čaše još više njih, kako me je nukao M. Wilson, koji je sve živahnije govorio, dok nijesam napokon — ni

sam ne znam, kako je to moguće bilo — zaspao. Ja se opet probudim, kad me jedna ruka nemilo prodrmala za ramena. Gostioničar stajaše preda mnom i reče mi, da je ponoć već odavno minula, a on da bi zato rado zatvorio svoj posao, jer su baš posljednji gosti otišli. Zato neka se udaljim i ja. — Nemilo začuđen skočim na noge. Mr. Wilsona ne bijaše više tu, a kad sam gostioničara upitao za nj, odgovorio mi je on, da je gospodin, s kojim sam došao, već prije više sati platívši račun otišao. — Tjeskobna me slutnja obuzme. Htjedoh izvaditi lisnicu, u kojoj bijaše željeznička karta, ali je nije bilo; samo novci, koje mi je moj otac dao, bili su još u džepu od mojih hlača. Leden mi znoj polije čelo, i ja se srušim na stolac. — Gostioničar i njegova žena, koja je također k meni pristupila, opazili su, kako sam se prestrašio. Puni sućuti zapitaše me, što mi se dogodilo, i ja im sve ispripovijedim. Kad sam svršio, pročitao sam im u licima unaprijed njihov odgovor. Oni su bili tvrdo uvjereni, da su moji siromašni roditelji zajedno sa mnom pali u ruke varalice.

»Hm, hm, hm!« zagunđa nemoćnik opet. »To si je čovjek lako mogao misliti; ali ako nijesi imao sredstava, da pođeš za svojim roditeljima, mogao si im barem pisati i javiti im, u kakovu si kukavnom položaju. Nijeste li se dogovorili, gdje ćete se opet naći?«

»Mr. Wilson spomenuo je doduše mojemu ocu jednu gostionicu u Chicagu, ali ja se nikako nijesam mogao domisliti njezinu imenu, ma koliko sam razmišljao,« odgovori Pavao uzdišući. »Jedina mi je nada bila, da će me roditelji, ako za nekoliko dana ne dođem k njima, tražiti, i toga mišljenja bio je i gostioničar, koji je drugo jutro sa mnom otišao na policiju i ondje javio, što se sa mnom dogodilo. On mi je ponudio za stan i hranu za neko vrijeme u svojoj gostionici posla, što sam sa zahvalnošću primio. — Svaki sam dan odonda išao k policiji i u gostionicu, u kojoj smo stanovali; ali do danas nijesu moji roditelji pitali za me. Tko zna, nijesu li već mrtvi,« doda zdvojno.

»Oho! Kako možeš odmah zdvajati,« reče Marko Mandić prijekorno. »Ako je taj Wilson tvoga oca prevario i prodao mu zemlju, koju nije ni imao, — što je vrlo vjerojatno — onda je jamačno našao i sredstava, da prinuka tvoje roditelje, da ne pitaju za te. Taki ljudi su pripravni na svaku opačinu. Ali o tome ćemo kasnije govoriti. — Pripovijedaj dalje. Ti si dakle ostao u gostionici?«

Pavao kimne. »Ja sam ondje pomagao, koliko sam mogao; ali ja nisam nikada tjelesno radio, i zato mi je bilo sve teško. Nije gotovo prošao ni jedan dan, a da nijesam bio psovan; sad sam radio prepolagano, sad prenaglo. Sve sam se nesretniji osjećao, i kad mi je gostioničar, pošto sam jednoga dana kup tanjura bacio sa stola i razbio, pokazao srdito vrata, bio sam, da iskreno velim veseo. — Neko sam se vrijeme onda zadržavao u Castle-Gardenu i nosio seljacima prtljagu u gostionice; ali tim sam jedva toliko zasluživao, da sam mogao živjeti; kadšto sam morao dapače dodati od novaca, što mi ga je otac ostavio. Napokon sam imao samo jedan dolar, i u nadi da ću naći u gradu ljepši i unosniji posao pođoh onamo. Više sam dana uzalud tražio, i kad sam već bio sasvim bez sredstava, primih s veseljem ponudu jednoga sitničara, da mu raznosim robu. Moje se nade ne ispuniše. Davali su mi najteže poslove i gonili me od jutra do mraka. Kao izlupan mogao sam tek oko ponoći leći spavati. Psovan bio više nego u mojem prvom poslu kod gostioničara, i kad je sitničar, surov, vazda nezadovoljan čovjek, jednoga jutra dapače ruku na me digao, pobjegoh. — Odonda sam nemirno kojekuda lutao. Većinom sam radio za objed, a noću sam obično spavao u Central-Parku na klupi ili u grmu, a kad je postajalo sve hladnije, onda u skrovitu kutu u gradu. — Tako sam kukavno životario; ali sada već dva dana ne mogu ništa da zaslužim. Sve me jače mučio glad i zima, i pošto me je večeras vlasnik jedne gostionice već za pô sata protjerao, dadoh se gotovo zdvojan zavesti na prosjačenje, kad sam čuo od djece, kako se na taj način lako dolazi do novaca. Jedan gospodin dao mi je dolar, ali me je u isto vrijeme i podsjetio, što radim. Sad sam istom sa stravom uvidio, dokle sam spao, i od stida htio bih propasti u zemlju. Vi ste prinuđeni, jer nemate ni nogu ni ruku, da živite od tuđega milosrđa; ali za me je sramoti živjeti na taj način, dok još mogu micati ruke svoje.« — Dječak je govorio sa sve većim uzbuđenjem, i njegovi prije blijedi obrazi zacrveniše se.

»Imaš pravo, sinko!« prizna bogalj, i nastavi žurno: »Ti veliš, da nijesi kod kuće tjelesno radio; čim si se dakle bavio?«

»Išao sam u školu, gdje sam marljivo učio.«

»Učio? Hm, hm!« zagunđa Marko Mandić. »Što? Ako smijem pitati.«

»Što se već uči u školi: pisati, čitati, hrvatski, njemački, latinski, prirodopis, zemljopis, povijest' kemiju' fiziku; a osim

toga dao me je otac kod kuće obučavati od izvrsnoga učitelja i u engleskom jeziku ...«

»Stani za Boga!« poviče bogalj i pograbi se rukom za glavu. »Glava mi već šumi, kad sve to čujem. Da, to je sve vrlo lijepo; ali zasada ti sve to ništa ne koristi. Za te bi bolje bilo, da si umjesto svih ti znanosti naučio pravo baratati s čekićem i čavao u stijenu zabiti, a da po prstu ne udariš. Ti razumiješ, što tim hoću da kažem: upotrebljavati valjano ruke svoje. Sad nijesi naučan na takav posao; zato ti ni ne prija, a to je glavni razlog, zašto su te ljudi vazda nakon kratka vremena otpravili, i zašto nijesi mogao dobiti trajna posla. U tebe nije bilo volje ni ljubavi za posao; a samo to čini najteže lakim i nesnosno snošljivim.

Pavao je šutio. On je ćutio, da Marko Mandić ima pravo. Dosad je svaki posao radio vrlo nerado, te se sam u sebi ljutio, što mora raditi takove stvari, kojih ne bi morao, da je ostao kod roditelja.

»Prema onomu, što si mi pripovijedao, ne čini mi se, da ćeš tako brzo naći svoje roditelje,« govoraše bogalj dalje. »Budući da ne možeš sad odmah upotrijebiti znanje, što si ga u školi stekao — ja bar ne znam, kako bi to moguće bilo — moraš se naučiti raditi, ako ne ćeš, da od gladi pogineš; to znači, čvrsto se rukama prihvatiti posla i micati kosti. Tko ovdje u Americi doista hoće da radi, taj može i u tvojim godinama dosta zaslužiti; samo ne smije prebirati, već mora uzeti, što mu se daje. I još jedno moraš naučiti, sinko moj; prigibati šiju. Ta čemu imamo džepove u hlačama? Da u njima stisnemo šake, ako nam tko učini krivo po našem mišljenju — a to nije uvijek — da — rijetko je ispravno. Ti si manji od svih, koji su stariji od tebe i bogatiji iskustvom. To si upamti; onda ti ne će biti teško činiti sve rado, što se od tebe zahtijeva i ako si dosta svjestan, da si učinio svoju dužnost, onda te ne može nikakova stroga riječ uvrijediti.«

»Ljudi su doista imali uzroka, da me grde,« uzdahne dječak; »pa ipak sam se uvijek poradi toga ljutio, da malo nijesam obolio.«

Marko Mandić srdito nabere svoje obrve. »To je pogrješka, koju moraš silom iskorijeniti. Opravdani ukor treba da te prinuka, da se popraviš; to nemoj nikad zaboraviti! — Čovjek može sve, što mora i hoće, a to ćeš doskora i ti uvidjeti, ako se budeš ozbiljno trudio kod svega, što radiš — kao što sam ti rekao, moraš spočetka — kod svega svoga znanja — zasluživati sebi hljeb radom ruku tvojih. Ne misli, da je samo tebi

tako. Ovdje u Americi ima mnogo pometača ulica i običnih radnika, koji su u Evropi bili doktori medicine ili prava. Da su ostali kod onoga, što su učili, bili bi od gladi poginuli, a sad imadu kruha. Ali dakako, oni će se moći opet povratiti k svojemu pravomu zvanju, ako ih ne ostavi strpljivost i ustrajnost; to je glavna stvar. — Što si u školi naučio, to sačuvaj za poslije dok to ne uzmogneš upotrijebiti. Zasada misli samo na to, da ti je dragi Bog osim razuma dao dvije zdrave, jake ruke. Sad su samo one za tebe od vrijednosti. Brini se za to, da ih naučiš upotrebljivati, i ti si spašen.«

»Ja bih već znao, čim bi ti mogao zasluživati kruh,« nastavi bogalj nakon kratke šutnje. »Prije tebe stanovao je kod mene dječak od prilike u tvojim godinama, koji je svojim roditeljima u Evropi utekao. Kad je vidio, da u Americi ne leži zlato na cesti, živio je od poštenoga rada, kako sam čuo, dok nije jednoga dana jedan njegov rođak za nj saznao i k sebi ga uzeo. Svoj alat je ovdje ostavio, i ja sam ga spremio. Ako hoćeš poslušati moj savjet, pokušaj s njim svoju sreću. — Znaš li cipele čistiti?«

Pavao pogleda začuđeno kod toga neobičnoga pitanja. »Ne znam; ali mislim, da baš nije teško.«

»Odgovor mi se sviđa,« kimnu Mandić zadovoljno se smiješeći. »Otvori taj sandučić. U njem ćeš naći kladu i ormarić s više kefa i nekoliko limenih škatuljica laštila.«

Dječak izvadi sve to iz sanduka.

»Tako! Sad svuci jednu svoju cipelu, metni u nju lijevu ruku i postavi je na kladu,« nastavi bogaj smiješeći se. »Tako je dobro. — Sad misli, da je to cipela jednoga gospodina. Pošto si mu pozorno zavrnuo hlače, namaži nešto laštila na cipelu.«

Pavao učini, kako mu je rečeno.

»Stani! Oprezno i štedljivo! Laštilo stoji novaca — — — — Hm, hm! Dosad se u to baš ne razumiješ osobito; ali vježba čini majstora. — Tako! — Sad uzmi kefu za prvo čišćenje. — Stani! Tako ne ide. Čekaj«. S mukom sjedne bogalj na zemlju.

»Gle! Ovako treba da uzmeš kefu u ruke. Zapamti si! A sad kefaj, da se laštilo razdijeli po cijeloj cipeli. Sad dovrši čišćenje s drugom kefom. — — Gledaj, kako se pomalo ističu sjajna mjesta, kako postaju sve veća i veća! — — Ovdje još malo, — tu još malo. — Sad još jedamput preko cijeloga — i — sad je cipela sjajna kao zrcalo. — No! Što veliš sada? Nije li ugodno, kad čovjek vidi uspjeh svojega rada? — Da, samo gledaj svoje obje cipele. Tu je razlika kao između dana i noći,«

nasmije se on, pošto je opet ustao podupiran od dječaka i kašljući pao na stolac.

»Druga mora isto tako sjajna postati,« reče dječak vatreno, i odmah se dade na posao.

Smiješeći se promatraše ga njegov učitelj. »Ti nijesi tako nespretan, kako misliš, i za kratko ćeš vrijeme to isto tako razumjeti kao kakav stari,« reče on s priznanjem, i dok je dječak čistio, poučavao ga je još gdjegdje, dok nije i druga cipela sasvim jasno crna stajala do prve. »Vidiš li sinko, kako je lak posao, ako ga čovjek vrši s voljom i ljubavlju? — Sad čuj moj prijedlog. Sutra ćeš uzeti ovu kladu pod jedno rame, a ormarić s kefama i laštilom pod drugo, pak ćeš idući ulicama dovikivati gospodi sa zamazanim cipelama: »Shine, shine!«* Ako komu na licu vidiš, da bi se htio dati poslužiti od tebe, daj se odmah na posao i ne predomišljaj se dugo. Klekni i čisti. — No? Što veliš na to?«

Dječak se zacrveni i gledaše preda se. »Ja ću rado pokušati, samo se bojim, da gospoda ne će biti sa mnom zadovoljna,« odgovori on plaho.

Marko Mandić kimne. »Spočetka će te po svoj prilici mnogi psovati, o tom sam osvjedočen, ali tim više treba da nastojiš oko toga, da bolje radiš, osobito, kad te za tvoj posao plaćaju. Misli na to, da je ukor u tom slučaju opravdan, i ako bi te ipak gnjev preobladao, metni lijepo ruke u džepove. — Star, topal kaput i kapa onoga dječaka leže još u sanduku. On jamačno ne će to nikad više zahtijevati, jer bi inače već odavna bio po to došao; zato to smiješ mirne duše upotrebljavati.«

»Vi mi dobro hoćete — ja to znam — i zato vam od svega srca hvalim!« reče Pavao iskreno i pruži bogalju ruku. »Otkako sam osamljen, nije još nitko tako prijazno sa mnom govorio kao vi, i bila bi sramota, kad ne bih htio poslušati vašega savjeta i sve učiniti, da vama udovoljim. O tom ću iz svih sila nastojati. Nadam se, da će me ostaviti tjeskobno čuvstvo, koje me obuzima, kad pomislim na buduće svoje zanimanje,« doda dječak s tihim uzdahom.

»Samo se ne boj, dragi sinko,« reče Marko Mandić sokoleći ga. »Komu daje dragi Bog posao, tome daje za nj i potrebitu sposobnost. — Često se ljudi tuže, da nemaju sreće; ali većinom su sami krivi, jer se ne laćaju posla, kad im se nudi, jer se plaho ugibaju svakomu radu, koji zahtijeva od njih nešto više obzirnosti i energije, nego što su je dosad pokazivali. Što

* Shine (šajn) = sjaj. Tako viču čistioci cipela u Americi.

od prave čednosti, što od lijenosti ostaju kod svoje tromosti i ne napreduju u svijetu. To si upamti i nemoj tako činiti. Uzdaj se uvijek u svoje sile, i ako poslije uvidiš, da si više hotio da uradiš, negoli odgovara tvojoj snazi, onda to mora tvoje častoljublje prinukati, da s marljivošću i ustrajnošću ipak svršiš, što si jedamput započeo, i uspjet će ti! — A sad uzmi kavu s peći. Gutljaj za žeđu, prije nego legnemo spavati, ne će nam škoditi. — Sutra ćemo rano ustati, a onda sinko, s voljom i ljubavlju, ali s pouzdanjem u se — *na posao!* — — —

GLAVA DRUGA.

TRI NAUKA.

Četrnaest je dana prošlo.

Tjeskobna srca krenuo je Pavao prvoga jutra na put, i plaho je riječ »shine!« izlazila iz njegovih usta; ali sreća ga je pratila te ga uvela u njegov zanat, a da nije sam mnogo tomu doprinio. Vrijeme bijaše kišovito, a zato i ceste blatne. Pavao opazi pred jednom državnom zgradom više dječaka svojega zanata, od kojih su neki već marljivo radili. Premda su ga dječaci srdito gledali, jer im nije bilo drago, da se njihov broj povećaje a tim zaslužba umanjuje, postavi se i on kraj njih i za kratko vrijeme naloži mu jedan gospodin, da mu očisti cipele. Gospodin mu je doduše nekoliko puta rekao, neka se žuri, ali je on ipak obavio svoj posao bolje, nego što se nadao, i radosno primi plaću za svoj posao. — Za ovim gospodinom dođe drugi, treći, i više njih, i nakon jedne ure već je imao priličan broj grošića u džepu. — Sad postade već hrabriji. Njegov »shine« bio je već glasniji, a i čišćenje mu je sve bolje od ruke išlo. Brzo mu je prolazilo vrijeme. — O podne posrkao je u jednoj krčmi toplu juhu, onda se opet dade na posao, i sasvim se začudio, kad se smračilo i na ulici planule svjetiljke. Zadovoljno ode kući, i više nego jedan dolar odbroji on na stol svojemu zadovoljnomu zaštitniku.

Svaki je dan postajao Pavao sve smjeliji, a s tim je rasla i njegova zaslužba, koja se mijenjala i prema vremenu. Ako je bilo lijepo vrijeme, bilo je manje posla; ali zima, koja se približavala, sve je više preotimala mah, pa ako je kadšto i sunce svijetlilo, to je ipak doskora padala kiša ili snijeg, a onda je za nj bilo dosta posla.

Ostali dječaci, koji su se bavili istim poslom, bili su spočetka vrlo kivni na njega, dapače dođe treći dan između njega i jednoga drugoga do tučnjave, iz koje je odnio modro oko. Srdito se potuži svojemu prijatelju, ali umjesto da ga je on požalio, kako je očekivao, opomenuo ga je, neka se kani svojega nerazložnog ponosa, i tim je Marko Mandić istinu rekao.

Pavao je mislio, da je zato, što je bio u dobroj školi, i što je potjecao po svom mišljenju iz bolje obitelji, više nego ti zamazani derani, kako je on svoje drugove posprdno nazivao, a tim, što je to njima pokazivao, izazivao je njihovo neprijateljstvo.

Je li možda krivnja tih dječaka, da sudbina nije bila prijazna njihovim roditeljima kao tvojima što je bila?« reče bogalj ozbiljno. »Je li možda tvoja zasluga, da si ti više učio nego oni? Ti ih ne smiješ prezirati, već ih moraš štovati; ima ih mnogo među njima, koji već više godina sami služe svoj hljeb, a možda i svoje roditelje podupiru, dok su se za te do pred nekoliko nedjelja drugi brinuli. Prezirati treba onoga, koji po svom podrijetlu zahtijeva položaj u svijetu, jer si ga mora svatko svojim znanjem i umijenjem da steče. Samo posao oplemenjuje čovjeka.

Pavao uvidi svoju nepravdu, i drugi dan plati on objed dvojici dječaka, koji su manje od njega zaslužili; doskora je pače s onim dječakom, koji ga je izlupao, sklopio prijateljstvo.

Zdravlje Marka Mandića stradalo je sve više od vremena, koje je postalo sve hladnije, i danas ga je napokon njegov štićenik nagovorio, da ostane neko vrijeme kod kuće, da se čuva. Dječak je uživao, što je smio skrbiti za svojega dobročinitelja, kojemu je toliko zahvalnosti dužan bio, i dvostruko ga je veselio posao, koji mu je pribavljao dovoljnu zaslužbu, da prehrani sebe i svoga prijatelja. Tople hlače i vunenu košulju već si je kupio a osim toga bijaše sakrito pod različitim starim stvarima u škrinji bogaljevoj i nešto prišteđena novca u limenoj kutijici. Kad je obavio dnevni posao, kupi bočicu vina za bolesnika i krene veselo kući.

Marko Mandić sjeđaše blijed i duboko upalih očiju pred malenom peći i grijaše si svoje hladne, mršave prste. Na obrazima mu gorahu dvije tamnocrvene mrlje, a glas mu je bio hrapav, kad je pozdravio Pavla smiješeći se prisiljeno.

»Je li vam bolje?« upita ga Pavao sa saučešćem.

»Kašalj je barem popustio,« odgovori bogalj i sažme ramenima. — »No, a što je to?« zapita onda pokazujući na bočicu, koju je Pavao postavio na stol.

»Nešto vama za okrepu. — Rado bih bio uzeo veliku bocu, ali za to nijesam imao dosta novaca. Gotovo čitav dan je puhao suh istočnjak, a snijeg je padao samo malo oko podne.

»Ti si dobar dječak,« reče Marko Mandić ganuto i stisne ruku svojem štićeniku. »Hvala ti! Sto puta ti hvala!«

»Nemojte me zastiđivati,« reče dječak zarumenivši se. »Što ste vi za me učinili, to vam ne ću nikad moći naplatiti.«

»Kako bih htio više za tebe učiniti,« reče bogalj zamišljeno. »Dok te mogu svjetovati, nije me strah za te; ali teško mi je kad pomislim na to, da ćeš doskora biti sam. — Što će biti od tebe? — Ti još nijesi dosta zreo, da prepoznaš sve pogibli, koje ti prijete, i da im se ukloniš, pak da uvijek znadeš, kojim putem treba da udariš. — Ja osjećam, da ću još samo kratko vrijeme živjeti, jer naglo propadam.«

»Vi ne smijete tako misliti,« odgovori Pavao brzo i obujmi rukom šiju svoga prijatelja. Posljednji ste put stajali za oštra istočnjaka od jutra do mraka na uglu ulice; tu ste se jako prehladili, i ako sada lijepo poslušate i ostanete kod kuće, doskora ćete se opet oporaviti.«

Marko Mandić strese glavom. »Ne; ne pomaže ništa; ja opet moram van. Ja nikako ne mogu dopustiti, da ti za mene radiš. Štedi svoje novce; tko zna, ne ćeš li ih doskora kruto trebati.«

»Ja mogu i tako dosta uštedjeti,« reče dječak. »Priuštite mi to veselje, da vas njegujem. Sad se istom u meni probudila želja i volja za rad.« I šaleći se nastavi: »Moj posao napreduje. Sutra je velika sjednica u sudištu. Nadam se, da će kiša ili snijeg cijeli dan padati; onda ću donijeti mnogo novaca kući, dosta za nas obojicu i još nešto za moju limenu kutijicu. — Dođite! sjednite za stol, i dajte da blagujemo naš obilni ručak. Kava je već na peći, kako vidim. U smočnici imamo kobasica, slanine i kruha, pače i putra. Što će nam više! Onda ćete ispiti svoje vino; ono će vam rastjerati vaše tužne misli.» Pavao bješe međuto postavio jela na stol i primaknuo stolac za svojega prijatelja. — »Dođite! Sjednite, a da bude i zabave, pripovijedat ću vam, što sam danas doživio.«

Kašljucajući ustane bogalj i posluša dječaka, koji je, kad su počeli jesti, veselo nastavio: »Onaj debeli gospodin — ta vi znate, ja ga zovem svojim zaštitnikom — bijaše danas prva moja mušterija. Premda nas je bilo četiri, nije se dao služiti od nikoga osim mene. — ‚Nosite se! Nosite se!' vikaše on piskutljivo ostalima, i Pavao pokuša oponašati glas svoje mušterije. ‚Samo onaj to razumije. Polagano se kliže njegova kefa preko mojih cipela i štedi moje kurje oči, s kojima vi postupate kao da ih za svoju radost nosim.'«

Marko Mandić se smiješio. »Zar ne, on je platio dvostruko?« upita on.

»Danas mi je platio dapače trostruki iznos«, nasmiješi se dječak. — »Onda je došao onaj dugonja sa širokom nogom,

koji uvijek psuje. »Na tebe sam se priučio, premda ni ti ništa ne vrijediš,« reče on, a drugi su opet morali čekati. — Trećega gospodina oteo mi je ispred nosa John Davis — koji me je onda po oku lupio. Zato sam brzo pograbio nogu nekog plavog mladica, a kratki Dick i Fric Patrick samo su gledali. — Ja mislim, da taj mladi čovjek nije ni namjeravao dati si cipele od mene čistiti, ali kad sam, brzo ko vjetar, započeo svoj posao, nije ništa progovorio, dapače je dvostruko platio, kad sam mu odgovorio još na jedno pitanje. Mislim, da je bio zelen.«

»Ti se jamačno više među njih ne brojiš,« nasmiješi se lukavo bogalj.

Pavao se oholo ispravi. »Ne! Sad ne više,« i ponosno doda: »Ja mislim da, sam sada već sasvim »smart«.*

Marko Mandić veselo se nasmije. »Svakako si se, otkako te poznam, promijenio na bolje,« reče on i uzme komad kobasice. Dotle je bez teka glodao samo kruh.

Dječak mu turi i slanine i napuni kavom limenu čašu, iz koje su zajedno pili: »Oko deset sati osušio je istočnjak potpuno ulice, koje su bile mokre od prošle, kišovite noći«, nastavi on zarumenivši se od pohvale. »Uza sve to dobio sam još dosta pod svoju kefu, ako i ne bogzna koliko. Ipak sam zaslužio večeras više nego moj prijatelj John, a to znači puno. On je smart, i ja bih se okladio, da će on prije ili poslije postati bogat čovjek. Jučer je bio cijeli dan zamišljen, i kad sam ga zapitao za uzrok tomu, odgovorio mi je, da mozga o jednom izumu, koji će biti vrlo znamenit, ako mu uspije. Kratki Dick i Fric Patrick također nisu bedasti.«

I sada opiše Pavao veselo i opširno svoja dva druga.

Bogalj zaboravi uzato na svoje patnje. On se sve srdačnije smiješio, te je dobacio kadšto i sam koju šaljivu riječ.

Poslije ručka pospremi dječak ostatke od jela, i pošto je jedinu čašu, koju su imali, brižno očistio, izvadi čep iz boce i natoči vina u čašu, koju preda svojemu prijatelju s riječima: »U zdravlje!«

On je zahtijevao, neka ga Pavao najprije nazdravi i prvi okuša vino; onda turi nos u čašu i reče: »Ti, sinko! to je fino vino! — Nijesi li previše novaca za nj dao? — Hm! hm!« reče on, pošto je pio, pak postavivši čašu preda se i gladeći si trbuh cmokne jezikom. — »Hm! hm! To grije. Fina je to kapljica,

* Ovu riječ, koja znači »lukav, naučen pameti«, upotrebljuju vrlo rado Amerićani.

koja može i ozdraviti bolesne.« I polagano gucne još jedamput.

Dječak ga je smiješeći se gledao. On se od srca veselio, da je svojemu staromu prijatelju ugodio.

»Da, da!« započne opet Marko Mandić nakon kratke šutnje i uozbilji se. »Tko ne zna, ne bih li si mogao taj užitak više puta priuštiti, da sam nekoć svoj život ozbiljnije shvatio. Poslije, kada dođe kajanje, već je prekasno. Možda ne bih ni kao bogalj ovdje sjedio; jer sam svoje udove također izgubio svojom krivnjom.« On duboko uzdahne: — »Čuj me, sinko. Ja ću ti pripovijedati, što mi se u mojem životu dogodilo. Možda će ti to biti od koristi«. I on opet gucne; onda nasloni glavu na ruku i započne: »Nijesam poznavao ni roditelja ni rođaka. Odgojen sam u sirotištu, a kad sam navršio četrnaestu godinu, stupio sam prema svojoj želji u nauk k nekomu bravaru. Meni se milio moj zanat, i kad sam postao kalfom, pošao sam na putovanje. Poznavao sam samo najbližu okolicu Nove Gradiške, gdje sam vrijeme svoga šegrtovanja bezbrižno sproveo, zato je bilo sve za me novo, što sam vidio. Veselo sam putovao iz jednoga mjesta u drugo, iz jednoga grada u drugi, i gdje sam našao posla, ostao bih kratko vrijeme, dok me nije opet dalje odagnala želja, da vidim svijet. — Na taj je način prošlo više godina. — Putujući tako došao sam i u Njemačku. Kad sam izlazio iz grada Kèlna, sreo sam dvije kalfe, jednoga kovača i jednoga postolara, koji su kao i ja htjeli putovati uz rijeku Rajnu prema sjeveru. Ja im se pridružim. Bili su to veseli momci, koji su mnogo dulje bili na vandrovki nego ja, i koji su o svom putovanju znali koješta veselo pripovijedati; ali doskora opazih, da nema nijedan od njih osobite volje za rad; prije bi ih držao za putujuće pjevače negoli za kalfe. Kad bismo došli u kakovu gostionicu punu gostiju, počeli bi oni pjevati svoje vesele pjesme i svi su ih rado slušali, jer su imali ugodan glas, i rado su im davali prinose, koje je kovač šaleći se primao. Postolar opazi, da imam i ja zvučan glas, i za malo dana pjevali smo svoje pjesme u troje. Putujući tako dalje iz mjesta u mjesto nalazili smo svagdje susretljive slušatelje i obilni dobitak, od kojega smo veselo i udobno mogli živjeti. Meni se sasvim dobro svidio taj udobni, lijeni život, i premda sam ga se isprva još stidio, sve sam više i više zaboravljao na rad, i to bijaše uzrok mojoj sadašnjoj bijedi. — Do zime nijesmo se trebali starati za naše potrebe; ali odonda smo češće i češće oskudijevali, i moja oba druga ostavi dobra volja. Oni su sve glasnije mrmljali, i pošto smo nekoliko puta gladni za

velike studeni morali noćiti pod vedrim nebom, jer nam je bilo noćište uskraćeno, počeli su oni protiv prava prisvajati si tuđe. Spočetka uzimali bi jaja iz staje, onda i kokoš, a jednoga dana ugrabili su i novce. Onda se njih odrečem i pođem svojim putem. Tat nijesam hotio da postanem. S grozom sam opazio, da se već i u meni budila želja, da se povedem za svojim drugovima. — Mučno se protučem. Zima je bila stroga, a putovanje ne bijaše ugodno. Napokon dobijem posla; ali nije već bilo volje i ljubavi za nj. Već sam predugo bio bez posla, i za malo nedjelja protjera me moj majstor. Drugdje mi se isto dogodilo. Kad je onda nastalo proljeće, i ja sam lakše mogao živjeti, nijesam se više trudio, da nađem posla. Noću sam spavao pod vedrim nebom, a danju sam prosjačio. — Da, sinko moj, ja sam već onda nisko, vrlo nisko pao.«

Bogalj je teško disao i gladio si rukom čelo, kao da hoće da razagna uspomenu na ono vrijeme. »Nakon mnogo godina povratim se opet u gradić, iz kojega sam otišao u sviet. Moj se stari majstor prestrašio, kad me je vidio. On je samo malo riječi govorio sa mnom; ali to je bilo dosta, te sam uvidio, kakova kukavna i bezbožna ništarija je od mene postala. — Silom se trgnem; ali u domovini činilo mi se nemoguće, da postanem drukčiji, zato joj rekoh zbogom i protučem se kao grijač na jednom parobrodu, koji je plovio u Ameriku«.

»S najboljim sam odlukama stupio na američko kopno; ali uzalud sam tražio posla u svojemu zanatu. Drugoga posla, gdje se radilo samo o tjelesnoj snazi, i koji mi je više puta bio nuđan, nijesam htio da primim, jer sam bio odviše ponosan, da nosim terete i da budem težak. — Sinko moj! zapamti si ovu riječ: *Posao ne sramoti.* Uzmi svaki posao, koji ti se nudi, ako možeš pošteno njim zaslužiti svoj kruh. Pa ako ti i nije po ćudi, ustraj hrabro, dok ne nađeš što bolje. Lijenost je kao rakrana. Ako je jednoć obladala čovjekom, onda ju je teško iskorijeniti. U meni se ukorijenila čvrsto i duboko, neizliječivo. Ja sam radio preko volje, i to samo onda, kad bi me nužda na to prisilila. Ja sam se rugao ljudima, koji su se oko mene mučili i trudili i to ne samo za se, nego često i za druge. Što je mene briga bilo za druge ljude! Što sam ja znao o ispunjenju prave svrhe života: koristiti zajednici i žrtvovati svoje sile za dobro čovječanstva. Već o tom razmišljati nije mi bilo ugodno. — Uto se počeo građanski rat. Ja sam opet gladovao, pak u mislima, da vojnički život nije težak, dao sam se unovačiti. I nijesam se pokajao, jer smo zbilja u neradu život sprovodili. Većinom je naša pukovnija bila kao posada u ko-

jem gradu; onda ispunjavaše naše dane jelo, pilo i spavanje, a kad smo napokon krenuli i morali u bitke, pobrinuo sam se za to, da se ne izvrgavam odviše pogiblima. — Da, da! Mnogi se vraćaju iz rata kao tobožnji junaci, koji su uvijek, čim bi prva puška pukla, potražili zaklonište i prepustili svojim drugovima, da se biju.«

Marko Mandić gucne, pošto mu je natočio čašu Pavao, koji ga je pozorno slušao. »Kazan za grijeh nikada ne izostane, pa tako je i mene zadesila,« nastavi on kimajući glavom. »Bilo je to 6. travnja 1862., kad smo morali uzmaći pred saveznicima, koji su nam se gotovo neopazice približili u noći kroz šume, promočene od kiše. Tabor generala Unije P r e n t i s a padne u ruke neprijatelju, a njega samoga zarobiše sa šest pukovnija. General W a l l a c e pogibe junačkom smrću, a vojska generala G r a p t a, u kojoj sam se i ja nalazio, sve je više bila potiskivana usprkos hrabre obrane prema Tennessee-u. Bojni se red micao sad naprijed, sada natrag. Dok smo jurišali, dao sam se i ja zanijeti. Čovjek je kao pijan, kad bjesni i tutnji oko njega boj, a drugovi mu padaju lijevo i desno, pogođeni od neprijateljskih taneta. Ali kad smo uzmicali, odmah bi me ostavila srčanost, i bio sam u bježanju najbrži, i mislio sam samo na se, a nijesam se obazirao na jaukanje ranjenika, koji su na tlima ležali i molili me, da ih uzmem sa sobom, da ne padnu u ropstvo neprijatelju, kojih su se svi bojali poradi njihove okrutnosti. Što mi je bilo stalo do nevolja bližnjih! — Oko podne morali smo nakon kratke navale opet uzmicati, i ja opet poletim, koliko su me noge mogle nosili. Jedan mladi časnik ležaše ranjen na putu. »Stani prijatelju! Uzmi me sa sobom!« poviče mi on. — Učinim, kao da sam prečuo. Sve su jače zviždala taneta, i ja tražeći zakloništa skočim, oko pedeset koraka daleko od časnika — za zemljani humak. — Sad zazuji nešto strašno kroz zrak. Granata udari tik mene i razleti se sa strašnim praskom. Meni se smrači pred očima i onesvijestim se.«

»Vi ste bili pogođeni?« upita brzo dječak.

Bogalj kimnu. »Više nedjelja iza toga probudim se u jednoj bolnici iza teške vrućice kao bogalj,« reče on, a glas mu se tresao. »Odrezali su mi obje noge i lijevu ruku, a pluća, razmrcvarena od truna granate, samo su teško disala. — Nedaleko od mene sjeđaše onaj mladi časnik kojega sam tako sramotno prepustio njegovoj sudbini. Od njega sam saznao, da se je onoga dana odmah nakon našega uzmaka vrhovni general saveznika. J o n s t o n, pogođen tanetom srušio s konja, što je

izazvalo stravu u njegovoj vojsci. Tu je priliku upotrijebio general Grant te je dao sagraditi nasipe i skupio cijelo svoje topništvo, pedest topova. General Sharman branio je onda žilavom ustrajnošću svoj položaj na visokoj ravnici Shilohu do Pittsburg-Landinga na Tennesse-u, i tim je omogućio, da je slijedeći dan uz pomoć četa generala Lewissa Wallace-a i Buellsa, koji su u noći prispjeli, izvojevao sjajnu pobjedu nad neprijateljem. — To sam sve čuo kao u snu, dok sam spočetka zavidno gledao na one, koji su bili samo lako ranjeni; ali doskora uvidjeh s bolju, da sam svoju strašnu sudbinu zaslužio. Da sam se držao riječi: »*Drži nevolju svoga bližnjega svojom vlastitom,*« i časniku pomogao, ne bih bio danas, što jesam: kukavni bogalj, bolestan na plućima, kojemu su dani odbrojeni.«

»Drži nevolju svoga bližnjega svojom vlastitom,« ponovi tiho Pavao duboko potresen.

»Da; i to zapamti, sinko; dobro ćeš učiniti, reče Marko Mandić. »I još jedno ne zaboravi: »*Uzdaj se u Boga!* — — — Gotovo zdvojan ostavim nakon više mjeseci, oslabljen na duši i tijelu, bolnicu. Kao tamna, burna noć ležaše prošlost za mnom, iz koje je sjalo jasno poput sunca samo ono vrijeme, što sam ga kao šegrt i kao kalfa sproveo, dok sam se još rado bavio svojim zanatom. To mi se vrijeme činilo divnim. Sad bih postao drugi čovjek, da sam mogao raditi. Da mi je barem druga ruka ostala, mogao bi bio i ovako sakat i bolestan naći kakav laki posao; a tako nijesam bio ni zašto; preostalo mi je samo to da skapam od gladi. — Tako sam onda mislio, jer nijesam poznavao pouzdanja u Boga. Bog me je kaznio za moje grijehe, ali poslije me je štitio svojom jakom desnicom i obilno sam dobivao milodara, koji su me do dana današnjega obranili od nužde. A sad me često snalazi misao, nije li te Bog poslao k meni, sinko moj, da te svjetujem, kako najbolje znam. Ako mi uspije spraviti te na pravi put, onda nijesam — budi Bogu hvala! — sasvim uzalud živio.« — Bogalj zašuti, i suze stadoše teći iz njegovih očiju na bradu, koja je prerano postala sijeda. Opet nasloni glavu na ruku i zamišljeno gledaše preda se.

»Da; dragi me je Bog k vama poslao, reče dječak ganut i obavije obje ruke oko vrata svojega prijatelja. »Vaš ću savjet uvijek slušati, da postanem jednoć čestit i valjan čovjek.«

»Dao Bog!« reče svečano Marko Mandić, stavivši svoju desnicu blagosivljući na glavu svojega stićenika; onda nastavi smiješeći se: »Kako mi je sada lako! Daj mi još kap toga plemenitoga vina, a ostatak mi sačuvaj za sutra; okrijepit će me, ako me opet oslabi moj hudi kašalj. — Kad si se prije kući vratio, bilo mi je zlo, i već sam mislio, da mi se približuje posljednji čas. Sad mi je bolje, nego što mi je već dugo bilo, samo sam vrlo umoran. Ovu ću noć prospavati kao medvjed.«

»Pripovijedanje vašega života vas je umorilo,« reče zabrinuto Pavao. »Dođite! Hajte na počinak; i ja ću leći. — Čujete li, kako kiša bije po prozorima i kako vihor huji. Sutra ne ću štedjeti laštila. Opet je sjednica u sudištu. To sam saznao od svojega prijatelja, staroga vratara; a poslije ću ići uz Broadway k Taylors-Billard-Saloonu. Gospoda, koja ondje ulaze, da igraju, obično si prije daju čistiti cipele; pred nekoliko dana sam otkrio ovo novo vrelo dohotka. Jedva što sam došao onamo, već sam imao posla i nekoliko sati klečao sam gotovo neprestnce čisteći cipele. Sasvim je ugodno, kad posao tako napreduje i kad jedan grošić za drugim kapa u džep. Kupio sam još treću kefu; njom okefam, kad sam gotov s čišćenjem cipela, hlače i kaput gospode, a da to ni ne zahtijevaju. To im je milo, pa mnogi dade onda još pet centi. U tom se je poveo za mnom i prijatelj John Davis; ali je upao u tu pogrješku, da najprije pita, bi li i odijelo očistio. To je kao da traži za kefanje odijela posebnu nagradu, i zato većina kimnu srdito glavom i vele, da nije potrebno. Ja imam svoju kefu za odijelo odmah pri ruci, a ne predomišljavam se, kako ste mi savjetovali i naučili; onda se gospoda smiju i zagrabe rado još jedamput u džep.

»Ti ćeš se već u svijetu snaći,« kimnu bogalj, koji je uz pomoć dječakovu skinuo odijelo i protegnuo se na krevetu smiješeći se zadovoljno. »Samo tako dalje! Treća kefa već je napredak. — Kad ti se pruži nešto unosnije od čišćenja cipela, nemoj se dugo skanjivati, nego se toga odmah lati. Bilo što mu drago, samo ako pri tom možeš ostati pošten. Teži tako uvijek dalje za nečim boljim, dok ne nađeš zvanje, koje možeš zadržati cijeli život. Možda ćeš onda moći upotrijebiti, što si u školi naučio. — A sad, laku noć! — Čudno, kako se dobro osjećam. Pluća mi ne zadaju nikakove boli, i ne sile me na kašalj. Čini mi se, da je to vino izvrstan lijek. — Još jednoć, hvala ti sinko! — Nemoj nigda zdvajati; ti ćeš se već protući. — Bog neka te uvijek štiti! — U — njega — se uzdaj!« Posljednje su riječi već bile jedva razumljive; onda je dokazalo pravilno disanje Marka Mandića, da je zaspao.

Oprezno se Pavao došulja do svoga kreveta i legne; ali je dugo još ostao budan. Još jednoč prođe u duhu nemirni život svojega prijatelja. — — —

Inače je bogalj bio budan vazda već prije zore; ali drugo jutro spavao je još, kad je dječak ustao, a nije se probudio ni onda, kad je Pavao skuhao kavu i doručkovao.

»Možda će se zdrav probuditi,« mišljaše Pavao, kad je počelo svitati i bilo vrijeme, da ide na posao. On uzme svoj alat, i srdačno kimnuvši prijatelju, koji je spavao, ostavi oprezno sobu. — Dolje umoli gospodaricu, da pogleda kadšto njegova prijatelja, a prijazna gospođa Planinšak rado mu obeća, da će mu želju ispuniti.

Još je uvijek padala kiša i nemilo je duvao vjetar ulicama.

»Danas je strašno vrijeme!« reče jedan čovjek, zamatajući se jače u kabanicu, drugomu.

»Lijepo je vrijeme danas,« progunđa dječak lukavo se smiješeći.

Za njega je barem bilo vrlo unosno, jer je imao cijeli dan mnogo posla, i kad je došla večer, mogao je kupiti ne samo cijelu bocu vina, kruha, kobasica i sira, već mu je nešto novaca i preostalo. — Brzo pohiti kući, držeći bocu pod rukom kao blago kakovo. Već se sada veselio začuđenju prijateljevu, kad bude gledao, kako on vadi kupljene stvari i još broji novce na stolu.

Kad je stupio u kuću, dođe mu u susret gospodarica tužna lica. Trnci ga prođu.

»Što se dogodilo?« zapita on plaho, sluteći zlo.

»Dobri starac je umr'o,« odgovori gospođa tiho.

Kao grom iz vedra neba ošinu dječaka te riječi: »Umr'o? On? To nije moguće?« mucaše poblijedivši.

»Dođi sinko. Ja ću ti pripovijedati, kako je umr'o,« reče gospođa Planinšak puna sućuti i odvede dječaka u svoju sobu. »Moglo se predvidjeti, da ne će više dugo živjeti, i već jučer o podne sam mislila, da će svršiti. Slučajno sam prolazila mimo njegove sobice; onda čujem, kako hroplje, i ušavši brzo u sobu nađem ga bez daha. Dugo je trebalo dok se malko oporavio. On je dobro znao, što ga čeka; jer čim je mogao govoriti, učini sve odredbe, kao da će za čas umrijeti. — Kad sam danas ujutru k njemu došla, sjedio je kao obično kod peći; ali lice mu je bilo izobličeno, a oči mu se sjahu u vrućici. On se radovao, da si ga pustio spavati, i onda mi se ponovno zahvali za sve, što sam za njega učinila, i žalio je, da mi se ne će moći odužiti, jer je posve siromašan i živi samo od tvojih dohodaka. Ni njegovo tijelo nije njegovo. Kad je zadnji put ostavio bolnicu, prodao je svoje tijelo u korist znanosti, da zapriječi, da opet platim bolničke troškove i onda pokop za nj. Sad će barem poslije smrti biti svijetu od koristi, kušao se šaliti; jer na njem mogu liječnici sada učiti, kako je bilo moguće, da je polovica čovjeka, kao što je on, mogla tako dugo živjeti; možda će još mnogomu sirotanu pomoći. Nato se glasno i slatko nasmijao, a onda je iznenada klonuo. — »Pozdravite dragoga dječaka i recite mu, neka ne zaboravi na me i na moje savjete,« mrmljaše on; a onda mu riječi postadoše nerazumljive. Govorio je o radu, koji ne sramoti, o nevolji bližnjega i o pouzdanju u Boga, i pošto je još jedamput duboko uzdahnuo, pao mi je teško na ruku. — Prestao je patiti. Gospod u nebu ga milostivo primi!«

Pavao zaplače glasno. »Ja hoću k njemu. O, ti dobri prijatelju! Zašto si od mene otišao?« I on pođe k vratima, ali ga dobra gospođa zadrži.

»On nije više kod kuće,« reče ona. »Ja sam mu morala sveto obećati, da ću odmah nakon njegove smrti obavijestiti liječnike, kojima je svoje tijelo prodao, i danas su ga poslije podne odnijeli.«

Shrvan klone dječak na stolac, »Pa zar da ne znam, gdje će moj dobročinitelj biti zakopan?« uzdahne. Odmah nato opet ustane. Nešto ga je sililo, da ide u sobu, u kojoj je njegov stari prijatelj preminuo.

Gospođa Planinšak pođe za njim. »Utješi se, sinko moj,« reče mu ona srdačno. »Ja sam zahtijevala, da dobri starac dobije pristojan grob, i izjavila sam, da ću za nj platiti; jer on — dragi Bože — nema ni filira, a ti teško služiš svoj kruh. — Ti možeš ovdje besplatno stanovati, dok ostaneš čestit dječak, a ne skitalica, kakovih žalibože ima dosta u tvojoj dobi«, govoraše ona prijazno dalje i zapali malenu svjetiljku, kad su oboje došli u sobicu pod krovom. »Meni ta sobica ne treba. — Da, da! Tužno je, ako čovjek ode s ovoga svijeta, a ništa ne ostavi svojima, osobito ako su mladi i siromašni kao ti što si. Ovo nekoliko stvari staroga našega prijatelja ne vrijedi ništa. Ti moraš gledati, kako ćeš živjeti; ali ako ne budeš imao sreće — no! — onda sam još i ja tu. Samo se obrati na mene; ja imam dosta. — A sad se nemoj odviše žalostiti, jer ne pomaže ništa protiviti se volji Božjoj. Što Bog čini, to je dobro učinjeno! — Ti bi valjda sad najradije sam ostao. Sjutra ujutru dođi k meni i pij kavu kod mene, prije nego li ideš na posao. Ja se moram malo za te brinuti, kad nemaš majke.

Utješi se, sinko. Vrijeme iscjeljuje sve rane.« I ona podraga kovrčastu kosu Pavla, koji je gorko plačući sio na stolac; onda ostavi tiho sobicu.

Dugo su curile dječaku neprestance suze niz obraze. On nije mogao razumjeti, da ga je njegov dobri prijatelj doista ostavio, i kako je žalostan bio, neprestano ga je zazivao po imenu, kao da bi ga mogao opet dozvati; ali malo po malo ublaživala se njegova bol, i u dubokoj pečali pokori se onomu, što se ne da promijeniti. — »Tužno je, ako čovjek pođe s ovoga svijeta, a ništa svojima ne ostavi,« još su mu zujale u ušima riječi gospođe. Novaca i što je novaca vrijedno nije stekao siromašni bogalj; ali bez zapisa nije se rastao sa svojim mladim prijateljem; i ako su to bili samo dobri savjeti, ipak su mu više vrijedili nego srebro i zlato.

I opet pređe u duhu doživljaje Marka Mandića, i točno si ponovi, što mu je on rekao i što ga je učio. On odluči, da će to dobro upamtiti i da će se uvijek po tom ravnati; uvjeren je bio, da onda može s pouzdanjem gledati u budućnost. I tako je dalje razmišljao, prolazile su mimo njega šarene slike. On je vidio, kako se kao mladić teško uspinje od stepenice do stepenice, kako kao muž radi i teži za još neodređenim, ali, kako mu se činjaše, lijepim ciljem. — — — Doskora je zaboravio na svijet oko sebe, zaboravio je, da satovi prolaze i da se noć sve više približava kraju. Onda je malena svjetiljka sve tužnije gorjela i napokon se počela trnuti. Dječak to nije opazio. On je još uvijek zamišljeno sjedio i buljio u prazni krevet bogaljev. Bocu vina, kojom je hotio obradovati svojega staroga prijatelja, držao je još uvijek u ruci.

GLAVA TREĆA.

U NAJVEĆOJ NUŽDI.

Dugo se Pavao nije mogao utješiti. On bijaše zavolio Marka Mandića, i sada, kad ga nije više bilo uza nj, osjećao je gubitak svojih roditelja dvostruko. Oglas policije u Omali i Chicagu nije imao nikakva uspjeha. O roditeljima ni traga ni glasa.

Briga za njih i žalost za preminulogа prijatelja izjedaše srce dječakovo, i istom nakon duljega vremena uspije prijaznoj gospođi Planinšak, koja se za nj brinula, da ga malo razvedri. Ona je postigla novcem i dobrim riječima, da je Marko Mandić bio zakopan na istom groblju, na kojem bijaše sahranjen i njezin pokojni muž. Ona i Pavao kitili bi grob vijencima, i kad je dječak jedne nedjelje sam na groblje otišao, nađe na grobu umjesto priprostoga drvenoga križa velik kamen, u kojem bijaše uklesano ime bogaljevo. Tim plemenitim činom stekla si je gospođa Planinšak potpuno nagnuće Pavlovo. On je obavljao malene poslove za nju, donosio joj drva i ugljen, ukratko, on je činio sve, čim joj je mislio ugoditi, i »majka Planinšak« jer tako ju je on po njezinoj želji zvao, kad su se bolje upoznali — pokazivala mu se opet zahvalna tim, što je u nedjelju s njim dijelila svoj obični ručak i gotovo svaku večer pozivala ga na razgovor, i davala mu dobru večeru i vrč pive.

Zaslužbu svoju davao je na čuvanje svojoj prijateljici, i ako je trebao koji komad odijela, najprije su zrelo promišljali, da li je doista potrebit. Ako su se složili, onda je majka Planinšak pratila svoga štićenika k trgovcu i pazila dobro, da se kupi nešto jeftino i trajno.

Zima prođe i proljeće se pojavi sa svojim cvijećem, mirišljivim zelenilom i veselim pjevanjem ptica, ali i s burama i kišama, a to je dječaku bilo, barem u obične dane, ugodnije nego lijepo vrijeme; onda je novac curio u njegovu štedionicu, u kojoj je bila već lijepa svotica, što je imao zahvaliti gospođi Planinšakovoj, koja se mnogo za nj brinula.

U sebi je Pavao već gradio kojekakove osnove, što će kasnije raditi s tim novcima. Najbolje mu se činilo započeti ma-

lenu trgovinu i nju — ako bude sreće — malo po malo povećavati. Njemu se nije činilo teško spočetka na ulici i u gostionicama prodavati kojekakove potrebite predmete, i time za nekoliko godina toliko steći, da si uzmogne otvoriti dućan, pak onda — — — u svojim snovima o budućnosti bijaše tako smion, da se već vidio gospodarom od nekoliko velikih trgovačkih brodova, koji su za nj dovozili robu iz dalekih krajeva i opet drugu u tuđinu izvozili. Postati velikim trgovcem činilo mu se najuzvišenijim zvanjem na zemlji. — Kad je jednoć svojoj prijateljici otkrio svoje osnove, smijala se ona srdačno njegovim kulama u zraku; ipak je mislila, da je moguće, da će on još jednoć postati bogat čovjek; mnogi su već — govoraše ona — bez ijednoga novčića došli u Ameriku pak su na samrti ostavili nebrojeno blago.

Majka Planinšak predstavljala si je dakako sasvim drugačije budućnost dječakovu, i nije joj bilo osobito milo, kad je neprestano ponavljao svoju želju, da postane trgovac. Njezin je muž, prije nego što ju je oženio, s dresiranima psima i majmunima proputovao cijeli istok Sjeverne Amerike i tim stekao malen imutak, od kojega je kamata bezbrižno živjela. S oduševljenjem je njezin »pokojni« — kako je svojega muža nazivala, kad je o njem što govorila, što se često događalo — uvijek govorio o svojem prеđašnjem zvanju, i da ga nije ona gotovo silom uzdržala, bio bi si on, i kod svoga već slaboga zdravlja, nakon prve godine braka dresirane životinje opet pribavio i ponovo poduzeo dulje putovanje. Pokojni je bio umjetnik u svojoj struci i majka Planinšak nije bila malo ponosna tim, što joj je muž bio umjetnik, a nije ni tajila, da bi, kad bi se opet udala, uzela i opet samo umjetnika za muža. — U tim je prilikama bilo sasvim razumljivo, da je vruće željela, da se i Pavao posveti umjetnosti; ali koju granu umjetnosti da Pavao odabere, da si osigura, kao njezin pokojni, bezbrižnu budućnost, to joj nije bilo sasvim jasno, premda se često i ozbiljno tom mišlju bavila.

Brže nego što se mogla nadati, ispunila se njezina želja, pa se tako svršilo njezino uzaludno razmišljanje.

Jednoga kišovitoga dana u mjesecu travnju dao se Pavao od svojega prijatelja Johna Davisa nagovoriti, da pođe s njim u Madison-Square, gdje će moći načiniti krasan posao, kako je John mislio. Posla je bilo ondje za obojicu dosta poradi ružnoga, vlažnoga vremena; ali njihov dolazak nije bio nimalo po ćudi drugim čistiocima cipela, koji su na njih gledali

zavidno i neprijateljski, dok bi došljaci koga dvorili, komu su inače oni svaki dan cipele čistili.

Oko podne hotio je Pavao da ode. Njemu je bilo tu neugodno, jer je mislio da ovamo ne spada.

John ga je grdio kao kukavicu i govorio mu, da bi uzalud potrošili vrijeme, koje bi trebali, da dođu do City-Hall-a, gdje su obično radili. »Ne budeš li gledao, da svojim poslom umanjuješ zaslužbu drugoga, onda ne ćeš daleko u svijetu doći,« dodade porugljivo.

»Moje je načelo: živjeti i dati živjeti,« odgovori Pavao srdito.

»S tim se i ja slažem,« reče mu brzo prijatelj. »Ali ja uvijek najprije na se mislim, a to ti vrlo često zaboravljaš.« A kad je vidio, da mu se prijatelj ozlovoljio, nastavi smiješeći se: »Ne budi lud! Mi možemo večeras ovim dječacima platiti čašu piva; onda ćemo se u miru s njima rastati. — Pozor! Ondje dolaze dva gospodina, kojima možeš na nosu pročitati, da si hoće dati čistiti cipele. Uzmi ti jednoga, a ja ću drugoga. Žuri se, da nam ih drugi ne preotmu. Bilo bi šteta; jer mi se čini, da će dobro platiti.«

Pavao posluša i ostane; ali je tvrdo odlučio, da svoga običnoga mjesta u buduće ne će više ostaviti.

Već se dan naginjao kraju, kadli se začuje iz Fifth-Avenue-je, koja ulazi u Madison-Square, strašna vika i buka. Gust se stup dima dizao prema nebu i mnoštvo naroda bježaše radoznalo u ulicu, gdje je u visokim, elegantnim kućama stanovao odlični svijet grada New-Yorka.

John istrgne ispod nogu onoga gospodina, komu je cipele čistio, kladu i otrči za ljudima povukavši sa sobom Pavla, koji baš nije imao posla. »Velika vatra! To moramo pogledati,« reče on. »Pazi, kad dođe dobrovoljno vatrogasno društvo. Ono će bacati kod spasavanja na prozor zrcala, porcelan, klavire, kristalne velike svijetnjake, a oprezno će iznositi na ulicu krevete i druge stvari, koje se ne mogu razbiti. Osim toga će načiniti vodom više štete, negoli sama vatra. By Jingo and Josy! To će biti zabava. Naprijed!«

Oba trčahu, kako su brzo mogli, dok ne stadoše pred jednom trokatnicom, zasjenjenom od dva vrlo visoka drveta. Iz prvoga kata sukljaše plamen na prozore.

Vičući guraše se pred zgradom mnoštvo, koje je brzo raslo. Malo je ljudi poletjelo u zgradu, da spasi, što se još spasiti dade.

Kukajući izađe sada iz kuće više ženske služinčadi. U isto se vrijeme otvori u drugom katu prozor, i u njem se pojavi od straha izobličeno lice plave djevojčice od dvanaest godina.

»Pomoć! Pomoć!« vikaše mala nagnuta daleko na prozor. »Već u sobi gori. Ja ne mogu van!«

»Spasite je! Spasite je!« vikahu služavke lamajući rukama.

Više ljudi poleti u kuću; ali za nekoliko se časaka povrate. »Nije moguće!« zavikaše. »Stube su u plamenu!«

»Ljestve! Donesite ljestve!« jeknu glasovi u narodu.

Još nije provalio plamen u kutu ispod prozora, u kojem je stajala djevojčica, koja je sve zdvojnije zvala u pomoć; ali već se crvenilo sve iza prozora. Ako ne budu ljestve brzo donesene, dijete je propalo.

Tako je mislio Pavao, dok je blijed od straha i uzrujanosti zurio u malu, koja je jaukala. »Drži nuždu svoga bližnjega svojom,« zazuji mu u ušima glas staroga, pokojnoga prijatelje, i ujedno mu dođe na um smjela misao. Moguće je bilo, da se dođe do djevojčice s jedne grane drveta. Da! On je hotio da pokuša spasiti je. U penjanju bijaše majstor. Nijedno drvo u domovini nije mu bilo previsoko, a na palubi parobroda za vrijeme prevoženja čudili su mu se mornari, krmilar i kapetan, kad se je — poput majmuna, kako su govorili — penjao među konopima i jadrima gore i dolje. — Brzo pogleda na sve strane. Nedaleko od njega stajaše radnik, koji je u ruci držao dugo smotano uže.

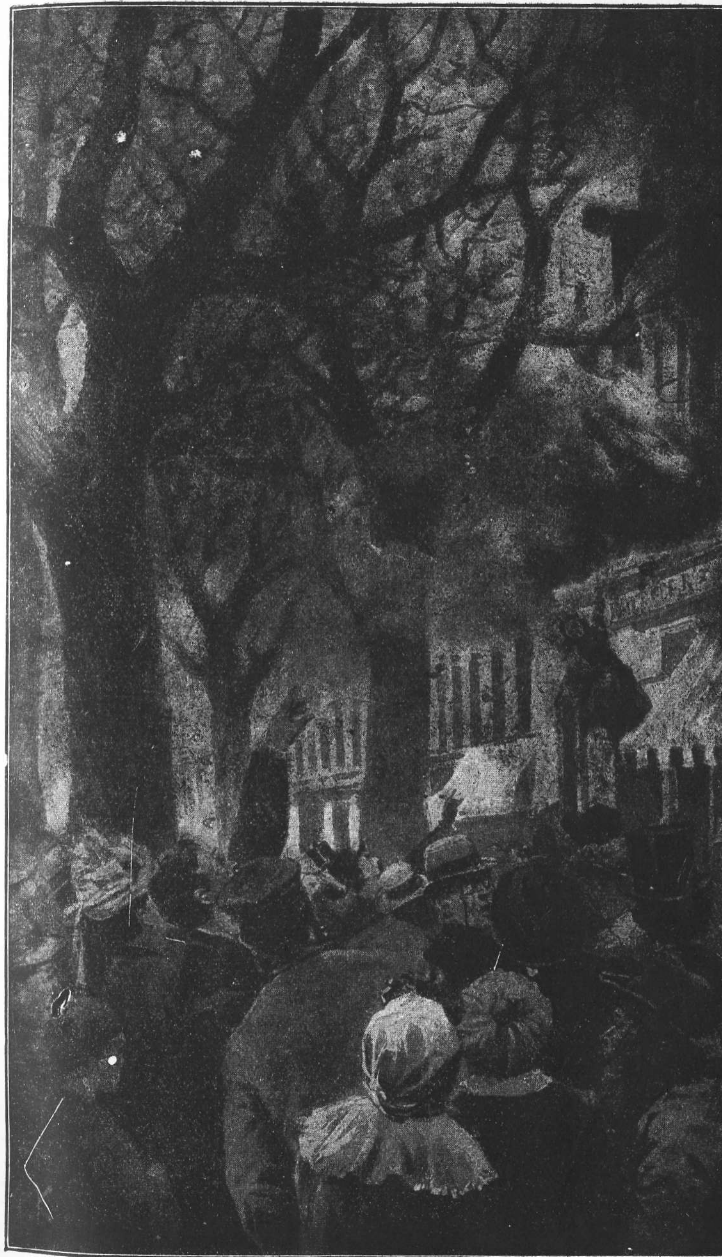
»Dajte mi ga. Ja ću pokušati svoju sreću gore,« reče on naglo i istrgnuvši radniku uže baci ga sebi preko vrata i ramena. S nekoliko skokova bijaše kod drveta. »Pomognite mi do grana!« zaviče on nekolicini ljudi.

Oni ga digoše. On se popne na njihovim ramenima. Sad je mogao pograbiti prvu granu; brzo se pritegne na nju i stane se naglo penjati u vis.

Vika na ulici zamukne. Sve se oči uprijeşe u smionoga dječaka, koji se, kadšto zastrt gustim dimom, brzo i vješto poput majmuna sve više i više penjao. Još nije nitko znao, što će učiniti, da dođe do prozora, od kojega su najdulje i najveće grane bile još prilično daleko.

S velikom napetošću i gotovo bez daha gledaše svjetina, kako se smioni dječak uspeo na jednu od tih grana. Ona se svijala pod njegovom težinom i morala se slomiti, ako bi se dječak još dalje penjao; već je počela pucati.

Ali se Pavao tim nije dao zaštrašiti. On je već bio u visini prozora, iz kojega mu je mala moleći pružala ruke. — Pošto

se oprezno još malo više popeo, poče se na grani njihati; onda sakupi svu svoju snagu i — krič iz tisuće grla zaori odozdo gore. S praskom se je grana slomila i pala na zemlju; ali je dječak prije sretno dosegao prozor i njega nestade u sobi. Ne prođe ni jedan čas, kad se već djevojčica popela preko ruba prozora, obavita oko tijela užetom, kojega je drugi kraj držao u rukama Pavao i puštao je lagano i sigurno dolje.

Usklik »hura!« mu objavi, da je djevojčica sretno prispjela dolje. Brzo obavije sada uže oko cijevi parne peći, koje su vodile pokraj prozora u sobu; onda se i on popne na prozor i spusti niz uže.

Bilo je skrajnje vrijeme; jer jedva se dječak nalazio ispod prvoga kata, kadli provali bijesni plamen i iz onih prozora, koji su dosada prkosili groznoj vatri.

Začas progori uže, na kojem je Pavao visio. On se sruši, ali ga više ljudi dočeka u svoje ruke i sad zaori po drugi put usklik »hura!« na ulici. Sa svih strana gurahu se ljudi k dječaku, da mu stisnu ruku.

Sad se začu topot u gornjem dijelu ulice. Zaječe glasni zvuci zvonova i fućkalica, i narod bi odguran s garišta od vatrogasaca, koji su prispjeli na mjesto.

Pavao je osjećao, kako ga guraju ovamo i onamo usred te svjetine, koja je vikala. Snađe ga vrtoglavica i bude mu crno pred očima. Još je čuo nekoliko časaka oko sebe bučnu viku i uz to prasak, fićukanje, pozivanje i topot; tada mu se učini kao da ga je netko pograbio za ruku i da ga je odvukao iz vreve, a onda ga ostavi sasvijem svijest.

Kad je opet otvorio oči, ležaše na krevetu, a do njega sjeđaše čovjek u baršunastom kaputu, a oko vrata mu svezana velika crljena kravata. Taj mu je čovjek kvasio sljepočice i čelo hladnom vodom. Na njegovu prorijeđenu tjemenu kovrčahu se osijede vitice kose i padajući sve do ramena okruživahu vrlo izrazito lice, na kojem bijahu ispod orlovoga nosa crni brkovi, koji se završavahu u šiljak; ispod njegovih gustih, tamnih obrvica sjahu se dva još mladenačka, svijetla oka. Uske hlače i visoke čizme do koljena, na kojima zveketahu srebrne mamuze, opkoljivahu žilave noge. U sarama jedne čizme bijaše zataknut bič.

Pavao se uspravi i prođe rukom preko čela.

»No! Jesi li opet zdrav?« nasmije se stranac i postavi posudu s vodom na sto. »Nije čudo, da si izgubio svijest. Dim, uzrujanost i prekomjeran napor su to uzrokovali.« On opet

sjedne kraj kreveta i frkući svoje brkove upita ga: »Čim se baviš, sinko moj, i kako se zoveš? Oprosti moju radoznalost!«

»Ja čistim cipele, a zovem se Pavao Radić,« odgovori dječak smijući se.

»Čistiš čizme? Eh!« On visoko digne obrve, i na licu mu se pokaže najveći prezir. »Kukavna li zanata!« klikne on. »Kako se može dječak tako divno nadaren kao ti prehranjivati čišćenjem cipela? — Koliko zaslužuješ tim musavim poslom? He? — Još jedamput molim, da mi oprostiš, što te pitam. To imade svoju određenu svrhu.«

Pavao si nije mogao protumačiti, zašto se tuđinac toliko zanima za nj, pak zato odgovori oklijevajući: »Moja zaslužba sasvim visi o vremenu. Ako je kišovito, onda mogu zaslužiti i tri dolara; ako je suho, onda često zaslužim samo pedeset centa, a kadšto još i manje.«

»I takav ti se posao sviđa?« nasmije se neznanac podrugljivo. »To nije moguće. Sva se tvoja duša mora opirati tomu, i — — — «

»Oprostite! Ja nipošto ne namjeravam ostati cijeli svoj život čistitelj cipela,« upadne mu dječak u riječ. »Čim mi se pruži nešto bolje, odmah ću prihvatiti; ali ću se čuvati da prije izlijem zamazanu vodu, negoli imam čistu. Zasada nemam ništa bolje, zato mi dopustite, da se udaljim i potražim jednoga od svojih prijatelja, koji se bavi istim poslom i kojemu sam dao na čuvanje svoj alat. — Hvala vam lijepa, što ste bili tako prijazni i dobrostivi sa mnom. Ostajte s Bogom!«

»Stani! Još jednu riječ,« zaviče stranac i zaustavi za ruku Pavla, koji je ustao s kreveta. »Imaš li roditelje ili skrbnike, koje bi imao moliti za dopuštenje, ako bi hotio dosadašnje svoje zvanje zamijeniti drugim?«

»Ja imam ovdje u gradu pomajku, s kojom bih se prema svojoj dužnosti morao posavjetovati o takovim stvarima,« odvrati dječak sve više u čudu.

»Pogledaj me!« nastavi stranac i ponosno digne glavu, dok su prsti njegove desnice opet bili zabavljeni brkovima. »Jesi li već kada što čuo o glasovitom cirkusu Ferenzi? — Ne? — To nije moguće! — Pred tobom stoji njegov ravnatelj Antonije F e r e n z i, najbolji jahač i učitelj jahanja sadašnjosti — ja se smijem tako nazivati, a da si ne laskam — potomak velikih Ferenzi-ja, koji su već pred više stotina godina u Francuskoj na sajmovima u St. Laubert-u i St. Germain-u bili slavljeni, vlasnik od pedeset izvrsno uvježbanih konja i upravitelj društva umjetnika, kojima nema ravnih na svijetu.«

Pavao se malo nakloni. »Vrlo mi je ugodno, da sam se s vama upoznao!« Stvar ga je počela zanimati.

Antonije Ferenzi bijaše izvadio svoj bič iz sara od čizama i švignu njime nekoliko puta po zraku. »Kad sam prije vidio kako si se kao mačka popeo na drvo i izveo onaj divski skok do prozora, rekoh sam sebi: to je moj dječak; taj mora biti otkrit, i odmah je u meni sazrela čvrsta odluka. — Tko može što takovo učiniti kao ti, taj može također na hrptu konja, na preči, na trapezu — ukratko — u kojgod grani naše struke postati znamenit, i zato te pozivam, da objesiš na klin tvoje musavo čišćenje cipela, koje te ponizuje, i da pođeš sa mnom. — Ti hoćeš nešto bolje. — A la bonheur! Sad možeš zamijeniti tvoje sadašnje prosjačko zanimanje za kraljevsko. — Da, sinko moj! Ne gledaj me kao nevjerovani Toma. Ja govorim sasvim ozbiljno. Pod mojim te vodstvom čeka sreća, bezbrižna i unosna budućnost. Pitaj samo članove mojega društva, da li ih ne plaćam točno i kneževski. S tobom hoću da pružim svijetu nešto novo, veličajno, još neviđeno, i ja sam uvjeren, da ćeš ispuniti moje najsmjelije nade.«

»Što da postanem?« zapita dječak, i nasmije se glasno i od srca.

»Umjetni jahač, umjetnik na trapezu ili clown, prema tomu, za koju si struku najspretniji,« odgovori ravnatelj ozbiljno; onda doda: »Ali o tom je teško razgovarati ovdje u tuđoj kući, u koju sam te prije odnio, i koje su stanovnici zaboravili na opreznost od radoznalosti, da vide požar. Dobro je, da smo pošteni ljudi. Pođi sa mnom u koju gostionicu; ondje ćemo uz čašu vina ili piva dalje o tom govoriti.«

Pavao nije dakako ni izdaleka mislio pristati na prijedloge Ferenzi-jeve; ali je ipak želio da saznade štogod izbliže, i zato pođe za njim. Za svoj je alat znao da je dobro spravljen kod prijatelja Johna Davisa.

Na ulici bijaše sve živo i zaposleno. Posvuda ležahu cijevi, i vatrogasci se trudahu da sasvim ugase požar, koji je uglavnom bio već udušen. Mjesto plamena izlažahu sada iz prozora prvoga i drugoga kata gusti, bijeli oblaci dima, a odozdo lećahu mnogobrojni gusti mlazovi vode kroz razbite prozore u sobe. Ručne i parne štrcaljke neumorno su radile. Gusto mnoštvo naroda, potisnuto natrag od stražara, svaki put bi glasno pociknulo, kad bi se kadšto ipak još plamen pokazao ili kad bi hotice ili nehotice koji mlaz vode među njih zabludio.

Ravnatelj turi ruku pod mišku dječakovu i stupaše s njim kroz mnoštvo prema Fifth-Avenue-ji i Broadway-u, gdje su

doskora obojica sjedila u jednoj gostionici uz čašu pive, jer je Pavao sa zahvalom odbio vino, koje mu je Antonije Ferenzi ponudio.

»Najprije bi se dakako morao marljivo učiti i vježbati,« započne Antonije Ferenzi nakon kratke šutnje. »Za po godine, mislim, znat ćeš toliko, da ćeš moći javno nastupiti; od toga doba počivat ćeš u pravom smislu riječi na lovorikama. Svoje sam predstave u New-Yorku svršio, ili bar ne ću dulje da ovdje ostanem, jer mi pravi previše konkurencije Phineas, Taylor Barnum. Pah! Taj izlagač!« On sažme ramenima s izrazom najvećega prezira. »Što je on prema nama! On stoji na istoj visini s prodavačima kobasica i pereca, dok se mi smijemo ponositi našim zvanjem, jer smo umjetnici. Naš je rad ovjenčan slavom. U Evropi prigiba se milostivo k nama najviše plemstvo, i knezovi se žene s našim kćerkama. Ovdje u Americi opće s nama prvi, najugledniji građani.«

»Vaše zanimanje ipak nije nikakav posao,« primijeti mladić, dok je ravnatelj pio trudeći se, da što više štedi svoje brkove. »To pravo ne razumijem.«

»Kako? Nije posao?« zaviče Antonije Ferenzi i lupi bičem po s tolu, tako da su dva gosta, koja su baš htjela da za nj sjednu, radije odabrali drugi stol. »Nije posao? — Corpo di Bacco! — Opipaj moje noge; tvrde su kao željezo. Gledaj žuljeve na mojim dlanovima, mišice na mojim rukama; razbit ću njima orah, kao da je jaje. — Misliš li, da to postaje samo po sebi? — Ali ne gledeć na to, ne zoveš li ti poslom zanimanje slikara, pisca ili kipara? I oni su umjetnici kao i mi. — Samo počekaj, sinko. Kad budemo kasnije poslije predstave večerali, pitat ću te, nijesi li umoran, kao da si cijeli dan kamenje lomio?«

»Oho! tako daleko još nijesmo,« reče Pavao brzo, premda mu se nije činilo više tako besmisleno da prati ravnatelja.

Antonije Ferenzi učini, kao da nije čuo tih riječi. — »Za nekoliko dana bit će moj novi cirkus gotov,« brbljaše on dalje. »On se izrađuje po mojim vlastitim nacrtima, i to tako, da se može za nekoliko sati sastaviti i rastaviti, jer namjeravamo sve veće gradove u Americi pohoditi i dobiti što više vremena za predstave. Sa svim tim bit će tako velik, da će u nj stati najmanje četiri tisuće osoba. — Odavde ću najprije na sjever uz Hudson do Albany-ja i Troy-ja u državi New-York; onda idem na zapad do Buffala, Clevelanda, Chicaga, a odonuda dalje na zapad do San-Francisca. — Da, moj sinko, ja sam energičan, poduzetan čovjek. — Sad možemo u Kalifor-

niji još mnogo novaca zaslužiti; ako li bismo počekali, dok bude za dvije ili tri godine gotova pacifička željeznica, koja će New-York spajati sa San-Franciskom, onda će odmah sve navaliti onamo, pak bi dohoci odmah bili mnogo manji. — Tebi će se dopasti da upoznaš svijet. — Ti se zoveš Pavao Radić? To je pogrješka. Ime nije ni za što, pak se mora nužno promijeniti. Tvoje smeđe uvojke lako bismo pocrnili, i kad bi se ti još — Pablo Radicio ili kako slično prozvao, bio bi pravi pravcati Španjolac.«

»Ne! to ne bih nikada dopustio,« reče dječak odrešito. »To bi bila obmana, pak zato ne bi bilo pošteno.«

»Nu bojadisanje kose baš nije nužno,« umiri ga ravnatelj i udari opet bičem po stolu, da odbije gosta, koji je htio za nj sjesti; a to mu je i uspjelo. »Ali ime moramo svakako promijeniti, a to nije tako zlo, kako ti misliš. Tvoje umjetničko ime stoji samo na oglasima; ti ćeš sam zadržati svoje ime. Zato se ne brini. — Čuj! Tako sam poznao na primjer pred — no! ima već tomu dosta godina — čovjeka, koji je donekle pripadao u našu struku i imao izvrsno majmunsko pozorište. On se nazivaše profesor Farelli; a od kuće zvao se Planinšak i bio je čestit Hrvat, kao što ti i mnogi drugi. Svijet bi se bio smijao, da se je kao majstor u dresuri pasa i majmuna zvao profesor Planinšak, ili dapače naprosto Marko, Petar ili Martin Planinšak.« I ravnatelj se glasno nasmije i kucne s dječakom. »Ta zašto ne piješ, sinko? Ali ja te ne ću na to nagovarati, ako ne možeš podnositi, Ja zahtijevam kao glavni uvjet kod mojih članova trijeznost. S pijancem imao sam posla samo jedamput u životu, i nikada više. On mi je pokvario dva moja najbolja konja.«

»Moja pomajka, o kojoj sam prije govorio i kod koje stanujem, zove se Planinšak, te je udovica onoga profesora Farelli-ja, o kom ste baš pripovijedali,« reče Pavao.

»Kako? Udovica mojega dobroga, vjernoga prijatelja živi ovdje u gradu, i to sam tek sada saznao?« klikne Antonije Ferenzi vidljivo obradovan. »Je li ona mišljenja svojega pokojnoga, izvrsnoga muža, koji je žalibože prerano bio otet svijetu? Teče li u njezinim žilama umjetnička krvca, ili proklinje možda naš stalež — kako se to često kod žena nepravo i nepojmljivo događa?« On nije mogao sakriti radoznalosti, kojom je očekivao odgovor, premda je puhanjem uklanjao sa svojega kaputa zrnce praha, kao da mu je to mnogo važnije.

Pavao potrese glavom. »Ne! Ona govori samo s najvećim

oduševljenjem o zvanju svojega muža te se ponosi tim, da je bila žena jednoga umjetnika. To mi je često ponavljala.«

»Izvrsna gospođa! Vrijedna gospođa!« govoraše ravnatelj i trljaše si zadovoljno ruke. »Ne bismo li mogli ići k njoj?« nastavi onda živahno. »Nije doduše više rano. Na ulicama gore već svjetiljke, i vrijeme nije baš zgodno za prvi posjet; ali gospođa Planinšak jamačno ne će zamjeriti staromu prijatelju svojega pokojnoga muža, ako se ne drži strogo pravila društvenoga općenja. Moja je čežnja vrlo velika da je pohodim i da se u razgovoru s njom opomenem onih vremena, kad sam sa svojim dobrim, nezaboravljenim Farelli-jem mnoge vesele časove proživio. On je bio čestit, pošten čovjek, s kojim sam se uvijek lako i brzo sporazumio, što je među nama umjetnicima velika rijetkost, jer većinom vlada gadan grijeh zavisti. Ja — budi Bogu hvala — ne spadam među njih, a nemam ni razloga zato, jer cirkus Ferenzi uživa svagdje kod općinstva poradi veličajnoga, što u svakom pogledu pruža, tako dobar i slavan glas, da se s njim ne može ni izdaleka natjecati nijedno drugo društvo što se tiče visoke jahaće umjetnosti i gimnastike u visini i na zemlji. — I dobri Farelli bijaše znamenit u svojoj struci, koja se dakako s mojom u umjetničkom obziru ne može ni u kojem pogledu mjeriti, što ćeš sam moći doskora prosuditi, kad budeš jedan od naših. — Da! — što više na nj mislim, to se sve življa želja budi u meni da vidim njegovu ženu i da se s njom porazgovorim. Osim toga stalo mi je i do toga, da stvar s tobom, sinko moj, izvedem na čistac,« dodade on pogledavši ispod očiju dječaka.

»Majka Planinšak bez sumnje će se vrlo radovati da vas pozdravi; ali nemojte se odviše stalno pouzdavati u to, da ću ja poći s vama, da postanem umjetan jahač,« reče Pavao ustajući, dok je Antonije Ferenzi pozvao krčmara, da plati račun. »Zasada se još ne mogu sprijateljiti s tom mišlju.«

»Dakako, dakako, sinko moj! Ja te potpuno razumijem,« kimne Antonije Ferenzi i natuče svoj crni pusteni šešir sa širokim rubom smjelo na uho. »Ja nemam ni namjere da te silim. Nasuprot! Svaki čovjek neka ozbiljno misli prije, nego se čega novoga lati, i — tko zna? — čistiti cipele i pritom na koljenima u blatu puziti, možda je u tvojim očima mnogo plemenitije zanimanje, negoli smjelo, bezbrižno i veselo jahati upropanj kroz manežu na neosedlanu, vatrenu konju, kojega si sam dresirao, usred mnogobrojna, uznesena i zahvalna općinstva, koje ti burno odobrava i plješće.« I on švigne bičem kroz zrak. — »He! Hop!« Nato stupi rukom o ruku s dječakom na sjajno rasvijetljenu, vrlo živahnu ulicu.

GLAVA ČETVRTA.

SJAJNA PONUDA.

U veži dočeka Pavla njegova pomajka, koja je bila vrlo uzrujana. »Sinko moj! Miljenče moj!« klicaše ona i pritisnu ga na grudi svoje; onda ga povuče, prije negoli je mogao doći do riječi, u svoju sobu, koja bijaše rasvijetljena ne samo svjetiljkom, nego i sa više svijeća, a u sredini bijaše prostrt stol krcat raznim jelima. U svojoj revnosti nije ni opazila ravnatelja cirkusa, koji je dječaka već na putu zamolio, da ga pričeka na hodniku, te je sada oklijevajući ostao na hodniku. »John Davis bijaše ovdje. On je donio tvoje kefe i sve mi je pripovijedao. Ti si divan dečko! Sutra ćemo se oboje obući u svečano odijelo, pa ćemo poći k ocu, kojemu si dijete spasio. Budući da stanuje u Fifth-Avenue-ji, mora da je bogat čovjek, i zacijelo će — —.«

»Draga majko!« upadne joj Pavao smješeći se u riječ. »Ja znam, da vi dobro mislite; ali od toga, što vi velite, ne će biti ništa. Što sam učinio, bila mi je dužnost, i dalje ništa, i najdraže bi mi bilo, kad za to ne bi nitko ništa saznao. Učinite mi dakle tu ljubav i ne govorite više o tom. To je bila samo malenkost, i stotinu drugih bilo bi isto učinilo. Zato pustimo to, i — — —.«

»Sinko! Sinko!« prekine ga gospođa naglo gledajući gotovo prestravljeno svoga štićenika. »Sinko! Ta valjda ne ćeš sreće svoje nogama gaziti? Ne, ne! tu imam još i ja govoriti. Ako ne ideš ti sa mnom, ja ću ići sama i reći gospodinu: kod mene stanuje onaj dječak, koji je vaše dijete od sigurne smrti u plamenu spasio i koji od neumjesne čednosti ne će da vam se javi. Taj će mi čovjek biti zahvalan, što sam mu pružila priliku, da plati svoj dug; onda će za cijelo velika svota doći u tvoju štedionicu, i — — — tako će biti.«

Pavao opazi, da zasada ne može promijeniti odluke svoje pomajke; a onda je hotio da joj predstavi gosta.

»Dobro! Mi ćemo o tom još razgovarati,« odgovori on zato smiješeći se, da je umiri, i brzo nastavi: »Čeka vas malo izne-

nađenje. Jedan gospodin, kojega sam sa sobom doveo, hotio bi se s vama upoznati, i — — —.«

»Jedan gospodin? U to doba?« zaviče ona iznenađena, i brzo utrne svijeće. »Ja sam ih tebi u čast zapalila. Što bi si gospodin mislio, kad bi vidio, da je kod nas tako sjajna rasvjeta?« Isto tako brzo nestane sa stola i boca vina.

Dječak otvori vrata i uvede ravnatelja, koji se duboko pokloni i sučući svoje brkove, što je sada valjada više od neprilike činio, reče:

»Antonije Ferenzi ima visoku čast, da vam, vrijedna gospođo, svoje počitanje ponizno preg noge stavi. Da sam tako slobodan, te se usuđujem tako kasno stupiti u kuću, to ćete jamačno oprostiti staromu prijatelju vašega pokojnoga, izvrsnoga supruga. Kad sam večeras od ovoga darovitoga dječaka saznao, da stanujete u ovom gradu, nijesam mogao odoljeti želji, da vas, vrlo cijenjena gospođo, odmah ne upoznam.«

»Jeste li vi, gospodin Antonije Ferenzi, vlasnik onoga cirkusa, koji je godine 1858. davao svoje predstave u Baltimoru?« zapita gospođa Planinšak ugodno ganuta, ali ipak oklijevajući.

»Baš onaj. Vaš muž, to jest: njegovo kazalište stradalo je onda vrlo od orkana, a meni i nekolicini mojih ljudi pošlo je za rukom u općenitoj smetnji spasiti nekoliko pasa i majmuna?«

«Da, da! — O tom mi je moj pokojni često pripovijedao,« odvrati majka Planinšak, vidljivo umirena, jer joj se činio ravnatelj sumnjiv, i pruži mu ruku: »Dobro došli! Izvolite sjesti. Prijatelji mojega pokojnoga muža i moji su prijatelji.«

»Hvala, od srca vam hvala!« odgovori Ferenzi ponovo se klanjajući, i pošto je odložio šešir i bič a gospođa Planinšak sjela na divan, spusti se s nedostiživom elegancijom u stolac. »Da, vaš izvrsni suprug i ja uvijek smo se slagali«, govoraše on dalje i prijeđe oprezno rukom preko glave. »Profesor Farelli nije mi bio zapravo takmac, jer se njegovo općinstvo većinom sastajalo od djece, pak zato ni taj razlog — kako to žalibože često biva — nije naše prijateljstvo uzmutio. U Filadelfiji prepustio sam mu dapače jedamput svoj istom sagrađeni cirkus dotle, dok se moja družina sakupila i njegovo pozorište bilo gotovo. ‚Gostovanje poznatoga profesora Farelli-ja s njegovim majmunskim kazalištem u glasovitom cirkusu Ferenzi' moglo se onda čitati na velikim plakatima po svim uglovima grada.

»I to se sjećam da sam čula od svoga pokojnoga muža,« reče gospođa Planinšak živahno. »Da! On je osobito naglasio, da je onda imao vrlo velike prihode. — Smijem li vas zamoliti, da podijelite s nama našu čednu večeru, gospodine ravnatelju? Ali se dakako morate zadovoljiti s onim, što imamo.«

»Vrlo ste prijazni, milostiva gospođo! Budući da mi tim dopuštate da uživam još neko vrijeme vaše ugodno društvo to prihvaćam vašu dobrostivu ponudu.«

Gospođa Planinšak ustane. »Onda vas molim, da me za čas ispričate,« reče ona i odjuri brzo iz sobe.

Antonije Ferenzi tr'o si je ruke smiješeći se. »Mila gospođa! I kako je lijepo čisto sve ovdje.«

»Da, ona je vrlo dobra i za me se brine kao majka,« reče Pavao.

Gospođa se Planinšak povrati s velikim vrčem piva. »Sad vas molim, da sjednete i da se poslužite,« reče ona mećući još brzo na sto jedan tanjur, ubrus, vilicu i nož.

Svi sjednu za sto, a majka Planinšak ponudi kruha i maslaca. »Ja ću i više narezati, gospodine ravnatelju. Vi vidite, da ga ima dosta. Ali odrezani kruh lako se posuši, ako dulje stoji.«

Dječak opazi, da je danas večera neobično obilata, te je slutio, da je tomu isti razlog, koji je prije bio, što su bile zapaljene svijeće. Zahvalno stisne ruku svojoj pomajci.

Ona mu se prijazno nasmiješi.» Uzmi samo cijelu rengu, sinko. Kad ih tako rado jedeš, dala sam ih nekoliko donijeti po tvojemu prijatelju Johnu Davisu. Jednu je on dobio, da proslavi taj dan. Ali, Bože dragi!« — prekine se ona pljesnuvši rukama. »Ta ja sam sasvim zaboravila smjeli, plemeniti čin našega dječaka! Jeste li o njem čuli, gospodine ravnatelju? U velikoj je visini skočio s jednoga drveta oko dvadeset koraka daleko u prozor goruće kuće i spasio djevojčicu, koja bi bez njega sigurno bila izgorjela.« Ona zadrhta. »Koža mi se ježi od straha, kad samo na to i pomislim.«

»Ja sam bio ondje i vidio sam sve vlastitim očima,« kimne Ferenzi mećući u usta velik komad kobasice nemazane gorušicom. »Jeste li poznavali Miss-Zoforu? — Ne? — Hm! Bila je zračna umjetnica prvoga reda. Kao vjeverica popela bi se na užetu pod krov cirkusa, gdje je na trapezu vrlo spretno radila. Općinstvo joj je uvijek bruno odobravalo; ali ono, što je ona radila, nije ništa, a ma baš ništa prema djelu našega darovitoga dječaka. On se nije penjao do vrhunca grane, koja se svijala, ne! — on je letio na nju, i orijaški skok s vrha grane do prozora bijaše tako veličajan, da je narod sakupljen na ulici počeo glasno klicati. Ja inače običajem pokazati svoje

odobravanje samo tako, da udaram noktom jednoga palca o nokat drugoga. Ali ovdje sam bio — da ukratko rečem — zanesen, oduševljen. Ja sam dugo pljeskao rukama.«

»Sinko moj! Miljenče moj! Da si se strovalio,« zajeca majka Planinšak i pogladi obraze Pavlove. »Kako si se mogao usuditi?«

»Ja sam se uzdao u dragoga Boga,« reče dječak ozbiljno.

»Budi mu slava i hvala, da te je zaštitio!« reče gospođa Planinšak uzdahnuvši.

Na čas je razgovor zapeo. Svatko je bio previše zabavljen jelom. Osobito je Antonije Ferenzi razvijao velik tek, i majka je Planinšak doista bez potrebe svaki čas ponavljala riječi: »Molim, gospodine ravnatelju! Uzmite, kao da ste kod kuće!«

»Da, moj pokojni bijaše dušom i tijelom umjetnik,« započe ona prva, »i nikada ne bi on bio napustio svoje zvanje, da ga nije kostobolja, koja je bivala sve jača, prisilila, da se povuče u privatni život. Kad sam ga ja upoznala, onda je bolestan ležao kod svoje sestre, koja je također već dvije godine na drugome svijetu. Uz moju njegu je ozdravio, i mi smo sklopili brak, koji je bio vrlo sretan, ali žalibože vrlo kratkotrajan.« Ona si pregačom otre suze s očiju.

»Vašemu izvrsnomu suprugu sačuvat će svi, koji su znali cijeniti njegova djela, časnu uspomenu,« reče Antonije Ferenzi žalosno žvaćući velik komad sira. »Njegova sam nasljednika našao pošloga ljeta u St. Louis-u. Kazalište još doduše uvijek nosi slavno ime Farelli; ali njegov sadašnji posjednik jedva zaslužuje ime umjetnika. Životinje ga ne slušaju na riječ. Glasoviti pudelj, koji je umio hodati na dvjema desnim nogama, umr'o je, a mandril, koji je kao pelivan bio uvijek jedna od glavnih točaka programa, postaje star, pospan i ukočen; nitko ne misli da ga nadomjesti. Općinstvu vrlo fali njegov nekoć ljubljeni i obožavani Farelli; to mora da je za vas velika utjeha. Još ga vidim u duhu pred sobom, kako je jednoć pokazivao jednoga od svojih najboljih majmuna na malenom danskom konju, velikom kao koza, što sam mu ga iz prijateljstva baš u tu svrhu na više nedjelja uzajmio. Gledalište, puno do zadnjega mjesta, bijaše izvan sebe, a djeca su bila kao luda. Dugo mu i dugo povlađivahu.«

»Mojemu pokojnome!« primijeti gospođa Planinšak ponosno.

»U prvom redu je dakako išlo povlađivanje mojega konja, kojega sâm dresirao; on je na najmanji mig u svim vrstama

hoda po pozornici hodao; ali su zacijelo vrlo mnogo uviđali također i ustrajnost, koju je vaš vrlo čestiti suprug upotrebljivao, da dresira ovako vještački svojega majmuna. — Ali — da se opet povratimo na smjelo djelo vašega pitomca, toga darovitoga dječaka,« nastavi ravnatelj, koji je na koncu još jedini jeo i sada bio napokon sit. »Ja sam još uvijek sasvim uznesen od njega, i — — —«

»Da, istina je,« upade mu majka Planinšak hrlo u riječ; »ali pomislite, Pavao se prije kratio da pođe sa mnom sutra k onom bogatomu gospodinu, kojemu je kćerku spasio od smrti u plamenu, da bude dostojno nagrađen za svoje djelo.«

»Hm, hm!« učini Antonije Ferenzi i zasuče si opet brk, koji je od jela dospio malko u nered. »Hm — hm! Ja ne ću da poričem, da je vaša namjera bez sumnje bila vrlo dobra; ali — što bi dječak tim dobio? Možda će mu se gospodin samo zahvaliti suhim riječima, a u najpovoljnijem slučaju isplatit će mu nešto, no to ne će, držim, ni izdaleka biti ravno onomu, što ću mu ja ponuditi. — Djelo našega Pavla — ja ga valjada smijem tako zvati — dalo mi je priliku da ga upoznam, i ja se nadam, da se to nije uzalud dogodilo. Kako sam rekao, ja ću mu nešto predložiti, što bi morao, bar po mojem mišljenju, smatrati migom s neba; a to ćete vi, vele cijenjena gospođo mojega žalibože prerano umrloga prijatelja, ne samo odobriti, nego dapače možda i podupirati.«

»Ja sam radoznala, što vi to mislite,« reče gospođa Planinšak i začuđeno gledaše sad dječaka, a sad ravnatelja, koji je, ozbiljno se držeći, njoj nasuprot sjedio i desnicom tiho po stolu bubnjao, dok je prstima lijeve ruke kupio mrvice po tanjuru i metao ih u usta.

»Ja mislim,« reče Antonije Ferenzi ponosno, »da se dječak imade povjeriti mojemu prokušanomu vodstvu i školi i postati umjetnik.«

Te riječi nijesu malo uzrujale gospođu Planinšak. Lice joj odavaše najveću radost, i ona sjajnih očiju i sklopljenih ruku progovori: »Umjetnik? — Moj sin — umjetnik? To bijaše i još je sada moja najveća želja! On zna, koliko mi je do nje, i radije bih danas nego sutra privoljela, kad bi se hotio posvetiti tomu staležu. Ja doduše ne poznam život umjetnikov iz vlastitoga iskustva, jer je moj pokojni već prodao kazalište, kad me je oženio; ali kod njega sam dobro vidjela, kako je on volio svoje zvanje, za kojim je težio sve do svojega posljednjega časa.«

Evo tu ti potvrđuje ta izvrsna gospođa, sinko moj, što sam ja već izrekao,« reče ravnatelj zadovoljno se smješeći.

Pavao se nemirno micaše na stolcu. Ako je sada i bio manje protivan prijedlogu ovoga čovjeka, ipak mu je teško bilo misliti na to, da se odreče svojih vlastitih osnova za budućnost; zato odgovori oklijevajući: »Ja sam se već sasvim uživio u misao, da ću kasnije jedamput postati trgovac i moći bezbrižno živjeti.«

»Dragi sinko,« progovori Ferenzi nešto prezirno. »Takovo zvanje je dakako također sasvim pošteno; ali bezbrižnan nije život trgovčev nikada. On radi sve na sreću, i danas može biti bogat, a sutra prosjak. — Kao umjetnik naše struke dobivaš za svoj rad mjesečno stanovitu plaću, koja je svakako već odmah na početku veća, negoli je plaća ikojega namještenika u kojoj trgovačkoj kući, i ako živiš štedljivo, možeš si za razmjerno kratko vrijeme uštediti malen imutak, od kojega možeš udobno živjeti, ako postaneš nesposoban za posao. Tako je učinio moj izvrsni prijatelj, muž ove ljubezne gospođe, a ja činim isto tako. — Glavna je stvar u životu: zasluživati novce. Ti to možeš lako, ako upotrijebiš svoje sposobnosti, koje sam ja otkrio, zašto ću ti rado dati priliku, a uza to čeka te život, koji se po mojem mišljenju ne da ni izdaleka isporediti ni s jednim drugim.« Ravnatelj zašuti. On se nasloni na svoj stolac i promatraše potajno, kako su djelovale njegove riječi.

»Sinko moj, ja nikako ne mogu da pojmim, kako ne ćeš da objeručke prihvatiš ponudu,« reče gospođa Planinšak vatreno. »Da si k meni došao i rekao, da na svoju ruku namjeravaš postati umjetnikom, bila bih, premda bi se ispunila moja želja, držala za svoju dužnost, da te opomenem i od toga odvratim, jer si još neiskusan pak bi ti prava uputa nedostajala. Sada je možeš dobiti i — — —«

»I doista mu je ne će nedostajati,« reče oduševljeno Antonije Ferenzi. »U jahanju ću te sam poučavati. Moj clown Delbos, koji se inače zove Franjo Loni, bečlija — on i njegova žena su dva najbolja i najsavjesnija člana moje družine — poučavat će te u parterre-gimnastici, a na trapezu, preči i letećim kolutima bit ćeš sam svoj učitelj. — Ja ti ne ću zatajiti, da slutim, da ću s tobom mnogo novaca zaslužiti, i da me je ta nada u prvom redu ponukala, da ti stavim svoje prijedloge; ali ja sam isto tako tvrdo o tom uvjeren, da ćeš i ti svoju sreću naći. Nemoj se dakle više predomišljati i — udari. — Evo moje ruke!«

»Stoj!« zaviče gosopđa Planinšak energično. »Nemojte mi zamjeriti, gospodine ravnatelju; moja je dužnost kao njegove pomajke, da pomažem dječaku zborom i tvorom. Najprije uglavimo uvjete, pod kojima će Pavao biti primljen u vaše društvo — dakako, ako na to pristane.«

»To je sasvim moje mišljenje, i meni se vrlo sviđa, da ste odmah na to mislili,« odgovori Ferenzi smiješeći se. »Ne treba kupovati mačka u vreći. — Ukratko, ja nuđam dječaku, dok još uči i dok ja prema tomu nemam nikakove koristi od njega, hranu, stan, odijelo i trideset dolara mjesečno. To nije mnogo; ali je moguće, da on ne će odgovarati nadama, koje u njega stavljam, što mi se ipak čini jedva nevjerojatno. Čim javno nastupi, platit ću mu osim hrane i stana u prvoj godini šezdeset, u drugoj devedest, a u trećoj godini što i dvadeset dolara mjesečno. Zato se on obvezuje, da će ostati tri godine kod mene, i da ne će za to vrijeme nijednomu drugomu cirkusu pripadati. Ja bih si nasuprot morao zadržati pravo otkaza, kako je to bez iznimke kod svih članova mojega društva.«

Majka Planinšak razmišljaše. »Trideset, šezdeset, devedest i sto i dvadeset dolara. — Hm! Osim toga stan i hranu.«

»Hrana je izvrsna,« reče ravnatelj. »U mojem je interesu, da hranim izdašno članove mojega društva, a tako i moje konje. U tom se ništa ne štedi.«

»A kako je sa stanom?« upita gospođa Planinšak.

»U većim gradovima, gdje dajemo predstave i dulje ostajemo, stanujemo u pristojnoj gostionici, a na putu stanujemo u našim kolima, koja su udobno uređena, a i postelje su vrlo dobre.«

»Jeste li oženjeni?« pitaše dalje majka Planinšak.

»Ne! U tom sam istoga mišljenja, kojega je bio vaš izvrsni muž, koji je uvijek govorio, da se ne smije žena, ako sama nije umjetnica, izvrgavati nemirnom životu i seljenju od jednoga mjesta u drugo. Stoga sam ostao neoženjen. — Sestra moja bavi se gospodarstvom i kuhanjem, dok smo na putu. Ujedno je ona izvrsna školska jahačica, koja još uvijek na svojoj kobili Semiramidi slavi prava slavlja, premda već ima četrdeset godina.«

»Je li vaša sestra u New-Yorku? Onda bih se rado s njom upoznala već zato, da joj toplo preporučim dječaka, ako vas bude ratio.«

»Bit će mi ugodno predstaviti vam — hm! — mislim dovesti vam moju Arabelu, ako dopustite. Ona mi je potpora, bez

koje bih teško bio, i mi vjerno prianjamo jedno uz drugo, kako to dolikuje među braćom.«

»Gospođa Planinšak kimne i razmišljaše, nema li jošte štogod važno reći, što se tiče dobrobiti njezina štićenika.«

»Ja sam već rekao našemu Pavlu, da dajem graditi cirkus, koji se može u kratko vrijeme složiti i opet razložiti, i da kanim za nekoliko dana otputovati u sjeverne države. Da, izvest ću osnovu, koju već dugo snujem, pak ću od prilike za godinu dana preko Chicaga i Omaha otputovati u Kaliforniju.«

»Chicago, Omaha!« zaviče gospođa Planinšak. »Sinko! Sad držim prijedlog gospodina ravnatelja zbilja migom s neba. Promisli, kako je lako moguće, da na svojem putovanju opet nađeš svoje roditelje.«

»Roditelje? Ima li dječak roditelje?« zapita Ferenzi ne dirnut baš osobito ugodno.

»Da, ali on ne pozna njihova boravišta,« odgovori hitro gospođa Planinšak, i stane opširno pripovijedati, kako je Pavao svoje roditelje izgubio.

Ravnatelj je pozorno slušao i njegovo zabrinuto lice opet se razvedri. »Samo se po sebi razumije, da ćemo nastojati da nađemo tvoje roditelje, sinko moj,« reče on, kad je sve čuo. »Tvoja velecijenjena pomajka ima potpuno pravo. Kad dođemo u koje mjesto, onda se gura u cirkus sve, i staro i mlado, i bogato i siromašno. Ulaznina je takova, da si tu zabavu mogu priuštiti i najsiromašniji. Dok radiš u predstavama, možeš jednim pogledom pregledati cijelo općinstvo, a i tvoji te roditelji mogu vidjeti i prepoznati. A po danu imat ćeš dosta vremena da za njih pitaš. — No! kako je? Ako imaš još kakovih sumnja, samo ih reci, ja ću ih već ukloniti.«

Pavao se nekako žacao, da se odmah odluči za umjetničko zvanje. Njegov stari, pokojni prijatelj svjetovao ga je doduše, da se lati svega boljeg ako mu se nada, da opet traži bolje, ali kad se pitao, što bi on rekao, kad bi čuo, da hoće da postane umjetnikom u cirkusu, onda mu se činilo, da se to ne bi slagalo s načelima bogaljevim. Ali nije li mu se pružila veoma zgodna prilika da traži svoje roditelje. Ako to ostane bez uspjeha, i ako ne nađe zadovoljstva u umjetničkom životu, mogao se još uvijek povratiti k svojemu pređašnjemu zanatu. — Već je hotio da pristane, kadli se sjeti, kako je još ujutru, kad je išao sa Johnom Davisom Broadway-em i gledao velik red kola natovarenih vunom, gradio sebi budućnost po svojoj milој zamisli. — Pa da bude sasvim drugačije? To nije mogao pojmiti, pak zato odgovori neodlučno: »Vaš me prijedlog časti, gospodine ravnatelju, i ja sam vam zahvalan za vaše povjerenje; ali mi nije moguće, da se odmah odlučim. Ako odaberem novo zvanje, onda bih mu se hotio odati s lubavlju i s voljom, a to mogu samo onda, ako svladam u sebi svaku sumnju.«

»Ne silite dobroga dječaka,« moljaše majka Planinšak i pogladi dragajući svojega štićenika po obrazima. »Strpite se još nekoliko dana!«

»Nekoliko dana? — Nemoguće!« reče Antonio Ferenzi vidljivo razočaran i sa slabo prikivenom srdžbom, i ustane.

»Do sutra ću se odlučiti,« reče dječak oklijevajući.

»To se da prije slušati,« nastavi ravnatelj zadovoljno. »Pa dobro! Dakle do sutra! — Sada je već krajnje vrijeme, da se oprostim, vele cijenjena gospođo! Oprostite, što sam vam tako kasno dosađivao i tako dugo otimao vaše dragocjeno vrijeme. Dopustite, da vam ujedno najsrdačnije zahvalim za izvrsnu večeru. Sutra ću biti tako slobodan, da u pratnji svoje sestre Arabele svoj posjet ponovim, velecijenjena gospođo!« on se duboko nakloni i poljubi gospođu Planinšak u ruku, što je ona dopustila zarumenivši se — »nije mi bila samo čast, nego i velika, vrlo velika radost upoznati vas, ženu mojega izvrsnoga, prerano preminuloga prijatelja. Vrlo mi je žao, da su moje predstave u New-Yorku završene; meni bi bila osobila radost, ponuditi vam svaku večer časno mjesto u mojem cirkusu s molbom, da ga upotrijebite. Do sutra dakle, vele cijenjena gospođo!« — Još jednom poljubi joj ruku; a onda se uzevši svoj šešir i bič, spremi da ode. »Felice notte!«

»Bilo mi je vrlo ugodno, gospodine ravnatelju,« odgovori gospođa Planinšak opet porumenivši. »Laku noć! — Dječak će vas do vrata ispratiti. — Do viđenja gospodine ravnatelju! Do viđenja!«

Pošto se još jedamput duboko naklonio, ostavi Ferenzi sobu, praćen od dječaka. »Sasvim izvanredno izvrsna gospođa!« reče on u veži. »I još prilično mlada gospođa. Farelli bijaše starac prema njoj. »Koliko joj može biti godina?«

»Ako se ne varam, onda je gospođi Planinšak toliko godina, koliko i vašoj sestri,« odgovori Pavao.

»Mislio sam si, od prilike trideset i osam do četrdeset godina. — A sada, sinko moj, nemoj se više dugo predomišljavati. Nemaš zbilja zašto. Ti ćeš kod mene naći svoju sreću; pouzdaj se u me! Na! A da ćemo na našim putovanjima uzduž i poprijeko države naći tvoje roditelje, to je lako moguće. — Sutra ću doći po tvoj jasni odgovor; jer sam osvjedočen, da ćeš biti jedan od naših. U duhu te već vidim na mojem tra-

kijskom vrancu — izvrstan konj, čista krv — — — ali ne! Ni riječi više o tom. Ne ću da se čini, da sam ikako na te djelovao. Ti moraš sam znati, što će biti najbolje za te. Laku noć! Do sutra!« On stisne dječaku ruku i pohiti na vrata van. Gunđajući nekakovu pjesmu i udarajući bičem takt koračao je brzo cestom.

»Ljubezan je čovjek taj Ferenzi,« reče majka Planinšak, koja je hrlo raspremala stol, kad je Pavao opet stupio u sobu. »On me živo opominje na mojega pokojnoga, i njemu je jelo uvijek vrlo prijalo. Ti znaš, cifranja ne mogu pri tom trpjeti. — Samo je moj stari bio puno stariji, a kod kostobolje postao je napokon vrlo nestrpljiv. — Taj Antonije Ferenzi ipak je vrlo poduzetan. Moj pokojni je čitavi svoj život snovao, da posjeti sa svojim kazalištem Kaliforniju, ali nije svoju osnovu izvršio. Put onamo je veoma tegotan i pun kojekakvih pogibli. Nekoliko nedjelja mora se putovati kroz potpuno nekultivirane krajeve, u kojima stanuju samo Indijanci; ali to mora krasno biti. — Ali hajdemo na počinak; već je kasno. — Da sam ja na tvojem mjestu, ja se više ne bih predomišljala ni jednoga časka, već bih odmah prihvatila ponudu. Ne će mi doduše biti lako s tobom se rastait, ali gdje se radi o tvojoj sreći, tu se rado pokoravam. — Sinko! Sinko! Ja ne mogu na to ni pomisliti, da bi ti mogao ovu doista sjajnu ponudu odbiti i — zar ne? — ti to ne ćeš učiniti. Možeš mi slobodno već danas povjeriti, kako o tom misliš — No, sinko? Sviđa ti se, he? I kad ravnatelj sutra opet dođe, ti ćeš mu dati ruku, a ja ću k tomu reći da i amen. No, imam li pravo?«

»Ja ću sve to do sutra još jedamput zrelo promisliti, mila majko«, odgovori Pavao smiješeći se i pruži joj ruku. »Laku noć!«

»Laku noć!« uzdahne ona. Kad je bila sama, gledala je zamišljeno još dugo vremena preda se; a onda se ogledala po sobi, kao da nešto traži, i reče: »Ravnatelj Antonije Ferenzi ipak je ljubezan čovjek!«

GLAVA PETA.

VARKA.

Opet je svanulo proljeće, i pune su svečano odjevenoga naroda osobito one ulice Chicaga, koje vode iz grada u gostionice s vrtom. Nedjelja je popodne. Staro je i mlado ostavilo kuću, da uživa lijepi, topli dan u prirodi, i da se raduje ponovnom probuđenju prirode.

Svagdje se na uglovima vide veliki šareni oglasi, i ko još ne zna, može tu čitati, da će »glasoviti cirkus Ferenzi« u svojem »novom kazalištu, koje obuhvata šest tisuća osoba« i sa družinom, »koja se sastoji samo od specijalista prvoga reda« danas i slijedećih dana na Jamesovu[1] trgu davati predstave. — Više se umjetnika i umjetnica poimence spominje: Miss Arabela, školska jahačica par excellence na svojoj kobili Semiramidi. — Mr. Alred Brown[2] sa šestostrukom poštom — vrlo komični clown[3] Delbos sa svojim izvježbanim prasetom — Miss Fiameta kao plesačica na konju i drugi. Velikim, crljenim slovima piše u sredini oglasa. »P a b l o, čudesni dječak; dosad još nenatkriljen u svojim divnim vježbama na trapezu, koji visi stotinu stopa nad zemljom, i na neosedlanom konju.«

»Taj mora zbilja izvrstan biti,« reče jedan čovjek, svojemu susjedu, čitajući pozorno oglas. »Jutros sam već čitao u »News-u[4] velik članak o njegovu nastupu u Buffalu, gdje je taj cirkus bio prije, nego što je ovamo došao. — Ako vam je pravo, pogledajmo danas toga čudesnoga dječaka. Predstava se počinje u 6 sati; sad je 5. Ako idemo polagano, baš ćemo pravo prispjeti.«

Oglasi, i na njima spomenuti čudesni dječak Pablo, učiniše i drugdje svoju dužnost. Dugo prije početka predstave gurao se već narod kod blagajnice, gdje su Antonije Ferenzi i njegova sestra Arabela osobno prodavali ulaznice, dok je pred

[1] Izg. Džemzovu. — [2] Izg. Braun. — [3] Izg. klaun. — [4] Izg. njuzu.

ulazom igrala glazba od dvanaest ljudi, na sjajnim, crvenom i modrom bojom bojadisanim kolima.

Cirkus se sastojao od golemog, okruglog čadora, kojemu se na vršku vijaše na vjetru zastava Sjedinjenih država. Za cirkusom redaše se uza nj više drugih čadorova, u kojima su bile štale za konje, osim toga nekoliko kola s prozorima, koja su služila umjetnicima na putu kao stanovi, a sada kao garderoba.

U cirkusu bijahu jeftina mjesta skoro popunjena, i već se punjahu i klupe, koje bijahu bliže sjajno rasvijetljenoj menaži, posutoj bijelim pijeskom. Konjušari stupahu kroz redove i prodavahu cedulje s točnim rasporedom pojedinih točaka, uzato kolače i voće. Dobro su pazarili; jer su ljudi, koji su prerano došli, da osiguraju sebi mjesto, htjeli da utuku vrijeme, koje im je prepolagano prolazilo.

Sve je više ljudi grnulo unutra, a kad su točno u 6 sati kola s glazbenicima bila porinuta u cirkus i tim bio dan znak za početak predstave, bila su sva mjesta sasvim popunjena. — Antonije Ferenzi mogao je biti svojim dohotkom zadovoljan; kuća je bila rasprodana.

S uljudnim smiješkom i naklanjajući se na sve strane stupi on u menažu, dočekan tušom svoje glazbene kapele, u fraku, duboko izrezanu prsluku, visoku šeširu, bijelim rukavicama i sjajno olaštenim čizmama s velim, srebrnim mamuzama, a brkovi su mu bili neprekidno zasukani; za njim su vodili šest krasnih, crnih ždrijebaca. — Dobro ugojeni konji — ravnatelj je prije godinu dana gospođi Planinšak i Pavlu istinu govorio, kad je tvrdio, da su konji dobro hranjeni — imali su modru i bijelu opremu i na glavi gustu perjanicu iste boje. — Lukavi ravnatelj pokazao je odmah u prvoj točki najbolje, što je imao, da predobije općinstvo za sebe, i to mu je uspjelo. — Pošto mu je jedan konjušar pružio dug bič, stadoše se na njegov znak vatreni konji uz zvukove vesele polke vrtjeti i okretati. Na najmanji mig slušali su svoga gospodara, i kad se svih šest konja na koncu u jedan čas kao svijeća ispravilo stojeći na zadnim nogama, nastane burno povlađivanje, i triput bijaše Antonije Ferenzi izazvan.

Odmah zatim dođe u menažu glasno pjevajući clown Delbos, u širokim žuto i bijelo isprutanim hlačama, koje su mu sezale do ispod ramena, s bijelo oličenim licem, na kojemu bijahu usta crvenilom nerazmjerno povećana, i visokom, crvenom frizurom, koja se završavala u šilj; svojim doista vrlo smiješnim izvrtanjem udova i rastezanjem lica sve je natjerao u

smijeh, koji je dospio do vrhunca, kad mu se pridružilo okruglo bijelo i modro bojadisano prase s debelom kobasicom oko vrata, koje je on dostojanstveno kao ravnatelj gonio da skače preko zapreka i papirnatih obruča.

Veseo je smijeh zanijemio istom opet, kad se pojavila Miss Arabela u dugom, crnom baršunastom odijelu na svojoj kobili Semiramidi. Premda joj je bilo četrdeset godina, ipak je Arabela bila još krasna pojava i sjedila je majstorski u sedlu. Konj je i nju na mig slušao, te je ona bila obasuta zasluženim priznanjem.

Pošto je onda clown opet općinstvo zabavljao, držeći u ravnovesju paunovo pero gotovo uspravno na nosu, uhu, ramenu, a napokon pače i na vrhu svoje frizure, dođe Mr. Alfred Brown sa svojom šestostrukom poštom. Stojeći na leđima dvaju konja, upravljao je uzdama dva para konja, koji su pred njim trčali. Muzika igraše galop, i sve brže i brže bježahu vatreni konji po maneži.

Alfred Brown bijaše lijep mladić od dvadeset po prilici godina, kojega se vitko tijelo lijepo isticaše u uskom poštarskom odijelu. Tamnomodre oči gledahu iz njegova nešto blijeda lica, i kad je svoje konje nagonio na još veću brzinu, zasjala bi pod njegovim plavim, kovrčastim brkovima dva reda zubi, bijelih kao snijeg. — Kao da mu konji još uvijek ne idu dosta brzo. »He! He! Get up!« čulo se je svaki čas iz njegovih ustiju, i neprestance pucketaše on bičem. — Sad pograbi svoju trublju, koja mu je visjela na leđima na crvenom i bijelom traku, i zatrubi glasnu pjesmu; onda pograbi objema rukama uzde, i jednim mahom zaustavi svih šest konja. Oni stadoše kao ukopani, i samo nemirne nozdrve i glasno dahtanje opominjaše još na divlje trčanje. — Uz glasno povlađivanje, stupahu kimajući glavom kao za pozdrav, natraške, prema izlazu životinje, upravljane od Alfreda Browna, koji nije ni nogom maknuo, kad su na jedan mah stali njegovi konji. — Alfred Brown bijaše nekoliko puta izazvan; ali se moglo vidjeti, da je smiješak, kojim se uz lagan naklon zahvaljivao, samo prisiljen.

Tako se izmnjenjivala jedna točka obilnoga programa drugom.

Općinstvo se pokazivaše sve zahvalnijim, jer je vidjelo, da mu mu se zbilja nešto dobro pruža, dok je često u sličnim prilikama bilo prevareno u svojim nadama; kadgod bi se pojavio Antonije Ferenzi, obasuli bi ga povlađivanjem, koje je on

primio ponosno i dostojno i na njegovu se licu moglo čitati: »Odobravanje, kojim me počašćujete, zaslužio sam potpuno.«

Napokon se predstava približavala kraju, i vrlo napeto očekivahu svi posljednju, sjajnu točku večeri, koju je imao ispuniti čudesni dječak Poblo.

Za stanke od deset minuta, za koje su se gledatelji mogli oporaviti od onoga, što su vidjeli, i pripraviti na ono, što će doći, pohiti ravnatelj Ferenzi kroz jedan od čadorova k jednim kolima, uspne se malenim stubama, koja vođahu k vratima, i pokuca.

»Naprijed!« javi se jasan dječački glas iz unutrašnjosti.

Pružen na divanu ležaše Pavao s rukama na prsima u zlatom iskićenu trikotu. Na glavi mu bijaše uzak, zlatan vijenac. — Dječak je u prošloj godini postao još jači i ljepši; ali lice mu je izgubilo pređašnju svježu boju, i njegove oči ne gledahu više tako veselo i poduzetno u svijet kao prije. Brzo ustane, kad je ugledao ravnatelja; ali ovaj ga opet potisne blago na divan.

»Ostani ležati; samo mirno leži, dragi moj sinko,« reče on prijazno. »Imamo još vremena. To je lijepo od tebe, što si uvijek točno gotov i spreman. Mnogi bi se mogli ugledati u tebe; onda se ne bih morao svaku večer bojati, da ne će sve ići, kako treba, i da će točka kao iz puške slijediti jedna za drugom.«

»Danas je puno, zar ne?« upita Pavao.

»Rasprodano!« nasmiješi se Ferenzi i traše si veselo ruke.

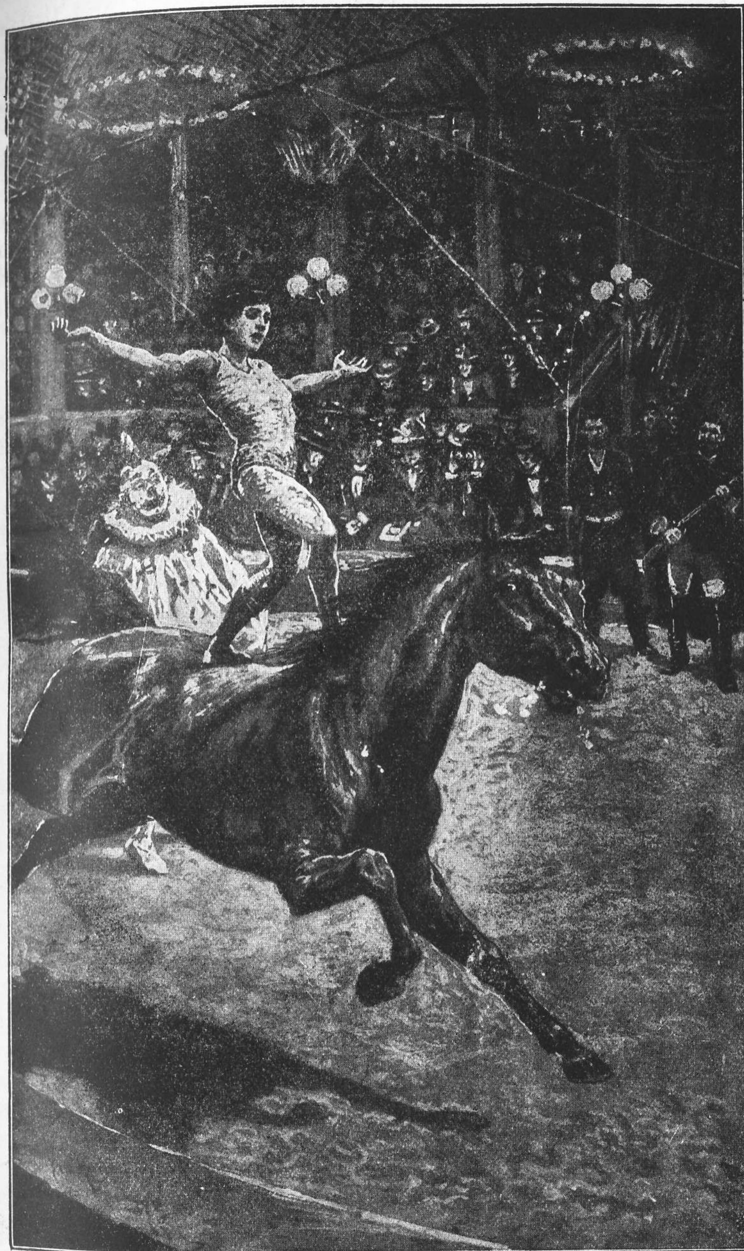
»Rasprodano? — To me veseli!« odvrati dječak iskreno.

»Da, kad imam tako izvrsne sile u svojem društvu,« reče ravnatelj smiješeći se i potapka svoga pitomca po ramenu, »onda mora tako biti.«

»No, no! Ostali članovi zacijelo su u svojoj struci tisuću puta bolji nego ja,« reče Pavao odbijajući pohvalu. »Mene čini znamenitim poglavito debelo štampano ime na plakatima.«

»Oho!« poviče Ferenzi tobože srdit. »Kako možeš to tvrditi?«

»Franjo Loni — ili clown Delbos, kako vi radije čujete — veličajan je u svojoj struci tako, da bez njega ne možete da budete,« nastavi dječak živahno. »On bi puno više zaslužio pohvalu, kojom mene novine obasiplju. Isto tako i Alfred Brown. Kad on sa svojim konjima leti po menaži, mora oduševiti općinstvo.«

»Hm! Hm!« gunđaše ravnatelü. »Nije loš, ali je previše divlji. Odmah prve večeri, kad je pred četrnaest dana k meni došao, imao sam osjećanje, a ni danas me još ne ostavlja, da on ide za tim, da si šiju slomi. Konji su poslije uvijek mokri, kao da su iz vode izvučeni, i kad su večeras poslije svršena posla, dršćući na cijelom tijelu, bili vođeni na svoje mjesto, reče mi naš novi konjušnik Mr. Gidding: »Ako bude tako dalje išlo, brzo će konji propasti.« Ja mu dajem pravo. Dobro je, da nijesu životinje moje.«

Kad je ravnatelj spomenuo ime konjušnikovo, ozlovolji se Pavao. On gledaše pred sebe i šućaše.

Ferenzi ga kradom sa strane pogleda. »Tebi se taj čovjek očevidno ne sviđa; već sam to pred nekoliko dana opazio, ali ja toga ne razumijem. Mr. Gidding je uslužan, ljubezan i čedan prema svakomu, a napose prema tebi. — Reci mi otvoreno, sinko, zašto ne ćeš ništa o njem da čuješ? Ti si dobar prijatelj svima članovima društva; dapače Alfred Brown, koji ni s jednim ne opći, govori kadšto s tobom. Ta Mr. Gidding nije ti valjda ništa učinio, što bi te moglo vrijeđati. Možda gojiš prema njemu samo bezrazložnu mržnju, a to bi, dragi sinko, bilo ludo.«

»Ja — ja — ja mu ne vjerujem,« odgovori dječak tiho.

»Bez uzroka?« zapita ravnatelj.

Pavao slegne ramenima. »Moguće je, da se varam; ali — —,« brzo govoraše dalje, »vi ste uvijek bili dobri i prijazni prema meni, a tako i vaša sestra Arabela. Čuvajte se ovoga čovjeka. On će vas prevarati, ako mu poklonite potpuno pouzdanje.«

»Utvare! Ništa drugo nego utvare!« nasmije se Ferenzi. »Moje oči gledaju oštro, i dosad se ne mogu ni najmanje na toga čovjeka potužiti; baš nasuprot, ja sam s njim vrlo zadovoljan. On je marljiv, vrlo savjestan, trijezan i — što je velika stvar za mene — on se potpuno podvrgava željama mojih umjetnika, što dosad kod svojih konjušnika nijesam mogao postići.«

»On dapače puže pred vama,« reče dječak posprdno.

»No! U tu pogrješku mnogi padaju. Ja sam gospodar i glavar, i imam kod svih da odlučujem o tom, hoće li biti ili nebiti u mojem društvu. A najbolja preporuka za svakoga od naše struke je ta, da je što dulje radio pod vodstvom Antonija Ferenzi-ja. — Kad bude Mr. Gidding malo dulje kod nas, onda ćeš se već priučiti na njega. — A sad, mladiću moj, obavi dobro svoj posao, a zavikat ćeš — zar ne? — vrlo glasno,

kad puška pukne i ti odskočiš. Krik treba da ljudima kroz kosti prođe; to uvijek najviše djeluje.«

»Nemajte brige!« odvrati Pavao smiješeći se; nato ustane i stane se protezati. »Vi mi od svoje volje plaćate već sada devedest dolara, što ste mi istom za drugu godinu obećali; zato se moram dvostruko truditi, da nešto valjano izvedem.«

»Ja gledam u prvom redu na svoju korist,« reče ravnatelj ponosno i pogleda na šiljke svojih brkova. »Ako zaslužujem ja, onda ne smiju ni oni biti u nevolji, po kojima zaslužujem. To je od vajkada bilo moje načelo, i nije mi bilo na štetu.«

U cirkusu zaigra glazba opet, i pozove gledatelje na njihova mjesta. Odmah zatim pokuca netko na vratima kola, i na Pavlovo »Naprijed!« uniđe Arabela.

»Ja moram vidjeti, je li moj ljubimac obučen kako treba,« reče ona smiješeći se i motraše dječaka, okrećući ga na sve strane, od pete do glave s vidljivim zadovoljstvom. »Ukusno! Vrlo ukusno!« kimne onda ona zadovoljno, popravljajući mu gdješto odijelo. »Ti si krasan momčić, sinko moj, i vrijedi platiti ulaznicu, samo da tebe vide. Ali budi oprezan. U zadnje doba postaješ presmion.«

»Gdje je slador za moga konja?« zapita Pavao živahno.

»Evo, sinko. Samo se ne boj! Jesam li već kada zaboravila, što si mi rekao? — O, da te može vidjeti majčica Planinšak; kako bi se veselila.«

»Ona je vrlo dobra žena,« reče Ferenzi. »Ali čuj! Zvono u staji se oglasilo; mi se moramo žuriti.«

Sve troje ostavilo kola i krenulo prema stražnjemu ulazu u cirkus, koji je bio zastrt sagom. — Ondje dade dječak crnu ždrijepcu, kojega su držali dva konjušara i koji je nestrpljivo grebao prednjim nogama, komadić sećera i zagrli onda vitki vrat lijepe životinje. Ždrijebac položi svoju glavu na Pavlovo rame i zarže tiho.

»Sad pazi! Odmah će biti vrijeme,« dovikne ravnatelj dječaku, i dječak skoči k sagu.

Glazba sviraše nekaki brzi napjev. Najednoć zamukne muklim udarcem u bubanj, i s jednim skokom stajaše Pavao usred menaže.

Preko cirkusa bijaše razapeta široka, jaka mreža.

Nekoliko časaka bijaše potpuna tišina. Mnoštvo bijaše zatečeno tim, što je glazba najedamput zamuknula i neočekivano se pojavio dječak u zlatom protkanoj haljini; ali onda nastane glasni pljesak, nadglasan trostrukim tušom glazbenika.

Još nije zadnji glas zanijemio, kadli se začuje već Pavlov glas s vrha cirkusa. Poput vjetra bio se popeo na užetu, što je visjelo dolje od menaže, do trapeza, koji je ondje visio.

Opet se čulo glasno odobravanje.

Uže bi povučeno na stranu, i uz pratnju umilnoga valčika počne dječak svoj posao, koji je silio mnoštvo na sve burnije odobravanje osobito neznatnim na oči trudom, kojim ga je izvodio. — Sad je Pavao stajao uspravno na trapezu, a da se nije rukama držao, sad bi se vrtio na jednoj ili obje ruke, a sad bi visio samo na nožnim prsitma na tankoj prečki trapeza. — Sve teže bijahu vježbe. Pri tom je prelazila jedna minuta za drugom. Ali njegove mišice ne poznavahu umora. S istom svježinom izvodio je sve vježbe, koje su zahtijevale napetost svih mišica:

Sad se pojavi na izlazu cirkusa Antonije Ferenzi zamotan u crnu kabanicu. »Hej!« zavikne on. — Svi se pogledi obratiše na nj. — Njegove tamne oči sipahu munje, i bijesno gledaše on naokolo. On bijaše oboružan puškom, koju je brzo naperio na dječaka. Puška pukne.

Pavao strašno vrisne, a za njim i mnogi od gledalaca, i sruši se s visne u mrežu. — Glazba zamukne, a za čas počne igrati bijesan galop. U isti čas provali u menažu crni ždrijebac, bez sedla i uzda, i lećaše kao bijesan po njoj. Divlje je vijorila u zraku njegova griva i njegov rep, koji je gotovo do zemlje sezao.

U tren skoči dječak iz mreže na tla. »He! Hop!« klikne smijući se. Malen zalet, onda skok, i evo ga na leđima bijesnoga trkača, a da se nije rukama njega ni taknuo. »He! He! Hop!« vikaše po više puta. Svoju desnu nogu postavi za glavu konju, i raširivši obje ruke, dao se nekoliko puta naokolo nositi; onda odskoči brzo prekobacivši se u zraku, i naklanjajući se na sve strane iščezne za sagom, praćen od ždrijepca.

Vika, koja je sada nastala, nije imala kraja. Pljeskanje, izazivanje dječaka, vikanje i pocikivanje, sve to se pretvaralo u strašnu buku, dok se Pavao nije opet pojavio s ravnateljem. Onda provali još jednoč bura odobravanja, i mnogo se puta morao dječak pokazati.

Antonije Ferenzi dokrajči napokon odobravanje tim, što je sam izašao pred općinstvo, i nakon znaka trubljom, kojim je tražio mir, zahvalio se općinstvu za blagonaklonost, koju je iskazalo njemu i članovima njegovoga društva.

Oduševljeno i vrlo zadovoljno tim, što je vidjelo, ostavi sada mnoštvo cirkus.

Pavao je međutim pohrlio u staju, da svojemu konju kojega je jedan sluga otirao, pruži drugi komad sladora, što mu je Arabela dala. »Dobro, miljenče moj! dobro si svoju zadaću izvršio,« reče on i potapka vrat konju, koji je ržući primio slatkiš.

»Izvolite primiti moju najiskreniju čestitku za današnji ponovni uspjeh,« začu on glas za sobom.

Srdito se dječak okrene. Pred njim stajaše Mr. Gidding s laskavim smijehom na obrijanom, izrovanom licu te je bičem lupao po svojim mršavim nogama, kimnuvši nekoliko puta glavom.

»Hvala!« odgovori dječak kratko i zlovoljno. »Sutra ujutru jahat ću na riđu Chesterfieldu,« reče prijazno slugi.

»» All right. Sir!«*

»Laku noć James«** Dječak se nato udalji, a da njie više ni pogledao konjušnika, i pođe k svojim kolima. Pošto je unišao i zaključao vrata, baci se na divan i pokrije rukama lice. Tako je ležao nekoliko minuta; onda brzo skoči i počne se preoblačiti gunđajući: »Ja bih se okladio, da je to on! Još ga nijesam ni vidio, a već sam ga po glasu prepoznao. — Hm! hm! — Mr. Wilson nosio je onda dugu bradu; ali dugačak i mršav bio je i onda. Ali njegova kosa bijaše plava, a konjušareva je tamnosmeđa. — Pah! Boja brkova ravnateljevih nije također prava — to mi je Arabela rekla — i ako si tko obrije bradu, onda ga nije lako prepoznati. — — — Nije li taj Wilson imao nikakovo osobito obilježje? — Gle! Sad se sjećam. Na njegovoj lijevoj ruci bijaše utetovirana modra zvijezda, a ta se nikako ne da odstraniti. Ako ima konjušnik taj znak, onda ja bez sumnje imam pravo. — Valjda i nosi zato uvijek rukavice. Čekaj, lopove! Ja ću te vidjeti i bez njih, i ako nađem zvijezdu, onda ću ti u brk reći, tko si, a onda ćeš, lopove, morati priznati, kamo si moje roditelje odmamio.«

»No, milče moje, jesi li se preobukao?« oglasi se Arabela vani.

»Odmah ću biti gotov,« odgovori Pavao. »Idite samo naprijed; ja ću odmah za vama.«

»Ne, sinko! Ja ću rado počekati, dok ne izađeš.«

Dječak se požuri. — Kako je ravnateljeva sestra uvijek bila s njim prijazna, pa i ona se dala zaslijepiti od konjušnika! »Kako je milostivoj gospođici? Milostiva gospođica jahala je danas sjajno, veličanstveno. Već mnogo godina nijesam vidio

* Izg. (al rajt, sör) dobro gospodine. — ** Izg. džemz.

tako savršenu jahačicu visoke škole kao milostivu gospođicu.« Tako je laskao taj čovjek ponavljajući po sto puta, neka milostiva gospođica samo zapovijeda, on da će je u svem poslušati. Onda bi mu se ona milostivo nasmiješila, pak bi sama sebi govorila, da je on ljubazan, čedan i uslužan čovjek. — Pavao zgrči pijesti. On je vidio u konjušnika samo još onoga Wilsona, koji je njegova oca i njega prevario. Uzalud je u svim mjestima, gdje se cirkus zadržavao dulje ili kraće vrijeme, za predstava očima tražio svoje roditelje, a za slobodna vremena pitao za njih. Prije nego što je otputovao iz New-Yorka, bio je još jednoć na policiji; ali tamo nije nitko za nj pitao. Sve je više u njem prevladavalo uvjerenje, da se njegovim roditeljima morala kakova nesreća dogoditi; jer je bilo nemoguće, da bi se oni tako brzo mogli utješiti, što su sina izgubili.

On otvori vrata i pusti u sobu Arabelu. Smiješeći se potapka ga ona po vrućim obrazima, i dok je još popravljao na sebi odijelo, objesi ona odijelo, što ga je trebao kod predstave, u ormar i načini red u kolima.

»Sutra navečer uzet ćemo srebrom izvezene trikote, opšivene srebrnim pločicama,« reče ona hrlo. »Oni ti pristaju po mojem mišljenju još bolje nego zlatom izvezeni. Sasvim sam zaboravila u njima sašiti šav, koji je pukao. Ti bivaš svaki dan jači i puniji. — Sad dođi! Antonije je otišao s jednim prijateljem u zapadni dio grada; zato ćemo nas dvoje sami večerati. Antonije je čuo, da je Victorien Montesquieu sa svojim cirkusom već osam dana ovdje, pa sad hoće da se o tom osvjedoči. Taj Francuz je dosada slabo prolazio, jer se znalo, da ćemo skoro ovamo doći, pak će jamačno cijelo vrijeme, dok smo mi ovdje, davati predstave pred praznim klupama. Vele, da je izvan sebe od bijesa pak da se zakleo, da će se strašno osvetiti svojemu suparniku u milosti općinstva, a Mr. Gidding je saznao, da se on izjavio, da će već naći sredstva i puteve, da nam nekako naškodi.« Gospodična se glasno i srdačno nasmije. »To mi se čini baš tako, kao kad bi se miš hotio postaviti na lava.« I još se uvijek smijala, kad je malo kasnije sa svojim štićenikom pošla u bližnju gostionicu, gdje je bila za oboje pripravljena obilna večera.

Pavao ostade tih i mučaljiv, i uzalud bijaše sav trud Arabelin, da ga razvedri. Ona je znala, da ga čežnja za roditeljima u zadnje vrijeme obuzima više nego obično, i kad se on od nje oprostio, da ide spavati, tješaše ga ona prijaznim, iskre-

nim riječima, i opomene ga, neka ne izgubi nade, i da će se njegova želja ipak ispuniti pak da će naći izgubljene roditelje.

Drugo jutro bijaše već rano ujutro u cirkusu sve živo. U staji češahu i kefahu sluge konje, metahu njihove jasle i stajališta, sterahu pod njih frišku slamu i čišćahu sedla i remenje. U maneži se vježbahu ponajprije neki umjetnici u svojoj struci a onda bude spuštena greda, na kojoj višaše trapez, koji se, kao svaki dan, nanovo učvrstio, pošto su tačno bili pregledani konopi, koluti i preče. Nekoliko slugu ređaše klupe i stolice i lijepljaše gdješto na sjedala nove brojeve, gdje su već bili istrti i nečitljivi. Drugi su čistili svjetiljke; njima i vijencem od plinskih plamenova, koji bijahu namješteni oko maneže, rasvjetljivaše se cirkus. Za to vrijeme bijaše većina ženskih članova u svojim stanovima zabavljena krpanjem i popravljanjem odijela.

Plesačica Miss Fiameta, ili pravije gospođa Loni, žena clowna Delbosa, šivala je crljenu zvijezdu na stražnji dio širokih; šarenih hlača svojega muža; tom je zvijezdom hotio večeras da razveseli gledatelje. On je sam sjedio na malenim stubama, što su vodila k vratima kola, i njihaše veselo na koljenima dijete od nekoliko mjeseci.

»Nije li krasan, Pablo?« zapita dječaka, koji je u udobnom platnenom odijelu, što ga je običavao nositi za vježbanja, zamišljeno mimo koračao.

Pavao stane i promatraše maleno dijete, koje se praćikalo, »Mili dečkić,« reče on. »Kako je samo moguće, da smo svi bili jednoć tako maleni.«

»Mio je možda; meni je pravo; ali — Bože! — kako glupo lice ima!« smijaše se sretni otac. »A pri tom vele svi, da je meni sličan; onda bih se morao sramiti izaći na ulicu.«

»Ali Franjo!« dovikne mu žena s kola prekoravajući ga.

»No, no! Budi pametna! Ja ne mislim to ozbiljno,« kimnu njezin muž zadovoljno. »On je malen, mio derančić. — Pogledaj, Pablo, kakve ručice ima Franić, i pogledaj noge i — — «

»Ti si danas opet poludio. Daj malome mira,« reče zabrinuta majka tobože srdito mužu, koji bi svomu malomu prijatelju pokazao cijelo·tijelo djeteta.

»Da, ja sam lud; imaš pravo, draga ženice«, nasmije se clown; »ali lud od sreće nad mojim i tvojim, nad našim malim Franićem.« I ijučući digne ga u vis. »Gledaj Pablo! Ako zaslužiš mnogo novaca, onda se raduješ; ako imaš dobro jelo i boçu finoga vina, također se raduješ, ali radost kakovu ja osjećam od tri mjeseca, moći ćeš onda istom potpuno razumjeti, kad ti tvoja žena jedamput kasnije stavi u naručje tako miloga dečkića. Otkada imam svoga Franića, već se sam ne poznam, i kad uvečer kod posla zbijam svoje lakrdije, onda imadu ljudi pravo, kad vele, da to činim sebi na veselje. Ja naime mislim, neka se svi oko mene smiju, kad se sam tako jako veselim!« Najedamput se natmuri, i pogledavši krišom na svoju ženu reče: »Samo, kad mi dođe napamet, da će se moj dragi dječarac možda jednoč latiti moga prokletoga zanata, onda bih iz kože utekao. — Ne, ne! To ne ću nigda dopustiti! On mora postati čestit čovjek, i draže mi je, da si hljeb služi pometanjem ulica, nego da se gradi glupanom pred ljudima ili da obučen u zlatne dronjke ide iz jednoga mjesta u drugo kao cijela naša družina. On neka bude od koristi svijetu. Neka nauči raditi, pa morao dotle za nj i prositi. Još nekoliko godina neka traje; ali onda više ne smije vidjeti, što se tu zbiva, jer bi moglo bit prekasno. To je baš kao s lovskim psom; ako je taj jednoć okusio zeca, ne će se nigda više lova ostaviti, i tako — — —«

Franju Loni-ja, koji je sve uzrujanije govorio, prekine vika od više glasnih, psujućih glasova, koja je dolazila s menaže. »Moram biti tamo,« reče on skočivši. »Baš sam takove volje, da ću lupati, ako budé potrebno.« Onda položi oprezno dijete materi u krilo i pohiti s Pablom u prednji dio crkusa.

Ondje stajahu konjušnik, više sluga i Antonije Ferenzi, koji je živahno gestikulirao.

»Taj kukavni smet« zaviče on rumen od srdžbe.

»Što se dogodilo?« zapita radoznalo dječak, dok je Mr. Gidding zapovijedio, da gredu, na kojoj višaše trapez, povuku uvis i ondje učvrste.

»Taj Victorien Montesquieu šulja se sa svojim ljudima po mojem cirkusu i njuška svagdje,« odgovori ravnatelj protežući svoje ruke.

»On sam nije bio ovdje«, primijeti konjušnik.

»Svejedno — on ili njegovi ljudi,« vikaše Ferenzi. »Najprije su bili u štali, a onda su ovdje sve razgledali. Mr. Gidding ih je iznenadio, kad su htjeli da ogledaju tvoj trapez. No! On je pozvao sluge i dao je tu bezobraznu čeljad odmah napolje baciti. — Dobro ste učinili, Mr. Gidding. Veseli me, što u takim slučajevima tako odrešito radite.«

»Ja sam to držao svojom dužnošću, gospodine ravnatelju,« odvrati konjušnik ponizno, i dajući se opet na posao, reče jednomu slugi: »Pritegnite jače ono drugo uže, Đuro. Greda

treba da je kao pribita, da se trapez ne miče, inače bi gospodin Pablo mogao krivo zahvatiti. Pazite, ljudi! Vi znate, kolika je naša odgovornost.«

»Kako se on za te brine,« prišane ravnatelj dječaku. »Ti mu krivo činiš, budi uvjeren!«

Pavao slegne ramenima. On natare potplate na daski namazanoj kredom i škoči na neosedlana konja, kojega je sluga baš doveo.

Franjo Loni, koji je čuo riječi ravnateljeve, pogleda vrlo komičnom grimasom konjušnika, koji se sada sa slugama udaljio; onda se opet vrati k svojemu djetetu s rukama u džepu i fućkajući pjesmu.

Antonije Ferenzi uzme svoj dugi bič, dječak započne svoju vježbu. Igrajući izvede najteže stavove i skokove; ravnatelj je bio vrlo zadovoljan a tako i njegova sestra, koja je sjedila na jednoj klupi u gledalištu u jahačoj haljini od crnoga baršuna, koja je po danu izgledala vrlo otrcana.

Po više puta dolažahu radoznali ljudi u cirkus. Ali ih je svagda ravnatelj ili njegova sestra uljudno, ali odrešito otpravila.

»Dosta je danas, sinko,« reče Ferenzi nakon dulje vježbe i pukne tri puta bičem, našto se brzo pojavi Mr. Gidding i jedan konjušar, koji je potonji konja odveo.

»Sad ću na trapezu pokušati još vještački skok, kako ga vi zovete,« reče Pavao veselo.

»Taj bi mogao danas izostati, ljubimče moj!« klikne Arabela. »Već si se gotovo čitav sat prije vježbao u skakanju s Delbosom. Ti si jamačno umoran.«

»Umoran? Ni izdaleka,« nasmije se dječak i razveže uže, koje je visjelo s trapeza i kojega je kraj bio privezan za jedan stup na strani. »Ja se i onako svako jutro gore vježbam; zašto da danas načinim iznimku? Ne, to se ne će dogoditi.«

»Onda barem skrati vježbu,« zamoli gospođica.

Pavao joj prijazno kimne. »Hoću, ako baš želite.«

»Zapovijedate li, gospodine Pablo, da dadem razapeti mrežu?« zapita uljudno konjušnik.

»Mrežu? Zašto?« odvrati dječak. »U zadnje se doba to za pokusa nije više činilo. To znate; to ste i pitanje mogli uštedjeti.«

»Ja sam samo mislio, da je potrebno, kad je vještački skok težak, i — — —«

»Ah što! On nije teži nego sve drugo,« prekine ga Pavao srdito; ali videći, da je namjera Giddingova bila dobra, doda manje neprijazno: »Tu se radi samo o što elegantnijoj izvedbi.«

Konjušnik se tiho pokloni i napne uže, na kojem se dječak uspne do trapeza.

»Dječak je nevjerojatno siguran u svojim vježbama,« reče ravnatelj dobrostivo Giddingu. »Inače ne bih zacijelo dopustio, da radi bez mreže, premda ona ne postaje baš bolja neprestanim razapinjanjem.«

Pošto je Pavao najprije izveo nekoliko lakih vježbi, koje su zahtijevale samo snagu mišičnu, zaviče veselo dolje: »Sad pazite! Ako dobro načinim, morate mi pljeskati. Jer sam na to naučan.«

»Dobro, dobro!« nasmije se Antonije Ferenzi tarući si veselo ruke.

Dječak se objesi nožnim prstima na trapez, i stavi ga u lagano gibanje; onda si najedamput dade veliki zamah i — ču se slab prasak. Pavao se sruši; ali u padanju mu pođe za rukom pograbiti uže, i kao munja spusti se po njemu u manežu.

— »Što je to?« istisne on dršćući. »Trapez se u sredini prelomio.«

Svi pogledaše gore.

Bilo je onako, kako je dječak rekao.

Ravnatelj stajaše kao ukočen.

Blijeda kao mrtvac zagrli Arabela svojega štićenika. »Tvoje su ruke krvave,« promuca ona. »Uže ih je ozlijedilo. — Bože dragi! Već sam te vidjela, gdje ležiš na tlima s razbijenim udovima.«

»Dolje s trapezom!« zaviče sada Ferenzi. »Drvo je tvrdo kao željezo, i bez uzroka ne može se razlomiti.«

»Možda su ljudi iz cirkusa Montesquieu — — —,« poviče smeteno Mr. Gidding, i brzo pohiti prema stražnjemu izlazu. James, Georges, Jim, Dick! Ovamo! Brzo! Žurite se! Malo se nije nesreća dogodila.«

Konjušari dotrčaše i razvezaše užeta, na kojima bijaše pričvršćena greda s trapezom. — Također Franjo Loni i više drugih članova društva dođoše i okružiše Pavla, kojemu je Arabela svojim rupcem sušila krv na rukama.

»Ja sam danas trapez točno pregledao sam,« reče konjušnik ravnatelju. »Dakako prije, nego što su Montesquieu-ovi ljudi bili ovdje.«

Greda bi spuštena.

Ferenzi pograbi hitro obje pole trapeza. »Kukavni lopovi!« zaviče on glasno, i žila mu se debelo nadme na čelu od sr-

ditosti. »Oni su motku napilili. Nijesam li rekao? Inače se ne bi moglo drvo razlomiti. Sprave, koje se upotrebljavaju u mojem cirkusu najbolje su vrste. U tom ne štedim nimalo. Hvala Bogu! Dječak je spašen; ali poradi svojih ranjenih ruku ne će dulje vremena moći raditi. Čekajte, lopovi! Vi ćete mi platiti moj gubitak. Ja idem k policiji, k sudu. Ja ću vas tužiti. Taj smet, kukavni smet!« I brzo ode.

Dječak pristupi k razlomljenom trapezu. Čvrsto gledaše Mr. Giddinga, koji se uzalud trudio, da odvrati pogled čvrstim pogledom, pak je zato nešto na gredi popravljao. Jedan čas kao da je dječak nešto hotio da reče; ali je šutio te se s izrazom najvećega prezira od njega odvratio.

»No! Ne će biti tako zlo,« tješaše Franjo Loni dječaka, koji je sada zapanjeno motrio svoje razmrcvarene dlanove. »Dođi sa mnom. Ja imam mast, od koje će ti za kratko vrijeme rane zarasti.« I brzo odvuče Pavla sa sobom u svoja kola.

Gospođa Loni već je prije otišla s malim.

»Nijesu to učinili ljudi Montesquieu-ovi, ali ja znam, tko je trapez napilio: to je učinio konjušnik,« govoraše dječak uzrujano, kad je bio u kolima sam s clownom.

»Dječače, što to govoriš?!« odgovori Franjo Loni zapanjeno i zaključa brzo vrata. »Da nije baš najbolji, o tom sam uvjeren; ali ga ipak ne držim sposobnim, da učini tako zlo djelo.«

»On me je htio s puta maknuti, da njegovi pređašnji lopovluci ne dođu na svijetlo.« reče Pavao. »Čujte me, i onda sami sudite.« I dok mu je prijatelj mazao i povezivao ruke, pripovijedaše dječak, kako je izgubio roditelje i što on sumnja.

»Do bijesa!« progunđa clown, kad je dječak svršio, i počesa se za objema ušima. »Imaš li možda pravo? — Onda nije nemoguće, da si konjušniku malo neprilićan, i da bi bio zadovoljan kad bi ti — — — Hm, hm! Ja još uvijek ne mogu vjerovati; ali u tom se slažem s tobom: ako si čovjek obrije punu bradu, onda ga ni njegova majka ne će odmah prepoznati. — Da! A sad i meni udara u oči, da taj gospodin nosi uvijek lijevu rukavicu; ali ja ću brzo saznati, je li pod njom zvijezda. Sad ću odmah pokušati sreću. Ostani samo u mojoj blizini, ja ću već raditi. Loni nije tako glup, kako se čini. — Ako ti lako cijele rane, onda će tvoje ruke biti za osam dâna iscjeljene, a za dvije nedjelje moći ćeš opet u svojim pozlaćenim dronjcima izvoditi tvoje gluposti zijajućem mnoštvu.«

Pavao gledaše zamišljeno pred sebe.

»No! Što misliš?« zapita Franjo Loni: »Valjda ti nije pravo, da moraš tako dugo ostati bez urlanja tih ljudi! — Isuse! Kad

ti na večer predstavljaš, onda je baš takova vika, da je čovjek u menažeriji.«

Dječak potrese glavom. »Ne, dragi prijatelju, na to ne mislim. Baš sam se sjetio onoga, što ste prije govorili, kad ste držali u naručaju svoje dijete. Vi ste rekli, neka ne bude nikad ono, što ste vi.«

»Dragi Bog neka mi uštedi tu žalost!« progovori clown ozbiljno i sklopi ruke. »I da sam onda već mrtav, pak da saznam, da se to dogodilo, dvaput bi se u grobu okrenuo. — Ne! On mora postati, pravi, čestiti čovjek, koji pošteno radi, i pred kim mora svatko skinut šešir. — Je li to možda posao, što mi činimo? Naš je život kao varka. Lijep je za oko, ali ne vrijedi ništa. Što mi koristimo svijetu? — Ništa. — Ali moj Franić mora nešto čestito raditi, i kad navečer legne na počinak, moći će reći: to sam danas učinio, a njegovi bližnji neka reku: to je čovjek, kojega možemo trebati i kojemu moraš iskazati svako štovanje. Kad mi sklopimo zauvijek oči, ne će nitko za nas pitati, a gdje u zemlji nađemo posljednji počinak, tu će ljudi prolaziti i govoriti: Gle! Tu leži luđak. Svijet nije ništa s njim izgubio. — A sad dođi! Ja ću vidjeti, hoću li toga prokletoga konjušnika zateći bez rukavice.«

Zamišljeno ga je slijedio Pavao u štalu. Sad je znao, da bi ga njegov pokojni prijatelj Marko Mandić, da ga je mogao pitati, bi li postao pelivan, sigurno svjetovao, neka se toga mane.

»Gle! Tamo otraga stoji,« šane Franjo Loni pred ulazom u staju i turi Pavla za jednu škrinju, »Ostani ovdje, dok te ne pozovem!« Polagano i tiho stupaše dalje, i neopažen od Mr. Giddinga, koji je jednom konju sipao zob u jasle, dođe mu sasvim blizu.

Od slugu nije baš nijednoga ondje bilo.

»Nije li vaš konj posve zdrav?« zapita clown lukavo.

Konjušnik se lako trzne. »Po čem to sudite, Mr. Delbos?« odvrati on u neprilici, koju je nastojao sakriti prijaznim smiješkom, i pristupi s rukama na leđima k Franji Loni-ju.

On je odmah vidio, da Mr. Gidding nema rukavica. »Jer mu uvijek dajete još posebnu porciju zobi. Moguće je, da hoćete da bude i on tako okrugao kao drugi konji, koji pripadaju ravnatelju i ostalim članovima društva. Nešto je već ipak deblji postao uz dobru njegu i udobni život. Kad ste ga ovamo doveli, mogli smo mu sva rebra izbrojiti.«

»Da, da iskreno kažem, stidim se, da je tako mršav, što dvostruko upada u oči među svim tim ostalim krasnim životi-

njama,« odgovori konjušnik brzo. »Na koncu mjeseca zamolit ću ravnatelja kod isplate plaće, da zaračuna zob, koju sam napose za ovog konja potrošio.«

»Ja mislim, da je to vaša dužnost, i zato to nijeste trebali spominjati,« odgovori clown porugljivo. »Vi govorite baš tako, kao da sam mislio, da hoćete našega ravnatelja za zob prevariti. — To nije pravo od vas, da mi takove misli podvaljujete,« nastavi, kao da je uvrijeđen. »Ja sam uopće već dugo opazio, da mi se uklanjate, a isto tako i mojoj ženi. Mojega Franića ne ćete više ni da pogledate. — Ja ne znam, jesmo li vam mi možda dali uzroka — — —.«

»Ali gospodine Loni!« prekine ga Mr. Gidding začuđeno. »Vi se zbilja varate. Baš za vas i vašu milu gospođu gojim osobito štovanje i simpatiju. — Ne! Ako sam gdje pogriješio, onda molim za oproštenje, i s dvostrukom revnošću nastojat ću ubuduće, da budem u svako doba na službu vama i vašoj gospođi. Vašemu za svoju dob vrlo jakomu i pametnomu dječačiću radujem se svaki dan, i još jučer — — —«

»No! Onda mi oprostite; moguće je, da sam se prevario,« reče Franjo Loni smiješeći se i pruži mu desnicu.

Konjušnik mu čvrsto stisnu ruku. »Svaki se čovjek može prevariti. — Na daljnje, dobro prijateljstvo!«

»Zato mi pružite još i svoju drugu ruku,« nasmije se clown.

Časak je Mr. Gidding oklijevao; ali onda skine s leđa i ljevicu i pruži je Franji Loni-ju. Nato je htjede brzo da natrag povuče; ali prsti clownovi obujmiše je kao procjep.

»Ta šta imate tu?« reče on naoko mirno, i zaviče glasnije: »Pogledaj, Pablo, kakav čudan znak ima na ruci gospodin konjušnik! Vidjeti je baš kao zvijezda. Takovo što nijesam još nigda vidio.«

Brzo dođe dječak. Jedan pogled bio mu je dosta. On je opazio, kako je Mr. Gidding problijedio. »Tajite još i sada, da ste se ovamo uvukli pod krivim imenom,« reče on dršćući od uzbuđenja. »Vi ste onaj isti čovjek, koji je mene i mojega siromašnoga oca prevario, i zovete se Wilson.«

Pavao je mislio, da će on pasti pred njim na koljena i da će priznati svoje zločinstvo; ali dogodi se posve drugačije.

Vrlo presenećeno pogleda konjušnik dječaka; onda se glasno nasmije. »Što sam učinio, i kako velite da se zovem? Wilson? Wilson? kako dolazite na to?«

Pavao se ukoči od začuđenja. Je li moguće, da se čovjek može tako pretvarati?

»Što se tu događa?« reče ravnatelj Ferenzi, koji je brzo pristupio. »Što ti je, Pavle? Je li te tko uvrijedio? Tko se usudio?«

»To je nešto osobito,« odgovori Franjo Loni, prije nego je mogao odgovoriti Mr. Gidding, koji se uljudno naklonio. Pablo drži konjušnika za kukavnoga lopova, a konjušnik misli, da mu je nepravo učinjeno.«

»Da, tu je za mene vrlo neugodna bludnja,« reče Mr. Gidding brzo. »Gospodin Pablo vidi u meni nekakvoga Wilsona, koji je njega i njegova oca prevario. — O, sad mi je jasno, zašto je gospodin Pablo uvijek osorno odbijao moju revnost, da mu se pokažem uslužnim. Rado sam pripravan, da pružim svaki dokaz svoje nevinosti, da svalim sa sebe sramotnu sumnju. To sam dužan svojoj časti; osim toga ću se onda možda moći nadati, da će gospodin Pablo, kad se osvjedoči, da se varao, promijeniti svoje vladanje prema meni, koje me je često duboko vrijeđalo i ogorčavalo mi moj boravak kod vas gospodine ravnatelju, što iskreno priznajem.«

»Gje ste bili u rujnu pretprošle godine?« zapita dječak smeten sigurnim vladanjem toga čovjeka.

»Nato ne ćete dobiti odgovor od mene, već od konjušara Jamesa,« odgovori Mr. Gidding smiješeći se i pozove jednoga od slugu, koji su radoznalo stajali na ulazu u staju.

Oklijevajući se taj približi.

»Gdje sam ja bio godine 1865. od lipnja do prosinca?« zapita ga mirno konjušnik.

James obori oči i reče plaho: »Vi ste onda bili u cirkusu Michalkowsky, koji je davao predstave u Washingtonu, Baltimoru i Philadelphiji.«

»Ne treba da se rumenite, prijatelju,« reče Mr. Gidding i potapka konjušara po ramenu. »Jamesa je naime, malo iza kako sam ja otišao, novi konjušnik protjerao, jer ga nije hotio pomagati u njegovim prijevarama.«

Sluga kimne, ali ne pogleda nikome u lice.

Mr. Gidding izvadi lisnicu iz džepa i pruži ravnatelju nekakav papir. »Ja vam dosad još nijesam pokazao svoju svjedodžbu, koju mi je dao ravnatelj Michalkowsky, jer je nijeste od mene zahtijevali. Sad sam prisiljen zamoliti vas, da je izvolite pregledati, da bude potvrđena izjava Jamesova o trajanju mojega djelovanja u onom cirkusu.«

Ravnatelju Ferenzi-ju bijaše očito neugodna ta zamjena s njegovim konjušnikom. »U rujnu 1865. prevario je taj Wilson tebe i tvojega oca,« reče on, pošto je svjedodžbu pročitao,

prijazno Pavlu, koji se odvrnuo, još vazda sumnjajući. »Ali u to vrijeme ne bijaše Mr. Giddinga, kako potvrđuje James i ja vidim iz te svjedodžbe, u New-Yorku; prema tomu se ti svakako varaš. Vrlo su često dva čovjeka potpuno slična, a čini mi se, da je i tu tako. Uvidi dakle svoju nepravdu, dragi moj sinko, i izmiri se s Mr. Giddingom, kojega veoma boli sumnja, koju si protiv njega izrazio. — Ja ne mogu trpjeti neprijateljstva među članovima mojega društva.«

Dječak se ugrizne za usne, i lice mu naizmjence porumeni i problijedi. Časak oklijevaše; onda se naglo okrene i ode.

Franjo Loni pođe lagano i kimajući glavom za njim.

»Gledaj ti toga tvrdoglavca!« progunđa ravnatelj srdito, kad su obojica ostavila staju. »No! On će se već predomisliti. Nemojte se više na nj srditi, Mr. Gidding. On je prva sila mojega cirkusa, i zato moram biti strpljiv. Inače bi ga bio prisilio, da vas moli za oproštenje.«

»Ja sam potpuno zadovoljan, ako ta za me vrlo neugodna svar nije ostavila u vama, gospodine ravnatelju, nikakove sumnje u moje poštenje,« odgovori konjušnik čedno.

»No! Na me valjda ne će djelovati tlapnje jednoga dječaka!« reče Antonije Ferenzi prezirno. »Ta stvar ide ad acta. — — Kod policije prijavio sam lopovštinu ljudi Montesquieu-ovih. To će tu bagru skupo stajati; ali — što mi tim dobivamo?« I revno se stane savjetovati s Mr. Giddingom, što imadu činiti, da im slijedeće predstave budu što sjajnije, ako i Pavao ne će u njima sudjelovati.

Dječak je pohitio u svoja kola; ondje se baci na divan. »Pa ipak je on! Pa ipak je on!« reče on dršćući od srdžbe, i potok suza olakša mu teško srce.

GLAVA ŠESTA.

SUDBINA SE MIJENJA.

Više tisuća milja zapadno od Omahe kretaše se prema zapadu dva mjeseca iza opisanih događaja predvečer jednoga dana čudna povorka preko brežuljastih prerija, kadšto obraslih grmljem i rijetkim drvećem. Bijaše to Antonije Ferenzi, koji je putovao sa svojom umjetničkom družinom u Kaliforniju.

On je sam sa svojom sestrom i Pavlom jahao na čelu povorke. Za njima iđahu troja velika, katranastim platnom prevučena kola; svaka od tih kola vuklo je šest konja. Na njima bijaše spremljen cirkus, koji se sada sastojao od dugih motaka i golemih svežanja platna za čadorje. Dvoja druga kola, svaka vučena od dva konja, bijahu napunjena svakojakim spravama, potrebnim kod predstava, konjskom ormom i sedlima. Onda dolažaše dvadeset najboljih konja, koji su imali samo ular i bili u više odjela zajedno svezani. Njih nadziraše nekoliko okonjenih konjušara, a za ovima se vozaše dug niz kola za stanovanje, praćenih od umjetnika, sluga i glazbenika društva, što pješice, što na konju.

Vrijeme bijaše dosada za putovanje veoma ugodno, i zato bijaše to za sve zabava, ugodan oporavak i promjena. Vrijeme je prolazilo u veselom razgovoru, smijehu i šali. Više se puta kroz dan počivalo, a kad bi se približila večer, utaborili bi se za noć na kojem zaklonjenom mjestu, gdje je bilo ujedno i dosta hrane za konje. Drugi dan rano ujutru opet bi dalje kretali, i kad bi povorka došla u blizinu kojega mjesta ili koje farme, izvadili bi glazbenici svoje instrumente i zaigrali koji veseli komad. A pri tom im je dobro bilo; jer bi se stanovnici, koji većinom nijesu već po više godina imali takovih glazbenih užitaka, pokazivali zahvalnima i davali rado novaca, pića i kojekakvih finih jela, kao uđenih šunki i kobasica.

U jednom nešto većem mjestu priredio je Antonije Ferenzi dapače i predstavu pod vedrim nebom; polovicu čistoga do-

bitka dao je jednoj obitelji, koja je osiromašila od požara. Načelnik mjesta je obećao, da će to plemenito djelo opširno javiti u više novina Istoka i Kalifornije, kojima je bio dopisnik za radnje oko pacifičke željeznice, koja se gradila nekoliko milja južnije.

Otišavši iz Chicaga bijaše Ferenzi sa svojim cirkusom još u Dixonu, Clintonu, Davenportu i u Des-Moines-u prije, nego je nakon dvije predstave u Omahi krenuo na veliko putovanje, kojim će si zaslužiti besmrtnu slavu, kako je svima govorio. Pavlove su ruke brzo bile iscijeljene, i ponovno je on privlačio gledateljstvo; zato je ravnatelj na koncu imao još sjajnih prihoda tako, da je mogao mirno dulje vremena ostati bez dohodaka.

Jedna zgoda učinila je prijateljima dječaka i Alfreda Browna, koji je vazda živio tiho za se. U Davenportu naime dogodilo se ono, što je ravnatelj Ferenzi već dugo očekivao. Alfred Brown pade naime s konja kod prebijesne trke sa šesterostrukom poštom, pa ako i nije prelomio šiju, kako se ravnatelj bojao, bio bi zlo prošao, jer nije uzda iz ruku pustio, a poplašeni su ga konji vukli, da nije Pavao kao munja skočio u manežu i ustavio konje. Tako je Brown prošao s nekoliko neznatnih ozlijeda, koje ga nijesu zapriječile, a da ne bi svršio svoju zadaću, kojoj su se svi divili. Još je istu večer pohodio dječaka, i odonda su općili svaki dan. Alfred Brown doskora je upoznao cijelu prošlost dječakovu i priznao je otvoreno, da i on drži konjušnika za dvoličnoga licemjera i prevejanoga varalicu, koji je gotov na svaku opačinu.

I još je netko bio istoga mišljenja; to bijaše Pavao Loni, Iza dokaza, što je Mr. Gidding iznio o svojoj nedužnosti, bijaše on zbilja uvjeren, da se dječak prevario; ali malo zatim slučajno je čuo nekoliko riječi razgovora između konjušnika i Jamesa, koje mu se činjahu vrlo sumnjive. Prije odlaska iz Omahe pozvao je ravnatelja na stranu i rekao mu: »Ako vam smijem svjetovati, onda bi vas upozorio na to, da ne uzmete sa sobom Mr. Giddinga.«

Antonije Ferenzi se je doduše nasmijao i rekao, da baš sada ne može biti bez konjušnika, ali se ipak malo smeo. Svojega clowna poznavaše kao čovjeka, koji nije nigda ništa nepromišljeno rekao, a onda mu padne na um i uspjeh sudbenih istraga o uzroku Pavlove nesreće u Chicagu, što je dosad svima zatajio. Onda se naime dokazalo, da nijesu ljudi Montesquieu-ovi, kako je tvrdio Mr. Gidding, već tri bezazlena građana grada od radoznalosti pogledali unutrašnjost cirkusa; oni su dopače pred sudom izjavili, da su, kad su dolazili iz staje, zatekli konjušnika, kako je zabavljen bio oko trapeza. — Dosad se nije obazirao na tu izjavu; sad mu se ipak nije više činila neznatnom, pa ako se i nije mogao odvažiti, da Mr. Giddinga otpusti, opet je odlučio, da će biti na oprezu.

Sunce je zalazilo crveno kao grimiz, navješćujući za drugi dan opet lijepo vrijeme, pak budući da se povorka nalazila baš u kraju, zgodnu za taborovanje, zapovjedi ravnatelj, da stanu.

Kola budu postavljena na podnožju strme gore, kraj koje je žuborio potočić, u velik polukrug, i u prostor dognaše sve konje. Pošto su onda bila napeta užeta od jednih kola do drugih, da se zapriječi konjima izlaz, i pošto su konjušari oborili nekoliko drveta i nacijepali sitnoga drva, usplamti doskora više velikih vatri, na kojima se imao pripraviti objed, što je uvijek bio tek navečer.

Arabela je izdavala, revno podupirana od Pavla, hranu različitim ženskim članovima društva, koji su na putu preuzeli kuhanje, dok je njezin brat, sa sjekirom i nožem, komadao mlada, tusta vola, kojega je dan prije u jednom malenom mjestu kupio i odmah dao zaklati.

»Još se jednoć pošteno najedite mesa, ljudi,« govoraše dobre volje dajući podašno svima velike komade. »Od sada ćemo ga malo imati, i ako nam ne uspije, da se redovito opskrbljujemo s dosta divljači, onda ćemo morati jesti samo krumpira, graha, graška, riže i slično.«

Za neko vrijeme smiješaju se s dimom, koji se dizao nad taborom i polagano odilazio prema sjeveru, svakojaki ugodni mirisi, koji su izazili iz kotlova na vatrama, gdje je kod svake imao nadzor po jedan umjetnik.

Loni je vršio svoju dužnost obijesno i veselo tako, da su se njegovi podčinjeni neprestano morali smijati. — Držeći u naručju svoga sina, i postavivši svoju clownsku šiljastu kapu gizdavo na jedno uho stajaše on sa svojom ženom, koja se revno bavila priređivanjem jela, i dok je govorio, gledao je svaki čas s vidljivim očinskim ponosom na svojega potomka, koji se praćkao. »Znaš li što, ženice? S velikom, modrom pregačom i s velikom varjačom u ruci još si jedamput tako lijepa. Dobro je, da u tom odijelu na svojem konju ne skačeš kroz obruče. Ja mislim, da bi se u te morali zaljubiti svi muškarci, koji bi ondje bili. — Nemoj me zato odmah tako hudo gledati. Nijesam ja to ozbiljno mislio. Krasna si ženica, i po-

gledaj samo svoga dječačića, kako te pazljivo motri. — Franiću! Franiću! Ne pravi tako bedasta lica! Ja sam se već na to priučio; ali što će drugi reći? Nadam se, da ćeš pametnije izgledati, kad budeš jednoć nosio brkove.«

Ravnatelj, Pavao i Alfred Brown sjeđahu kraj druge vatre, kod koje je imala vrhovno zapovjedništvo Arabela.

»Jedva tri milje južno odavle zabavljeni su radnici gradnjom željeznice,« reče Ferenzi gladeći brkove, kojima su šiljci sad dolje visjeli. On je držao suvišnim, da ih na putu lašti. »Među njima ima, kako čujem, mnogo surovih ljudi, zato držim, da će zgodnije biti, ako ubuduće ostanemo što dalje od njih.«

»Ali ne bismo li u njihovoj blizini bili sigurniji od napadaja razbojnika i Indijanaca?« prmjeti Alfred Brown.

Ravnatelj se nasmije. »Razbojnici će se čuvati na nas navaliti. Ima nas previše. No, a Indijanci su se, otkako se počela graditi željeznica, kao od nečega tajnovitoga, povukli južno i sjeverno od pruge na svoja lovišta. A osim toga smo mi svi dobro oboružani, ako bi potrebna bila obrana, što ja ne mislim. Zato sam se već pobrinuo.«

»Nitko nema svoje puške i svoga revolvera,« reče dječak, »a sudeći po zemljovidu dolazimo sada u kraj, u kojem gotovo ni nema bijelih ljudi. Još je ovdje i ondje koja farma, a doskora ne ćemo valjda ni njih više naći, već samo utvrde protiv Indijanaca i naseobine lovaca.«

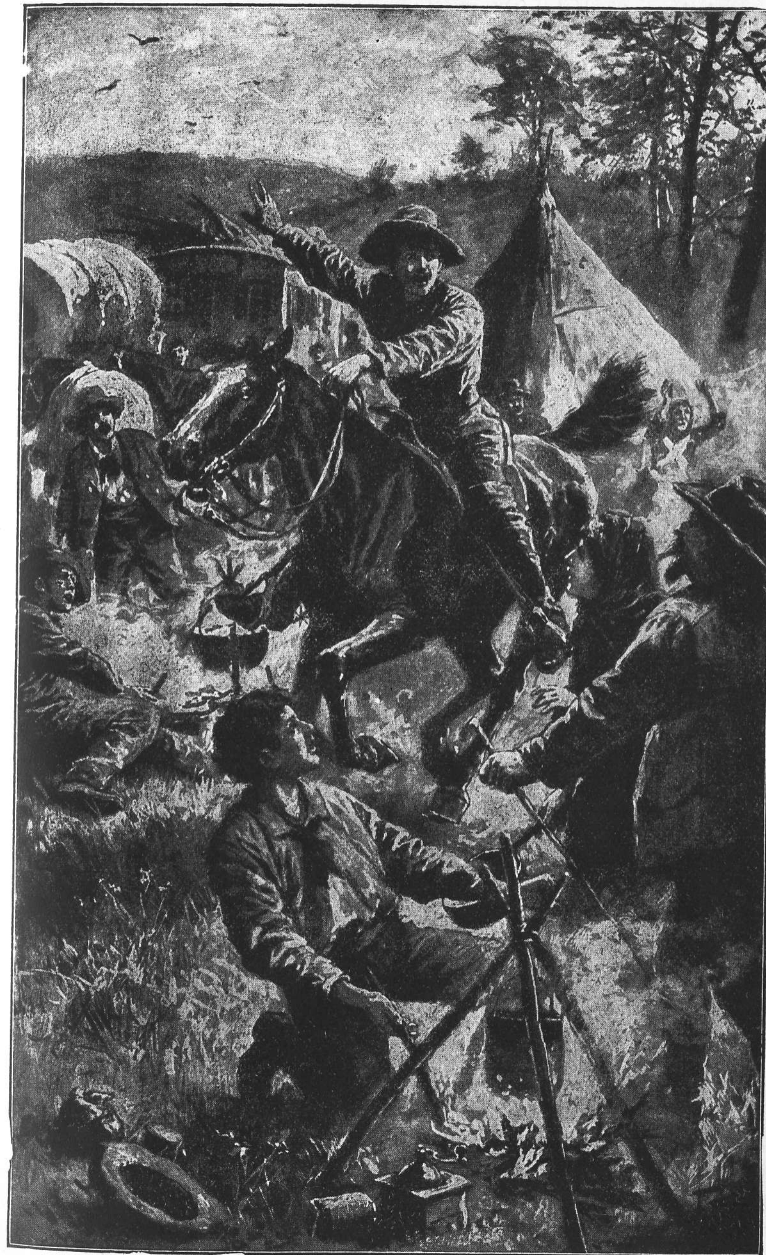
»To je dakako istina,« reče Ferenzi zamišljeno. »Sutra ću već narediti, da nose svi oružje, premda tim možda samo izazivamo pogibao.«

Kod dvije druge vatre bili su sakupljeni ostali umjetnici. Jedan od njih, žongler po zanatu, i sad je pokazivao, čim se bavi, jer je nekoliko krumpira, brzo jedan za drugim, bacao u zrak i opet ih hvatao. Drugi se postavio na glavu te šetao po rukama, dok je treći svoje drugove šalama zabavljao.

Na posljednjim vatrama spremahu napokon pod zapovjedništvom Mr. Giddinga konjušari i glazbenici svoj objed. Oholo je konjušnik išao od jedne vatre do druge. Bilo mu je ispod časti, da puno govori, i samo Jamesu rekao je kadšto koju riječ. Da ga ljudi nijesu osobito voljeli, vidjelo se po podrugljivim pogledima, kojima su ga gledali, čim bi im leđa pokazao.

Dođe i noć.

Razgovor i smijeh zanijemi, i samo još zveka tanjura, noževa i vilica društva, koje je jelo, čula se ondje. Onda se za-

pališe svjetiljke u stanovima, iz njih se izniješe strunjače i popluni, i položiše na koje zaštićeno mjesto za one, koji su običavali noćiti pod vedrim nebom. Dosada naime poradi blagih i vedrih noći još nijesu upotrijebili čador, koji je ravnatelj baš u tu svrhu dao priugotoviti i koji se mogao brzo složiti i razložiti.

Jedan sat kasnije stupali su taborom još kadšto nekoji konjušari, koji su kao svake noći stražili, te su u sredini okola nijetili neprestance goruću vatru.

Jedan od tih stražara bijaše James. Kad se, nakon što je obišao tabor, naslonio na jedna od velikih kola, u kojima bijaše spremljen cirkus, pristupi netko k njemu.

»Jesi li se predomislio?« reče mu taj naglo, šapćući.

»Ja to ne ću učiniti, gospodine,« odvrati sluga.

»To ne može biti tvoja posljednja riječ. Ti si luda.«

»Radije luda, nego — — —«

»Pst! Razmisli još jednoć. Do sutra imaš vremena. Laku noć!«

Prilika iščezne.

Za kratko vrijeme pođe James k vatri, stavi do nje staru škrinju i sjedne zamišljen na nju. — — —

Čim je drugo jutro svanula zora, već je u taboru bilo sve živo. Spavači, koji su počivali pod vedrim nebom, ustadoše zijevajući i rastežući se. Više slugu vodilo je k potoku konje, koji su lagano rzali, i opet zapališe na raznim mjestima vatre, da skuhaju ručak.

Alfred Brown osedla konja, da razgleda okolicu, što je češće činio, prije nego što se krenulo dalje. Pavao ga je htio pratiti: ali ga je Arabela zamolila, da ostane. On joj je kod pripravljanja jela bio od velike pomoći, zato je nerado bila bez njega. On se rado pokori njezinoj želji, a njegov prijatelj odjaše u galopu.

Međutim je postalo svjetlije, pak su se već i posljednji pojavili s pospanim licima. Među njima bijaše i Franjo Loni, koji je danas preko običaja bio mrzovoljast. Kad je prolazio mimo dječaka, upita ga ovaj sućutno, zašto je zle volje.

Clown se počeše za ušima. »Da, gledaj, Pablo! Ja baš nijesam sujevjeran; ali posljednje noći mi se nešto čudno desilo. Najednoć se probudim od nekakva šuma, i kako otvorim oči, opazim nekakovu priliku u jednom kutu od kola. Ti već znaš;

velika, željezna škrinja stoji ondje, baš kao u kolima ravnateljevim, samo što je ja ne trebam kao on, da u nju spravljam novce, već za prljavo rublje. ‚Halo!' zavičem. ‚Što tražite tu?' — U taj tren nestade prikaze.«

»Netko se dakle k vama ušuljao,« reče Pavao.

»Da je to, bilo bi nešto naravno; ali kad sam došao sasvim k svijesti, pregledao sam vrata od mojih kola. Bila su zatvorena. Sad ne znam, na čem sam. Ta valjda nijesam kod otvorenih očiju sanjao?«

»Nijeste li prepoznali prilike?«

»Baš me to ljuti. Jedan od naših ljudi morao je biti, i — —« Franjo Loni zapne i udari kao odbijajući rukom po zraku. — »No! Bolje je, da si tim ne razbijam glave. — Gledaj, kako divno izlazi sunce.« On sklopi ruke i tronuto nastavi: »Ja uvijek mislim, da bi čovjek, koji je vrlo griješan, morao postati pobožan, kad takovo što vidi. — Isuse! To viče Franić, a moja draga ženica radi u velikoj, modroj pregači.« I brzo odleti.

Da, divan bijaše izlaz sunca, i premda taj prizor ne bijaše nov za Pavla, to ga je ipak svagda napunjao s udivljenjem. Nepomično je gledao u vatreno nebesko tijelo, kojega zrake prekriše zemlju kao zlato, dok mu nijesu suze u oči došle.

»Sad dođi, moj dragi sinko, i pomogni mi,« zamoli ga prijazno Arabela, koja je pristupila k vatri s kavom i brašnom za pčenje kruha. »Jesi li već donio vode? Hvala ti! Sad možemo — — —«

Posljednje riječi zapeše joj u grlu, jer je upropanj dojahao Alfred Brown k njima.

»Oružje! Oružje u ruke!« vikaše madić glasno. »Dolaze! Dolaze!«

»Tko? O kom govorite?« zapita ravnatejl brzo, i velika smetnja pojavi mu se na licu.

»Indijanci dolaze sa sjevera. Jedva dvije tisuće koraka odavde vuku se kroz travu ovamo,« odgovori Alfred Brown i otrči u svoja kola, iz kojih odmah zatim izađe s puškom u ruci.

»Naprijed, ljudi! Naoružajte se!« zaviče Antonije Ferenzi blijed od straha.

Sve se divlje razleti. Muškarci tražahu svoje oružje, koje je — jer ga dosad nijesu trebali — negdje brižno bilo spremljeno, a kod gdjekojih i tako, da ga nijesu mogli odmah naći. — Žene jaučući lamahu rukama i stisnuše se jedna do druge, gledajući plaho naokolo, ili pobjegoše u kola.

Franjo Loni, Pavao i konjušnik bijahu prvi, koji su osim Alfreda Browna bili gotovi za obranu. Ovaj se popne, praćen od rečene trojice, brzo na brežuljak, i jedva što je došao na vrh, kadli pukne njegova puška.

Sad zaori glas, sličan lavežu od mnogo pasa, i pojavi se ne samo na sjeveru, nego svuda naokolo tabora jedna indijanska glava za drugom u visokoj travi i za visočinama. — Tik kraj glave Alfreda Browna proleti strjelica.

»Do bijesa,« krikne Franjo Loni. »Takovo što još nijesam nigda vidio; ali čekajte, vi crveni lopovi! Vi ćete osjetiti, da nijesam samo zato tu, da ljude nagonim na smijeh.« I jedan je hitac za drugim odapinjao na Indijance, koji su se brzo približavali.

Konjušnik, Pavao i Alfred također su pucali, kako su samo brzo mogli naboje metati u pušku.

U prvi je čas Antonije Ferenzi bio sasvim smeten; ali mu se vrlo brzo povratila hladnokrvnost te je pokazao, da umije i sada jakom rukom i razboritošću voditi članove svojega društva. Brzo je upoznao pogibeljni položaj, u kojem se svi nalažahu, i kad su sada muškarci došli sa svojim oružjem smeteni i neznajući, što da rade, za kratak je čas označio svakomu mjesto među kolima.

Zdvojnost i nužda dade ljudima srčanost, koja ih je donekle ostavila bila, i sa žestokom vatrom iz pušaka dočekaše crvene ratnike, koji su sada urlajući jurišali i jedva sto koraka bili udaljeni. — I s njihove strane dolažahu gdjekoji hici, i jedan glazbenik i konjušar biše lako ranjeni; ali Indijanci nijesu po svoj prilici očekivali, da će se tabor tako braniti. Brzo uzmakoše, i odmah zatim nije bilo vidjeti nijednoga neprijatelja.

Konji stajahu u gomili usred čistine i ne micahu se; ipak ih većina digla glavu i naćulila uši. Nekoji su pasli mirno dalje. Oni su bili naučeni na buku i pucanje od predstava.

»Dobro mjerite i pogađajte; to je glavno!« govoraše Ferenzi, trčeći s puškom u ruci od jednoga do drugoga. »A vi, žene, ostanite u kolima!« zaviče ženama, koje su se gurale za prozorima i vratima kola za stanovanje s izobličenim od straha licima. »Prislonite strunjače na vanjske stijene, da vas ne uzmognu raniti kugle, kad ih probiju.«

Opet zaori čudna krika, slična lavežu pasa, i opet praskahu hici iz pušaka branitelja.

Alfred Brown, Pavao i Franjo Loni povalili su se na zemlju i pucahu, zastrti humcima zemlje, na Indijance, koji su se

sad približili do na pedeset koračaja. Mnogi od njih klone ranjen na zemlju. Ali ga braća dignuše i odmah odvukoše u visoku travu.

Mr. Gidding pohitio s brežuljka ka konjušarima, koji su se postavili između više stanova.

Navala je trajala dulje nego prvi put; ali hrabro izdržaše bijelci, i opet uzmakne neprijatelj u svoja skrovišta.

Od konjušara bi James teško ranjen, i njega odnijeo bez svijesti iz redova njihovih. Nekoliko junačkih žena ostavi kola i zauzme se za nj.

Neugodna tišina zavlada. Na sve je djelovala kao mir prije strašne oluje. Grčevito držahu prsti pušku, i oštrije je oko gledalo na sve strane.

Tako prođe po ure; onda napuni najedampu sa sjevera zrak urlikanje, koje je prolazilo kroz kosti; svi drhtaše od njega — dapače i konji, nadutih nozdrva, postadoše nemirni — i u gustim četama navališe crveni ratnici na tabor.

»Ovamo, ljudi!« krikne ravnatelj. »Sad se treba iskazati!« I smjelo skoči u prve redove. »Dolje s lopovima! Naprijed! Pucajte! Zatjerajte im olovo u tijelo!«

Ali ma kako su hrabro nastojali da se održe na mestu, ipak nijesu mogli odoljeti s cijelom snagom izvedenoj navali Indijanaca. Doskora je tu i tamo koji uzmakao. Za njima se povedoše klonuvši duhom i drugi, a malo minuta kasnije provališe crveni ratnici u tabor.

Sada nastane ogorčen boj, čovjek protiv čovjeka, i u tom nadvisivahu Indijance spretni umjetnici, koji su se vješto ugibali svakomu udarcu. — Osobito je Franji Loni dokazao svoju spretnost i mišičnu jakost, i poput lopte baci o zemlju jednoga velikoga, crvenoga ratnika, koji je baš hotio da spusti svoju kijaču na glavu ravnateljevu; ali malo zatim dođe u stisku. Više ga je Indijanaca opkolilo. Činilo se, da je izgubljen. Pavao mu poleti u pomoć. Kundak njegove puške spuštao se po više puta na glave neprijatelja, i tako otvori clawnu put i spasi ga; ali onda osjeti u svojem lijevom ramenu jak ubod, i bez snage mu ruka klone.

»Franjo! Moj Franjo!« začuje se sada u tom metežu glas žene Loni-jeve, koja je iz kola vidjela pogibao, u kojoj se nalazio njezin muž, te je pritrčala; ali nitko nije pazio na nju u općenitoj vrevi. Ni Franjo je nije čuo. On je istrgao jednomu crvenomu ratniku dugačak nož, i kao razdražen lav skakaše

od jednoga do drugoga, te ga je svakomu neprijatelju, koji mu je dosta blizu došao, zarinuo u prsa do drška.

Isto tako hrabro borio se Alfred Brown. Svaki je čas navaljivao na Indijance. Povodeći se za Pavlom mahao je svojom puškom, držeći je za cijev, a crveni ratnici padahu od teških udaraca kundaka.

Hripanje ranjenih i umirućih miješaše se u bojnu vrevu. Čas je pobjeda naginjala na stranu bijelaca; ali doskora stane malaksati njihova snaga, i polagano, korak po korak, uzmicahu s bojišta.

Sad, u času najveće nužde, začuje se s juga glasno »hura!«, i na bojištu se pojavi velik broj ljudi, divljega, smjeloga izražaja, oboružanih puškama, revolverima, kijačama i noževima. Snažno se baciše na Indijance, koji su već mislili, da su pobijedili. — Ovi se prepanu; onda pograbiše svoje mrtve i ranjene i pobjegoše prema sjeveru, kao da ih furije gone. Za njima poletiše došljaci uz ponovni »hura!« te potukoše i ustrijeliše sve, što im je palo u ruke.

Antonije Ferenzi i njegovi prijatelji nijesu mogli vjerovati svojim očima. U pravo je vrijeme došla neočekivana pomoć; ali tko su bili ti ljudi, koji su daleko od civilizacije, u zemlji nenastavanoj od bijelaca, kao s neba spali?

Ravnatelj je to odmah saznao. Pošto su neprijatelji bili prilično daleko progonjeni, dođe pred njega čovjek u modroj vunenoj košulji, s kožnatim hlačama, visokim čizmama i sivim širokim šeširom i predstavi se kao inžinir H e n d e r s o n. On mu ispriča, da su čuli žestoku vatru iz pušaka, zabavljeni gradnjom željeznice nešto južno odavle, pa da su slutili napadaj Indijanaca na putnike; on je zato odmah sa svojim radnicima krenuo, da pomogne, ako bude još moguće.

»I kako vam je sjajno uspjelo, vidite sami,« reče Ferenzi i stisne ruku inžiniru, dok si je ljevicom brisao krv s čela, koja je kapala s rane, nastala od hica sa strane. »Kako da zahvalimo vama i vašim ljudima?«

»O, gospodine, ne govorite o tom!« reče Mr. Henderson čedno otklanjajući. »Prvo, učinili smo samo svoju dužnost, a drugo, za moje je radnike veliko veselje, što su mogli lupati po tom crvenom, obijesnom plemenu, koje nam je već više puta zadalo posla, jer je na nekim mjestima razorilo naš jedva dogotovljeni posao. Ali kako vidim, imadete i vi dosta gubitaka u boju,« dodade pokazujući na nekoliko konjušara, glazbenika i umjetnika, koji su na tlima ležali. Oko njih su se

trudili Pavao, Alfred Brown i Franjo Loni, komu je također tekla krv iz široke rane na čelu.

Brzo pristupi ravnatelj k dječaku, koji je klečao kraj Jamesa, što je umirao glasno hropeći.

»Ja sam lagao,« reče James mučno. »Ja nijesam bio s konjušnikom u Baltimoru. Njegove svjedodžbe su patvorene. On je sam napilio trepez. — On je lopov. — Čuvajte vašu blagajnu, ravnatelju! On vam je hoće oteti i s njom pobjeći. — Mene je htio zavesti, — da mu pomognem; — ali — ja — sam — ostao — pošten. — Samo — sam — lagao i — nepravdu zašutio; — zato me snalazi — kazan.«

Antonije Ferenzi nije više čuo zadnjih riječi sluge. On nije više vidio, da se ovaj, glasno kriknuvši, mrtav srušio. S nekoliko skokova bijaše u svojim kolima.

Lamajući rukama dođe mu ovdje ususret sestra. Oh!» Tko je to učinio?« jaukaše ona. »Ja sam samo jedan časak bila vani, i kad sam se vratila, bila je blagajna silom otvorena i orobljena. Četiri vrečice s novcima i lisnica s banknotama fale.«

»Drugo ništa?« zapita brat brzo i klekne pred svoju škrinju za novce, kojoj bijaše poklopac otvoren. On turi ruku u nju, i njegovo se lice, koje je odavalo strah, u čas razvedri. »Da se utješiš, reći ću ti nešto; ali ne odaj nikomu,« reče on smiješeći se od radosti. »Loni me nije uzalud opomenuo, i ja ću mu to još jednoć platiti. U vrećama bijahu igraće marke i olovo, a u lisnici se nalažahu papiri bez vrijednosti. — Pogledaj ovamo!« On otvori drugi poklopac u škrinji s tajnim zavorom. »Ovdje leži zlato i što je zlata vrijedno. O tom jamačno nije ni sanjao lupež Mr. Gidding. — Ali šuti o tom. Taj tobožnji gubitak može mi koristiti; on će pobuditi saučešće.« Brzo zaklopi oba poklopca, i ne pazeći dalje na svoju sestru, koja je istom sada, pošto je otrla suze, opazila, da joj je brat ranjen i gotovo se onesvijestila, otrči iz kola opet k svojim ljudima i k onima, koji su se vraćali od proganjanja neprijatelja.

»Što je tebi?« klikne Alfred Brown, podupirući Pavla, koji je najedamput postao blijed kao smrt i počeo se rušiti.

»Ne znam,« promuca dječak i pokaže svoju krvavu ruku.

Više ljudi okruži obojicu, i jedan od njih pregleda lijevu nadlakticu Pavlovu. — On mu brzo razreže rukave od kaputa i košulje. — Debeli mlaz krvi navali ispod njih. »Dječak je dobio hitac kroz nadlakticu,« reče on. »Odnesimo ga u

jedna kola i donesite vode i platna. Ja sam vješt u zamatanju rana; prije sam naime bio brijač i liječnički pomoćnik.«

I inžinir je razumio nešto od te umjetnosti. On se već revno bavio ranjenicima, kojih rane nijesu bile pogibeljne, kako se doskora pokazalo. — »Dođite ovamo i dajte si glavu povezati,« zaviče on ravnatelju, koji je baš zapovjedio, da predadu Pavla njegovoj sestri na njegovanje.

»Zato ima još vremena, dragi prijatelju! Ja ću vam biti zahvalan, ako se najprije pobrinite za druge, koji su potrebniji nego ja,« odgovori Ferenzi i skupi sa svojim preostalim umjetnicima i konjušarima na jednom mjestu konje, koji su u blizini tabora na prerijama pasli; onda potrči ka gospođama, da ih zapita, kako je njima bilo, i pri tom pripovijedaše svima, da je ugursuz konjušnik upotrijebio opću zabunu i oteo veliku svotu novaca, s kojom je na svom konju pobjegao.

U kolima obitelji clownove klečaše Franjo Loni jecajući kraj svoje onesviješćene žene, koja je također nađena među ranjenicima; oko nje se trudahu pune samilosti dvije žene. Njegove suze i pojedine kapi krvi iz rane na čelu tecijahu na njegova Franića, kojega je držao u svojim dršćućim rukama.

»Je li i ona ranjena?« upita samilosno Antonije Ferenzi.

»Isuse, Marijo i Josipe! Da ja to znam,« jecaše clown. »Baš mi je tako, kao da sam izgubio još ono malo pameti, što sam imao.« Brzo ustane i stavi u naručje ravnatelja svoje dijete. »Budite tako dobri; ali pazite, da vam ne padne. Ja ću pogledati, jesu li te crvene hulje mojoj dragoj ženici — — — — St! Sad je otvorila oči.« I on se brzo nagne nad nju.

Začuđeno pogleda gospođa Loni oko sebe. »Gdje sam« zapita plaho.

»O moja draga, dobra ženice!« klikne njezin muž obradovan i poljubi je na usta. »Ti si kod mene, kod tvojega Franića! Crveni ugursuzi su otišli. Što su ti učinili?«

»Ti si ranjen, dragi mužu,« reče ona zabrinuto i opipa mu dršćućim prstima čelo.

»Nije ni spomena vrijedno. Malo mi iz nosa krv curi, i dalje ništa,« tješaše je on. »Ako si samo ti zdrava. To je glavno.«

»Ja sam vidjela, da si u pogibli, pak ne znajući, što činim, poletih iz kola k tebi,« reče ona. »U vrevi dobila sam žestok udarac u leđa, i onda sam se onesvijestila. Sad je već opet dobro. Pomogni mi ustati. Ja se zbilja već sasvim dobro osje-

ćam,« i podupirana od Franje Loni-ja uspravi se; ali joj se sile još ne bjehu povratile. Ona se nije mogla uspravno držati, i umorna klone na stolicu. — »Donesite mi vode, draga Tom, a vi, draga Jeny, uzmite nešto platna iz onoga sanduka, da povežem svojega Franju.«

S početka se protivio njezin muž govoreći, da je to prevelik napor za nju; ali onda ipak klekne pred nju, pošto su obje žene njezinu želju isunile, i dao si je strpljivo povezati ranu, a onda, duboko ganut i ljubazno zagrlivši svoju ženu, reče: »O da si samo ostala u kolima, moja draga, dobra ženice. Gle! Meni se ne može tako lako što zlo dogoditi; ti znaš, ne će grom u koprivu.«

Smeteno se smijući držaše Antonio Ferenzi, nespretno, daleko naprijed pruženih ruku, grčevito za odijelo dijete, koje se praćkalo rukama i nogama. A kad je sad dječačić, osjećajući se nevoljko kod njega, iznenada glasno počeo vikati, prestrašio se tako jako, da malo nije pustio njemu povjereni, malenі stvor. Jedna od žena oslobodi ga iz njegova vidljivo zdvojna položaja, uzevši dijete k sebi, i kao oslobođen velika bremena, ostavi on, želeći, da skoro ozdrave, kola, pa zamoli inžinira Hendersona, neka sad njemu poveže ranu.

»Ja bih vam nešto svjetovao,« reče on, dok je ravnatelju ispirao ranu na čelu. »Krenite odavle po mogućnosti još danas, i budući da vaši ranjeni ljudi trebaju neko vrijeme za oporavak, zadržite se na jednom sigurnijem mjestu, a poglavito daleko od lovišta Sioux-a, kojemu se na granici mi ovdje nalazimo. Vrlo je vjerojatno, da će oni ponoviti svoj napadaj. Plemena Cheyennes i Arzapahoes, koja stanuju na zapadu, živu sada s bijelcima u miru. — Ja bih znao zgodno mjesto za vas; pet milja na zapadu odavle leži naime jedna farma; njezin će vas posjednik zacijelo rado na neko vrijeme primiti za malenu odštetu. Ja poznam toga čovjeka osobno; zove se Petar Grahovac. On je Hrvat, koji je pred godinu dana izgubio ženu, a sada se osjeća vrlo osamljenim, jer nema djece. Prisutnost vaše družine razveselit će ga, jer će se malko rastresti. Ja ću vas rado k njemu odvesti, da o toj stvari s njim govorim.«

»Vi ste doista previše ljubezni, Mr. Henderson, a ja samo ne znam, kako ću vam to naplatiti,« odgovori ravnatelj i stisne inžiniru ruku. »S radošću prihvaćam vaš prijedlog, i ako vam je pravo, krenimo odmah.«

»Zato bih vas molio, jer mi je vrijeme odmjereno. — Kako

čujem, jedan od vaših namještenika okrao vas je za vrijeme boja.«

»Dakako! dakako!« kimne Ferenzi tobože neutješeno. »Da nijesam jedan dio svojih novaca, što ih trebam tako nužno za uzdržavanje svojega društva, drugdje sakrio, bio bih sada bez svega.«

»Ja vas iskreno žalim; jer će valjda još mnogo vremena proteći do svršetka vašega putovanja, kad budete opet mogli davati predstave, koje će vam donijeti novu zaslužbu. Vi možete međutim zadovoljni biti, da je sve tako dobro prošlo. Tim se tješite. — Tako! Sad će i vaša rana brzo zacijeliti! ona je vrlo neznatna.«

Ravnatelj se još jednoć srdačno zahvali; onda dade zapovijed, da se jedan dio konja osedla, i upita svoje umjetnike, tko bi od njih bio voljan pratiti njega i Mr. Hendersona kao straža.

Više ih se javilo i za četvrt sata jahala je mala četa u oštrom kasu prema zapadu.

Veći dio radnika ode opet prema jugu, praćeni blagoslovom društva. — Vođi njihovom utisnuo je Ferenzi u ruku dvadeset i pet dolara i umolio ga, neka se sa svojim drugovima, koji su se tako hrabro borili, jedan dan pozabavi.

»Ipak ima među tim stvorovima pristojnih ljudi,« reče jedan od njih. »Dvostruko mu moramo zahvalni biti, da nam je taj umjetni jahač dao tu svotu, kad je prevaren za najveći dio svoje gotovine. Da se to nije dogodilo, bio bi nam zacijelo dao triput više.«

S najvećom radoznalolšću očekivahu u taboru povratak ravnatelja, koji se oko podne vratio. — Odmah zatim nastane živahno u taboru. Konji biše zapregnuti pred kola i sve bi spremljeno za odlazak.

Konjušari su iskopali grob za mrtvoga Jamesa; ali Ferenzi nije hotio dopustiti, da se sluga zakopa u tom pustom kraju. »Ne, ne, ljudi!« reče on živahno. »Taj je čovjek umr'o u mojoj službi, zato je moja dužnost, da se pobrinem, da bude zakopan na mjestu, koje se može označiti njegovim rođacima, ako ih ima. — Ja sam već o tom govorio s Petrom Grahovcem, koji je kraj svoje farme prije godine dana zakopao svoju ženu; ondje neka nađe svoj grob i James, koji je ipak bio vjeran.«

Pošto se zatim ravnatelj oprostio sa Mr. Hendersonom i sa ostalim radnicima, kojima je također isplatio malu svotu, krene povorka na put.

Alfred Brown jahao je njoj na čelu danas sam, a puška mu je bila pričvršćena na sedlo. I svi ostali članovi družine nošahu svoje oružje, da budu svaki čas pripravni na ponovnu navalu Indijanaca.

Antonije Ferenzi vozio se sa svojom sestrom u kolima, da štedi svoga konja, koji se bio vrlo izmučio oštrim kasom u farmu i natrag. U istim je kolima ležao Pavao u duboku snu. Dugo je stajao pred dječakom i tužno ga motrio.

»Velika je sreća, da je pomoć u pravo vrijeme došla i da tvoj novac nije pao tomu lopovu Giddingu u ruke,« prekine za neko vrijeme Arabela šutnju.

»Hm, hm!« progunđa njen brat. »Da! ti imaš pravo; ali umjetnička karijera dječakova je završena, a to je za me nesreća.«

GLAVA SEDMA.

POUZDANJE ZA POUZDANJE.

Veliki zaselak Petra Grahovca sa štagljevima i štalama ležaše nedaleko Loup-Forka, u sjeni od nekoliko drveta na brežuljku, s kojega se protezahu daleko na sve strane polja i livade.

Petar Grahovac bijaše čovjek od kakovih pedeset godina, čvrst i prilično krupan, koji je svojim crvenim, obrijanim licem, iz kojega su gledala dva prijazna, svjetlomodra oka, na prvi pogled pokazao, da je vrlo dobroćudan. S najvećom pripravnošću, da, s vidljivom radošću odredio je za ravnatelja i njegove ljude jednu livadu na kojoj je društvo već gotovo tri nedelje taborovalo.

Osim Pavla svi su se ranjenici već toliko oporavili, da bi mogli nastaviti put, ali bi se dakako nekoji još morali prilično čuvati; zato je Antonije Ferenzi odlučio, da će drugi dan krenuti dalje. On je najmio dvanaest željezničikh radnika, koji su ga imali otpratiti do granice Kalifornije i služiti kao branitelji, ako bi Indijanci opet na njih navalili. Osim toga kupio je od željezničkog društva dosta praha i olova tako, te je mislio, da može ovako opremljen mirno očekivati navale Indijanaca.

Premda je ravnatelj uviđao, da ga je sreća pratila i kod navale Indijanaca i kod pokušaja krađe, koju je htio da izvede konjušnik, ipak ga je obuzela zlovolja, koju nije mogao nikako da svlada. Nikako se nije mogao izmiriti s mišlju, da će izgubiti dječaka, s kojim je postigao tako sjajnih uspjeha, i još bi ih postigao; ali liječnički pomoćnik, koji je Pavla povio. izjavio je, da će zacijelo ruka dječakova ostati ukočena i da zato nikako ne će moći nastaviti svoje djelovanje kao umjetnik na trapezu i konju. Uza sve to bio bi ga Ferenzi sa sobom poveo; ali na to se nije moglo misliti, jer je jaka groznica Pavla sasvim oslabila tako, da je trebao još vrlo brižnu njegu i najveće čuvanje, da opet zadobije potpuno zdravlje.

Blijed i mršav sjedio je on s povezanom ranjenom rukom, ono poslije podne prije naumljenog odlaska umjetničkog društva, na jednoj klupi pred visokom, crvenkastom pećinom, koja je za zaselkom osamljena stršila iz zemlje, na kojoj inače ne bijaše kamenja i pećina. Franjo Loni bio je uza nj.

Clown je glavu naslonio na obje ruke te gledaše, zadubljen u misli, preda se u zemlju.

I dječak šućaše i gledaše očima svojim, koje su duboko ležale u šupljinama, na kraj obasjan suncem.

Nešto dalje radio je Petar Grahovac sa svojim slugama i sluškinjama na poljima, a s taborišta družine cirkuske, koje je ležalo nešto južno, dopirahu ovamo glasovi i rzanje konjsko. Revno su se ondje svi spremali na odlazak.

U drveću kod zaselka cvrkutahu ptičice. Kod štagalja gakahu kokoši i gukahu golubovi, a za grmljem zujahu jata komaraca, zaštićeni od svježega vjetra, koji je s istoka dolazio i ublaživao vrućinu dana.

S dubokim uzdahom pogleda Franjo Loni nakon dugoga vremena Pavla. »Gle, Pablo! Kad o tom razmišljam, onda ti zapravo moram zavidjeti,« reče on. »Dragi Bog zacijelo ti dobro hoće. Njegova je odredba bila, da je jedan crveni lupež tako svoju pušku naravnao, da ti je tane prošlo kroz nadlakticu. Sad je svršen tvoj beskorisni rad u cirkusu, i ti možeš još uvijek postati sasvim razborit i koristan čovjek.«

»Tako ste mi već više puta govorili,« odvrati Pavao smiješeći se. »Ja znam, kako vam je neugodan život u cirkusu; zašto ga se vi od svoje volje ne odrečete, kako ja sada prisiljeno?«

Clown se počeše za uhom. »Da, lako je tebi govoriti. Volio bih danas nego sutra, ali već prababa moje dobre ženice plesala je na užetu, baba joj bijaše glasovita krotiteljica lavova, a majka joj je cijeli život sprovela u cirkusu kao školska jahačica i skakala je kroz obruče, a ni njezina kći ne može se odreći toga zanata. To leži u krvi, i odobravanje spada k njihovu životu kao svagdanji kruh; zato se i strašno bojim, da ni iz moga Franceka ne će biti nikad ništa čestito. — Moja mi ženica neprestance govori, da joj udarac u leđa nije ništa naškodio; ali od onda je muči hud kašalj, i zato sam joj rekao, da bi bolje za nju bilo, kad bi se na istok povratili i ondje u kojem gradu mirno živjeli. Ja sam hotio, da s novcem, što sam ga uštedio, otvorim trgovinu uđene robe; za tim sam odavna čeznuo. — Ali Isuse dragi! Lijepo sam tu nasio. Najprije mi ženica plakala, da sam postao mekan kao putar; onda je stvar prijavila ravnatelju, a taj je psovao i grdio govoreći: ako ja i moja žena također još od njeg odemo, onda će i on cijelu tu svoju petljaniju objesiti na klin; on ima već dosta štete tim, što tebe nema. — Dakle, što sam mogao učiniti? Šutio sam; ali to velim, i kod toga ostajem, pa morao se i posvaditi sa svojom dragom ženicom: moj Franić ne će nigda obući na se to kukavno odijelo od krivoga zlata. Nigda! — Petru Gralovcu je teško, što nema sina, i da mu njegova žena nije umrla, odnesao bih svoga Franića k njemu i rekao bih mu: ‚Evo, uzmite dječaka i načinite od njega čestita čovjeka!' — Dakako da bi mi srce puknulo, kad bi se morao od njega rastaviti, ali bih ipak mogao mirno leći na posljednji počinak s uvjerenjem, da sam kao otac učinio svoju dužnost.« On se odvrati, da sakrije suze, koje su mu navrle na oči.

»Dok sam još cipele čistio, bio sam sasvim zadovoljan,« reče dječak zamišljen. »Ne manje sretnim ćutio sam se onda, kad su mi povlađivali gledatelji poslije mojih djela na trapezu i konju.«

Franjo se Loni posprdno nasmije. »Zar ne? Godi čovjeku, kad mnoštvo viče i urliče; ali to je i jedino, što nas još malo raduje. Znadeš li ti, da li bi kod tebe pri tom ostalo? Tisuću puta promjenljivije od vremena je općinstvo u svojem mišljenju. Sad je gledalo u tebi još čudesno biće. Za jednu godinu ili dvije ne bi bilo više ništa novo, kad bi ti kao odrastao čovjek pokazivao svoje umijeće; mnoštvo bi te ravnodušno gledalo, a ti se više ne bi osjećao sretnim. Ja držim, da bi čisteći cipele mogao uvijek sretan ostati. Ja sam prebedast i ne mogu naći pravih riječi, da ti rastumačim, zašto može čovjeka trajno zadovoljiti samo čestit i redovit rad; ali pojmit ćeš to, kad spoznaš nagradu i ugodnost, što leži samo u pravom radu. — Jedamput sam se već raskrstio s cirkusom. Onda sam bio još mlad i bio sam sâm u svijetu. Počeo sam drva cijepati, i kad sam navečer pred sobom vidio, što sam kroz dan uradio, osjećao sam se tako veseo i zadovoljan kao nikad prije; ali ja sam uzrastao kod toga pušljivoga sjaja, i nijesam mogao zaboraviti bučno odobravanje mnoštva; to me je napokon povuklo k tomu prokletomu zanatu. Nadam se, da još nijesi odviše toga otrova progutao.«

Clowna pozvaše u tabor. »Valjda se Franiću nije ništa dogodilo?« reče on zabrinuto i ode naglo.

Pavao gledaše pred sebe. On ni sam nije znao, kako se dogodilo, da je morao misliti na Marka Mandića, kako je jednoć sa dva djetića putovao od mjesta do mjesta. Nije li njegov

ondašnji život bio donekle sličan nejgovu, kojim živi već od prilike godinu dana?

Antonije Ferenzi, koji se polagano približavao, probudi dječaka iz njegova razmišljanja. On sjedne k njemu i progovori uzdišući: »Ja još uvijek ne mogu pojmiti, da ću sutra morati bez tebe otputovati. Ti si mi za vrijeme, dok smo bili zajedno, postao vrlo mio i drag, i ako počnem misliti na to, da te ne ću imati ubuduće u svojim predstavama, ostavlja me svako veselje, da dalje vodim svoje poduzeće. Ja opažam, da postajem stariji i da čeznem za mirom. — Ako dođeš, kad se oporaviš i povratiš na Istok, opet u New-York, nemoj zaboraviti da me preporučiš svojoj izvrsnoj pomajci. Ona će te zacijelo rado primiti, i ja ne sumnjam, da ćeš naći kakav zgodan posao, i pored svoje ukočene ruke. Zasada ćeš od novaca, što si ih kod mene zaslužio i spravio, bar godinu dana moći udobno živjeti; zato se ne ćeš morati latiti prvoga, što ti se ponudi. Prije si o tom govorio, da bi rado otvorio malu trgovinu. Ako nemaš zato dovoljno sredstava, obrati se samo bez straha na me. Ja ću te vrlo rado i ubuduće pomagati, koliko mi bude moguće.«

Zahvalno stisne Pavao ravnatelju ruku. »Vi i vaša sestra bili ste uvijek tako dobri i prijazni prema meni, da je i meni vrlo žao, što vas moram ostaviti,« odgovori dječak iskreno.

»Petar Grahovac brinut će se za te, dok opet sasvim ne ozdraviš,« nastavi Ferenzi nakon kratke šutnje. »Ja sam mu ponudio odštetu za tvoju opskrbu, ali on ju je odlučno odbio. To je izvrstan čovjek. Gle! Ondje dolazi s polja; bar ću moći odmah s njim obračunati zato, što nas je tako gostoljubivo primio.«

»No, kako je danas našemu dječaku?« reče posjednik prijazno pristupajući bliže i brišući znoj s čela.

»Gospodin mi je ravnatelj baš rekao, da me kanite besplatno dalje njegovati,« odgovori dječak. »Jeste li pomislili, da vam mogu biti na teret još nedelje — dapače i mjesece?«

»Pa kad bi bila i godina dana, bilo bi mi drago,« odgovori Petar Grahovac smiješeći se. »Istom sam pravo oživio u zadnje vrijeme usred veseloga umjetničkog društva, a sad, kad ono putuje, drago mi je, sinko moj, da ću bar tebe još neko vrijeme zadržati. — Otkako mi je žena mrtva, osjećam se vrlo često osamljen ovdje na mojem posjedu daleko od svijeta,« dodade žalosno.

»Ja se samo čudim, da se ne bojite navala Indijanaca,« reče Ferenzi. »Kako je to, da vas u ovo pet godina, otkako ste

ovdje, nije ni jedamput napastovao taj crveni, ratoborni narod?«

»A po svoj prilici me i ne će nikad napastovati,« dodade posjednik. »To ima svoj osobiti razlog; štiti me naime ova pećina, koja ovdje sama strši iz zemlje vidljiva mnogo milja daleko. — Da! Ne gledajte me tako začuđeno! Ni ja nijesam spočetka hotio da vjerujem; pa ipak je tako, kako ja velim. Stari jedan lovac, koji se svratio k meni, kad sam bio jedva po godine ovdje i svaki čas očekivao navalu Indijanaca, koji su oblijetali moj posjed, rastumačio mi je to. — Crveni je narod naime osvjedočen, da njegov zli bog stanuje na toj pećini ili barem blizu nje, i kako moje kuće nije vatra proždrla, niti je kuga ubila moje konje i goveda, to ne sumnjaju Indijanci, da sam u savezu s njihovim zlim bogom i da im mogu, baš kao i on, vrlo naškoditi, ako bi se pokazali mojim neprijateljima; to je cijela ta tajna.«

»Vi se doista možete smatrati sretnim,« odgovori Antonije Ferenzi. »Ali sad bih hotio da uredimo naše račune, dragi prijatelju. Sutra ujutru imao bih zato vrlo malo vremena.«

»Ja sam vam već rekao, da si nedam platiti ono nekoliko vagana zobi, koje ste potrošili,« odvrati Petar Grahovac odbijajući.

»No, a dvije do tri stotine funti pšeničnog brašna, pedeset svežanja slame, one mnogobrojne šunke, kobasice i slanine vi sasvim zaboravljate?« nasmije se ravnatelj. »Ne, ne, prijatelju! Vi idete predaleko sa svojim preljubežljivim gostoprimstvom, i ja sam vam već zato vrlo zahvalan, što ste me uopće s mojom družinom primili. — Dođite! Što vam mogu nadoknaditi, to si morate bez pitanja dati naknaditi, inače ćete me zasramiti.« Onda turi svoju ruku ispod miške posjednikove i odvede ga u njegovu kuću.

Odmah zatim sjedne uz dječaka Alfred Brown. On se nije micao od kreveta dječakova, dok je ovaj ležao u groznici, a otkad je dječak ostavio krevet, sprovodio je uza nj veći dio dana; ali uvijek je ostao tih, zamišljen i ozbiljan, i Pavao nije sumnjao, da njegova prijatelja tišti nekakav teški duševni nemir. Već je nekoliko puta hotio da zamoli Alfreda Browna, da mu kaže, zašto je tako tužan; ali jer je mislio, da mu valjda ne bi mogao pomoći, nije se usudio da izreče tu molbu.

»Kamo namjeravaš odatle poći, kad ozdraviš?« zapita mladić, pošto je neko vrijeme tiho sjedio.

»Hotio bih se vratiti u New-York.« odgovori dječak. »Ondje ću naći kod svoje pomajke dobar savjet, a osim toga se na-

dam, da ću u onom gradu dobiti mnogu svoju staru mušteriju, ako mi lijeva miška ostane doista ukočena te budem prisiljen povratiti se k svojemu predašnjemu zanimanju.«

»Ti si često izrekao želju, da postaneš trgovac,« reče Alfred Brown. »Engleski govoriš potpuno, a tako i njemački, a u francuskom jeziku imaš dobre temelje, a ni tvoj materinski jezik ne će ti biti na odmet. Osim toga si u trgovačkoj školi u svojoj domovini naučio početke knjigovodstva; stoga mislim, da bi ti sa svojim znanjem mogao dobiti namještenje i u kojoj trgovačkoj kući.«

Pavao se nasmiješi. »Jamačno ću nastojati da to postignem; ali se ne usuđujem nadati, da ću takovo mjesto, bar spočetka, dobiti. Pitat će me, gdje sam dosad radio, a ja ću odgovoriti: najprije sam se na ulicama New-Yorka zato brinuo, da mnoga gospoda idu s očišćenim cipelama, a onda sam bio umjetni jahač i umjetnik na trapezu u cirkusu Antonija Ferenzi-ja — —«

To dakako nije nikakova preporuka za te,« odgovori mladić malodušno.

Dječak kimnu. »O tom sam i ja osvjedočen, premda ne mogu sasvim pojmiti, zašto se taj stalež tako prezire. Nitko ne može poricati, da naš ravnatelj potpuno zadovoljuje gledatelje za novac, koji mu oni plaćaju. Prema nama postupa uvijek pošteno i brine se zato, da i mi dobro služimo. Franji Loni-ju zacijelo je srce na pravom mjestu, pa i među svima ostalima članovima društva vlada ćudorednost i pristojnost.«

»To je istina!« odgovori Alfred Brown. »Ja bih ipak tvrdio, da je to iznimka od pravila. Antonije Ferenzi imade mnogo izvrsnih svojstava, koja bi se još više isticala, kad ih ne bi neprestance zasjenjivala ona strast, da se što brže obogati — koju međutim imadu svi Yankee-ji.* — I to dopuštam, da i svi ostali članovi našega društva, povodeći se za dobrim primjerom ravnateljevim, poštivaju zapt i ćudoređe; ali sa svim tim je istina, kad se o nama veli, da volimo lijen i udoban život nego život ispunjen poštenim radom za dobro općine. To je uzrok, da se naš stalež prezire. Ne gledeći na to, sasvim je opravdan i prikor, da su umjetni jahači ne samo vjetrenasti, već i lakoumni, bezbožni i pokvareni ljudi. Ja sam to sam iskusio — žalibože prekasno.«

Jedan čas kao da nije hotio dalje da govori; ali onda nastavi s dubokim uzdahom: »Moj otac, koji je trgovac, dao me

* Izg. jenke; ako se zovu Sjeverni Amerićani.

je, pošto sam do sedamnaeste godine polazio školu, u nauk jednomu prijatelju, koji je vodio veliku, prekomorsku trgovinu kao i on; kasnije sam imao stupiti u njegov posao. Moja majka već je mnogo godina mrtva. Ja sam jedini sin svojega oca i imam samo još jednu mnogo mlađu sestru, kojoj je sada trinaest godina. — Neki me prijatelji upoznaše s više umjetnika jednoga cirkusa, koji je onda — a sad su tome četiri godine — davao svoje predstave u New-Yorku. Svaku smo se večer sastajali s tim ljudima, i jer sam se onda uvijek tek kasno u noći kući vraćao, grdio me je često otac, kod kojega sam stanovao. To me je ljutilo, jer sam mislio, da me više on nema prava nadzirati; a uzato sviđao mi se taj veseli, razuzdani život previše, a da ga se odrečem, i doskora se nisam više borio protiv omame ćutila, koja me je obuzela te me pomalo sve dublje u propast bacala. — Spočetka smo samo pijančovali, kad smo bili skupa; a onda smo i kartali. Ja sam dobivao, i to je odlučilo mojom sudbinom. Doskora me je strast igranja sasvim preobladala, i kad sam gubio, sve sam više čeznuo za kartama. — Sreća, koja mi se neko vrijeme smiješila, nije se više vraćala, i jedan gubitak slijedio je za drugim. Ja sam pravio dugove, a da ih uzmognem platiti, uzimao sam svojemu ocu novaca iz njegove privatne blagajnice, koju je u mojoj nazočnosti često ostavljao otvorenu. Kako je on mogao i slutiti, da mu je sin tat! — Moji se dugovi sve više gomilali, a ja sam sve više uzimao. Napokon nije već bilo dosta, što sam pomalo uzimao iz one blagajnice. — Više umjetnika, kojima sam bio dužan, sililo me, da im platim, jer će cirkus za nekoliko dana ostaviti New-York. U isto mi vrijeme predloži da idem s njim. Ja sam često kod pokusa jahao i tako imao prilike, da pokažem svoju spretnost, i sad se nadao taj čestiti čovjek, koji je dobro znao, u kakovim sam neprilikama, da će dobiti u meni člana svoje družine, kojega će kao početnika samo slabo plaćati, a ipak će mu nekoliko točaka programa svaku večer ispuniti. Ja onda još nisam poznavao njegove plemenite namjere, jer sam sve gledao u ružičnom svijetlu. Osobito me vabio slobodan, nevezan život, koji mi se činio najvećom nasladom. — Navečer prije odlaska pođem u pisarnicu očevu. Nitko nije sinu kuće branio, da uđe, premda moga oca nije bilo unutra, jer je bio odazvan za nekoliko časaka. Što sam tražio, našao sam. Banknote i zlato ležaše na stolu. Brzo uzmem tri tisuće dolara i odem.«

Alfred Brown otare čelo, na kojem se pokazao debeo znoj i nastavi brzo: »Doskora izgubi za me svaki čar umjetnički

život, što sam ga tako lakoumno izabrao. Članovi cirkusa bijahu igrači, pijanice i ljudi, koji nijesu imali ni iskre poštenja. Ravnatelj bijaše škrtica i varalica. — O, kako sam želio otići i vratiti se opet u očinsku kuću! Ali onamo sam sebi put zakrčio, jer se nijesam mogao nadati oproštenju. Kako je mogao moj dobri otac pregorjeti, da ga jedini sin okrao! Ipak sam mu skrušeno pisao, kad sam u drugom cirkusu našao bolje mjesto, ako i ne bolje ljude. Nijesam dobio odgovora. Ja sam tečajem prošlih godina, kad me je sudbina kojekuda bacala, više puta pisao, ali svagda bez uspjeha. Često sam mislio na to, da glavom pohodim svoga oca i da mu se bacim pred noge, moleći ga za oproštenje; ali nigda nijesam imao zato snage. — O, kako mrzim na ovaj život pun lažnoga sjaja pred svijetom, a uistinu pun nevolje, gnjusobe i bez zadovoljstva. — Kako sam često nastojao, da nađem posla u kakvoj trgovačkoj kući; jer za tjelesni posao previše sam nespretan. Tvoje pređašnje riječi dozvale su mi živo u pamet moje neuspjehe. Da, umjetnom jahaču, skitalici — po općem, ne krivom mišljenju — lakoumnomu, lijenomu čovjeku pokazao je svatko, slagnuvši ramenima, vrata, a istina je, da ni tebi ne će poći za rukom, da se smjestiš u kojoj trgovačkoj kući. — Kako bih rado svojemu ocu dokazao, da nijesam izgubljen, premda sam bio prema njemu zločinac. Jedna njegova riječ bila bi dovoljna, da mi kod kojega poslovnoga prijatelja, pored mojega umjetničkoga života, pribavi mjesto, u kojem bih mogao dokazati, da umijem zbilja raditi; ali moje molbe bijahu i jesu uzaludne. — Jedamput sam već hotio od zdvojnosti da skončam svoj život. Ti si mi otvorio oči, kad si u Davenportu moje konje zaustavio, i ja sam uvidio, kako sam veliki grijeh hotio da počinim. Pa ipak! Dugo više ne ću moći podnositi ovaj kukavni život, koji me dvostruko muči, jer sam ga sam skrivio, i ja znam, opet ću svoje konje sve bijesnije goniti, dok me jednoga dana ne izvuku iz maneže s raskoljenom glavom.« Sve je uzrujanije govorio. Zadnje je riječi gorko izrekao, i zajecavši sakrije lice u obje ruke.

Pavao se zgrozi. On je vidio bezdan, u koji se njegov prijatelj hotio da sruši. »Smatraj nuždu bližnjega svoga svojom nuždom,« zaječi mu u ušima i živahno odgovori: »Ne, ne!« Nemojte još duhom klonuti. Ja ću ići k vašemu ocu i reći mu, kako se kajete. On će vam oprostiti, on vam mora oprostiti.«

Jedan čas gledaše mladić ukočeno dječaka, kao da se mora domisliti, je li ga pravo razumio; a onda ga živo povuče na

svoje grudi. — »Pavle! Pavle!« reče on kličući sa suzama u očima. »To bi ti hotio za me učiniti?« Dršćućim rukama izvadi iz džepa lisnicu, iz koje izvadi nekoliko banknota. »Evo, daj ih mojemu ocu. To je četiri tisuće dolara. Ja sam ih uštedio, i — i — pismo ću mu pisati, to ćeš mu ti predati. Moli ga za oproštenje i zaklinji, da ne baci moje pismo ne pročitavši ga, kako je valjada dosad radio. — O, doista! Kad bude gledao u tvoje vjerne, poštene oči, ne će te moći držati zlim, premda ćeš i ti iz cirkusa k njemu doći. — Kako ću ti zahvalan biti! — Da, sad ne ću izgubiti srca i nade, da će se ipak sve dobro svršiti. O da si već na putu u New-York — kod mojega oca. Ali ne! Ja se moram strpjeti. Ja ne mogu zahtijevati, da se moj otac, kojega sam tako teško uvrijedio, odmah odluči, a i ti se moraš sasvim oporaviti, prije nego kreneš na put. — Odmah ću pisati. O, dragi Bože na nebu, daj mi da odaberem prave riječi, da nađu ulaz u srce očevo!« Još jedamput zagrli dječaka; a onda otrči. —

U grimizu je i danas sunce zapadalo. S polja se vraćaju sluškinje i sluge, vodeći za uzde konje, koji rzanjem pozdravljaju staje. — Vjetar se slegao i uspravno poput stupa dizahu se dimovi u taboru družine cirkusa prema vedromu nebu, na kojem nije bilo ni oblačka.

Pavao ustane i krene lagano prema zaselku, u kojemu mu je Petar Grahovac ustupio zračnu, udobnu sobu. On se osjećao tako sretan i zadovoljan. Razlog je tomu valjada bio taj, što je sada njegovo putovanje u New-York bilo spojeno s dobrom svrhom, i ako mu uspije, da svojega prijatelja izmiri s njegovim ocem i tim ga opet uvede u svijet, onda nije sasvim uzalud u cirkusu živio. — —

Rano ujutro drugi dan probudi dječaka glazba. Podoknica bila je namijenjena njemu i čestitomu, gostoljubivomu Petru Grahovcu. Brzo ostavi krevet i pogleda kroz prozor tabor umjetničke družine. Jedva je svitalo, ali već je sve bilo budno i marljivo. Svagdje gorahu vatre, na kojima su žene kuhale doručak, dok su muškarci sedlali konje i zaprezali ih pred kola.

Pavlu se stisne srce od tuge, kad je pomislio na to, da će se sada morati od svih oprostiti. On je gdjekojega od družine zavolio, a danas ih je možda vidio posljednji put u svojem životu. Sad je opet bio sam u svijetu i pred njim bijaše njegova budućnost tamna i još nesigurnija nego prije, jer će ga ukočena ruka zacijelo smetati kod mnogog posla. »Što će biti od mene?« uzdahnu on. »Uzdaj se u Boga!« učini mu se, kao

da mu je bogalj te riječi rekao, i najednoć mu bude lako oko srca. »Da stari prijatelju, ja mislim na tvoj savjet!« reče tiho. »U te ću se pouzdati, dragi Bože! Prati i čuvaj me i nadalje.« I brzo se počne oblačiti.

Dok je još tim zabavljen bio, uđe u sobu Alfred Brown i pruži mu nakon srdačna pozdrava pismo. Onda ga zabrinuto zapita: »Nijesi li se možda pokajao radi toga, što si mi jučer obećao?«

»Nijesam, ne,« odgovori dječak. »Čim dođem u New-York, odmah ću k vašemu ocu; ali adresa na pismu glasi gospodinu Cezaru Bornholdu.« I on začuđeno pogleda prijatelja.

»Ja sam promijenio svoje ime kad sam postao umjetni jahač; ja se zovem Alfred Bornhold, ne Brown,« reče mladić zarumenivši se, i brzo nastavi: »Moj otac ima svoj posao u Southstreetu, ondje ćeš ga ujutru gotovo uvijek naći. Samo pazi, da ne izgubiš pismo, i čuvaj se, da te ne okradu. Najbolje bi bilo, kad bi novce ušio u podstavu svojega kaputa; ondje ih ne će nitko tako lako tražiti, a evo —«, on izvadi nekoliko dukata iz svojega žepa, — »kad već putuješ za me, onda ti valjda smijem i platiti put.«

»O ne! to ne smije biti,« reče Pavao otklanjajući novce. »Ja bih i bez vašega posla otputovao u New-York.«

»Nemoj se na me ljutiti,« mucaše Alfred Brown — ili pravije Alfred Bornhold — smeteno. »Kako da ti se ikad zahvalim?«

»Zato se ne brinite,« odgovori mladić smiješeći se. »Nadam se, da ću uspjeti; onda sam bogato nagrađen, premda je to nuzgredno.« On se međutim sasvim obukao, i onda zamoli svoga prijatelja, da ga slijedi.

»Još jedno,« reče ovaj, i opet mu tamna rumen oblije lice. »Ja držim, da nije potrebno, ali ipak te molim, da nikomu ne pripovijedaš, što sam ti jučer ispovjedio, niti što kaniš kod mojega oca.«

Pavao kimne i pruži mu ruku; onda siđu oba pred kuću.

Ovdje dočekaše glazbenici dječaka trostrukim tušom; onda zaigraše valčik i bijesni napjev, kojim su prije pratili njegove produkcije pred mnoštvom, koje je ijučući odobravalo.

Premda se Pavao hrabro borio protiv čuvstava, koja su ga obuzela kod tih zvukova, ipak se nije mogao suzdržati, a da mu suze ne bi došle u oči. I sada dolažahu članovi družine jedan za drugim i rukovahu se s njim želeći mu mnogo sreće i da doskora potpuno ozdravi.

»Ako ti i ostane miška malko ukočena, ipak je bolje, negoli

da si izgubio prste ili pače cijelu ruku,« pokuša se našaliti Franjo Loni, koji se bio približio sa svojom ženom držeći u naručju svoje djetešce. »Samo budi uvijek čestit; onda ćeš zacijelo dobro proći u svijetu. — Do viđenja! velim i danas, i ako me hoćeš obradovati, javi nam se kadšto; to će mi odmah biti i dokaz, da nijesi svojega Loni-ja sasvim zaboravio. — Tako Franiću! Daj ujaku ručicu i prijazno mu kimni. — Isuse! Kako je to dijete bedasto, da to samo ne čini!«

»Kako možeš to od njega zahtijevati; ta nema mu još ni po godine,« reče žena clownova prijekorno, prekidana lakim kašljem.

»No, samo se ne ljuti, draga ženice,« reče joj muž prijazno, pogledavši je ujedno zabrinuto. »Ta ti znaš, kako ja mislim. — A sad će, Pavle, biti doba, da se raziđemo.«

Dječak zagrli desnom rukom dijete i poljubi ga na ružična ustašca. »Dao ti Bog uvijek zdravlje i sreću!« reče on ganuto.

»Da, i neka od tebe načini čestita čovjeka,« dopuni Franjo Loni. »Gledaj, Pablo! Kako sunce ovdje divno izlazi. Čovjek ne bi vjerovao, kako njene zrake zasljepljuju.« On si stane trti suzne oči. »Nadam se od sveg srca, Pablo, da ćeš mi moći reći, kad se opet vidimo: ‚Hvalim dragomu Bogu, da nijesam ostao umjetni jahač!'« još jednoć stisne ruku svojemu mladomu prijatelju, a onda se naglo otkrene. »Dođi, draga ženice! Vrijeme je, da krenemo.«

Sada dođoše glazbenici i oprostiše se od Pavla, koji im se srdačno zahvali za podoknicu, kojom su ga vrlo obradovali, a onda mu se približiše ostali umjetnici i konjušari. Kod svih se vidjelo, kako im se teško dijeliti od dječaka.

Ali i Petru Grahovcu zahvališe se svi srdačno za sve dobro, što im je iskazao. »Ta ne govorite uvijek o hvali!« ponavljaše on. »Ta što sam veliko učinio? Vaš je ravnatelj svakako hotio da sve plati.«

Antonije Ferenzi pristupi smiješeći se k njemu, dok je Alfred Brown uzeo Pavla na stranu, da mu reče zbogom.

»Ne, dragi prijatelju! Sa svim zaslužujete vi najveću hvalu moju i mojih ljudi,« govoraše ravnatelj usrdno. »Što ste za nas potrošili, to sam vam mogao samo donekle vratiti, jer se vi mnogoga ne sjećate, što ste nam dali.«

Ja bih najradije cijeli račun prekrižio, jer ste me toliko razveselili svojom nazočnošću,« odgovori posjednik smiješeći se i tapkajući prijazno po leđima Ferenzi-ja, koji ga je zagrlio. »Put vas već i onako vrlo mnogo stoji, a onda ste i krađom mnogo izgubili.«

Ravnatelj stane kašljucati. »Vi ste izvrstan čovjek! — Naprijed, djeco! Put pod noge! — A ti, moj dragi sinko, znaš, što ti je činiti,« obrati se sada srdačno prema dječaku, koji je kimao Alfredu Bornholdu, kad se on udaljivao. »Ja ponavljam, da sam vrlo rado pripravan i ubuduće pomagati te, koliko budem mogao. Nemoj zaboraviti, da tvojoj pomajci od mene izručiš pozdrave. Do viđenja! Do viđenja!«

»Samo nemoj prerano upotrebljavati svoju mišku, dobri moj sinko«, jecaše sestra ravnateljeva i strastveno ga zagrli. »Mili moj dječače! Kako će mi teško biti bez tebe. Zadrži me u uspomeni. Moje će misli često, vrlo često biti kod tebe. Zbogom, pa i ja velim: Do viđenja!«

»Dođi, Arabela! Žuri se, već je vrijeme. Već odilaze prva kola,« siljaše Antonije Ferenzi.

Još jednoć zagrli ona čvrsto dječaka: »Do viđenja! Ostajte zdravo Petre Grahovče!« Onda ode sa svojim bratom brzo u tabor, odakle je povorka baš kretala.

Vičući hura i pjevajući otputuju umjetnici veselo.

Pavao gledaše za njima, dok mu nije zadnjih kola nestalo ispred očiju. Kad se uzdišući okrenuo, stajaše za njim posjednik prijazno se smiješeći.

Bez riječi pruži mu ovaj ruku i uvede ga u svoju kuću.

U jednoj prostranoj sobi sprijeda postavila je nadglednica Marica, koja je Grahovcu vodila gospodarstvo nakon smrti njegove žene, doručak za oba na veliki stol, koji je stajao usred sobe. Pošto su Petar Grahovac i njegov gost za nj sjeli, reče prvi dobrostivo:

»Ja te doista žalim, sinko; jer se jamačno nijesi lako razišao sa svojim prijateljima i sa svojim dosadašnjim zvanjem; ali utješi se. Ti si još mlad, pak ćeš lako naći kakovo zanimanje, kad opet ozdraviš; ali —« posjednik se počeše za uhom i pogleda krišom sumnjivo na dječaka — »ako bude što čestito, bit će združeno s poslom, i ja ne znam, da li — — —,« i on se nećkao dalje govoriti.

»Da li sam zato sposoban, hoćete da rečete,« kimnu Pavao smiješeći se. »Dao Bog, da ruka opet bar donekle ojača; onda ću dokazati, da se ja — imajući na umu nauk staroga, dobroga prijatelja: »Posao ne sramoti!« — da se ja, velim, ne ću bojati nikakova posla, kojim si mogu pošteno svoj kruh zaslužiti.«

»To je dobro načelo!« odgovori Grahovac vidljivo obradovan. »Ostani mu uvijek vjeran; onda si siguran, da ne ćeš trpjeti oskudice.«

GLAVA OSMA.

VJERAN DUŽNOSTI.

Tri mjeseca poslije sjedila je ključarica Marica jedne nedjelje podvečer u žvahnu razgovoru s prvim slugom Jankom na klupi pod jednim od velikih drveta, koja zasjenjivahu kuću. Odanle si mogao pregledati veliko dvorište, okruženo plotom od jakih drvenih stupova, u koje su, nasuprot zgradi, vodila velika vrata, što bijahu, kao uvjek po danu, širom otvorena. Na njih se u taj par naslanjaše više sluga pušeći lulu.

»Bilo bi čudno, kad ne bi opazila,« reče ključarica. »Poznam farmera kao sama sebe. Onda nakon smrti ženine počelo je to, da bi on, koji je inače vrlo dobroćudan, planuo kao mahnit, kad mu ne bi što po volji bilo. Malo po malo to se izgubilo; ali otkad su umjetnici otišli, opet se to češće događa. Prije je uvijek imao nekoliko prijaznih riječi za me, kad je prolazio kroz kuću, a ja sam bila zabavljena u kuhinji; sad se to sve rjeđe događa. Većinom je zaduben u misli, i onda govori sa mnom samo, što je najnužnije.«

»On možda razmišljava, bi li te oženio ili ne,« reče Janko napola u šali, napola u zbilji. »U kućanstvu nije opazio da nema žene — Bog joj dao vječni pokoj! — jer u kući je sve u redu, kao u kakovoj kutijici, pak dapače mi muškarci, koji imademo malo smisla za takove stvari, vidimo, kako je bilo nekad, a kako je sada.«

Maričino ljepušno lice, koje se je kod prvih riječi sluginih bilo zamračilo, opet se kod njegovih posljednjih riječi razvedrilo. »Pokojnica bijaše boležljiva, pak se nije mogla za sve brinuti, kako bi htjela,« odgovori ona ispričavajući je. A onda nastavi kao srdita: »Ali kani se tvojega ludoga govorkanja. Ja sam već jedamput to zabranila. Ti vrlo dobro znadeš, da se naš gospodar ne će više oženiti. Njegova pokojna žena ispunja mu još sada cijelo srce, tako da u njem ne će biti nigda mjesta za drugu.«

»Ne ljuti se, Marice,« zamoli Janko i pogleda je otvoreno u oči. »Ako razmišljam o mogućim namjerama našega gospo-

dara, to činim zato, jer — jer — jer no jer bi mi žao bilo, kad bi te on oženio.«

»Idi!« reče lijepa djevojka porumenivši. — »Ali što misliš o vidljivoj promjeni našega gospodara? Ne možeš li dokučiti uzrok tomu?«

Sluga se nasmiješi. »Ja znam za jedan, i mislim, da je to pravi.«

»Govori, šo misliš?« upita Marica radoznalo.

Janko se približi njezinu uhu i prošapta tajinstveno:

»Mladi umjetnik Pavao je tomu uzrok!«

»On?« zavika ona uzmaknuvši i glasno se nasmije. »Jesi li pri pameti? Što imade Pavao posla s našim gospodarom? Petar Grahovac ga voli, i budući da je doista dobar dečko, to nam je svima žao, da nas već sutra ostavlja; ali — —« i opet se nasmije od srca u sav glas.

»Poslušaj, pak se onda smij, ako budeš još htjela,« odgovori sluga.

»No, baš sam radoznala, što ću sada čuti,« reče djevojka smijući se i pogladi rukom svoju bijelu pregaču.

»U prvo vrijeme, dok je mladić još bio slab i kukavan, smatrao ga je gospodar samo gostom, kojemu je po svojoj dužnosti gledao da što više ugodi,« započne Janko nakon kratka razmišljanja. »Ali otkako se Pavao iza druge groznice prije osam nedjelja brže oporavio nego prvi put, pak se pokazalo, da mu ruka ne će ostati ukočena, i otkako on pomaže gospodara gdje samo može, promijenilo se Grahovčevo vladanje prema njemu i on se od srca raduje dječaku. Jesi li vidjela, kako je on ona tri mlada konja, kojima se nitko od nas nije usudio pribiližiti, ukrotio i priučio na jahanje, premda mu je lijeva ruka još malo pomagala? A pogledaj dječaka, kad ide za plugom! Za dva je dana naučio orati, a sad znade kao kakav stari. Konje sedla, upreže i ispreže bolje i brže negoli ikoji od nas — i — —«

»Ja još uvijek ne razumijem, u kakovoj je svezi sve to s promijenjenim ponašanjem našega gospodara,« prekine ga nestrpljivo Marica. »Ta da; da Pavao radi i pomaže, gdje samo može, to je istina. On mi dapače u kuhinji pomaže, i nije nespretan; ali ja mislim, da se i mora pokazivati zahvalnim za hranu i dobru njegu, koju je ovdje uživao.«

»Mora? Mora? O tom nema ni govora, a osim toga čini dječak mnogo, mnogo više, nego što bi u tom slučaju potrebno bilo,« odgovori sluga brzo. »Ukratko — naš bi gospodar hotio

da ga zauvijek zadrži, pak o tom već nekoliko nedjelja razmišljava, a ne može se odlučiti.«

Djevojka se opet nasmije. »Janko! Meni se čini, ti sanjaš. Kad bi naš gospodar imao takove namjere, mogao bi naprosto Pavlu reći: »Ostani ovdje; ja ću ti plaćati toliko i toliko, i stvar je gotova. Ako se dječaku svidi ponuda, on će je prihvatiti. On je sam u svijetu; ako bi mu gospodar ponudio trajno utočište, učinio bi samo dobro djelo, a zato se ne bi toliko predomišljavao i mozgao od jutra do mraka, kako to čini. Ne, ne! Njemu su sasvijem drukčije misli u glavi, i ako ne znaš boljega tumačenja — — —,« onda zašuti i posluša.

Pred dvorištem začuo se topot konjskih kopita.

Sluge, koji su pušili, stupe na stranu, i na vrata navali kasom nekoliko konja.

Na posljednjem sjeđaše Pavao i pucketaše dugim bičem. »He! hop!« zaviče on veselo. »Koža će vam se posušiti poslije kupanja, kad tako brzo trčite!« U jedan mah ustavi svojega konja; onda se upre ljevicom o šiju konju i skoči brzo s njega.

»Pavle! Pavle! Ti odviše upotrebljavaš svoju ruku; to nije nikako dobro,« opomene ga Petar Grahovac, koji se pojavio na vratima svoje kuće.

»Ja sam ipak oprezan,« odgovori dječak, kojemu su ružični puni obrazi dokazivali, da je opet potpuno ozdravio, i pristupi k farmeru: »Gledajte samo, kako mišice nanovo bujaju. Otkako mogu opet gibati lijevu ruku, počeo sam je vježbati tako, da sam ponajprije svaki dan dizao maleno kamenje, a onda sve veće i veće, a danas sam jedan od najmanje deset funti lako daleko bacio. Još nekoliko nedjelja, pa će ova ruka biti opet tako jaka kao druga, koja je u posljednje vrijeme još više ojačala, jer sam samo nju mogao upotrebljavati.«

Petar Grahovac pogladi Pavlu mrke uvojke, s kojih je ovaj skinuo šešir, da si otare znoj s vrućega čela. »Ti bi onda jamačno hotio vratiti se k svojim prijateljima i prеđašnjem zvanju?« zapita on naoko mirno; ali je pogledom istraživao dječaka.

Pavao pogleda preda se na zemlju i potrese glavom. »Ne! Te želje već dugo nemam. Prije nijesam razumio, da moj posao u cirkusu nije pravi rad; sad to razumijem, otkako sam vidio vas, vaše sluge i sluškinje gdje radite i trudite se, a osobito, otkako sam vam smio pomagati. Ne mogu da opišem radost, koju sam osjećao, kad sam jučer oranicu uz potok sam izorao i gledao, kako preda mnom leži moj posao. Dok sam još bio umjetnik, mislio sam doduše, da me usrećuju pri-

znanje i odobravanje mnoštva; ali takovu radost od srca, kakovu ovdje osjećam kod posla, nijesam nikad oćutio. Da, već u pravom radu je lijepa nagrada. Ovdje sam počeo to razumijevati, i sve ću to više upoznati, što više budem radio i nastojao, da nešto stvorim kao vi.«

Farmerove se oči zakrijesiše. »I sutra hoćeš svakako da nas ostaviš? zapita on nakon kratke šutnje.

»Ja sam vašu dobrotu već tako dugo izrabljivao, da bi mi neugodno bilo ovdje još dulje ostati, kad se opet sasvim dobro osjećam,« odgovori dječak izvinjavajući se.

»Dragi moj sinko! Ako budeš tako dalje radio, zaslužit ćeš deset puta stan i hranu kod mene,« reče Petar Grahovac smiješeći se.

Pavao opet potrese glavom. »Ja moram otići,« uzdahne on.

Preko lica farmerova preleti oblak. On pristupi k svojim ljudima i ugovori s njima posao za drugi dan; onda se sakupiše svi kod večere u velikoj sobi, koja bijaše u prednjem dijelu kuće.

Za večere šućaše Petar Grahovac. Zato su i svi ostali šutili. Potajno gledahu svoga gospodara, koji se jedva dotakao jela, i Janko gurne nogom pod stolom Maricu, našto se oboje pogledaše s razumijevanjem.

Poslije jela ostade dječak sam s farmerom. Danas posljednju večer, nije hotio da ostavi svojega dobrostivoga domaćinu i da brblja vani sa slugama, dok bude vrijeme spavanju, kako je to obično činio.

Dugo su bez riječi sjedili jedan prema drugome; onda se Petar Grahovac najednoć ispravi i reče kimajući glavom: »Ja si mogu živo pomisliti, da te čežnja za tvojim roditeljima opet goni na Istok, gdje će ti možda slučaj pomoći, da ih nađeš. Ali jamačno bi puno prije došao k cilju oglasima u svim većim novinama i upitima kod različitih oblasti.«

O tom ne sumnjam; ali ja nemam sredstava zato,« odgovori Pavao.

»Ali ja ih imam, i rado ću ih upotrijebiti, ako ostaneš kod mene,« reče farmer uzrujano i nastavi onda brzo, dok ga je dječak presenećeno i začuđeno gledao. »Moja me je žena zauvijek ostavila, a da mi nije ostavila sina, koji bi moj započeti posao nastavio. Mene doduše veseli rad; ali kad čovjek postane tako star, kao što sam ja, pa nema ni djece ni rođaka, onda hoće da zna, za koga se trudi i radi. Ja sam već na to mislio, da Janko oženi Maricu i poslije preuzme moj posjed; onda si ti došao, i kad sam svaki dan sve više vidio, kako je

dobro zrno u tebi, sve sam te više volio, a danas te tako ljubim kao da si mi rođeno dijete. — Ostani, Pavle kod mene kao sin. Marica i Janko ne će zato zlo proći. Ja ću im dati zemlje, da si na njoj sagrade kuću, a dat ću im i konja i goveda. Ti ćeš pak biti ovdje gospodar kad me obuzme želja za mirom. Sve će biti tvoje, kako bi bilo sina mojega, da mi ga je Bog poklonio.« Petar olakšano uzdahne, kao da mu je teret spao sa srca.

Dječak je jedva vjerovao svojim ušima. Je li to moguće? Da mu najedamput nestane svake brige za budućnost? Ako mu tim i nije bila ispunjena želja, da postane trgovac, kako je u posljednje vrijeme opet vruće želio, ipak je ovdje mogao lijepo i sigurno do svoje smrti živjeti. A nadalje hotio se farmer pobrinuti i zato, da se njegovi roditelji nađu, i to tako, kako on to zasada još ne bi mogao učiniti. Kako ga je usrećila ova ponuda! malo nije stao pocikivati od beskrajnoga veselja. Ali najednoc mu padne na um, što je obećao Alfredu Bornholdu. Kako je prijatelj negdje tjeskobno brojio ure, dok mu ne stigne oproštenje od oca, za kojim je tako dugo čeznuo. »Smatraj nevolju svoga bližnjega svojom vlastitom,« opomene ga nešto u unutrašnjosti. — — Ne, ne! On nije mogao ostati. On je morao otići, da iskupi svoju riječ, pak zato ustane brzo, pruži farmeru obje ruke i reče tronuto: »Hvala! Tisuću vam puta hvala za vašu dobru volju. Ali vaše ponude ne mogu primiti, barem danas ne. Ja vam na žalost ne mogu protumačiti nešto, što me veže. Neka vam dakle bude dosta, da vam rečem; dužnost me zove na Istok. Nju moram najprije ispuniti, a onda mogu istom stvoriti odluku glede mojega budućega života.«

Posjednik ga gledaše ukočeno. Da bi Pavào mogao njegovu ponudu odbiti, nato nije uopće ni pomislio. — Dječak je pred više vremena i njemu rekao, da bi hotio postati trgovac. Onda on nije tome nikakove važnosti davao; sad se toga sjetio, pa je zato to tobožnje ispunjenje dužnosti držao samo za praznu ispriku. Barem danas se još nije mogao odlučiti? Valjda je hotio pokušati svoju sreću najprije kao trgovac, i ako mu to ne pođe za rukom, — — —. Petar Grahovac nije dalje razmišljao. Srdžba ga obuzme, jer mu je osnova propala, o kojoj je više nedjelja ozbiljno mislio, zato ustane i reče gotovo osorno: »Ja ne ću da čekam na nesigurno. Treba da ili ostaneš, ili da ideš zauvijek.«

»Ne ljutite se na me, Petre Grahovče,« moljaše dječak, koji je odmah prepoznao srditi glas u posjednikovu odgovoru, ko-

jemu se lice zamračilo. »Ja umijem cijeniti vašu preveliku dobrotu. Nemojte misliti, da sam nezahvalan. Kako bih rado, vrlo rado ostao kod vas; ali ne mogu, ne smijem.«

Petar Grahovac sažme uvrijeđeno ramenima. »Da, ako ne ćeš, onda ja to promijeniti ne mogu,« reče on kratko, i brzo se odvrne. Nato ostavi naglo sobu i zalupi gromko vratima za sobom. Jedan je čas gledao zamišljeno preda se; onda stupi pred kuću, kojoj se u prozorima zrcalili posljednji traci zapadajućega sunca. Pod drvetom spazi slugu s ključaricom, koji su u živahnu razgovoru sjedili na klupi. »Janko! Dođi ovamo!« reče on zapovijedajućim glasom.

Sluga opazi odmah, da je gospodar zlovoljan, kako je to češće u posljednje vrijeme bio. Brzo dođe preda nj.

»Nemoj se više motati kao mačka oko vrele kaše,« reče posjednik, teško svladavajući svoju uzrujanost. »Žuri se, da dođeš s Maricom načisto. Koliko ja znam, vi se već dugo volite. Najkasnije za šest nedjelja obavit će se vjenčanje. Razumiješ li? Ovdje na imanju mora opet biti veselo, a ja, Petar Grahovac, bit ću kum vašemu djetetu. Laku noć!« Ne čekajući odgovora uđe opet u kuću i u svoju spavaću sobu. I vrata te sobe biše bučno zatvorena.

Dugo Janko nije znao, da li bdije ili spava; onda poleti pod drvo, zagrli objema rukama djevojku, koja od začuđenja nije znala, bi li vikala ili mirovala. »Marice! Marice!« vikaše on radosno. »Sada znam, o čem je naš gospodar u posljednje vrijeme toliko razmišljao. Muža je tražio za tebe, pa mi je baš sada naložio, da te najkasnije za šest nedjelja oženim. Ti valjda nemaš ništa protiv toga?«

Jedan ga je čas djevojka oštro gledala, da li se možda ne šali; onda se zarumeni i uza nj pritisne šapćući stidljivo: »Ne, Janko! Ja te rado uzimam. Nikad ne bih oženila našega gospodara.«

Tužno se Pavao odšulja u svoju sobu. Najviše ga je to boljelo, da se Petar Grahovac držao uvrijeđenim. On je dakako sa žalošću mislio na to, da ga je obećanje, što ga je zadao Alfredu Bornholdu, zapriječilo, te nije mogao primiti ponudu posjednikovu; ali onda se opet radovao, što je za svojega prijatelja doprinio žrtvu, i sad mu se istom činilo vrijednim, što je za nj učinio. — Srdžba Grahovčeva nije nigda dugo trajala; to je on često za svojega boravka kod njega iskusio, zato se nadao, da će se prestati ljutiti do drugoga dana, kad se bude od njega opraštao.

I doista pozdravi posjednik dječaka drugi dan, kao da se nije ništa osobito dogodilo; ali tko bi ga točnije promatrao, mogao bi vidjeti, da se silom svladava. — Poslije doručka kod kojega se vrlo malo govorilo, isplati on dječaku novce, koje je Antonije Ferenzi za nj ostavio; onda zapovjedi jednomu slugi, da osedla konja, kojega je ravnatelj Pavlu za uspomenu ostavio. Kad je to bilo gotovo, pričvrsti dječak ono malo svoje imovine i nešto hrane za sedlo i pruži onda sa suznim očima na oprost ruku svojemu dobročinitelju, koji mu reče prijazno s malko drhtavim glasom: »Sretan put, sinko moj! Ne pokajao se nigda, da danas ideš od mene. Ja sam ti samo dobro želio. — Ali ne govorimo više o tom. — Najbolje ćeš uraditi, ako budeš jahao na jug odavde pa onda uz lijevu prugu; tako ćeš najsigurnije stići u Omahu. Ondje na drugoj obali Missouri-ja brzo ćeš iz Council-Bluffs-a parom prispjeti k tvojemu cilju, u New-York.«

»Nemojte se srditi na me,« zamoli ga Pavao još jedamput. »Ja ne mogu inače.« On je hotio još više da kaže, ali mu suze ugušiše riječi.

»Dobro, dobro!« reče Petar Grahovac nestrpljivo, i odbije zahvalu, koju je dječak iz puna srca izustio.

Ridajući sjedne Pavao na konja. Još jednoć pruži posjedniku ruku. »Hvala! Tisuću puta vam hvala za sve, sve! Ne mislite zlo o meni,« mucaše on, a onda odjaha polagano uz polja. Pošto se oprostio od sluga i sluškinja, koji su ondje radili, i pošto im se svima srdačno zahvalio, podbode svoga konja i odjaha kasom prema jugoistoku.

Petar Grahovac dugo je za njim gledao. »Dječak je luda!« mrmljaše srdito. — »Ali svejedno; ipak mi žao, vrlo žao, da je od mene otišao, i od srca mu želim, da mu se želje ispune.« »Zaduben u misli pođe zatim u polje.

Sluge i sluškinje nijesu još nigda vidjeli da bi njihov gospodar tako dugo bio mrzovoljast, kao što je to bio cijeli ovaj dan. — — —

Pavao je poslušao savjet posjednikov, pak je jahao uz željeznicu, koja se gradila. Noću bi spavao u taboru radnika, koje je prve dane svagdje sretao. I one je ljude opet vidio, koji su onda osoblje cirkusa kod navale Indijanaca spasili od propasti, a među njima i nekoje od onih radnika, koji su Antonija Ferenzia pratili u Kaliforniju. Od njih je saznao, da je ovaj onamo sretno prispio, samo da je žena clownova na putu opasno oboljela.

Na polovici puta do njegova cilja posrne konj dječakov

preko željezničke grede, koja je bila sakrita u visokoj travi, i ozlijedi si prednju nogu. Zato je Pavao mogao samo polagano dalje putovati, a budući da je napokon bio prisiljen pješice putovati i vući za sobom na uzdi konja, koji je vrlo šepao, to je on istom nakon osam dana predvečer stigao u Omahu, gdje je našao noćište u jednoj gostionici.

Gostioničar se vrlo prijazno zauzeo za konja te je dao pozvati živinara, koji je otečenu nogu konja povezao i obećao, da će se opet drugo jutro povratiti. On je rekao, da će konj možda ozdraviti.

Utješen sjedne Pavao u gostinsku sobu punu svakojakih ljudi. Ako i nije mogao konja na svojem daljnjem putovanju željeznicom sa sobom uzeti, ipak se nadao, da će za dobre novce prodati toga snažnoga i još mladoga konja, što ga je Antonije Ferenzi upotrebljavao za jahanje i voženje. — Sasvim zabavljen večerom, koju mu je krčmar po njegovoj želji donio, nije ni opazio, da ga potajno motri čovjek čupave brade i kratke, plave kose, koji je uz čašu whisy-ja sjedio u jednom kutu čađave sobe, što je bila slabo rasvijetljena dvjema petroleumskim svjetiljkama, koje su sa stropa visjele. — Kad se najeo i ostavio gostinsku sobu, da legne na počinak u sobi, koja mu je doznačena, ustane i taj čovjek te ga je u nekoj udaljenosti pratio. Zadovoljno se nasmiješio, kad je vidio, da je dječak ušao u prizemnu sobu, koja je bila u stražnjem dijelu kuće.

Udobno se Pavao protegne na svojem krevetu i zatvori oči; ali vika, koja je dopirala do nj iz gostinske sobe, nije mu dala još neko vrijeme spavati; napokon ga ipak svlada umor, i on zaspi tako tvrdo, da se nije probudio, kad je jedno okno na njegovu prozoru bilo razbito i s glasnim zveketom palo na zemlju. — Za neko vrijeme pruži se izvana ruka unutra i otvori zasun od prozora, a malo zatim i sam prozor; onda se uvuče u sobu polagano i oprezno čovjek, koji je bio ogrnut kabanicom, ispod koje prosjajivaše tatska svjetiljka. Brzo se približi krevetu i stavi pod nos dječaku spužvu napunjenu nekakvom tekućinom.

Pavao duboko uzdahne.

Više minuta stajao je taj neugodni gost nepomično; onda posvijeti svuda naokolo svjetiljkom i brzo pograbi dječakovo odijelo, koje je ležalo na stolcu kraj postelje. Pošto je izvukao iz hlača malenu, punu novčarku, pretraži i ostale džepove. »Do bijesa!« mrmljaše on. »Dečko jamačno ne može s tih nekoliko pišljivih dolara platiti sebi put do New-Yorka, kamo

kani putovati, kako je krčmaru rekao. — Gle! Kaputa nema; valjda ga je s novcem sakrio.« — I tat tražaše sad brižnije, i opazi napokon pod uzglavljem dječakovim rukav kaputa, koji je provirivao. On se trudio, da ga izvuče; ali je bio kao prikovan. Zato turi oprezno ruku pod jastuk. Za nekoliko časaka pojavi se ona opet s lisnicom, koja je bila puna banknota.

Vani se čuše glasovi. Čovjek se vrlo prestraši. Lakomo pograbi novce, i pošto je lisnicu naglo opet metnuo na njezino mjesto, skoči k prozoru. Brzo se popne kroza nj napolje te ga isto onako zatvori, kako ga je otvorio. Onda turi još jednoć glavu kroz razbito okno i reče cereći se: »Sretan put, sinko!« I onda ga nestane. — — —

Drugi dan probudi Pavla krčmar drmajući ga. Već je sunce prosjajivalo u sobu.

»By George! Vi imate čvrst san, mladi čovječe!« zaviče smijući se krčmar, koji je stajao pred njegovim krevetom. »Vi jamačno nijeste više noći pošteno spavali, pak ste sada nadoknadili, što ste prije zakasnili. — Ja sam već mislio, da vas je snašla nesreća; kad sam malo prije ulazeći u sobu vidio razbit prozor, vrlo sam se prestrašio; ali rudo od kola, koje je moj sluga nemarno na dvorištu naslonio na zid, palo je u nj i razbilo ga.«

Dječak si protare oči. »Da ja sam morao vrlo tvrdo spavati, jer nijesam čuo ni najmanjega štropota u noći. — Koliko je sati, M. Bandere?«

»Moji gosti već objeduju.«

»Do bijesa!« zaviče Pavao. Jednim skokom bijaše izvan kreveta i brzo se počeo oblačiti. »Živinar hotio je danas još jednoć pogledati moga konja.«

»To je i učinio,« kimnu Mr. Bander. »Njegovo je mišljenje, da će konj trebati, da ozdravi nekoliko nedjelja, ako je to uopće moguće. Sad se ne da ništa dalje učiniti, već se moraju samo konju davati hladni oblozi, što je moj sluga dosad i činio. — Vi ste namjeravali konja još danas prije svoga odlaska prodati, kako ste mi jučer rekli; ali kod sadašnjih prilika jedva je konj sa sedlom i opremom vrijedan deset dolara.«

»To je neugodno,« odgovori dječak žalosno. »Bio je dobar konj, kojega si mogao trebati; ali taj gubitak moram pretpjeti, jer ne mogu poradi konja ovdje još dulje — — —« Pavao poblijedi kao stijena. On je kriomice pogledao u svoju lisnicu, koja je na zemlju pala, kad je kaput izvukao ispod jastuka, pak je vidio, da mu je nestalo novaca.

»Što vam je?« zapita krčmar presenećen.

»Ja sam okrađen,« promuca dječak.

»To nije moguće!« poviče Mr. Bander prestrašen. »Ta nitko se nije mogao kroz to maleno okno k vama ušuljati!« Brzo pogleda prozor. »Svi su zatvoreni, i — —.« On umukne. Dosjetio se, da se može kroz razbito staklo lako otvoriti i zatvoriti prozor. »Koliko ste novaca imali?« upita on sa saučešćem.

»Gotovo četiri stotine dolara u banknotama i oko dvanaest dolara u srebru; i tih je nestalo,« odgovori Pavao pretražujući džepove. Ujedno je pipao dršćućom rukom podstavu svojega kaputa. Ona bijaše neoštećena, a u lisnici bijaše još pismo brižno u papir zavito.

Krčmar, koji ga je oštro promatrao, opazi, kako su mu veselo zasjale oči. »No? Valjda nije tako zlo, kako ste mislili,« reče on. »Po svoj prilici je još nešto ostalo?«

Dječak potrese glavom. »Ne! Ja nemam više ni centa, ne mogu vam dapače ni račun platiti.«

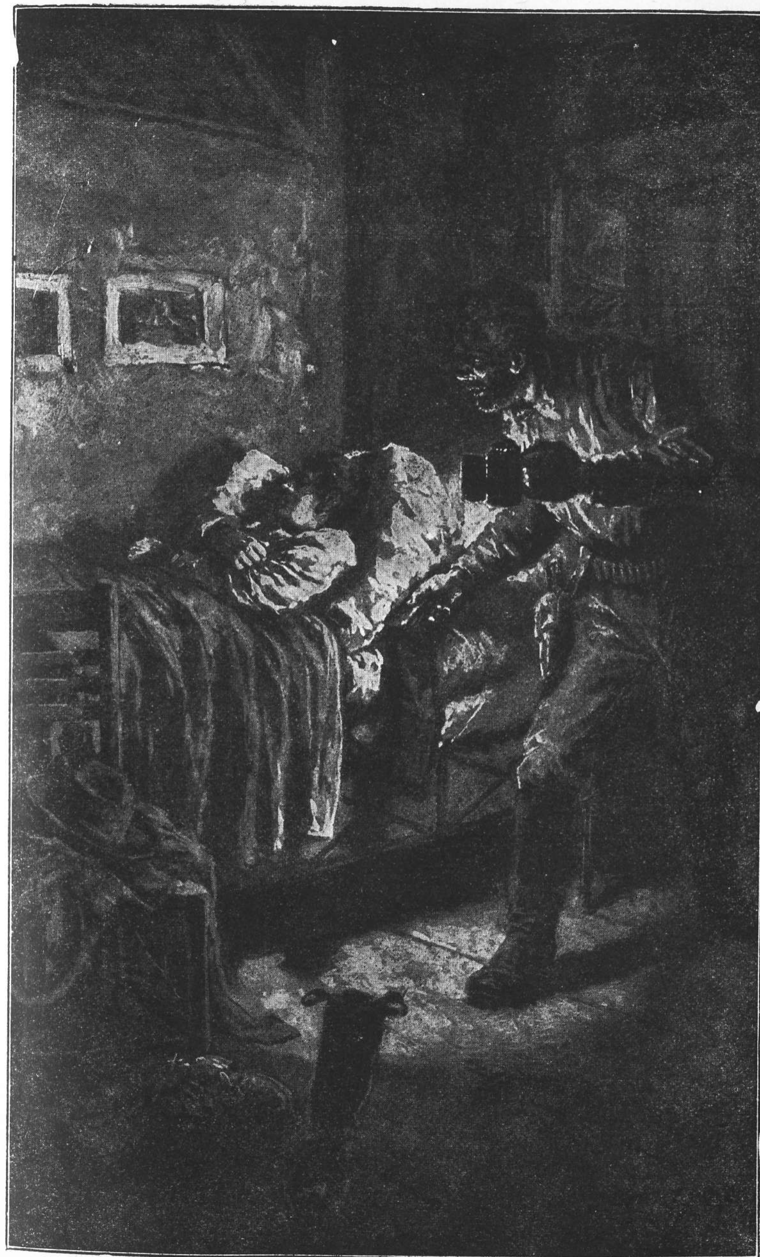
»Oho!« Mr. Bander pogleda oštro svojega gosta. Poslije onoga, što je vidio, nije mu više vjerovao. On je bio uvjeren, da Pavao ima još dosta novaca, — da — on je počeo dapače i sumnjati o krađi. »Hm! Hm« mrmljaše on. »Svak je sebi najbliži. — Ja sam za vas dva dolara platio živinaru. Vaš račun kod mene iznosi s doručkom, koji ste prespavali, s hranom, štalom i posebnom podvorbom za konja šest dolara; to je skupa osam dolara. Ja sam pripravan vašega konja za deset dolara preuzeti na pogibao, da ne će nikad ozdraviti. Dva ću vam dolara prema tomu u gotovu isplatiti. Ako ih hoćete da kod mene potrošite, bit će mi milo; u protivnom slučaju vas moram zamoliti — ma kako mi to žao bilo — da moju kuću ostavite.«

»To vi ne govorite ozbiljno,« reče dječak smeteno. »Ja sam se nadao, da ću biti kod vas siguran, a sada, kad su me kod vas okrali i osiromašili, hoćećte da me bacite napolje?« To nije pravo!«

»Ta vi ćete valjda još zahtijevati odštetu od mene? rugaše se krčmar, a onda doda: »Tko će mi dokazati, da ste uopće imali novaca?«

Vruća krv navali Pavlu u sljepočice. »Nije li dosta, kad vam ja to velim?« izusti on uzrujano.

Mr. Bander sažme ramenima. »Kad bih hotio sve vjerovati, što mi ljudi govore, došao bi daleko u svijetu,« odgovori on porugljivo se smijući.

»To je sramota!« klikne dječak srdito. »Ja ne lažem! Ja nijesam znao, da stanujem u vašoj kući među tatovima, inače bih se čuvao, da se k vama svratim.«

»Ja vam svjetujem, mladi čovječe, da obuzdate svoj jezik, inače vam više neću kazati, da idete, već ću vas bez ona dva dolara, koja sam vam dobrostivo ponudio, dati napolje baciti,« odgovori krčmar osorno.

Pavao je uvidio, da mora svakako popustiti. »Ja ću bar pokušati, da konja prodam za bolju cijenu,« reče on nakon kratka razmišljanja.

»To vam je slobodno,« odvrati Mr. Bander. »Samo mora brzo biti, jer ću inače još dva dolara zaračunati za hranu i štalu.«

Razjaren i ne pogledavši više ni jednim pogledom toga čovjeka, pobrza dječak iz sobe u štalu. Ondje vidi, da je noga njegovu konju, kojemu je baš sluga mijenjao oblog, još jače natečena nego što je jučer bila, i onda pođe da potraži za nj kupca, premda se slabo nadao, da će ga naći. — Većina ljudi, kojima je ponudio svoga konja, da ga kupe, narugalo mu se, kad im je otvoreno priznao, kakav je konj, i nakon traženja od više sati jedva je dva čovjeka mogao sklonuti, da ga prate u gostionicu. Ovdje je jedan odmah otišao, a drugi je podrugljivo rekao: »Ako mi toga konja poklonite, tužit ću vas radi uvrede poštenja.«

Zdvojno sjedne Pavao na jednu škrinju. — Što da počne sada? Kako će bez sredstava doći do svojega cilja? — »Kamo sreće da sam ostao kod Petra Grahovca, sad mi ne bi trebalo, da se opet kao nekoć mučim i kinim,« promrlja; ali odmah zatim obuzme ga stid. Zar se uvijek morao tek opomenuti riječi bogaljevih? Nije li mu Bog opet dao pređašnju snagu lijeve ruke, što nije nitko više držao mogućim. Nije li bio sada jak i zdrav? Brzo ustane i pođe krčmaru. »Dajte mi dva dolara; ja sam s tim zadovoljan,« reče on kratko.

»Krajnje je vrijeme, da dolazite,« odgovori Mr. Bander srdito.« »Već se kajem poradi svoje dobrote. Jedan od mojih gosti te je prepoznao pa mi je pripovijedao, da si spadao u društvo umjetnika, koje je ovuda prije više mjeseci putovalo na zapad. Tko zna, zašto si ga ostavio i je li taj konj doista tvoje vlasništvo? Ljudi, koji druge lako okrivljuju s krađe, obično je imadu sami na rovašu, a umjetnički smet ima uvijek široku savjest.«

Dječak je hotio da plane; ali se svlada. Šuteći uzme dva dolara i svoje stvari, koje mu je krčmar već pripravio, i ostavi

brzo kuću. — Silom zaustavi suze, koje mu je nagnala u oči uvredljiva sumnja, što ju je krčmar protiv njega izrekao, i brzo poleti prema obali Missouri-ja, kao da mu tlo pod nogama gori.

Nakon duga cjenkanja izjavi jedan čovjek, da je pripravan za po dolara prevesti ga na drugu obalu. Teška srca morade napokon nato pristati.

Došavši na drugu obalu sjedne zamišljen na kamen i nasloni glavu na obje ruke; ali brzo opet skoči i odlučno reče sam sebi: »Ukraj s nepotrebnim teškim mislima! U New-York hoću i moram doći. Put onamo ne mogu platiti; dakle — moram za nj raditi. Sretan put!«

GLAVA DEVETA.

ODVAŽNOME POMAŽE BOG.

Bilo je u večer slijedećega dana malo poslije zapada sunčanoga. Kao što nekoć u New-Yorku, tako se Pavao i sada uza lud trudio, da nađe posla, pak je zato umoran i klonuo tumarao po velikom kolodvoru u Council-Bluffs-u. Mučen od gladi bješe za posljednja po dolara kupio jednostavni ručak. Bio je doduše donekle sit; ali ga je sada više, nego prije glad, mučila misao, da nema nikakovih sredstava. Ne! Četiri tisuće dolara bilo je dobro spravljeno u podstavi njegova kaputa, i na to je češće pomišljao jučer i danas nakon uzaludna traženja posla. Za maleni dio je svote mogao je postići svoj cilj; pa i Alfred Brown ponudio mu je putni trošak. Ne bi li se lako moglo oprostiti, kad bi u tom teškom položaju, u kojem se sad nalazi, uzeo nešto malo od novaca, koji su mu bili povjereni. Tu bi svotu možda pomalo mogao nadoknaditi, kad bi u New-Yorku svojim pređašnjim zanimanjem opet dobro zasluživao, a zacijelo je i njegov prijatelj želio, da pohodi njegova oca što prije. — Vlak, koji bi ga od prilike za dva dana donio u New-York, bijaše pripravan, i već se skupljahu neki putnici u visokoj, prostranoj čekaonici. — Dječak ih je gledao, kad je mimo njih prolazio; činilo se, da su siromašni ljudi; ali ipak bijahu mnogo, mnogo bogatiji nego on, jer su imali novce za put.

Što se više približavalo vrijeme odlasku vlaka, to je jača bivala u Pavla napast, da uzme od novca Alfreda Bornholda, i napokon izvadi, da gotovo ni osjetio nije, svoj nožić i otvori ga; ali kad ga je postavio na šav kaputa, da otpara podstavu, vrlo se prestraši, i brzo ga opet spravi. »Ne, ne!« mrmljaše on šećući uz tračnice. »Novci nijesu moji, i ja nemam prava ni jednoga centa za sebe potrošiti.«

U taj čas dolažaše polagano lokomotiva pred dugi vlak od osobnih i teretnih kola.

»Sam ne ću nikako voziti!« reče vlakovođa srdito nekolicini muškaraca. »Taj će mi se nevaljanac srušiti kao panj, i ako

ga pravodobno ne zadržim, još će mi se skotrljati s mašine. — Bez grijača ne ću voziti. Mislite li, da ću se još više mučiti?«

»Sasvim pametno, James Former,« reče jedan od muškaraca umirujući ga. »Ali gdje da u brzini uzmemo grijača? Ovo nekoliko ura do Des-Moines-a mogli biste već sami raditi, a tamo ćete lako naći zamjenu.«

»Tko mi zato jamči?« odgovori James Former porugljivo. »Ako ondje ne nađem grijača, onda bi se morao cijelu noć mučiti kao marše, a za to se najljepše zahvaljujem. A osim toga posao je takav, da ga može jedva jedan čovjek svladati; zato se pobrinite, da dobijem bilo koga, koji će mi bar nekako grijača nadoknaditi. Već je to dosta slabo za me, da takav čovjek ne razumije ništa o stvari; pitajte ipak putnike, ne bi li koji hotio obavljati taj posao. — Sam ne ću voziti; to vam ponavljam, i pri tom ostaje!«

Brzo pristupi Pavao, koji je pozorno pratio taj razgovor. »Uzmite mene. gospodine«, zamoli on. »Ja ću iz svih sila nastojati da učinim, što budete od mene zahtijevali.«

Strojovođa se glasno nasmije; ali onda stane mjeriti dječaka od pete do glave i reče pola rugajući se pola ozbiljno: »Čini se, da si jak dečko, i možda ne bi bilo zlo, ako te uzmem za grijača. — Dođi gore i baci ugljena na vatru. Vidjet ću, što možeš učiniti.«

Brzo skoči Pavao na lokomotivu. Željeznom kukom otvori vrata od peći, i pošto je žar u njoj razmaknuo, baci nekoliko lopata ugljena u nju.

»Stani! To je dosta!« zaviče James Former. »Samo moraš ugljen još bolje porazdijeliti na rešetki.« A kad je dječak izvršio njegovu volju, nastavi zadovoljno: »Umiješ upotrebljavati svoje ruke; a valjda nijesi ni na glavu pao pak ćeš razumjeti i neke poslove na mašini. — Koliko plaće zahtijevaš za sat?«

Ja ću badava raditi, ako se samo smijem voziti,« odgovori Pavao.

»Stim bolje,« kimne strojovođa. »Što se mene tiče, možeš ostati. — Stvar je u redu,« reče on onim ljudima, koji se smijući udaljiše.

»Od srca vam hvalim,« reče Pavao veselo. »Nadam se, da ćete biti s mojim poslom zadovoljni, da me uzmete sa sobom što dalje.«

»Valjda nijesi ovdje ništa našao za svoje zube, pa bi zato opet rado na Istok? He?« pitaše James Former.

»U Omahi su me sramotno okrali,« odgovori dječak. »Ja moram u New-York; ali kako da dođem do cilja bez sred-

stava? Vrlo sam sretan, što sam našao priliku, da bar jedan dio puta prevalim.«

»Mi se vozimo do Chicaga, a jer ću usput teško dobiti čestita grijača, to ćeš moći do ondje kod mene ostati, ako se budeš dobro vladao,« reče strojovođa i potegne junački iz svoje boce; onda je pruži dječaku. »Na! Hoćeš li također piti?«

Pavao potrese glavom. »Ne, hvala. Whisky ne pijem.«

»Stim bolje,« kimne James Former, i pošto je spravio bocu u džep, nasloni se na prsobran i gledaše na peron.

Ondje su brzo putnici bježali ovamo i onamo.

»All on board,«* zaviče nekoliko minuta kasnije pratilac vlaka.

James Former pristupi k makini, i pišteći i odbacujući bijel dim stane se lokomotiva gibati najprije polagano, onda sve brže i brže, dok nije vlak letio kao vjetar.

Ne bez brige gledao je dječak, kako njegov pratilac sve češće stavlja bocu na usta.

Noć bijaše tamna. Nebo se zastrlo oblacima, i samo su se još pojedine zvijezde viđale, koje su međutim također za kratko vrijeme iščezle. — Samo gdješto pojavilo bi se bliže ili dalje koje svijetlo kroz tamu. Inače si mogao raspoznati samo onaj maleni dio pruge, što ga je rasvjetljivala velika svjetiljka iz lokomotive. Crne stijene, koje su se pojavljivale kadšto s jedne i druge strane pruge, bijahu valjda drveta šume, kroz koju se vlak vožaše, a mukla tutnjava označivaše koji put, da je vlak prešao preko mosta.

Jedna minuta prolažaše za drugom.

James Former je svaki čas štogod radio na makini, a onda bi svaki put gucnuo iz boce.

»Tvoj predšasnik bio je slabić,« ceraše se on nakon duga vremena, i Pavlu se činilo, kao da mu glas nije više tako siguran kao prije. »Mi smo bili pozvani nadstojniku prtljage, da proslavimo njegov rođendan; tko ne podnosi pića, neka ne pije. On to nije učinio, već se tako oljoljao, da je postao nesposoban za rad te je lopatu za ugljen držao gnojnim vilama. By the jumping Jehosaphat! Taj će psovati, kad prospava svojega majmuna. — U tvoje zdravlje, dječače!« I opet stavi strojovođa bocu na usta.

»Gledajte! Ovdje naprijed je zeleno svijetlo,« reče dječak zabrinuto. »Što to znači?«

---

* (čit.: al on bord) = gotovo (upravo svi na palubi).

»Jingo! Jesmo li već tako daleko?« zaviče James Former i skoči k makini. »To je prva stanica. Sad treba oprezno voziti. — Gle! To se tako radi.«

«Čudno je, da može čovjek lokomotivu sa svim kolima, koja se za njom kotrljaju, tako brzo zaustaviti,« reče Pavao začuđeno, kad je vlak sve polaganije vozio i onda stao u sjajno rasvijetljenoj stanici.

»Pah! To nije ništa!« nasmije se prijezirno njegov pratilac. »Ali — by the great hornspoon — sasvim sam zaboravio, da ti stvar protumačim. Ako je tvoja glava samo malo bistra, moraš sve za dvije minute naučiti. Dakle — — —«

»Do bijesa!« prekine ga čovjek, koji je brzo pristupio k lokomotivi. »Ne možete li bolje proračunati svoju brzinu, gospodine? Vi ste sedam minuta prerano stigli.«

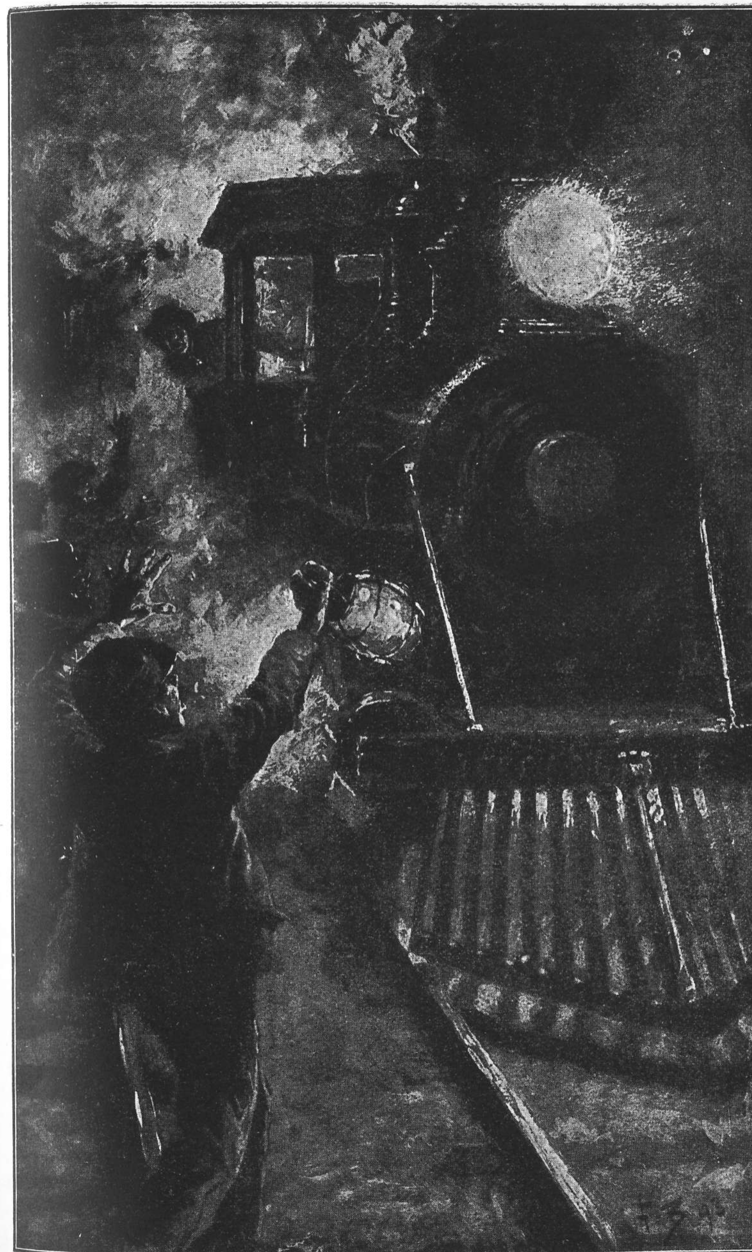
»Stim bolje,« mrmljaše vlakovođa gledajući za čovjekom, koji se opet brzo udaljio. On se opet nasloni na prsobran, i jer se nije činilo kao da hoće da nastavi svoju započetu pouku, potegne ga dječak za rukav i reče:

»Vi ste mi hotjeli pokazati, kako se makina ustavlja i stavlja u gibanje.«

»Da, dječače moj! U tome me je smeo taj čovjek. Naćuli uši, da ne budem morao stvar nekoliko puta ponavljati. Sve je vrlo jednostavno. — Gle! Ova poluga gore na ognjišnom valjku zove se regulator. Ako je malo odsuneš, onda navali para u valjak i djeluje odavle s pomoću nekih sprava na kotače. — Ako treba vlak zaustaviti, onda treba da regulator sasvim zatvoriš; onda potegneš polugu za upravljanje — ovu tu s perom na ručki — sasvim naprijed i pritegneš čvrsto zavor. — No jesi li razumio?«

Pavao kimnu glavom.

»Ja ću ti zaustaviti lokomotivu, kad juri punom brzinom,« govoraše James ponosito dalje. »Putnici se dakako pri tom pošteno stresu; ali to se čini samo onda, kad je upravo nužno. — Onda dakako nije ono dosta, što sam ti dosada protumačio; jer ako je i zavor čvrsto pritegnut, juri vlak po svojem zaletu lijepo dalje; ali onda načinim, da vlak ide natrag tako, da bacim ovu polugu za upravljanje na protivnu stranu, čim dobije para protivni smjer od pređašnjega. Istodobno otvorim ove male pipe na valjku, jer bi se inače sve razletilo na komade; onda povučem još jednoć sa svom snagom zavornu polugu, i — Jesus Christ and General Jackson — dao bih se vješati, ako ne stane za jednu minutu makina kao prikovana. — Tako. Sad znaš, kako se radi. — Sad još malo potkuri, a

onda — —,« opet je izvadio bocu. Ogleda je prema svijetlu. — By Jefferson Davis! Piće je pri kraju.« Onda pogleda na uru. »Baš je još vremena,« progunda. Onda prilično teško sađe na tla i brzo pođe prema čekaonici.

Dječak gledaše zabrinuto za njim pun gađenja. »Ja mislim, da whisky ide jako u glavu,« reče plaho, kad je James Former opet kraj njega stajao.

Ovaj ga sumnjičavo pogleda; onda odgovori osorno pentajući: »Glupi dječače! Tebi valjda ide u glavu, meni ne. — Hoćeš li se možda miješati — u moje poslove? — Ja ti savjetujem, — da budeš miran, — inače se ne ćeš sa mnom dalje voziti. — Razumiješ li? — Naprijed! — Obavljaj svoj posao. — Nastavi smrk, da dođe vode u kotao. — Uzmi posudu s uljem i namaži poluge i osovine. — Evo je, ti marše! — Tako — tako je pravo!«

Pavao zatečen umukne; ali ga obuzme tjeskobno čustvo straha, kojemu se nikako nije mogao oteti. — Što će se dogoditi, ako bude njegov pratilac dalje pio, pak ako postane kao i ložač nesposoban, da dalje obavlja svoj posao. Nehotice je ponavljao u sebi, što mu je vlakovođa prije rastumačio, gledajući različite poluge i dijelove makine.

Znak za odlazak bi dan, i opet poleti vlak u noć.

Kad je on došao u blizinu slijedeće postaje, zapovjedi James Former dječaku, da zaustavi makinu.

Pavao posluša i izveo je bolje nalog, nego što se je nådao.

»All right! Ti si sve izvrsno shvatio,« tepaše vlakovođa. »Ja vidim, — da ti mogu mirno povjeriti stvar. — Ipak mi malo u glavi šumi. — Ja ću — malo spavati — onda ću opet — skoro biti bistar.« — I doista čim je vlak krenuo, spusti se na svoje maleno sjedalo, što se nalazaše na prednjoj strani tendera, koji bijaše spojen s lokomotivon, i reče naslonivši se udobno: »Imamo vremena čitav sat. — Sve je u najboljem tečaju. — Samo pazi na vatru — i loži pošteno. — Ne daj da voda u kotlu — dođe ispod ove crte na staklu — i gledaj, — da pritisak pare — ne bude prevelik. Ako misliš, — da koji signal na pruzi nije u redu, — probudi me.« — Njegove posljednje riječi bijahu još jedva razumljive, a jednu minutu iza toga već je glasno hrkao.

Plaho gledaše dječak pred sebe. Njemu se noć učini još tamnija nego dosada, a za neko mu se vrijeme učini, da postaje brzina, kojom je jurio vlak, sve veća i veća. — On se bojao probuditi ga, možda bez potrebe, a opet se nije usudio, da okrenu polugu pred ognjišnim valjkom. — Pozornije je

gledao naprijed. Sve mu je neugodnije postajalo. Srce mu žestoko kucaše.

Sad opazi — po je ure od prilike prošlo — u pravcu, kojim je vlak jurio crveno svijetlo, koje se micalo ovamo i onamo, i slutnja mu reče, da je to znak opomene. — Probudite se!« poviče i pograbi spavača za ramena. »Pogibao nam prijeti!«

James Former otvori oči i zuraše u nj kao bez svijesti. Smiješno! — Pusti — me — na miru!« izusti teškim jezikom; onda je dalje hrkao.

Pavao uvidi sa strahom, da se dogodilo, čega se je bojao. Njegov pratilac je uistinu od prevelikog uživanja whisky-a postao nesposoban za službu. Pavao stajaše kao ukočen i osjećao je, kako mu se ježi kosa na glavi.

Crveno je svijetlo dolazilo sve bliže. Sad se još brže micalo. Uza sav šum makine i glomot kola činilo se dječaku, da čuje glasove, koje mu donosi vjetar: »James Former! James Former probudite se!« zaviče još jednoć.

Čovjek se ne makne.

Dječaku je kucalo srce, samo da ne pukne. Ako mu ne uspije vlak na pravo vrijeme zaustaviti, možda su propali svi putnici. »Bože, pomozi mi!« zaviče. I sad je trebalo brzo raditi! Za tren je okrenuo polugu na ognjišnom valjku i tim zapriječio dolazak pare u valjak, isto tako brzo povuče natrag polugu za upravljanje i digne regulator, pošto je otvorio pipe na valjku; onda skoči k zavoru. Smrtni strah dade mu golemu snagu. Nasta zaglušan šum, psikanje, lomljava i prasak; u isti čas tresnuše jedan o drugi vagoni, koji su bili za lokomotivom. — Dječak je morao upotrijebiti svu svoju snagu, da ne bude smjesta bačen. Zamagli mu se pred očima, i od velike uzrujanosti drhtao je na cijelom tijelu. Kao u snu čuo je sada iz blizine mnogo glasova. U pari, koja je psikala oko njega, opazi najednoć pred sobom jednoga čovjeka. On je čuo, kad je ovaj rekao: » To je sreća! Još dva koraka dalje, i sraz bi bio gotov.«

»Hvala i slava Bogu!« zastenja Pavao; onda mu se učini, kao da još jedamput proživljuje svu strahotu posljednjih časova; samo nije mogao sada upotrebljavati ruke. Uzalud se naprezao, da ih digne. Teške kao olovo visjele su mu niz tijelo. On je hotio zvati, ali i jezik mu je bio kao ukočen. Sve je jasnije bivalo oko njega. — Sad — sad se morala dogoditi nesreća. »Pomozite, James Former!« protisne mučno kroz zube, i glasno zajecavši otvori oči. — Začuđeno se ogleda. — On je ležao u stolici salonskih kola od vlaka, a više je gospode stajalo oko njega.

»Halo, mladi čovječe!« zaviče jedan od njih, koji mu je čelo i sljepočice tr'o nekakvom mirisavom tekućinom. »Hvala Bogu, da ste se opet osvijestili. To je dugo trajalo. — A sada primite ponajprije našu najsrdačniju zahvalu za spas svih putnika; jer tko zna, bi li ijedan od nas ostao na životu, da nijeste ustavili vlak na vrijeme.«

»Ja ne znam, jesam li to pravo učinio,« promuca dječak odbijajući ruke, koje mu pružahu uz mnoge riječi zahvalnice.

»Vi ste morali biti u zdvojnom položaju,« počne prvi gospodin opet. »Vlakovođu su našli potpuno pijana i nesposobna, da i jednim udom makne. Nadglednik prtljage u vlaku je priznao, da je taj čovjek već prije odlaska iz Council-Bluffs-a preduboko zavirio u čašu. Od njega znamo i to, da vas je on u zadnji čas namjestio za ložača, jer je pređašnji ložač potpuno pijan morao ostati u Council-Bluffs-u. Zato vam moramo dvostruko zaračunati vaš smioni i odrešiti čin. Vlak mora da je jurio s najvećom brzinom, jer je dokazano, da je trinaest minuta prije došao, nego što su očekivali. — Mi vas zato molimo, da nam otvoreno rečete, što možemo za vas učiniti. Bilo bi nam vrlo ugodno, ako biste nam dali prilike, da vam se bar donekle odužimo za ono, što vam uvelike dugujemo.«

»Ne, ne! Ja ne zaslužujem nikakove hvale,« odgovori Pavao brzo. »Nije li bila moja dužnost, da učinim, što sam samo mogao, kad sam opazio opomenu i uvidio, da vlakovođa ne može više obavljati posla«?

»Dokle je išla vaša dužnost, to se može teško odrediti,« progovori jedan drugi gospodin smiješeći se. »Kao ložač, i to takav, koji je bio namješten samo za pomoć te koji prema tomu nije mogao razumjeti, kako se postupa s makinom, svakako ste više uradili, nego što se od vas moglo zahtijevati, i zato nam je d u ž n o s t, da vam zahvalimo. U jednoj lisnici, koja vam je pala i u koju sam — ne zamjerite mi — pogledao, našao sam zatvoreno pismo upravljeno gospodinu Cezaru Bornholdu u New-Yorku, s kojim sam osobno poznat. Vi valjada hoćete ovo pismo njemu da osobno predate; ali budući da mogu zaključivati, da nemate sredstava, — jer koliko se moglo saznati od pijanoga vlakovođe, vi ste ga pratili, jer nijeste imali novca za kartu — zato ćemo se najprije zato pobrinuti, da dođete u New-York. Ostalo će se već naći. — A sad, mladi čovječe, budite tako dobri, i ne protivite se više tomu; to vam i onako ne će ništa pomoći.« —

Ako se i nije dječaku činilo posve pravo, da primi ponudu, opet je u sebi tiho zahvalio Bogu za neočekivanu priliku, da će tako brzo postignuti svoj cilj. — Gospoda uzeše iz svojih kovčega kojekakovih jela za nj, a onda vina i piva. On je morao jesti i piti; oda mu načiniše od više stolaca krevet, i rado mu dadoše dva gospodina svoje pokrivače. Njegov pokrivač i svežanj odijela uzalud su tražili na tenderu. Valjada je spao za one nagle vožnje.

I gospoda legoše na počinak, i za dva od prilike sata nastavi vlak svoj put, pošto je bila odstranjena zapreka — lokomotiva teretnoga vlaka, koja je sašla s tračnica —, s novim vlakovođom i ložačem, koji su bili dozvani iz bižnje nedaleke postaje. — — — —

Kao što je bio o podne u Omahi Pavao probuđen iz tvrda sna tim, da ga netko čvrsto prodrmao za ramena, tako mu se sad dogodilo. Opet je sjalo sunce na prozore; ali sad nije opet više ležao u gostionici Mr. Bandera, kako je živahno sanjao, već još uvijek u mekanom krevetu u salonskim kolima, i umjesto krčmara stajaše pred njim star čovjek prijazna lica, koji mu je smiješeći se kimao, kad se uspravio tarući si oči.

»Žalim, da vas moram smetati, mladi prijatelju,« progovori ovaj prijazno. »Ali ako ne ćete da zakasnite vlak u New-York, onda se moramo žuriti, jer prije imamo još koješta da obavimo.«

»Vlak u New-York?« ponovi mladić zamišljeno. »Gdje sam sada, i — — — — gdje su gospoda?«

»Vi ste već jedan sat u Chicagu, i gospoda vas najljepše pozdravljaju,« odgovori starac. »Oni su mi naložili, da vas molim, da pokrivače uzmete kao uspomenu na njih, i onda morate svakako sa mnom poći u jednu trgovinu odijela, gdje je za vas pripravljeno novo odijelo. Evo vozne karte do New-Yorka, a u kesi nalazi se šezdeset dolara za vas.«

»Ne, ne! Svega toga ne mogu primiti,« zaviče Pavao smeteno.

»Ah što! Ne budite ludi,« nasmije se čovjek. »Gospoda su otišla, a što su za vas učinila, to se ne da više opozvati. Umolili su me, da vam kažem, da ćete kasnije više o njima čuti; onda se možete sami na njih obratiti. — Dođite! Mi ne smijemo gubiti vremena.«

Kao bez svijesti pođe mladić za starcem, a jedan je sat iza toga udobno sjedio u jednom stolcu salonskih kola vlaka, koji je jurio put New-Yorka, a do njega ručni kovčeg sa suknenim odijelom, gaćama, košuljama, rupcima, čarapama, šeširom,

jednim parom čizama, a u džepu imađaše šezdeset dolara. On se neprestance morao pitati, ne sanja li, i pošto je još jednoć pomislio na sve, što je u posljednjoj noći doživio, zahvali se iz puna srca Bogu, koji ga je tako milostivo zaštitio i zasada ga oslobodio svake brige. — — —

Već je bilo kasno uvečer, kad je Pavao drugi dan sretno došao u New-York; uza sve to nukalo ga nešto, da još danas pohodi svoju pomajku, koju je toliko želio da opet vidi. — Brzo prolažaše ulicama, koje je donekle dobro poznavao, i napokon dođe do kuće majke Planinšak. Bilo je već prošlo 11 sati; ali u sobi goraše još svijetlo. Zadnji put pisao joj je iz Omahe, prije nego što je s Antonijem Ferenzi-jem krenuo dalje na zapad. Kako će se jamačno začuditi, kad ga tako iznenada ugleda. Ali se gorko prevario.

U kući dođe mu ususret čovjek, i kad ga je zapitao za gospođu Planinšak, saznade, da je ova otputovala prije dva mjeseca u Boston k bolesnoj sestri i svoju kuću na dulje vrijeme iznajmila. Prijazno ga taj čovjek pozove u sobu, gdje mu priopći točnu adresu njegove pomajke, koju je ostavila, ako bi tko za nju pitao. — Ražalošćen ostavi opet kuću, i teško zamišljen pođe prema još uvijek vrlo živahnom Broadway-u. Ovdje se sjeti, da se mora ogledati za kakovom gostionicom. Bez brige turi ruku u džep za novcem, i stavši stane razmišljati, kamo da pođe.

U taj čas prođe mimo njega fino obučen, mlad čovjek. Presenećeno stane i zavikne živahno: »Je li moguće? Je si to zbilja, Pavle?«

Dječak digne glavu i pogleda u lice svojega prijatelja Johna Davisa, koji ga je nekoć nagovorio, da s njim čisti cipele u Madison-Square-u, što je sasvim promijenilo njegovu sudbinu. Veselo mu pruži ruku. »Jedva te mogu prepoznati,« reče on mjereći svoga prеđašnjega druga od pete do glave. »Ti ne izgledaš kao čovjek, koji preko dana čisti ljudima cipele.«

»To više ni ne činim,« odgovori ponosno John Davis i otpuhne iz svoje cigare dim preda se. »Već osam nedjelja posjednik sam trgovine cipela. — Da! Samo me gledaj! — Odijela čine ljude. To spada k životu; a osim toga imam vrlo fine mušterije. Mnoge me gospođe usrećuju svojim pohodom; onda je potrebno, da budem obučen gentlemanlike*. — A što tebe ovamo u New-York nosi? Jesi li se zasitio cirkusa? To bi se jedva moglo vjerovati, kad si bio u cirkusu tako slavljen,

* Kao kavalir (izg. džentlmenlajk).

kako sam slučajno doznao iz jednih chicaških novina. Pablo, čudesni dječak! Tim su tebe mislili, zar ne?

»Da.«

»No! A sada?«

»Dolazim upravo sa zapada i tražim noćište u kojoj gostionici,« odgovori Pavao smiješeći se.

»Taj si trošak možeš pištedjeti; jer se dakako mojim stanom možeš poslužiti kao svojim. Ja doduše nemam sobe za goste, ali noćište ti mogu ponuditi. Bilo bi mi drago, kad bi primio moj poziv, jer sam vrlo radoznao da čujem, kako ti je bilo od onoga požara u Fifth-Avenue-ji. — Tvoje stvari za čišćenje cipela pošteno sam predao gospođi Planinšak, i kad te osam dana nije bilo među nama, pitao sam za te, pak sam začuo na svoje začuđenje, da si postao umjetnik u cirkusu Ferenzi.«

»Majka Planinšak žalibože nije više u New-Yorku; baš sam bio u njezinoj kući. Rado ću te u tvoj stan pratiti.«

»Onda dođi.« John uzme svojemu prijatelju pokrivače, i obadvojica krenuše Broadway-em u prostranu ulicu, gdje je pređašnji čistilac cipela otvorio dućan s velikim staklenim izlogom i rekao mu, neka uniđe. Brzo zapali plinski plamen, i pošto je vrata opet zatvorio i zaključao, reče on, pokazujući na divan, koji se nalazio u jednom kutu: »To je moja soba za stanovanje i moja blagovaonica. Na stijenama u raznobojnim trakovima visi sva moja roba, a ovdje,« — on stane za stol za plaćanje i izvuče iz njega veliku ladicu, u kojoj bijaše pot-pun krevet — »to je moja spavaća soba. Krevet ću za ovu noć tebi prepustiti. Ja ću se zamotati u jedan od tvojih pokrivača — koji uostalom nijesu jeftini — te ću u svojoj sobi za stanovanje leći na divan. — A sada sjedni i odloži. Čini sasvim, kao da si kod kuće.«

Pavao se morao od srca nasmijati. »Prije sam uvijek mislio, da sam više ,smart nego ti, danas vidim, da sam se prevario. — Ta kako si došao na misao, da otvoriš posao s cipelama i čizmama?«

»Na to sam već dugo mislio, otkako mi nije pošao za rukom moj izum,« odgovori John Davis dovukavši pred divan škrinju na koju stavi stolnjak, bocu pive i dvije čaše. »Nažalost mi je uvijek falio nuždan za to novac, dok nijesam slučajno dobio potrebna sredstva. Čovjek mora imati sreću; sve je drugo nuzgredno. — Jednoga sam dana vidio, gdje jedna vrlo krupna gospođa ide preko ceste. U taj čas dolete kola. Gospođa hoće

da se požuri i posrne. Ja skočim ka konjima i pograbim ih za uzde te sam i tako dugo po glavi kefao kefama, kojima sam baš strugao cipele nekoga gospodina, dok se nijesu umirili. Gospođa mi zahvali za svoj život s dvjesta dolara, a otkad sam otvorio dućan, postade moja mušterija, i odonda sam gotov čovjek. — Kočijaš onih kola tvrdio je doduše poslije, da se mogao ugnuti, a da se ne bi ni dotakao gospođe, pred kojom bi njegovi konji i onako uzmakli poradi njezine debljine; ali ja nijesam luđak, da odbijem, ako mi se tko zahvali za svoj život tako ljubaznim i zvučnim načinom«.

Pavao mučaše. On je drukčije mislio.

»Ali sada, prijatelju, pripovijedaj, kako je tebi bilo,« nastavi John Davis i napuni čaše sjednuvši kraj prijatelja. »U tvoje zdravlje! Ja živo želim da saznam, da li je i tebi bila sreća tako mila. — Hoćeš li prije da si zapališ cigaru? — Evo! Vrlo je fina. Jedan prijatelj, koji sam ne puši, ali dobiva na dar mnogo cigara, jeftino mi ih prepušta. — Kako? Ti ne pušiš. Moraš se na to priučiti. Poradi staroga našega prijateljstva dat ću ti cigare uz nabavnu cijenu. — Ali sada pripovijedaj.« On izvadi uru iz džepa. »By Jingo and Josy. Već je ponoć! Požuri se prijatelju, da ne izgubimo previše sna. Ja otvaram dućan u sedam sati ujutru.«

Pavao ispripovijedi, što je doživio. Samo to je zašutio, da nije mogao poradi naloga Alfreda Bornholda ostati kod Petra Grahovca, te je uopće samo letimice spomenuo umjetničko ime mladićevo.

John ga je slušao vrlo pažljivo; ipak nije zaboravio svoga prijatelja kadšto ponukati, da pije, i sam svoju čašu isprazniti. — »O Jerusalime!« poviče on, kad je Pavao svršio svoju pripovijest. »To je nesreća. — Na! Utješi se. Možda će ti drugi put poći za rukom neočekivano kao meni. — Ali iz tvojega posljednjega djela kao ložač ja bih pokušao više dobiti. Što znači ono nekoliko pušljivih dolara, odijelo i vozna karta do New-Yorka? Jingo! Ja sam imao biti na tvojem mjestu; bio bih kući donio najmanje pet stotina dolara.«

»Meni više vrijedi svijest, da sam možda spasio život mnogim ljudima,« odgovori Pavao sjajnim očima. Koliko je vrijedilo, da je tako odrešito postupao na lokomotivi vlaka, koji je bio u tolikoj pogibli, to mu je istom jasno postalo nakon duga razmišljanja na putu u New-York.

»To je doduše vrlo lijepo,« kimnu John Davis; »ali što ću si za to kupiti? Da imaš sada mjesto ove svijesti malen imutak, ne bih ni malo oklijevao uzeti te za druga u moj posao; ti bi

mi bio draži od svakoga drugoga. Sad ćeš valjada morati opet svoj pređašnji zanat započeti; ali jer si međutim postao veliki jak čovjek, ne će ti baš biti vrlo ugodno. — Ali, kako sam rekao, tješi se! — Sreća dolazi preko noći. Tim se također i ja tješim, ako mi brige kadšto ne dadu navečer zaspati,« dodade uzdišući.

»Brige? Imaš li ti sada briga?« zapita Pavao začuđeno.

»Dosta! Meni fali novaca — a to se zove temeljna glavnica — da svoj posao povećam. Nažalost fabrikanti mi ne daju ništa na vjeru. Oni misle, da sam još premlad. Pah! Dob ne igra nikakove uloge, kad je čovjek samo dosta ‚smart', a to jesam! — Ti ćeš dakako kod mene stanovati, dok ne budeš zasluživao toliko, da si možeš mirne duše plaćati svoj stan. A da te to ne bi pritješnjavalo, možeš mi ujutru očistiti dućan; a navečer za me obaviti nekoliko malih putova. Kadšto si daju mušterije robu, koju su kod mene kupili, u kuću slati, ali o tom ćemo još govoriti. Hoćeš li sutra odmah početi čistiti cipele?«

»Prije imadem još u gradu nešto da obavim,« odgovori Pavao. »Kad to ovršim, onda ću se rado opet latiti kefe i laštila.«

»Ja ti doista ne zavidim, siromašni moj prijatelju,« reče mu John sa saučešćem. »Kraj svih briga ipak mi je drukčije nego tebi, a koliko muka, — da, pogibli leži već za tobom. — Natebi, a koliko muka, — da, pogibli leži već za tobom. — Nadam se, da će se skoro nešto bolje za te naći. Ja bih se svakako tomu iskreno radovao; jer otkad smo se jednoć prije više godina čestito međusobno isprašili, odonda sam ti sklon iz cijeloga srca. — A sad idimo spavati.«

Pavao se nećkao, da legne na krevet u ladici; ali prijatelj mu je dotle ponavljao, da je on ovu noć njegov gost, dok nije napokon popustio.

John Davis pruži se na divanu pod Pavlovim pokrivačem, pošto je utrnuo plin. Danas mu očevidno nijesu brige otimale sna, jer je za malo časova glasno hrkao.

Pavao nasuprot bio je još dulje vremena budan razmišljajući, što će mu otac Alfreda Bornholda odgovoriti, kad ga bude zamolio, da oprosti svojemu sinu.

GLAVA DESETA.

POŠTEN RAD.

U širokom, visokim zgradama okruženomu dvorištu velike trgovačke kuće C. B o r n h o l m i C i e, u Southstreet-u u New-Yorku bijaše vrlo živahno kao u sve radne dane. — Kola, krcata različitom robom, vožahu se na golema vrata na ulicu k lađama, što bijahu u luci; puna kola dolažahu i marljive su ih ruke istovarivale. Ovdje je nekoliko ljudi bilo tim zabavljeno, da dižu na koloturima vreće kave u gornje prostorije magazina, koji bijahu u dvorištu; ondje opet valjahu teške svježnjeve pamuka, koji bijahu određeni za izvoz u Evropu. Opet drugi nošahu škrinje i svežnjeve napunjene svakojakom robom, koje je trebalo označiti brojem i oznakom, prije nego bi se otpremali u odredište.

Neki čovjek Herkulove tjelesne građe sa sijedom bradom i kosom, u modrim izlizanim hlačama i isto takovom kaputu, stajaše s knjigom u ruci i s olovkom za uhom usred te žurbe i poslovanja. Njegove sive, oštre, živahne oči bijahu svagdje, i od časa do časa čuo bi se njegov duboki glas po dvorištu, kad bi prijazno, ali odlučno davao zapovijedi, ili kadšto spore nukao, da se požure. Gdje je nedostajalo snage, ili gdje je trebalo koji osobiti teški predmet maknuti smjesta, tu bi pomogao, i kad bi bio posao obavljen, kimali bi si ljudi smiješeći se i gledali sa začuđenjem i ponosom na svojega staroga nadglednika skladišta, za kojega nije bio nijedan teret pretežak.

»Naprijed, Bob,« reče on momku, koji je sjedio pripravan da ode kolima, krcatim svježnjima pamuka. »Odmah iza Fulton-Ferry-ja leži lađa sa tri jarbola »Jenny«. Kapetan zna sve; ali ćete ondje naći i Mr. Bienwalda.«

»All right, Mr. K o n r a d!« kimne momak i pucne bičem. »Get up!« konji povukoše snažno, i kola se udalje.

»He, dječaci! Pazite, da složite lijepo ondje gore vreće s kavom!« poviče Mr. Konrad sada gore u spremište, pred kojim se dizahu vreće. »No! Hoćemo li još malo?« obrati se onda na nekoliko radnika, koji su se smijući zabavljali, ali su nakon

opomene opet se odmah latili posla. — Odmah zatim skoči pred jednu naslagu svežanja pamuka, koja se polagano naprijed naginjala i počela rušiti. Silom se u nju upre; ali ovaj put nije bio dosta jak, i možda bi se svežnji bili na nj srušili, da mu nije u pomoć priskočio Pavao, koji je upravo u taj tren stupio u dvorište. — Dječak je vidio, kako se nadglednik uzalud muči i u kakovoj je pogibli. Brzo priskoči k njemu. Sa svom snagom svojom upre se i on u svežnje, i sad im je pošlo za rukom sjedinjenim silama dotle ih zadržati u ravnovjesju, dok nije došlo više radnika i stvar uredilo.

»Vi ste u pravo vrijeme došli, mladi čovječe. Hvala vam!« reče Mr. Konrad smijući se i pruži ruku Pavlu, koji je sa svojega novoga odijela skidao nekoliko niti od pamuka i vreća, koje su prionule uza nj. »Svako štovanje vašoj jakosti! Ali čim mogu služiti? Tražite li koga?«

»Hotio bih govoriti s gospodinom Cezarom Bornholdom,« odgovori dječak.

»Evo upravo ondje dolazi naš glavar,« reče nadglednik i pokaže na vitka čovjeka, koji se brzo približavao. Njegova gotovo bijela kosa i bijela brada slabo su se slagale s mladenački svježom bojom njegova lica i elastičnim kretnjama njegova tijela.

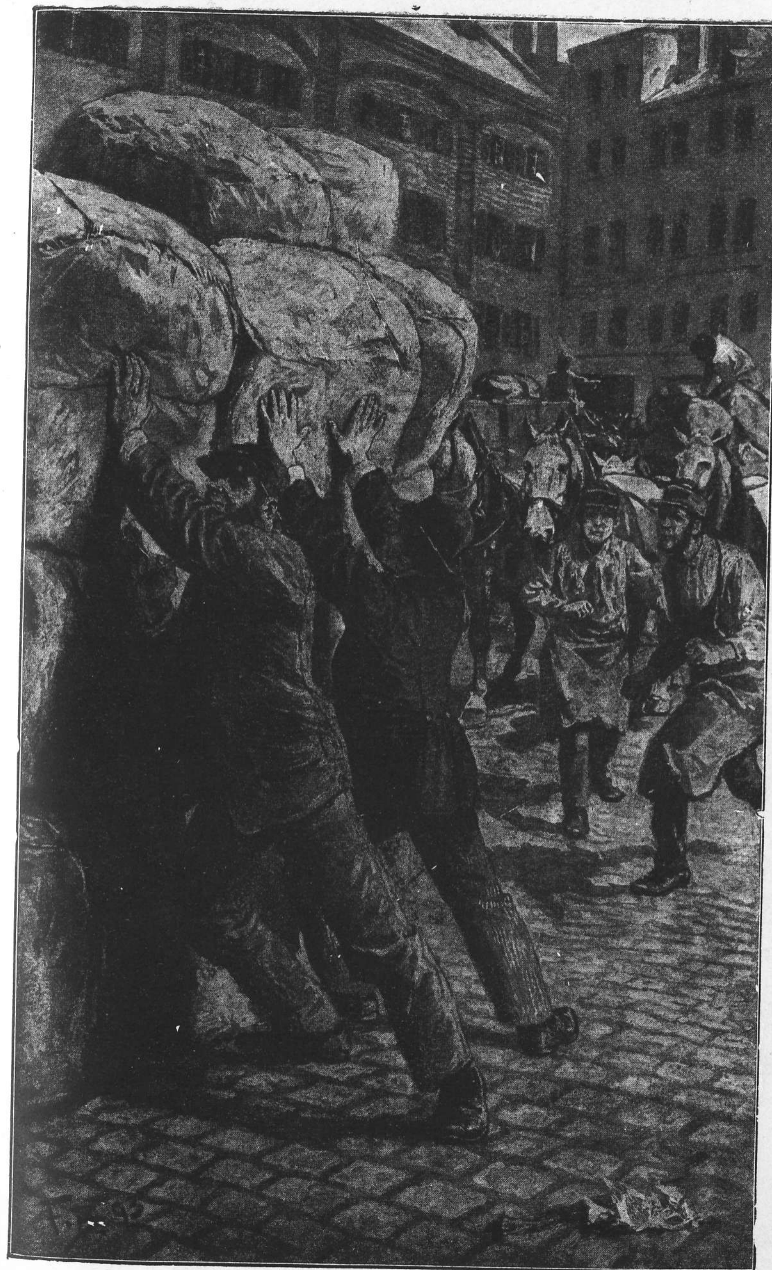
»Vi ste odviše smioni,« progovori gospodin Bornhold Mr. Konradu lako ga prekoravajući. »S prozora svoje radionice vidio sam sve, i jeza me je od straha hvatala. Da nijeste dobili pomoć, zacijelo bi bili svežnji na vas pali.« Zatim se obrati k Pavlu i dodade: »Vaša me je odlučnost razveselila, mladi čovječe.«

Dječak bijaše uz uljudan pozdrav skinuo šešir, i pošto je rekao svoje ime, reče: »Bili li mi dobrostivo dopustili kratak razgovor u četiri oka, gospodine Bornholde? Imadem da vam nešta izručim.«

»Rado vam stojim na službu,« odgovori trgovac prijazno. »Dođite u moju pisarnu; ondje nas ne će nitko smetati. — A vas, Konrade, molim, da budete ubuduće pozorniji.

»Budite bez brige,« nasmije se nadglednik. »To se uvijek čini pogibeljnije nego što uistinu jest; ali dakako vaša želja meni je zapovijed.«

Pavao pođe za gospodinom Bornholdom u prednju zgradu. Ovdje prođoše obojica veliku, svijetlu dvoranu, u kojoj je nekoliko mlađe i starije gospode marljivo pisalo. Trgovac otvori udobno uređenu sobu, koja se nalazila za dvoranom, i

pošto je s Pavlom unišao i zatvorio vrata, sjedne za svoj pisaći stol i umoli dječaka, da i on sjedne, pokazujući mu stolac.

Pavao se pokloni zahvaljujući i pruži, a da nije sio, pismo Alfreda Bornholda njegovu ocu.

Jedva što je ovaj pogledao adresu, nestane smiješka s njegova lica i dignuvši se reče zlovoljno: »Taj ste si trud mogli prištedjeti. Moj je sin izgubljen za svijet, dakle i za mene. Ako dolazite samo poradi toga k meni, onda« — gospodin Bornhold pokaže na vrata — »vas molim, da mi dulje ne otimate moje vrijeme.«

»Vaš sin čezne za tim, da mu otac oprosti,« odvrati dječak plaho. »On vas moli i zaklinje po meni, da pročitate njegovo pismo. On uviđa svoj grijeh pa bi rado — — —«

»Nije li mu više njegov skitalački život dosta unosan?« prekine ga trgovac žestoko. »Da li već gladuje i želi potporu? Ja mu ne dam nijednoga centa. Ni jednoga centa! Pravo mu se događa, ako kuša najveću nuždu. Jedino to može ga možda još izliječiti, premda ja o tom sumnjam.«

»Vaš sin ne želi od vas ništa drugo, nego da mu oprostite,« reče Pavao brzo. »Ako to ne učinite on će propasti, jer je blizu zdvojnosti. On se gorko kaje, što vas je ostavio, i za sve ostalo, što je učinio.«

»Čim će mi to dokazati?« zapita gospodin Bornhold nasmijavši se porugljivo.

Dječak izvadi iz svoje lisnice četiri tisuće dolara, koje mu je prijatelj povjerio, i metne ih na stol. »Tim, što vam vraća novce koje si je nekoć protiv prava prisvojio. Od prvoga dana, otkako je vašu kuću ostavio, počeo je štedjeti od svojih dohodaka, mučen grižnjom savjesti.«

Trgovac se preseneti i šuteći uzme novce u ruke.

»Oh, ne budite previše strogi prema njemu,« nastavi Pavao moleći. »On zbilja misli pošteno pak se iskreno kaje. Život u cirkusu mu je omrznuo. On čezne opet za čestitim i urednim poslom. On je već više puta nastojao, da ga dobije, ali svagda uzalud: jer pelivana Alfreda Browna nije nitko hotio primiti u službu.«

»Alfred Brown? Brown? On ne nosi više moje ime?« zapita gospodin Bornhold brzo, i njegovo mrko lice razvedri se za čas.

»On ga je odmah odložio na početku svoga umjetnikovanja.«

»Dakle mi barem tu sramotu nije nanio,« progunđa trgovac i pristupi k prozoru.

»Pročitajte njegovo pismo,« moljaše dalje dječak. »Sva mu je nada bila u tom, da ne ćete ostaviti njegovo pismo nepro-

čitano. Ne odbijte od sebe njegove ruke, koja se moleći k vama uzdiže. Izmirite se opet s njim. On će uvijek sa svom revnošću nastojati, da nanovo steče marljivošću i ustrajnošću ljubav oca svoga, koju je lakoumno izgubio.«

Pavao zašuti i promatraše napeto gospodina Bornholda, koji se očevidno sam sa sobom borio. Napokon pođe polagano k pisaćem stolu. Ondje je još malo oklijevao; onda uzme list u ruke. Sjednuvši otvori pismo i — počne ga čitati.

Dječak uzdahne olakšano.

Dugo vremena vladaše u sobi potpuni muk, koji samo prekidaše tiktakanje ure na stijeni. Muklo se čujaše živahno poslovanje na dvorištu.

Pošto je trgovac pročitao pismo, nasloni glavu na ruku i gledaše zamišljeno preda se; onda se naglo ispravi i okrenuvši se k Pavlu reče: »Moj sin piše među ostalim, da ste vi kod jedne navale Indijanaca bili ranjeni i tako postali nesposobni, da nastavite svoje djelovanje u cirkusu. Kad ste vi prije mojemu nadgledniku tako snažno pomogli, nijesam opazio, da biste se i u jednom obziru morali štedjeti.«

»To nije više potrebno, Bogu hvala,« odgovori Pavao. »Moja je ruka preko očekivanja potpuno ozdravila pa je sada opet tako jaka kao druga.

»Onda biste mogli opet raditi u cirkusu,« reče gospodin Bornhold.

»Ne, nikada više!« odgovori dječak čvrsto. »Ako i nijesam imao prilike, u družini Antonija Ferenzi-ja, koja se sastoji od vrlo čestitih ljudi, kao vaš sin, da u pelivanima upoznam uopće lakoumne i zle ljude, to ipak sada znam, kako je ništetno i bezvrijedno bilo moje dosadašnje zvanje. I ja bih hotio da postanem čestit, koristan čovjek. Da to ne može biti umjetnik u cirkusu, nijesam ni slutio, kad sam to postao. Ja onda u svojoj neiskusnosti nijesam dalje na to ni mislio,« doda i pogleda otvoreno trgovca.

»Hm, hm!« učini gospodin Bornhold; a onda se stane šetati po sobi prekrstivši ruke na leđima. — Više je minuta prošlo, i malo po malo nestade mrkosti, koja je bila u njegovu licu.

Pavao se uzdao, da može misliti, da se njegov prijatelj može nadati oproštenju. »Ja mislim, da vam vaš sin spominje u pismu stan jednoga prijatelja u San-Franciscu,« usudi se plaho opaziti. uzevši šešir opet u ruke.« Pišite mu, gospodine Bornholde! Od sveg srca molim vas za to. — Onu večer prije, nego što se raziđosmo, Alfred mi je cijelo svoje srce otvorio i tim me uputio u mnogo, što mi je još bilo ne-

razumljivo. Pun smilovanja ponudih mu, kad sam i onako kanio vratiti se u New-York, čim mi to zdravstveno stanje dopusti, da ću vam donijeti od njega pismo i nastojati vas sklonuti, da se opet s njim izmirite. Ako je Božja volja, onda nijesam uzalud k vam došao! — — — Ostajte zdravo!« On se pokloni i pođe prema vratima.

»Stanite, mladi čovječe! Ostanite još časak,« klikne trgovac. »Jeste li sebi već našli kakav posao?«

Dječak potrese glavom. »Ne. Jučer navečer kasno stigao sam u New-York, i prvi moj put danas ujutru bijaše k vama.«

»Ne biste li imali volju, da postanete trgovac?« pitaše gospodin Bornhold dalje.

Presenećeno ga Pavao pogleda; ali onda obori tužno oči. »To je oduvijek bila moja najvruća želja; ali zasada se ne smijem nadati, da će mi se ispuniti, jer kako vašemu sinu nije pošlo za rukom da nađe mjesto u kojoj trgovačkoj kući, tako ga ne će ni meni dati.«

»S toga razloga — ja sam iskren — morali biste nekoliko mjeseci služiti za pokus,« odvrati trgovac službenim glasom. »Ako hoćete uz taj uvjet primiti mjesto u mojoj trgovačkoj kući, onda nemam ništa protiv toga. Vaša odlučna pomoć prije svidjela mi se. Moj nadglednik, koji je pretovaren poslom, treba mlađu silu, koja će mu ići na ruku i koja će se posla latiti, gdje bude potrebno.«

Dječak nije vjerovao svojim ušima. Je li bilo moguće? U tako velikoj trgovačkoj kući, kao što je Bornhold i Cie, smjet će u buduće raditi? To je nadmašilo njegove najsmjelije snove. Oči mu se zakrijesiše od blaženstva; ali još nije mogao vjerovati svu tu sreću, koja mu je nenadano u dio pala. »Je li to vaša zbilja, gospodine Bornholde?« promuca on.

»U takvim se stvarima ne običajem šaliti,« odvrati trgovac smiješeći se. »Tim, što vam nuđam mjesto u svojoj kući, udovoljujem želji svojega sina, koji mi vas u svojem pismu najtoplije preporučuje.«

»Alfred?« klikne Pavao. »Oh, kako sam mu zahvalan! Sad vidite, kako je dobar vaš sin. Pored sve svoje velike žalosti još misli na moju sreću. O, gospodine Bornholde, oprostite mu! On to zaslužuje! doista; on to zaslužuje, Vratite mu mir i pokoj. Napišite mu nekoliko prijaznih riječi. Pozovite ga k sebi, i oprostite mu, što — — — —«

»Stanite, mladiću!« prekine ga trgovac i makne na stranu ruke, koje je dječak moleći k njemu uzdigao. »Moje oproštenje ne će moj sin prije postići, dok ga ne zavrijedi. Ja smatram

povratak otetoga novca znakom njegove dobre volje, da se popravi. To me nuka, da danas manje neprijazno o njem mislim, a hoću da mu dadem priliku, da si s vremenom steče moje oproštenje. Jedan moj prijatelj iz mladih dana, s kojim stojim u vrlo tijesnoj poslovnoj svezi, ne će mu na moju želju uskratiti namještenje u svojoj trgovačkoj kući. Ondje neka pokaže, da nije zaboravio pošten rad u svojem skitničkom životu. Ako za godinu dana steče potpuno zadovoljstvo mojega prijatelja, onda — ću gledati, hoću li moći zaboraviti ono, što se dogodilo.«

»On će ga steći; ja ne sumnjam ni časka o tom,« reče dječak i poljubi u svojoj prevelikoj radosti burno desnu ruku gospodina Bornholda. »Ali sad mu odmah pišite i nemojte ga dulje ostavljati u strahu i neizvjesnosti. Kako će sretno kliknuti, kad primi vaše pismo, i kako će se rado ostaviti dosadašnjega zvanja, koje mu je tako mrsko. — S velikom sam zabrinutošću došao ovamo, a sad sam — tako upravo od srca zadovoljan i dvostruko sretan. Od srca vam hvalim za vašu ponudu! Kušnje se ne bojim. Svagdje se misli, valjada s pravom, da su pelivani lakoumni ništarije. Alfred i ja dokazat ćemo, da ima iznimaka.«

Trgovac se nasmije. »Možete li odmah stupiti u posao?«

»Ako dopustite, hotio bih jednoga prijatelja, kod kojega sam prenoćio i koji mi je i za buduće ponudio svoj stan, o svemu obavijestiti; onda vam stojim na službu,« odgovori Pavao.

»All right! Onda biste odmah mogli i sve svoje stvari, koje možda imate, dati ovamo prenijeti, jer kao što nadglednik tako ćete i vi stanovati u kući i s njim zajedno jesti. — Dođite! Ja ću vas upoznati s gospodom u pisarnici i obavijestiti Mr. Konrada, da ćete mu vi odsad biti u pomoć.«

Sve se glave uspraviše u dvorani pokraj sobe gospodina Bornholda, kad je trgovac s dječakom unišao i obavijestio ih, da će gospodin Pavao Radić ubuduće u njegovu poslu raditi kao pomoćnik Mr. Konrada.

Jedan stari gospodin sijede brade i gotovo bijele, kudrave kose turi velike svoje naočari na čelo i pruži Pavlu ruku. »Dobro došli, mladi čovječe, u naš krug,« reče on dobrostivo i pogleda prijazno u tamne oči dječakove, koje su ga slobodno i otvoreno gledale. »Vaš položaj donosit će sa sobom mnogo pismenih radnja, koje ćete spočetka pod mojim nadzorom obavljati. Nastojte marljivošću i revnošću, da postanemo dobri prijatelji.«

»Ja ću se svima silama truditi,« odgovori Pavao čedno;

onda pođe u dvorište za gospodinom Bornholdom, koji mu je pripovijedao, da je gospodin Uchtmann već trideset i pet godina u njegovu poslu knjigovođa i da ima njegovo potpuno povjerenje.

Mr. Konrad se nasmiješio, kad je saznao, da će mu dječak kod njegova posla pomagati. »Mi ćemo se već razumjeti,« reče on. »Raditi umijete, a ostalo se brzo nauči, ako čovjek ima volje i marljivosti.«

Pošto se Pavao onda još jedamput zahvalio trgovcu za njegovu veliku dobrotu, pohiti, kako su ga mogle noge nositi, k svojemu prijatelju Johnu Davisu.

On je upravo pratio prema vratima svojega dućana staru, vrlo krupnu gospođu, kad je dječak unutra došao. »Bit ću vam odmah na uslugu, Sir,« reče mu poklonivši se, kao da u Pavlu pozdravlja novu mušteriju. »Vi se možete potpuno u mene pouzdati, miss,« obrati se onda ponizno ka gospođi, »vi nosite najmanji broj, koji imam od te vrste čizmica. — Bila mi je osobita čast. — Nadam se, da ćete me opet skoro počastiti. — Vi znate, da sam po vama, što jesam. To ne ću nikada zaboraviti.«

Gospođa mu kimne prijazno se smiješeći i udalji se.

John pristupi k svojemu stolu, na kojem ležaše u najvećem neredu gomila cipela i čizama. »Sad sam ipak svojoj staroj zaštitnici iskazao veliko dobročinstvo, jer se ona na svojem broju četrdeset vraća kući u sretnom uvjerenju, da ima najmanje noge među svim svojima prijateljicama.« On se nasmije: »Kad bi ona samo slutila, da imaju još četiri broja manja! Ali lagao zato ipak nijesam. Jer doista, u mojem je dućanu od te vrste bio samo ovaj par čizama, što ga je ona kupila; dakle nemam nikakovih manjih brojeva.« Veselo si je tr'o ruke i spusti onda zadovoljno nekoliko dolara u svoj džep. »Tako se radi!« Sad je istom opazio lice svoga prijatelja, koje je sjalo od sreće. »Jingo ad Josy! Jesi li na lutriji dobio?« zapita on radoznalo.

»Ne, ali bolje nego to! Dobio sam mjesto u trgovačkoj kući C. Bornhold i Cie.«

»Čestitam ti, prijatelju!« klikne John Davis iskreno. »Nijesam li ti rekao, da sreća dolazi preko noći? — Koliko dobivaš na nedelju?«

»Za to se još nijesmo pogodili,« odvrati Pavao i počne se za zaslonom preoblačiti. »Zasada ću stanovati i jesti ondje.«

John se počeše za ušima. »To je doduše bolje nego ništa,« reče on polagano; »ali bez plaće ne bih ja bio primio to mjesto!«

»Plaća će već doći, ako me budu mogli upotrebljavati,« odvrati Pavao s uvjerenjem. »Meni je glavna stvar, da mi se ispuni želja, da postanem trgovac. — S početka ću raditi u skladištu, gdje imam najbolju priliku, da upoznam razne vrste robe. Ako sam to postigao, onda sam već za dobar korak naprijed pokročio. Polagano, ali sigurno draže mi je, negoli prebrzo uspeti se na veliku visinu, gdje se ne bih mogao održati poradi premalenoga iskustva.«

»Vi ste Evropljani čudni ljudi,« odgovori John Davis rugajući se. »Radije se laćate suha kruha, ako vam se čini siguran, nego li poslastica, koje biste isto tako lako mogli dobiti uz nešto smionosti.«

»Ili i ne,« dopuni Pavao smiješeći se.

»Dakako, i to se može dogoditi, ali što za to; onda treba jednostavno junački i s uzdanjem u samoga sebe nanovo početi. Toga ima u nas Amerikanaca, i zato je pravi Amerikanin ili bogat ili siromašan, kad ima neki broj godina. Vama nedostaje pravi poduzetni duh, i vi ste zadovoljni, ako možete čedno živjeti; ali u mojim je očima kukavno, ako moraš svaki cent četiri puta u ruci okrenuti prije, nego ga izdaš. Onda mnogo radije stavljam sve na jednu kartu, pak ako ne uspijem — no! — ima stotinu drugih putova, da svoju sreću iznova pokušam. Napokon čovjek ipak dođe do cilja. Ja sam otvorio svoj dućan, a nijesam mnogo pitao, hoću li uspjeti ili ne, pak sam dosada zadovoljan. A bio bih još zadovoljniji, kad bih imao prometnu glavnicu,« dodade John uzdišući.

»Čini se, da si već danas imao mnogo mušterija sudeći po cipelama, što ti na stolu leže.«

John Davis potrese lukavo glavu. »Nijesi pogodio, brajane! Osim moje zaštitnice nije bilo još nikoga ovdje. Moj posao počinje obično tek o podne. Nered na mojem stolu možeš naći svaki dan kod mene, i on ima svoj dobri razlog. Ako vidim, da se netko približava mojemu dućanu, onda počnem revno spremati, što tu naokolo leži. On misli onda, da sam imao sve do njegova dolaska mnogo posla, i veli sam sebi, da može i on mirne duše kupiti ovdje, gdje toliko ljudi kupuje. Uzorno uređeni dućan, u kojem ima kao ovdje samo jedno lice, ne ulijeva pouzdanja mušterijama.«

Pavao ne odgovori ništa. Ako se i nije poslovanje prijateljevo moglo nazvati nepoštenim, to ga on ipak prema svojim načelima nije mogao odobriti.

»Glavna je stvar, da svatko dobije dobru, vrijednu robu, a to je moje načelo,« nastavi John, koji je odmah opazio, da se

Pavao s njim ne slaže. »Samo to čini, da mušterija postane trajna, a dosad su svi, koji su kod mene kupili, opet došli, — da — oni su me dapače drugima preporučili.«

»Onda ćeš valjda doskora uistinu imati toliko posla, da ne ćeš više trebati mušterijama sipati pijesak u oči,« reče Pavao, koji je svoje dobro odijelo zamijenio s vunenom košuljom, kaputom i jakim hlačama i sve svoje druge stvari brižno u kovčeg spremio.

»Nadam se,« kimne John Davis. »Valjada će mi netko uzajmiti potrebitu svotu, da svoj posao povećam. Moja zaštitnica bi možda to učinila, jer je vrlo bogata; ali pošto me je onda tako bogato nadarila, ne ću sada da u nje što tražim.«

Pavao izvadi novce, što ih je još imao, i odbroji od njih pedeset dolara na sto. »Evo nešto; ako ti zasada tim mogu pomoći, bit će mi milo.«

Jedan čas bijaše John neodlučan; ali onda turne novac od sebe. »Ti si dobar dečko, Pavao, i ja ti od srca hvalim; ali zadrži svoje dolare. Ako uzmem novce, onda ne znam, kad ću ti ih moći vratiti, a ti bi ih jednoga dana mogao trebati, osobito sada, kad nastupaš službu, gdje ćeš imati samo hranu i stan.«

»Zato si nemoj razbijati glave,« reče Pavao smiješeći se. »Gospodin Bornhold ne izgleda kao čovjek, koji bi zahtijevao od svojih ljudi, da mu besplatno rade. Ne! Upotrijebi samo mirno novce, dok mi ih opet uzmogneš povratiti.«

»No ako doista misliš, da ih mogu bez brige uzeti, onda ću to dakako rado učiniti,« odgovori John Davis veselo. »Ti mi iskazuješ veću ljubav, nego misliš; jer već dulje vremena radim o jednoj osnovi, koju ću sada izvesti. Ako budeš za nekoliko dana prolazio mimo mog dućana, vidjet ćeš u izlogu veliku cedulju, na kojoj će biti crnim, sjajnim pismenima naštampano: »Najnoviji izum! Excelsior! Najbolji i najtrajniji lak za laštenje cipela. Vlastiti proizvod.« — Imam još jedan stari recept, po kojem ću lak priugotavljati.«

»Je li on doista tako izvrstan?« zapita Pavao diveći se poduzetnomu prijatelju.

»Svakako je tako dobar, kao svaki drugi lak te ruke,« odvrati John, i uzme papir, tintu i pero te počne marljivo pisati.

Pavao prihvati svoj kovčeg i svoje pokrivače. »Želim ti sreću i ostaj mi zdravo! Ja se moram žuriti.«

John Davis je naglo pisao dalje. »Počekaj još časak. — Potpisani primio je danas od gosp. Pavla Radića u posudbeno ime svotu od pedeset dolara. Povratak prema dogovoru.«

»A što, glupost!« klikne Pavao srdito.

»To je za život i smrt,« odgovori John ozbiljno. »Ako ne ćeš da uzmeš obveznice, onda uzmi samo i svoje novce. Tebe ne bih hotio prevariti. Čim mi se bude radilo o glavi, obavijestit ću te; onda ćeš se još u pravo vrijeme naplatiti za svotu, koju si mi uzajmio, iz robe, koju imam na skladištu; nju sam platio gotovim, pak je zato moja potpuna svojina.

»Ipak si pošten čovjek, stari prijatelju, i ako ti budem kad mogao pomoći, učinit ću to vrlo rado,« nasmije se Pavao. Onda turi obveznicu u džep, stisne ruku prijatelju, koji mu se srdačno zahvaljivao, i ode rekavši na polasku »do viđenja!«

Pošto je John Davis zamotao tih pedeset dolara u džepni rubac i sakrio pod svoju postelju u ladici, izvadi iz stare lisnice nekakovu cedulju. Dugo je na nju gledao; onda udari rukom po stolu tako jako, da se sam od štropota prestrašio, i reče zadovoljno: »Ako se stvari pravo latim, mogu s tim laštilom za cipele steći imutak. Sada, dečko, pazi, da se ne zaletiš!« —

Jedan sat iza toga već je Pavao marljivo radio. Mr. Konrad vrlo ga je ljubezno sa svim upoznao te se od srca radovao videći, kako dječak sve brzo shvaća i, gdje treba, pokazuje svoju jakost. Poslije objeda, što su ga zajedno uzeli u bližnjoj gostionici, krenuše opet na posao, koji je bez prekida trajao sve do večera. Nadglednik pošalje onda svojega novoga pomoćnika knjigovođi, Mr. Uchtmannu; ali ovaj reče, da je danas već prekasno, da se popisi unesu u knjigu; no Pavao zamoli, da ipak smije to učiniti, i pošto su poslovne prostorije bile zatvorene i on se opet s Mr. Konradom okrijepio jelom i pilom, pođe u svoju sobu, koja mu je bila određena za stanovanje, i zadube se u popise kave, pamuka, duhana, riže, šećera i t. d. Brižno je motrio, kako se dosad unosilo u knjigu; a onda započne svoj posao. — Bilo je već gotovo ponoć, kad ga je obavio, i sad se lagodno pruži na svojem krevetu misleći radosno na drugi dan, gdje će rado i marljivo dalje raditi. — Kako se sretno sve za njega sada udesilo, a to je imao da zahvali uz Boga svojemu staromu prijatelju, bogalju. — Samo jedno mu je mutilo sreću. Življe nego igda stajahu mu pred duševnim očima roditelji. Hoće li ih ikada vidjeti? — »Uzdaj se u Boga!« zabruji mu u ušima, i pobožno se pomoli i zahvali Bogu za milost i dobrotu, koju mu je u tolikoj mjeri iskazao.

Kad je Pavao drugi dan knjigovođi predao knjigu, kimne stari gospodin prijazno i upita Pavla, gdje i što je učio; onda mu dade veći račun, pa kad ga je Pavao također bez pogrješke i uzorno u kratko vrijeme izračunao, reče mu dobro-

stivo: »Samo tako dalje, mladi čovječe! Samo tako dalje! Skladište je za vas dobra škola; kasnije ćete možda dobiti prilike, da radite glavom.«

S najvećom revnošću obavljaše odsad dječak svoj posao, koji mu je svaki dan bivao miliji. On je bio prvi ujutru, a posljednji na večer na mjestu, i već nakon nedjelje dana povjerio mu je Mr. Konrad, s kojim se tijesno sprijateljio, kojekakve poslove, koje je na potpuno zadovoljstvo svojega učitelja izvršio. — I radnici postadoše doskora njegovi najbolji prijatelji. Oni su vidjeli, kako im uvijek prednjači dobrim primjerom, a ujedno se divljahu njegovoj neobičnoj jakosti. — Samo jedan mladi radnik, Petar Heinzmann, koji je imao nadzor nad nekim skladištima, uklanjao mu se navalice. Od Mr. Konrada je saznao, da se on nadao, da će dobiti Pavlovo mjesto, pa da se sada ljuti, da je zapostavljen. Pavao je odsada bio dvostruko prijazan prema njemu; ali mu je ipak ostao trn u oku. — Od gospode u poslovnici dolazio je osim s gospodinom Uchtmannom u doticaj samo još s gospodinom Bienwaldom, koji je nadzirao ukrcavanje i primanje robe u luci. — S početka se ovaj, kad je poput kneza stupao preko dvorišta ili milostivo razgovarao s nadglednikom, nije na Pavla ni obazirao, dok ga nije jedan dan zatekao u živahnom razgovoru s jednim Francuzom, koji je u pratnji Mr. Konrada pregledavao skladište i napokon veću partiju kave, koji je hotio kupiti.

Da je pomoćnik nadglednikov gotovo sasvim dobro govorio francuski, to ne bi bio ni u snu pomislio, i kad je došao gospodin Bornhold i zauzeo se za stranca, reče on Pavlu: »Ta vi govorite vrlo dobro francuski. Gdje ste to naučili?«

»U trgovačkoj školi u Zagrebu, a onda sam i u Americi imao prilike, da se malo više vježbam u tom jeziku,« odgovori dječak, »ali još je uvijek moje znanje vrlo nesigurno, pak bi se rado vježbao.«

Mr. Bienwald neko je vrijeme razmišljao. »Znadete li što?« reče on onda. »Mi ćemo se tim skupa nekoliko večera svake nedelje baviti. Ja imam kadšto posla s francuskim kapetanima, a onda mi još mnogo fali.«

Pavao pristane drage volje na taj prijedlog, i već istu večer sjedili su obojica u sobi dječakovoj i učili se, kao da rade za novce.

Ovim sastancima sprijateljio se Pavao doskora tijesno i s Bienwaldom, i jedne nedjelje pratio ga je on dapače na groblje na grob bogalja Marka Mandića, što ga je dječak re-

dovito svake nedjelje pohađao. Ovdje pripovjedi svojemu prijatelju, kako veliku hvalu duguje pokojniku.

Bienwald se pobrinuo zato, da se za Pavlovo poznavanje jezika sazna i u poslovnici, i jednoga dana naloži stari knjigovođa dječaku, da napiše francusko pismo. — Pavao se u slobodno vrijeme s pomoću jedne knjige, koju mu je pribavio Bienwald, i u toj struci vježbao, i premda se je spočetka otežući dao na tu zadaću, ipak je za nekoliko minuta počeo pisati, i pismo mu je tako dobro pošlo za rukom, da mu je gospodin Uchtmann doskora dao više puta pisati francuska i njemačka pisma.

»Samo tako dalje, mladi čovječe! Samo tako dalje! Ide sve po malo,« običavaše on zadovoljno govoriti, i te riječi, koje je dječak mogao smatrati pohvalom, nukale su ga još na veću marljivost.

Tako su prošla dva mjeseca, i jednoga dana bi Pavao pozvan u radionicu gospodina Bornholda.

Trgovac mu dođe prijazno ususret i reče: »Ja sam danas doznao, da ste vi onda bili bez sredstava, kad ste iz Council-Bluffs-a putovali ovamo. Kako je bilo to moguće? Ako je moj sin mogao toliko svotu steći u cirkusu, onda ste jamačno i vi dosta zasluživali.«

»Jesam dakako,« odgovori dječak začuđeno; »ali u Omahi ukradoše mi sve moje novce. Srećom sam novce, koje mi je povjerio vaš sin, po njegovu savjetu ušio u podstavu svojega kaputa.«

»I vi ste voljeli, da se radom proturate, negoli da si od toga novca platite put u New-York? To je bilo lijepo od vas, i dokazuje vaše pošteno mišljenje.«

Pavao se zarumeni. On se sjeti, kako je u svoje vrijeme već gotovo podlegao napasti, da načne novac. Ali ko je gospodina Bornholda o svem tom obavijestio? Osim s Johnom Davisom nije on ni s kim govorio o svojim doživljajima.

»Vlak sa svim putnicima spasili ste od propasti,« nastavi trgovac. »Odlučno, kako se čini da je vaš običaj, obavili ste dužnosti nemarnoga, pijanoga vlakovođe, i zato vam evo u ovom pismu« — on pruži Pavlu list — »priznanica željezničkog društva. U isto doba šalje vam ono za znak svoje zahvale evo ovo.« Gospodin Bornhold otvori kutijicu od ebanovine, u kojoj bijaše prekrasna, zlatna ura i zlatni lanac, i predade je dječaku. »Nekoliko gospode, koji su se onda nalazili među putnicima, od kojih je jedan, moj poslovni prijatelj, baš bio kod mene, dodaju toj lijepoj uspomeni na vaš

smjeli čin dar od tisuću dolara. Meni je ugodno, da vam evo dajem tu banknotu.«

»Ne! To je previše! To ne mogu primiti,« mucaše Pavao zatečen, obradovan i ujedno smeten. Gospoda su me već onda potpuno opskrbili odijelom, platili voznu kartu do New-Yorka i još su mi poklonili šezdeset dolara. To mi je već bilo vrlo neugodno; ali već nijesam sve to mogao vratiti, jer — — —«

»To je i sada nemoguće,« upadne mu trgovac smiješeći se u riječ. »Ja sam sve za vas primio i gospodinu, koji je to donio, u vaše ime najljepše zahvalio. Mojemu se prijatelju žurilo. On je otišao i lijepo vas pozdravlja. Zadržite samo mirno te darove i radujte im se. — A sada prijeđimo na drugu stvar, koja se tiče vašega namještenja u mojoj kući.«

Dječak posluša. »Nijeste li bili zadovoljni s mojim radom? zapita on prestrašeno.

»Mr. Konrad mi je javio, da nas Petar Heinzmann hoće da ostavi, i to zato, jer se osjeća zapostavljenim, kad sam vas dodijelio nadgledniku za pomoćnika,« odgovori gospodin Bornhold brzo, ne odgovarajući na Pavlovo pitanje. »Heizmann je vjeran, čestit i pošten radnik, bez kojega bih vrlo nerado bio, i zato bih hotio da vaše mjesto njemu dadem. U tom bi slučaju on ostao, kako misli Mr. Konrad.«

»Ja uviđam, da pripada prednost iskusnome čovjeku, koji je već dulje vremena kod vas radio,« reče dječak potišteno. »Zapravo sam već sam imao odstupiti, kad sam znao, da se Petar Heizmann smatra uvrijeđenim. Ako vas zato moram ostaviti, — — —«

»Stanite! nato ja još ne mislim,« prekine ga trgovac opet. »Ne! Ja samo ne znam, hoće li vam prijati mjesto, koje vam hoću mjesto ovoga da ponudim. Moj stari Uchtmann pripovijedao mi je u posljednje doba o vašim radovima, a gdjekoje mi je i pokazao, pak bi vas zato htio postaviti odsad za francuskoga i njemačkoga dopisnika u mojoj poslovnici, ako pristanete na to.«

Pavlu malo ne padne na tla kutijica s urom, koju je još grčevito u rukama držao. »Gospodine Bornholde! Hoću li ja moći to mjesto ispunjati? Nijesam li premlad zato?« promuca on.

»Dob vaša ništa ne odlučuje. To ste već dokazali, kad ste ustavili vlak, koji je jurio potpunom brzinom,« odgovori trgovac dobrostivo. Samo se laćajte posla odlučno kao dosada, pak ćete se već uputiti, pak ako i spočetka ne bude išlo, kako

bi trebalo, vježba čini majstora. — Vi smijete i nadalje stanovati u kući. Ali hranu si morate plaćati sami, kao i sva ostala gospoda u poslovnici; zato će vam dovoljna biti vaša plaća — vi ćete dobivati zasada sedamdeset i pet dolara mjesečno. Sutra možete nastupiti svoje novo mjesto. — No! Hoćete li? — Onda udarite!« I on pruži smiješeći se dječaku desnicu.

»O, dakako da hoću!« zaviče Pavao kličući, prihvativši ruku svoga gospodara. »Hvala vam, gospodine Bornholde! Od srca vam hvala!«

»Ovdje nema govora o hvali, mladi čovječe,« reče trgovac prijazno. »Korist je sva na mojoj strani, ako mi uspije, da odgojim za svoj posao valjane sile. — Sad idite i zamolite Petra Heinzmanna, da od sutra preuzme vaš posao.«

Pavao bijaše kao omamljen od neočekivane sreće. Pa kako je prijazno s njim postupao gospodin Bornhold. Nije moguće, da se taj čovjek ljuti na svojega sina. Dosad se nije usudio da pita za Alfreda. Sad se ojunačio. »Smijem li pitati, kako je vašemu sinu?« reče on oklijevajući i plaho. »Ja sam tako sretan i — — —«

»Jutros sam primio pismo od mojega prijatelja. On mi piše, da je s Alfredom zadovoljan,« odgovori trgovac, i izgura smiješeći se dječaka iz sobe.

U poslovnici nije se dječak mogao uzdržati, a da u svojoj sreći ne stisne ruku knjigovođi.

»Mi ćemo već ostati dobri prijatelji,« progovri stari gospodin smiješeći se. »A gdje ne će ići, tu vam stoji na uslugu moj savjet. Samo uvijek naprijed tako dalje kao dosada.«

Na dvorištu nađe dječak, pošto je uru i novce zaključao u svojoj sobi, Petra Heinzmanna s Mr. Konradom u razgovoru. On pristupi i pruži mu ruku. »Vi ste se dosad s pravom srdili na me, jer sam zauzimao mjesto, koje bi bilo mnogo više pristajalo vama poradi vašega iskustva i višegodišnjega rada u poslu,« reče on srdačno. Gospodin vas Bornhold po meni moli, da to mjesto od sutra preuzmete pak da prema tomu kod njega ostanete, jer ne bi hotio, da mu ode tako vjeran i pouzdan radnik, kao što ste vi.«

»No! Jesam li imao pravo, Heinzmanne?« nasmija se nadglednik.

»Pa je li to zbilja istina?« zapita radnik veselo. »U tom slučaju ne će me deset konja iz posla odvući, i — hura! —,« on baci kapu visoko u zrak — »sad mogu oženiti svoju Maricu. Mi već dvije godine na to čekamo. Sada imam dosta veliku zasluzbu.

»Da ne zaboravim, Pavle,« obrati se Mr. Konrad na dječjeka. »Blagajnik mi je malo prije isplatio vašu plaću, osamdeset dolara, za posljednja dva mjeseca. Sjetite me kasnije., da vam dam novce.«

»Ali vi valjda nijeste mene radi otpušteni, Mr. Radić?« zapita Petar Heinzmann zabrinuto. »Onda ne ću preuzeti mjesto; to ne bi moja Marica dopustila, koja me je već dosta često grdila, da se na vas ljutim.«

»Umirite se,« odvrati Pavao veselo. »Ja ću od sutra pisati francuske i njemačke listove u poslovnici.« —

»Naprijed! Na posao!« zavikne nadglednik, i čas zatim imao je već dječak mnogo posla. Još uvijek nije mogao razumjeti svoju sreću. Sad je doista postigao prvi stupanj za trgovca. Kako će se truditi, da povjerenu mu dužnost vrši prema najboljim silama svojim i da svaki slobodni sat na večer upotrijebi, da se marljivo dalje uči! A i na uru i primljeni novac mislio je pun sreće. Na unutrašnjoj strani stražnjega poklopca bijaše urezana posveta, koja ga opominjaše, kako je spasao vlak. Da, kao uspomenu na one strašne časove, u kojima ga je Bog tako vidljivo spasao, hotio je da pridrži onu uru. Ali što će da učini s onim silnim novcem, kad je sad zasluživao veliku svotu od sedamdeset i pet dolara uz slobodan stan? Sad mu padne na um njegov prijatelj John Davis, koji nije imao prometne glavnice, i odmah tvrdo odluči, da će mu pomoći.

Kasnije nego obično biše danas spremišta zatvorena, jer je trebalo spraviti još nešto robe, koja je u zadnji tren došla, i već je mislio Pavao, da ne će više zateći svojega prijatelja; ali on nađe još njegov dućan sjajno rasvijetljen, i kako je John onda rekao, bijaše doista spomenuta cedulja prilijepljena u izlogu, i s obje strane od nje višahu dvije sjajno olaštene jahaće čizme. Brzo uniđe.

John Davis, koji je koračao velikim koracima po dućanu očevidno zadubljen u misli, pogleda začuđeno na kasni posjet, i kad je Pavla prepoznao, pruži mu sjetno se smiješeći ruku i reče žalosno: »Ako dolaziš poradi svojih novaca, onda ću ti radije odmah otvoreno reći, da ti ih danas vratiti ne mogu. — Već osam dana ne spavam. Danju obilazim kano duh, i moje mušterije misle valjda, da sam poludio, kad im dajem mjesto cipela čizme, i obratno. Moje misli su daleko odavde.« On pograbi prijatelja za oba ramena i potrese ga: »Jesi li već kada sa sakatim rukama stajao pred kupom zlata i morao gledati, kako ga otimaju drugi, koji nijesu sakati?«

Pavao zaniječe; i on počne sumnjati o zdravom razumu svoga negdašnjega druga.

»Ja se nalazim u takovom položaju!« zaviče John srdito i udari šakom po stolu. »Taj prokleti kočijaš! Moja ga je zaštitnica tužila, jer ju je gotovo prevezao, a sad on dokazuje pred sudom, da stvar uopće nije bila pogibeljna. Mene prikazuju čovjekom, koji si je hotio samo nagradu steći, a to nije, tako mi Boga, bila moja namjera, kad sam zaustavio konje, ako i jesam poslije vrlo rado primio novce, što možda nije bilo sasvim pravo. Sad je moja zaštitnica od mene otpala kao maslac na suncu, i to baš sada, kad mi je imala pomoći. — Evo čitaj sam!« On donese više pisama navučenih na konac. »Narudžba na dva tuceta bočica ekscelsiora, ovdje na pet tuceta. Ovdje hoće jedan pedeset boca od mojega laštila za cipele, a taj dapače stotinu. Franjo Buttler, velika trgovina cipela na Broadway-u, želi u komisiju tisuću bočica, i tako dalje i tako dalje, a ja nemam više nijedne bočice, jer mi fale pišljivi dolari, da kupim surovine. — Zaslužba, novac leži preda mnom. Treba samo da pružim ruku; ali — ne vidiš li, da su mi ruke sakate? Ako ne izvršim naloge, onda će se stotina drugih kao jastrebovi oboriti na taj sjajni posao pak će spraviti zaslužbu, koja meni pripada; a uzato oni daju kukavnu robu, dok je moj lak još puno bolji, nego sam slutio. Poludjet ću!« I zdvojno klone na stolac i zabode obje ruke u svoju žutu kosu.

Pavao mu ne odgovori ni riječi, već mu pokaže banknotu od tisuću dolara.

Kao od obada ujeden skoči John Davis. »Jingo and Josy! Jesi li to ukrao?« promuca on hrapavo.

»Za ime Božije, nijesam! Kako dolaziš na tu misao?« odgovori Pavao prestrašen.

»Jer mislim, da bih ja u svojoj zdvojnosti mogao to učiniti,« kliknu John; onda zapita oklijevajući: »Što znači taj novac?«

»Ja sam došao, da ti ga uzajmim, ako ga trebaš,« odvrati Pavao smiješeći se. »Ja sam, čini se, baš došao u pravo vrijeme?«

»Pavle! Anđele!« vikaše John izvan sebe i padne prijatelju oko vrata. »Tisuću dolara! S tim ću postati bogat čovjek. — Naravski, ti si dionik mojega preduzeća, i ja ću ti isplatiti trećinu dobitka.« é

»Ne, brajane, od toga ne će biti ništa,« odgovori Pavao brzo. »Vrši ti svoj posao sam; ja ću ti ostati kod svojega posla.«

»Ti si luda! Nemoj mi zamjeriti,« reče John i promatraše blaženo banknotu. »Ti kod toga ne treba ni prstom da makneš. Ja ću ti obavljati sve poslove, pripravljanje, zamatanje, otpremanje i t. d., a ti treba samo da uzmeš trećinu ćinu dobitka.«

Pavao potrese glavom. »Ja ipak ne ću. Ja ti novac uzajmljujem, pak ako mi već hoćeš da plaćaš kamate, onda mi daj četiri po sto, koliko bi u banki za njih dobio. Uostalom ne ću ništa da imam posla s tvojim preduzećem. Tako! Sada znaš, na čemu si, a sad moram ići. Sjutra treba opet rano da ustanem.«

John Davis sažme ramenima. On opet uzme papir, pero i tintu i napiše obveznicu. Kako si došao do tih novaca?« upita ga onda.

Pavao pripovjedi ukratko sve, što mu se taj dan dogodilo. John ga je prekidao usklicima najvećega začuđenja, i kad je Pavao svršio, reče on: »Jingo and Josy! Ti imaš sreću. Što ne možeš da postigneš ,smartošću', to trči za tobom, dok te ne nađe. — Ja se ne bih nimalo čudio, kad bih jednoga dana čuo, da si postao drug kuće C. Bornhold i Cie i senator države New-York.«

»To je svakako nemoguće,« nasmije se Pavao.

»No! Ja ću doonda postati posjednik fabrike od najmanje stotine radnika,« reče John pouzdano. »Za koliko hoćeš da se okladiš?«

»Ni za jedan cent; jer ja to gotovo već i sam vjerujem,« odvrati Pavao. »A sad dobar uspjeh i laku noć!«

John Davis pruži mu obveznicu; onda prihvati Pavla za ruku i reče mu srdačno: »Ako kada ustrebaš čovjeka, koji je za te pripravan sve učiniti, onda se uzdaj u me. Moja se hvala ne da riječima izreći; djelom ću ti je dokazati i — — —«

»Ako mi hoćeš da ugodiš, ne govori dalje o tom,« prekine ga Pavao zlovoljno. »Drago mi je, da sam ti mogao koristiti, i sad napokon laku noć — gospodine tvorničaru,« dodade smiješeći se i odjuri brzo. — Već se bio malo udaljio od dućana svojega prijatelja, kad ovaj smijući se za njim vikne: »Tisuću puta ti hvala i laku noć, gospodine senatore!«

GLAVA JEDANAESTA.

OTKRIĆA.

I opet je prošla jedna godina, i u vitkom, lijepom mladiću, koji je jedne nedjelje krenuo iz Madison-Square-a u Fifth-Avenue-ju, jedva bi se prepoznao plahi Pavao Radić. Držanje mu odavaše sigurnost, i gotovo ponosno dizao je lijepu glavu pokritu slamnatim šeširom. — Dok je njegova ruka gladila tamne brkove, koji su mu garili gornje usnice, gledale su njegove oči visoke, djelomice prekrasne zgrade, u kojima stanovahu bogataši new-yorški. — U tom kraju nije bio od onoga požara, i sad mu se činio sasvim promijenjen. Kuću, koja je onda bila u plamenu, nije više mogao naći. Zacijelo su je sasvim pregradili; ali ni ona dva drva, koja su onda stajala pred kućom, nije više nigdje vidio; možda je i njih požar razorio.

Pavao Radić uspori svoje brze korake i iđaše polagano dalje. — Kako se u njegovu životu od onoga kobnoga požara sve na dobro obratilo! I još jedamput mu proleti pred duhom cijeli njegov umjetnički život u cirkusu Ferenzi. Gdje je ravnatelj i njegova družina? Slučajno je doznao, da je Antonije Ferenzi otputovao u Australiju, pošto je u više gradova Kalifornije prikazivao predstave. Odonda nije više ništa o njem čuo. Njegov prijatelj, clown Franjo Loni, jedamput mu je pisao iz San-Francisca i javio mu, da mu je draga ženica nažalost vrlo bolesna, ali da je njegov Franić vrlo lijep i zdrav momčić. Sad ga je on već valjda zaboravio, a isto tako i njegova pomajka gospođa Planinšak. Još mu je ona nekoliko puta pisala iz Bostona; a poslije su ostala njegova pisma bez odgovora. — Dalje je mislio na svoje poslovanje u trgovini gospođe C. Bornhold i Cie. Nije bez brige prije godinu dana primio mjesto dopisnika. Sad se morao smiješiti, kad je pomislio, kako je plaho prvi list pisao. Kako je brzo nestalo čuvstva nesigurnosti. Sve je lakše svoje mislio izražavao u oba jezika, a sada mu to zadavaše više ni najmanje truda. Brzo je on svaki dan napisao ono nekoliko pisama, a onda se laćao svojih milih poslovnih knjiga, od kojih mu je stari Uchtmann neke povjerio da ih vodi. Po njima je istom dobio veći i jasniji

pogled u cijelo vođenje velike i razgranjene trgovačke kuće, i sa strahom punim počitanja unosio je velike svote, kojima se svaki dan radilo, u trgovačke knjige. S početka mu se činilo jedva vjerojatno, da može jedan čovjek jednim pogledom pregledati i sam voditi sve nebrojene poslove, koji su se svaki dan mijenjali; malo po malo postade mu to razumljivije, i cijeli mu se posao činio golemim strojem, kod kojega jedan kotač zahvaća u drugi, kako treba. Gospodin Bornhold bijaše strojovođa, koji je regulatorom i različitim polugama sigurno upravljao, a on (Pavao) bijaše jedan od onih mnogih kotača, koji su bili potrebni, da se sve stavi u gibanje.

Zadovoljni posmijeh pojavi se na licu mladićevu kod te prispodobe. Da, — on je smio mirne savjesti reći, da je i on u poslu od koristi. — On pogleda gore i opazi na ogradi od bašče jedne kuće broj 35. — Bio je na cilju. Pred njim bijaše kuća gospodina Bornholda, koji ga je vrlo odlikovao tim, da ga je pozvao na objed.

Pošto je povukao zvono kraj visokih, umjetno izrađenih vrata, otvori mu ih sluga, a onda ga, kad mu je rekao svoje ime, odvede u prvi kat širokim mramornim stubama, urešenim krasnim, staronjemačkim prozorima. Pred jednim velikim zrcalom na dugačkom hodniku turi Pavao još jednoć ruku u svoju kovrčastu kosu; onda ga sluga, koji ga je međuto najavio, zamoli, da uđe u sobu. Meki sag pod njegovim nogama učini mu korake nečujnima u toj sobi, kojoj visoko hrastovo pokućstvo prevučeno tamnom kožom podavaše nešto udobno. Dvije paome širahu svoje grane i lišće pred jednim velikim prozorom, a njima nasuprot višaše na krasno bojadisanoj stijeni u umjetničkom okviru prekrasna slika u uljenim bojama, koja prikazivaše pun brod, kako se od oluje sakrio u sigurnu luku.

Mladić je bio zaduben u gledanje te slike pune života, kadli začuje glas trgovčev.

»Dobro mi došli u mojoj kući, dragi Radiću,« reče gospodin Bornhold prijazno, pružajući Pavlu ruke. »Dva gospodina, koja su me također hotjela da usreće svojim pohodom, nažalost su najednoć zapriječeni doći; zato ćete se morati zadovoljiti sa mnom i s mojom kćerkicom. Nadam se, da nijeste baš tako gladni, jer ćemo se morati još malo strpiti, kako mi je baš javila moja vrla Kristijana. — Molim, izvolite sjesti. Želite li jednu cigaru?«

»Lijepa hvala! Ja ne pušim,« odvrati mladić, i povodeći se za primjerom trgovčevim sjedne i on na jedan stolac.

»To je dobro svojstvo, i vi njemu donekle imate da zahvalite svoj snažni tjelesni razvitak, kojemu svakako smeta pušenje u mladim godinama. — A osim toga stoji pušenje mnogo novaca,« nastavi on šaleći se, dok si je palio cigaru, »osobito ako se čovjek naučio na dobre vrste kao ja; ali ja ne bih mogao bez toga biti. Za me je cigara kao kakav lijek; ona mi vraća dobru volju, ako sam zlovoljan ili ako osjećam, da mi nije ugodno, a to se u posljednje vrijeme češće događa. Ja opažam, da postajem star i da trebam potpore.«

»Zašto ne pozovete natrag vašega sina?« hotio je Pavao reći, ali se nije usudio. Već dugo nije pitao za svojega prijatelja, jer mu se činilo, da je to gospodinu Bornholdu neugodno.

Nakon kratke šutnje nastavi on, kao da je pogodio misli svojega gosta: »Dosad sam uvijek dobivao vrlo dobre vijesti o Alfredu. On je savjestan, marljiv, kućevan i štedljiv; ali se ipak žacam povjeriti mu mjesto u svojem poslu. Bolje je, da ostane još neko vrijeme na svom dosadašnjem mjestu; jer još mi se čini vrijeme kušnje za nj prekratko. — On me je previše uvrijedio.« Trgovac prođe rukom preko čela. »No! Ostavimo to danas. Ja sam vam samo hotio kazati svoje mišljenje o njem, jer znam, kako volite mojega sina.«

Mladić se mučke nakloni.

»Nešto drugo zadaje mi u posljednje doba mnogo jada«, nastavi gospodin Bornhold žalosno. »Vi ste već sami opazili, da naš stari, čestiti Uchtmann postaje vrlo slab. Da vam je već predao neke knjige, to je vrlo mnogo, i još pred godinu dana bio bi planuo, da je tko od njega to zahtijevao. On propada, i rado bih dobrome starcu priuštio zasluženi mir; ali on očito nato još ne misli. Jučer sam s njim o tom govorio. On je rekao, da u cijelom poslu ima samo jedan, komu bi se moglo povjeriti vođenje knjiga, a taj ste vi; ali zasada ste vi nužni kao dopisnik. — Da, — Uchtmann vas vrlo cijeni, dragi Radiću,« reče trgovac smiješeći se, kad je kod posljednjih riječi Pavla oblilo rumenilo. »Vi ste stekli potpuno njegovo prijateljstvo tim, što ste ga prošle zime svaki dan pratili iz kuće u poslovnicu i navečer natrag.«

»Kako lako bi se bila staromu gospodinu dogodila kakova nesreća na ulici, kliskoj od snijega i leda,« reče mladić. »Ja sam mu vrlo zahvalan, da se dao od mene pratiti. Gospodin Uchtmann upotrijebio je to vrijeme, da me uputi u mnoge poslovne stvari, o kojima nijesam imao ni pojma.«

»Neka vam on samo ubuduće odstupi još po koju knjigu,« reče gospodin Bornhold. »Tako mu moramo malo po malo

sav posao iz ruku uzeti. Za dopisivanje ima, mislim, naš Bienwald mnogo volje. Za njegov posao u luci naći će se već drugi, i zato bi mogao s vremenom on preuzeti vaše mjesto, a vi biste mjesto gospodina Uchtmanna vodili knjige.«

Pavao je hotio da izrazi svoju radost za ponovno povjerenje, koje mu je bilo iskazano; ali ga u tom zapriječi zvonak smijeh. Okrenuvši se na stranu opazi pod portijerom vrata susjedne sobe plavu djevojku, koja je jedva prestala biti dijete; ona je trgovcu lukavo se smiješeći pružala veliku kitu cvijeća.

»No? Daj samo ovamo, kćerkice«, nasmije se gospodin Bornhold. »Možeš odmah upoznati i našega gosta, Mr. Radića.«

Djevojka pristupi bliže i upravi pogled svojih tamnosivih očiju radoznalo na mladića; ali jedva što ga je pogledala, ukoči joj se pogled. Drhat joj prođe vitkim tijelom, i ona se brzo sakrije na prsima svojega oca.

»Ali Hedviga!« reče ovaj s prijekorom kćeri, koja je potajno motrila Pavla. »Nije inače tvoj običaj, da budeš plaha i neodlučna. Pruži mladomu čovjeku ruku, kako se pristoji; inače će te držati pored tvojih petnaest godina za maleno, nepristojno djevojče.«

»Ne znaš li ti, tata, tko je ovaj gospodin?« reče Hedviga uzrujano gledajući na mladića. »Da, — ja se ne varam, premda je onda još bio dječak i nije imao brkova. To je onaj, koji me je onda spasao iz naše goruće kuće.«

S izrazom najveće zatečenosti gledaše trgovac sad svoju kćerku sad Pavla, koji je ustao i pozorno motrio djevojku; onda skoči i zaviče veselo: »Radiću! To ste vi učinili?«

»Da, ja sam nekoć spasio u Fifth-Avenue-ji jedno djevojče iz požara,« mucaše mladić. »A vaša mi se kći čini poznata, premda — — —«

On nije mogao dalje govoriti. Gospodin je Bornhold obavio obje ruke oko mladića i pritisnuo ga čvrsto na svoje srce. »Kako da vam to naplatim,« progovori on sa suzama u očima. »Napokon, napokon sam našao spasitelja života svoje kćeri! Kako sam vas onda tražio! Uzalud sam vas po više puta pozivao u svim novinama New-Yorka, da se javite.«

Pavao se polagano izvine iz zagrljaja, i čedno odgovori: »Nijesam li učinio samo svoju dužnost, gospodine? Do vaše se je kćeri moglo doći samo s drveta; ali njegove grane nijesu mogle nositi odrasla čovjeka. Penjati sam se naučio u domovini. Ja se nijesam dugo predomišljao, i — — —«

»Da — odlučno, kako je vaš običaj, radili ste i ovdje,« pre-

kine ga trgovac smiješeći se sa suzama u očima, i ponovo zagrli mladića.

Hedviga pograbi brzo ruku mladićevu, poljubi je i reče plaho: »I ja vam hvalim, dragi gospodine. Vaše lice, vaše oči i vaše uvojke nijesam nikad mogla zaboraviti. — Sad ću otrčati Kristijani i k svima drugima i pripovijedat ću im, tko ste vi. Kako će biti radoznali, da vas vide.« I brzo je nestane.

»Ja sam u ono vrijeme boravio na jugu u kupalištu poradi živaca, koji su bili vrlo slabi zbog toga, što sam ih poslom prenapeo,« reče gospodin Bornhold još uvijek vrlo uzrujano. »Jedna moja rođakinja vodila je za moje odsutnosti gospodarstvo i zatajila mi je, što se dogodilo — da mi se bolest ne pogorša — dok se nijesam nakon dva mjeseca povratio. Moj poziv izašao je zato tek devet nedjelja nakon požara. Zašto se nijeste javili?«

»Mene onda nije više bilo u New-Yorku,« odgovori Pavao. »Ravnatelj cirkusa, u kojem sam radio i kojemu je kasnije i vaš sin pripadao, vidio me je, kad sam se penjao na drvo, i obećao mi je sjajnu budućnost, ako ga budem pratio. Kako sam bio neiskusan, prihvatio sam njegovu ponudu, i tri dana iza požara ostavio sam grad.«

»Divni su putovi Gospodnji,« reče trgovac zamišljeno. »Da upoznate mojega sina, morali ste postati pelivan, a poznanstvo s njim dovelo vas je k meni.«

Hedviga dotrči opet u sobu: »Kristijana moli. Jelo je na stolu,« reče ona priljubivši se svojemu ocu. »A gospođica Drumont moli te, da je ispričaš, jer je jako glava boli.«

»Sirotica! Ona je družica mojemu djetetu,« obrati se gospodin Bornhold k mladiću. »Dođite, dragi Radiću; a ti Hedviga, uzmi ispod ruke spasitelja svojega života, koji će doskora, nadam se, biti tvoj dobri prijatelj.«

»O da, budite mi prijateljem, gospodine Radiću,« moljaše mala. »Ja sam već dugo vaša prijateljica, premda nijesam znala, ni gdje ste ni tko ste.«

»To ste dokazali, kad ste me odmah opet prepoznali,« reče Pavao smiješeći se i stavi ruku djevojčinu u svoju. »Smijem li moliti, gospođice!«

Hedviga se napući. »O ne! To zvuči nelijepo iz vaših ustiju. Ako hoćete da mi budete prijatelj, onda me morate zvati po imenu i govoriti mi ‚ti'.«

Da, — ali ja ne znam, hoće li to otac dopustiti,« reče mladić zarumenivši se.

»Ta dakako!« nasmije se trgovac. »Moja kćerka još dugo

ne će da bude gospođica; zar ne, Hedviga? — Ali sad dođite, djeco! Mi ne smijemo dopustiti, da dobra Kristijana čeka, inače će se ljutiti. — Izvolite, dragi Radiću. Ovdje odmah nalazi se naša blagovaonica.« On pusti mladi par naprijed, a sam iđaše za njim smiješeći se.

U susjednoj sobi posjedaše svi za stol. Kao domaćina vršio je gospodin Bornhold svoju dužnost vrlo ljubezno, a podupirala ga je u tom njegova kćerka, koja je često sva sretna pogledala na svoga susjeda, koji je sjedio do nje.

»Sudbina vas je vrlo mlada osovila na vlastite noge, moj dragi Radiću,« reče trgovac u razgovoru. »Vaši su roditelji valjada ovdje u Americi umrli. Čujem, da svake nedjelje pohađate groblje.«

Pavao potrese bolno glavom. »Dao dobri Bog, da su još na životu,« uzdahne on.

»Kako da to razumijem?« zapita gospodin Bornhold začuđeno. »Ta moj mi je sin pisao, da ste izgubili svoje roditelje.«

»Jest, ali ne smrću.« I mladić ispripovijedi, kako je bio rastavljen od svojih roditelja.

»Lopov!« vikne trgovac, kad je Pavao svršio. »Da, — ali gdje bi mogli sad biti vaši roditelji? Vi ste imali jamačno pravo, da ste dosada prepustili sretnom slučaju, da se opet s njima sastanete. Amerika je prevelika, i nemate nikakova izlazišta, da ih tražite; mi ćemo ipak svako sredstvo upotrijebiti, da ih nađemo, i ja ću vam s veseljem u tom ići na ruku. Sutra ću o toj stvari govoriti s jednim odvjetnikom, koji mi je prijatelj; on je pametan čovjek, pa će nam možda pomoći. — To su jamačno bili teški dani, kad ste sami samcati a valjada i bez sredstava ovdje u velikom svjetskom gradu među ljudima lutali? — Ta sudbina žalibože snalazi mnoge, koje je želja za srećom dovabila iz njihove domovine ovamo, a kojima, pošto su se uzalud trudili, da se poštenim radom prehrane, napokon ne preostaje drugo, nego da sa svojom djecom prosjače. — Sad sam se sjetio jednoga takova slučaja, kod kojega me je, pred više godina, obuzelo toliko smilovanje, da ga i danas još ne mogu zaboraviti,« nastavi on zamišljeno. Jedne sam večeri izašao s jednim prijateljem iz jedne gostionice u Broadway-u, gdje je obično stajalo mnoštvo djece i prosilo. Bili su redovito uvijek isti nevaljalci; ali one sam večeri među njima ugledao dječaka, kojega doonda nijesam vidio pred onom kućom, i koji je svojim iskrenim očima u meni pobudio uvjerenje, da ga je krajnja nužda nagnala na to, da prosi. Ja sam mu dao dolar; ali nijesam mogao pro-

pustiti, a da ga ne izgrdim poradi njegova sramotna djelovanja. Kasnije mi je žao bilo, i rado bih bio opozvao svoje riječi.«

Sa sve većom napetošću slušao je mladić, a vruća krv mu navalila u glavu. »Onaj dječak bio sam ja, gospodine Bornholde,« reče on oborivši pogled. »Da, — najveća nužda nagnala me one večeri besvjesno na prosjačenje, i po vašim riječima istom uvidjeh, što sam učinio. Obuzet stidom nijesam hotio da pridržim dolar; ali mi je ipak donio sreću. Ja ga dadoh jednome bogalju, i ako smijem danas sjediti za vašim stolom, imam da zahvalim u prvom redu tomu čovjeku. Njegov grob običavam pohađati svake nedelje. Žalibože je prerano za me umr'o; ali mi je ostavio zapis, koji je bio za mene od neprocjenive vrijednosti.«

»A smijem li saznati, kakav je to zapis bio?« zapita gospodin Bornhold radoznalo.

Rječito ocrta sada Pavao dobra svojstva svojega staroga prijatelja, kako ga je on doveo na put rada, i kako su ga njegovi nauci kao štitili sve do današnjega dana.

»Smijem li vas jedamput pratiti, kad budete išli na groblje?« zapita Hedviga tiho, kad je mladić zamuknuo.

Vrlo rado, ako tvoj otac dopusti.«

Trgovac kimne. »Divni su putovi Gospodnji,« ponovi zamišljeno.

»Kako je bilo moguće, da se je vatra onda za bijela dana tako brzo raširila, a da nije bila prije otkrivena?« zapita Pavao, pošto je razgovor neko vrijeme zapeo. »Noću bih prije razumio.«

Gospodin Bornhold sažme ramenima. »Potpuno razjašnjeno nije to još ni danas. Ako je netko sagove, zastore i pokućstvo polio prije petrolejem ili naftalinom, onda je dakako morala cijela kuća za nekoliko minuta planuti. — Sumnja, da je podmetnula vatru, pala je onda na jednu pređašnju dadilju Hedviginu — mi smo je zvali stara Marta — koju sam poradi pijanstva morao otpustiti. Malo prije požara bila je kod Hedvige i molila je od nje novaca; ali ona svečano i odlučno još danas tvrdi, da je nevina. Onda je ona osumnjičila jednoga čovjeka, koga da je srela u prvom katu na stubama, kad se vraćala od moje kćeri. Ona je bila doduše zatvorena, ali poslije mojega povratka na moju želju opet puštena na slobodu. Ona je prisegla, da ne će prije mirovati, dok opet ne nađe čovjeka, kojega je prije provale požara vidjela u mojoj kući.

»A možete li slutiti, ko je mogao biti onaj čovjek?« pitaše mladić dalje.

»Spočetka sam sumnjao, ali sam se doskora uvjerio, da mi je sumnja neosnovana. U mojoj kući bijaše namješten neki Bradford, koga je najedamput nestalo, dok sam boravio u kupkama. Njemu je bilo poznato, da sam ovdje u svojem stanu čuvao kasetu s vrijednosnim papirima, i kako se nijesam nikad pravo u njega pouzdavao, porodila se u meni sumnja, da je kasetu ukrao i onda kuću zapalio. Ali ti papiri dosad još uvijek nijesu isplaćeni, pak je zato moguće, da su oni zajedno s kućom izgorjeli. Njihova vrijednost nije bila osobito velika, i zato sam doskora pregorio njihov gubitak; ali kaseta sadržavaše također nekoliko obiteljskih isprava, koje se ne dadu nadomjestiti, a taj me gubitak još danas boli!«

»Ime Bradford već mi je Mr. Konrad jedamput spomenuo,« reče Pavao. »Ako se ne varam, to je on stanovao u mojoj sobi, dok je bio kod vas namješten.«

Trgovac kimnu. »Istina.«

Objed se međutim svršio. Gospodin Bornhold napuni još jedamput čaše i dignuvši svoju reče: »Vi, moj dragi Radiću, postali ste mi vrlo bliz otkrićem, što ga je moja kćerka na vama učinila, i ubuduće ne ću vas više držati samo valjanim, vjernim i marljivim radnikom u mojoj kući, kaki ste dosad uvijek bili, nego i svojim prijateljem, komu sam vrlo veliku zahvalnost dužan. Ja vas molim, da ovdje ulazite i izlazite, kao da ste kod kuće. Svake vas nedjelje očekujem na ručak, ako ne namjeravate što drugo činiti. Kucnimo se sve troje na dobro prijateljstvo. Na dobro prijateljstvo uvijek!«

Jasno zazvečaše čaše; onda stisne mladić dirnuto i ne mogući ni riječi kazati ruku trgovčevu.

»I meni morate pružiti ruku,« reče Hedviga, i kad je Pavao učinio prema njezinoj želji, zagrli ga djevojka oko vrata i poljubi ga u usta; ali onda se zacrveni i pritisnu uz oca. »Zar ne, oče, on je baš tako, kao da mi je brat? Ta Alfred se još uvijek ne vraća kući,« dodade ona uzdišući.

Gospodin Bornhold joj podraga kosu. »I on će doskora biti kod nas,« reče on tiho. »Zaboravit ću, što se nekoć dogodilo.«

»A sad dođite sa mnom, dragi prijatelju,« zamoli Hedviga i uzme mladića ispod miške. »Zar ne, oče? Ja mu moram sada pokazati cijelu našu kuću i vrt, i moju zamorčad i golubice, i moju sobu sa svim prekrasnim stvarima. A i Kristijana ga mora pozdraviti. I ona će ga možda opet prepoznati, premda veli, da ga je onda jedva vidjela, jer je od straha i užasa za-

tvorila oči i glasno zavikala, kad je onako smiono skočio od slabe grane, koja se lomila, k prozoru.«

»Idi samo, kćerkice,« nasmije se trgovac. »To jest, ako naš dragi Radić ima volju, da te prati.«

Pavao je to rado činio.

»Ali se žurite djeco,« poviče za njima gospodin Bornhold, kad su ostavili sobu. »Ja ću dati zapreći, pak ćemo se odvesti u naš novi zaselak i gledati, hoćemo li moći druge nedelje u nj se useliti.«

»All right, tatice!« Kličući odskakuta djevojčica naprijed, a Pavao pođe za njom.

Najprije pođoše u kuhinju Kristijani. Stara si obriše brzo u pregaču tvrde, izrađene ruke i uhvati suznih očiju, ne govoreći ni jedne riječi, desnicu, koju joj je Pavao s nekoliko prijaznih riječi pružio. Najvoljela bi bila mladića zagrliti. Već je i hotjela da to učini; ali joj se valjada to nije činilo pristojno, zato se samo nijemo nakloni gladeći mu ruku.

»Ubuduće će svaku nedjelju k nama dolaziti,« reče Hedviga sva sretna, i odvuče svoga prijatelja u bašću. — Ovdje se morao diviti zamorčadi s njihovim mlađima i popeti se na golubinjake, da broji jaja u gnijezdima; onda su išli uza stube i niz stube po cijeloj kući, a uzato je djevojče neprestance brbljalo tako neprisiljeno, kao da se već mnogo godina pozna s Pavlom.

»Otac će mi kupiti malenoga konja jahača, kad budemo stanovali u našoj vili,« reče ona, kad su se opet vratili ka gospodinu Bornholdu. »I vi morate onda imati konja; ja ću oca zato moliti, da me uzmognete svakamo pratiti. O, to će biti lijepo! Ako ste bili umjetni jahač, onda zacijelo znate izvrsno jahati. Hoćete li me učiti? Onda ću sigurno brzo naučiti.«

Mladić joj vrlo rado obeća, da će je poučavati u jahanju, ako to otac dopusti.

»Zar ne, tatice, ti ćeš i njemu kupiti konja i dopustit ćeš, da mi pokaže, kako se lijepo i sigurno jaše?« kikne ona, žureći se pred svojim prijateljem u sobu.

»Bit će tako, ako te to veseli,« nasmije se trgovac. »Ali sad naprijed, Hedviga! Šeširić na glavu, i obuci kabanicu. Nemoj zaboraviti, da uzmeš sa sobom i topal rubac; prema večeri bit će hladno.«

Dok je djevojka izvršivala nalog očev, dotle su se i gospodin Bornhold i njegov gost također spremili za vožnju; onda uđe sve troje u udobna kola, pred kojim su dva mlada, va-

trena konja nestrpljivo prednjim kopitima udarali o zemlju, i onda polete kroz ulice gradske izvan grada.

Hedviga i njezin otac natjecali su se, da zabavljaju Pavla; i malo po malo izgubi on i posljednji ostatak plahosti. On počne također veselo brbljati, i prije nego li su mislili, bili su u zaselku, koji je bio nedaleko obale u krasnom parku.

Sada pregledaju točno sve, i trgovac izrazi svoje potpuno zadovoljstvo s uredbom kuće.

»Da, sad je sve spremno, da se uselimo, a još nijesam našao zgodnoga upravitelja za svoj naselak,« reče on, kad je sio nakon duge šetnje s mladićem u velikom stakleniku, s kojega se moglo vidjeti daleko u park preko lijepih, zelenih tratina, dok je Hedviga brala za kitu cvijeće s mnogih, lijepo uređenih gredica. »Ja želim starijega, oženjenoga, što obrazovanijega čovjeka, koji bi imao nadzor i nad vrtlarom i njegovim pomoćnicima. Kako ste opazili, nalazi se na južnoj strani parka voćnjak, koji će mojemu posjedu nositi nekakovu korist. Ako slučajno čujete za takova čovjeka, onda mislite na me. To je mjesto kao stvoreno za čovjeka, koji teži za mirnim životom, što mu ipak još daje kojekakova posla.«

Večer se približavala, i gospodin Bornhold sjeti na odlazak. Doskora su se vozila kola sa tri putnika opet u grad.

Došavši u Fift-Avenue-ju oprosti se Pavao otklonivši sa zahvalnošću ponudu trgovčevu, da će ga dati odvesti do South-street-a.

Hedviga mu zatakne jednu od najljepših ruža u zapučak njegova kaputa i reče: »Drugu nedjelju nas možete opet pohoditi.«

»Na to i ja sigurno računam, dragi Radiću,« reče gospodin Bornhold, stisnuvši srdačno mladiću ruku. »Drugu nedjelju dođite jedan sat ranije nego danas. Mi ćemo se onda zajedno odvesti u vilu, pak ćemo ondje ručati. — Sutra ću govoriti sa svojim odvjetnikom o vašim izgubljenim roditeljima. Nadajte se dobru! Bog će nam pomoći, da ih nađemo.«

»Laku noć! Laku noć!« čulo se ponovo s obje strane; onda pođe Pavao zadovoljno prema svojemu stanu. Vrijeme je bilo tako krasno, da je hotio da prođe pješice taj dugi put, i tako je istom vrlo kasno došao do poslovnice.

Kad je mladić hotio da turi ključ u ključanicu od vrata, što vode u stražnji dio skladišta, naiđe na zapreku. »Je li možda Mr. Konrad zaboravio izvaditi ključ, kada je vrata zatvorio?« mrmljaše on, i jače turi svoj ključ u ključanicu. Nakon duga, uzaludna napora klizne se napokon ključ u ključanicu, i u isto

vrijeme padne za vratima nekakav predmet na tla. »Čekaj Konradiću!« reče sam sebi mrmljajući. »Ja ću ti se sutra narugati, da se nijesi sasvim trijezan kući povratio.« On zatvori vrata i pođe dalje. — Kad je stupao preko dvorišta, učini mu se na čas, da je vidio svijetlo na lijevoj strani u pivnici jednoga skladišta, koje se upotrebljavalo samo za čuvanje starih užeta poradi tijesnoga prilaza i malenoga prostora. On stane i pogleda oštrije. — Sad je zasvijetlilo još jedamput za malenim prozorčićima, pokrivenim prašinom i paučinom. — Za čas bijaše na ulazu u pivnicu i brzo sađe niza stube.

U jednom kutu, iz kojega bijahu maknute sve vreće, klečaše čovjek duboko prignut. Do njega stajaše tatska svjetiljka.

Jednim skokom pograbi mladić provalnika za šiju i potegne ga natrag.

Poviknuvši pruži čovjek ruke natrag, da se odupre; ali već je ležao na leđima, a ruke bijahu pod njim.

U slijedeći tren prebaci mu Pavao jedno od starih užeta oko vrata. »Ne mičite se, inače ću vam zakrenuti vratom!« reče on i obavije što je brže mogao dugim užetom gornje tijelo ležećega, kojemu je jednim koljenom kleknuo na prsa.

Čovjek bijaše kao uzet. Istom, kad je mladić počeo i noge mu obavijati užetom, pokušao je, da to zapriječi; ali nije bio dorastao jakosti svojega protivnika i čas zatim nije se mogao više ni ganuti.

»Tako! a sad ćemo pogledati, tko se je to usudio uvući ovamo po noći,« reče Pavao odahnuvši. On uzme svjetiljku i baci popuno svijetlo njezino na lice svezanoga. Pređašnji konjušnik cirkusa Ferenzi-ja ležaše pred njim. »Mr. Gidding. Vi ste to?« klikne presenećeno.

»Da, ja sam,« stenjaše on. »Ja sam došao danas poslije podne ovamo, da vas potražim. Međuto je ostavio netko kuću, i ja budem zatvoren. Ovdje u pivnici hotio sam da prenoćim.«

»Vi lažete, lopove!« krikne mladić srdito. »Vi ste sami zatvorili vrata i ostavili ključ u ključanici, da vas nitko ne uzmogne slijediti. Vi ste prosti tat, i ništa drugo!«

»Ja ću vam povratiti novce, koje sam vam u Omahi oteo; onda me pustite,« govoraše Mr. Gidding hrlo. »Uvijek me je zato grizla savjest, i — — — —«

»Dakle ste me v i okrali?« prekine ga Pavao presenećeno.

Konjušnik progunđa kletvu kroz zube. »Lopov krčmar mi je rekao, da vi slutite, tko vam je ispraznio blagajnu. — Nu da, ja sam to bio. Bio sam onda u najvećoj nuždi.«

»I opet lažete! odvrati mladić. »Ta gdje vam je bio novac, što ste ga oteli ravnatelju Ferenzi-ju?«

»Novac? Novac?« ponovi Mr. Gidding bijesno. »Lopov! Marke i lim bijahu u vrećama, koje sam teško sa sobom odvukao.

»Kamo sreće, ako ste sad istinu govorili,« nasmije se Pavao. »Ja se sjećam, da se Ferenzi nije baš vrlo žalostio poradi gubitka. — Ne, vrijedni Mr. Gidding. Vi ćete ovdje ostati, a sutra ću vas predati gospodinu Bornholdu; on će vas dati staviti pod ključ, jer bez razloga se nijeste uvukli ovamo. Policija će još onda s vama govoriti poradi napiljenoga trapeza i saznati, nijeste li vi ipak onaj Wilson, po kojemu sam izgubio svoje rodielje.«

»Ne, ne! Od toga me spasite,« zajauče konjušnik. »Ja ću vam priznati, da sam ja Wilson. Ja znam, gdje su vaši roditelji. Ja ću vam ih dovesti, vi ćete ih opet vidjeti.«

»Čovječe! Govorite li istinu?« zapita mladić dršćući od uzrujanosti. »Gdje su mi roditelji? Žive li još doista? Jesu li zdravi?«

»Vi ćete to saznati, čim me pustite,« odgovori Wilson. »Ali samo onda; samo onda! Ako me predate sudu, onda neka me vješaju; ja ne ću reći nijedne riječi. — Sad birajte!«

Pavao lamaše zdvojno rukama; ali samo čas bijaše neodlučan; onda se zastidi poradi toga i reče odrešito: »Vi ste se ovamo ušuljali, i zato je moja dužnost, da vas predam gospodaru ove kuće. Pri tom ostaje!«

»Kuga neka odnese vas i vašu dužnost!« poviče Wilson, i nastojaše silom da se oslobodi spona; ali izvan sebe od bijesa spozna doskora svoju nemoć. Sad je još jedamput molio i zaklinjao, da ga pusti. »Što vam može biti do toga, da me sud osudi na kazan zatvora, što sam vašega oca onda prevario. Njemu je valjada bilo sasvim drago, da mu nijeste bili više na teret, inače bi se bio za vas brinuo.«

»Šutite, jadniče!« klikne mladić s prijezirom. »Ako se moji roditelji nijesu više za me brinuli, mora to imati svoj razlog, a ne bih se čudio, da ste ih vi kakovim lopovlukom u tom spriječili. — Ja se radujem, da sam vas — — —,« on zašuti.

Brzi se koraci približavahu i odmah zatim stupi Mr. Konrad uzrujano u pivnicu. »Što se tu događa?« zapita on začuđeno.

»Uhvatio sam lopova, koji je upotrijebio tuđe ključeve, da se ovamo ušulja,« odgovori Pavao.

Nadglednik pregleda negve ulovljenikove. »Bogami, toga ste dobro svezali. Ja se divim vašoj jakosti, Mr. Radić,« nasmije se on. »Počekajte časak. Donijet ću ključ od pivnice.«

Wilson psovaše i proklinjaše. »Vaši će roditelji propasti!« zaviče vidljivo u strahu. »Oni su svoje zadnje novce potrošili i već trpe veliku oskudicu. Vi biste ih mogli od propasti spasiti, ako biste htjeli.«

Mladića su doduše uznemirivale ove riječi; ali on se tješaše tim, da je taj lažac i sada govorio neistinu. — Kad se Mr. Konrad povratio s ključevima, uzme Pavao svjetiljku i ode; ali ganut milosrđem vrati se još jednoć k svezanomu i turi mu nekoliko vreća pod glavu, koja je ležala na hladnoj, vlažnoj zemlji; onda pođe za nadglednikom, koji je zatvorio vrata od pivnice.

Pošto je Pavao ukratko ispripovijedio, kako je zatekao provalnika, pođoše on i Mr. Konrad spavati. — Mladić je istom prema jutru zaspao, i onda mu nije bio san tvrd i ugodan. Zli su ga sni mučili i češće se od njih naglo prenuo. Vidio je svoje roditelje u nuždi i nevolji, a on je sam sjedio u tamnici umjesto lopova Wilsona, ne mogući im pomoći. — Bio je veseo, kad je došlo vrijeme, da se ide na posao.

Nadglednik bijaše već budan. »Kao egipatska mumija leži taj lopov u pivnici,« reče on Pavlu. »Moj prvi put bijaše danas k njemu: onda sam Petra Heinzmanna poslao ka gospodaru, da mu javi, što se je prošle noći dogodilo.«

Skoro zatim dođe gospodin Bornhold. On je odmah dao zapreći kola, te se odvezao u posao s Petrom Heinzmannom.

Mladić mu pođe ususret i javi mu ukratko, da je ulovljenik konjušnik cirkusa Ferenzi-ja, nadalje tat njegova novca u Omahi i napokon onaj Wilson, koji je njegove roditelje prevario.« —

»To je lijepo otkriće!« odgovori trgovac. »Ai kako ste sami svladali lopova i još ga svezali , to ne mogu pojmiti. Valjada ste radili kratko i odrešito, kako je to vaš običaj,« dodade smiješeći se.

»Mr. Radić iščupao bi drvo, pa mu zato nije bilo teško svladati takova lopova,« reče Mr. Konrad, dok je s gospodinom Bornholdom, Pavlom i više radnika koračao prema pivnici.

Wilson ih dočeka s kletvama. »Kuga neka vas sve skupa odnese!« krikne on škrgućući zubima. »Ne zijajte u me, kao da sam kod Barnuma izložen. To je jeftina zabava.«

»Glas mi je vrlo poznat,« promrmlja trgovac zamišljeno; a onda upita glasno: »Znate li, gdje se nalaze roditelji ovoga mladoga čovjeka, koje ste vi prevarili?«

»Znam vrlo dobro,« odgovori svezani; »ali ako me ne pustite, ne će to nitko saznati, a onda možete tražiti, dok ne pocrnite; naći ih ne ćete. Ako se ne požurite, da ih izvučete iz blata, u koje su dospjeli, to će ih doskora u kakovom zakutku zakopati.« Podrugljivo se nasmije, kad je vidio, kako se Pavao stenjući odvratio.

Pred pivnicom sakupili su se brzo ostali radnici. Sad nastane među njima gibanje, i kroz njih se protura žena sijede kose i nagrešpana, vrlo crvena lica.

»Pustite me k uhvaćenoj ptičici!« zaviče ona hrapavo. »Ja hoću da vidim, je li to onaj čovjek, koji se ovdje jučer pred kućom više puta šuljao, kao da hoće unutra. Ako je to isti, onda imam gospodinu Bornholdu nešto u četiri oka reći.«

Wilson se prepane čuvši taj glas, i kad je ona sad stupila u pivnicu, i ne pazeći na druge, nagnula se nad njim, problijedi kao mrtvac.

»Što tražite vi ovdje, stara Marto?« upita je trgovac osorno.

Smijući se ispravi se žena. »Hoću da vam kažem, gospodine, ako još neznate, da ovdje, lijepo svezan, leži vaš pređašnji namještenik Bradford, koji vam je onda zapalio kuću,« reče ona oholo.

»Vi lažete!« zaurla svezani. »Ta je žena kao uvijek pijana.«

»Kao prije nažalost vrlo često, hoćete da rečete,« reče stara Marta žalosno. »Da — pijanica sam bila, ali palikuća ne, i otkako sam gospodinu prisegla, da ću vas tražiti, nijesam se više ni takla whisky-a. Sad sam se već od pića odučila, i sad mrzim na to vražje piće.«

Oči gospodina Bornholda počivahu čvrsto na uzniku. »Da, sad ga prepoznajem, premda je obrijao bradu i nafarbao kosu. Pogledajte, da li se na njegovoj lijevoj ruci nalazi modra zvijezda.«

»I ja ga opet prepoznajem,« kimne nadglednik, okrene uznika na stranu, pokaže njegovu ruku i reče: »To je gospodine, što želite.«

»Heinzmanne! Idite po policiju,« zapovjedi trgovac ukratko. — »Zasada vas sve molim, da šutite o tom, što se dogodilo, dok ne prijavim stvar sudu. Umolite i ljude vani za to, Konrade. — A za vas, stara Marto, brinut ću se ubuduće, ako mi

obećate, da ćete ostati trijezni. Dođite danas poslije podne k meni u poslovnicu.«

Stara kliknu od veselja i htjede gospodinu Bornholdu poljubiti ruku, ali on joj toga ne dade. »Dobro, dobro! Idite i javite se kod mene u označeni sat.«

U taj čas dođe s Petrom Heinzmannom jedan stražar, kojega je on pred kućom zatekao.

»Vama predajem toga čovjeka, da ga stavite onkraj brave,« obrati se trgovac k njemu. »A sud ću sam obavijestiti.« Stražar kimne. »All right, Sir! Odmah će od straže doći više mojih drugova.«

»Onda dođite, ljudi,« reče gospodin Bornhold sakupljenima. »Mi ovdje nemamo više ništa tražiti.«

GLAVA DVANAESTA.

SASTANAK.

Dojduća nedjelja bijaše za Pavla puna tjeskobne brige. Kad su u ponedjeljak ujutru četiri stražara odvela uznika, otišao je i gospodin Bornhold, te se istom oko podne zlovoljan povratio. Poslije podne morao je mladić mjesto gospodina Uchtmanna, kako se to u posljednje vrijeme često događalo, u jednoj banci jedan posao uraditi, i kad se navečer malo prije, nego se posao svršio, povratio, javi mu stari knjigovođa, da je trgovac otputovao.

»Mi smo dobili pismo od Salamona Brothersa u Chicagu,« reče on. »Nazočnost našega gospodara je ondje nuždna kod obavljanja nekakve veće prodaje, a budući da mora valjda još posjetiti Smitha i Wilkinsa and Cie u Buffalu, to je moguće, da se ne će prije subote povratiti. Do onda je sve uredio.«

Pavla se ta vijest vrlo neugodno dojmila. Baš sada, kad je Wilson, ili s njegovim prеđašnjim imenom, Bradford bio u tamnici, mogao je samo gospodin Bornhold pomoći; jer ako sud preuzme palikuću, onda nije više bilo izgleda, da će on odati boravište roditelja Pavlovih. — Ponovne tvrdnje uznika, da su mu roditelji u nuždi, ipak su djelovale na mladića, i što se više nedjelja približavala kraju, to je željnije očekivao povratak trgovčev. Možda je znao njegov odvjetnik kakovo sredstvo, da prinuka Bradforda na priznanje.

Plaho je upitao u stražarnici Pavao stražare, koji su uznika bili odveli, je li već započela protiv njega sudbena rasprava. Jedan od njih bio je pripravan da se o tom obavijesti, pak mu je drugi dan rekao, da će uznik biti valjada tek druge nedjelje predan sudu. Zasada da sjedi on na račun gospodina Bornholda za bravom.

U subotu primi Pavao od trgovca kratko pismo, u kojem mu ovaj poručuje, da će se povratiti u subotu i da ga svakako — ta riječ bijaše podbrisana, — očekuje u nedjelju u određeno vrijeme u svojem stanu.

Sad je Pavao tek odahnuo, i kad je posao bio zatvoren, dođe na misao, da svojega prijatelja Johna Davisa opet jed-

nom pohodi, od koga je, otkad mu je tisuću dolara uzajmio, samo to čuo, da je napustio trgovinu cipela, pak da se samo bavi priugotavljenjem laštila za cipele. — Brzo se preobuče, i ode veseo, da je nešto našao, što će ga rastresti i prikratiti mu vrijeme. — Kad je stupao preko dvorišta, padne njegov pogled na pivnicu, u kojoj je presenetio lopova Bradforda, i odmah ga obuzme pitanje, što je on mogao tražiti u tom prostoru, u kojem nije bilo baš ništa, što bi imalo kakovu vrijednost. Bilo mu je čudno, da na to nije prije mislio, i sad mu je najedamput bilo, kao da je progledao. Možda je tamo sakrio kasetu, iz koje su papiri tek sada dobili za nj vrijednost, pošto je već više godina prošlo i kad se već zaboravilo na to, da je gospodin Bornhold prijavio, da ih je izgubio?

Mladić zapali brzo svjetiljku i siđe u pivnicu, koja je bila kao dosada nezaključana. Ondje u kutu je Bradford klečao. Brzo iz njega makne stare vreće, dok mu se nije pokazao pod, koji je bio taracan velikim kockastim kamenjem. Iz dvorišta donese veliku željeznu polugu, i pošto je skinuo kaput, počne u kutu dizati jedan kamen. To mu pođe za rukom, ako i doista teško; lakše se maknuo drugi i treći kamen; ali pod njima bijaše samo crna zemlja. Kad se još četvrti i peti kamen digao i maknuo s mjesta, a da nije kasetu otkrio, zabode polugu srdito u meko tlo. Tu mu se učini, kao da je željezo naišlo na nešto tvrdo. — Mladić se grozničavo uzruja. Nije hotio ni da ide po lopatu. Rukama stane kopati tlo, i odmah zatim posvijeti svjetiljkom u udubinu. Za'rđali poklopac kasete pokaza mu se iz zemlje.

Još je neko vrijeme Pavao živo dalje radio; onda je mogao kasetu dignuti. »Našao sam! Našao sam!« klicaše on. »Kako će se gospodin Bornhold veseliti, kad mu sutra donesem ono, što je mislio da mu je zauvijek propalo. — Brzo poravna opet zemlju i stavi kamenje na pređašnje mjesto; onda odnese kasetu u svoju sobu. — Sad više nije imao volje, da danas izađe. Brzo legne u krevet, i radost poradi uspjeha učini, da je noćas prvi put u ovoj nedjelji opet tvrdo i mirno spavao.

Sutradan se probudio vrlo rano kao preporođen. Polagano se obuče i pošto je očistio kasetu od blata, zamota je u jak papir i sakrije pod pokrivala i odijela u svojem ormaru za odijelo; onda ostavi kuću i ođe kroz prazne ulice prema groblju.

»Do bijesa! Danas ste valjda s kokošima ustali gospodine Radiću?« reče vratar, star čovjek, koji je, pušeći svoju lulu, stajao pred svojom kućicom na ulazu u groblje i kimnuo mladiću, pošto su se prijazno pozdravili. »Ali i jest danas

divno jutro. Dvostruko ga uživam,« nasmiješi se on i pokaže na lulu. »Napunjena je vašim duhanom. Taj prija!« On pucne jezikom. »Divno!«

»To me raduje, Mr. Patrick,« odvrati Pavao. »Samo veselo pušite. Ja ću vam još više od te vrsti donijeti.«

»Vi ste predobri, gospodine,« reče starac i makne smeteno kapicu. »Nije baš sasvim pravo, da me uvijek tako marljivo opskrbljujete tim zeljem«

»Ne smijem li vam iskazati svoju hvalu, da držite vazda u najboljem redu grob Marka Mandića?« zapita mladić.

»Danas ćete na njem naći dva lijepa vijenca,« reče Mr. Patrick i otpuhne nekoliko gustih dimova. »Jedan je donijela lijepa, plavokosa djevojčica u pratnji starije gospođe, koja je valjada bila drugarica male.«

»Hedviga!« klikne mladić presenećeno i veselo.

»Kako se zove, to ne znam,« nastavi starac. »Bila je mala, ljepušna djevojčica. Ona je došla k meni držeci vijenac objema rukama, i zamolila me je, da joj pokažem grob Marka Mandića, prijatelja Mr. Radića!«

»Patrick! Kava je gotova!« začu se ženski glas iz unutrašnjosti kućice.

»Evo me već, majko,« odvrati starac, ispraznivši svoju lulu. »Drugi vijenac donijela je krupna gospođa u pratnji visokoga, vitkoga, već starijega gospodina. Ja sam oboje vidio samo izdaleka,« reče on, ulazeći u kuću. »Dobro jutro, gospodine, i ugodni blagdan!«

»Hvala, hvala, Mr. Patrick!« Brzo pođe mladić dalje. »Krupna gospođa?« mrmljaše on. »Je li to možda majka Planinšak? Ali tko bijaše taj gospodin?« —

Bršljanom obrastao grob Marka Mandića ležaše u sjeni žalobne vrbe, koju je Pavao zasadio, kad se povratio sa zapada. Drvo se ovoga ljeta lijepo razvilo, i grane mu dopirahu već gotovo do zemlje. Uz deblo bijaše prislonjena klupa od naravnoga drva. — Mladić sjedne na nju, i pošto je promotrio vijence, mislio je i danas kao svagda na vrijeme, što ga je nekoć proživio s bogaljem.

Naokolo cvrkutahu ptičice u drveću i kao iz velike daljine čula se je mukla tutnjava i šum iz grada.

Istom nakon dugo vremena ustade Pavao opet, i duboko zamišljen ostavi groblje i hodaše lagano, a da sam nije znao, kuda ide, prema središnjem parku. Kad je to opazio, stane brže naprijed koračati. Je li mogao vrijeme dopodne ugodnije

sprovesti, negoli da se naslađuje krasnim nasadima, kojima su se stanovnici New-Yorka s pravom mogli ponositi.

Skoro je došao do cilja, i budući da još nije ništa jeo, naruči sebi doručak u jednoj od velikih gostionica, koja je bila uz jedno jezero, okruženo liticama, pećinama i sočnim zelenilom, u kojem veselo plivahu labudovi i patke.

Samo je malo gospode i gospođa još sjedilo za mnogim okruglim, mramornim stolovima; ali su neprestance dolazili novi gosti, dok je mladić s dobrim tekom jeo naručeni »Ham and eggs«* i pio svoju kavu. Svi su bili zadovoljni i veseli, i svagdje se radosno brbljalo, šalilo i smijalo.

I Pavla ostavi nemir i briga, koja ga je u zadnje vrijeme neprestance morila. I njemu se činilo, da nema biti baš zašto žalostan. Dakako, tomu je mnogo doprinijelo divno, svježe jutro i sunce, koje je sjajno s neba bacalo svoje zrake na zemlju; ali i danas ga je umirio opet jedan od dobrih savjeta Marka Mandića, kad je prije misleći na svoje roditelje sjedio kraj groba bogaljeva. »Uzdaj se u Boga!« —

Baš je hotio da ostavi svoje mjesto, da se prošeće po parku, kadli pristupi k njegvu stolu čovjek sa sjajnim kotlićem te mu u bečkom dijalektu ponudi: »Izvolite li bečkih kobasica?«

»Isuse, Marijo i Josipe! Pa to je Pablo!« nastavi on vrlo presenećen.

»Franjo Loni! Je li moguće? Kako dolazite ovamo?« klikne mladić začuđeno i veselo mu pruži obje ruke.

»Kako ovamo dolazim? Na svoje dvije noge,« nasmije se clown, i njegovo se lice kao prije razvuče i postane vrlo smiješno. »Da, samo me gledaj! Ja sam postao sasvim čestit čovjek. Već sam osam dana u New-Yorku, i da sam imao vremena, bio bih te već posjetio. — Ali kako mogu kazati, »ti« odraslome čovjeku — bio bih v a s posjetio; ali imao sam mnogo posla sa svojom trgovinom. Ja prodajem sve, što je prošlo kroz dim, i ljudi su morali odmah opaziti, da Franjo Loni nuđa samo lijepe i dobre stvari, jer od jutra do mraka pun mi je dućan tako, da već moram misliti, da si potražim pomoć. — U nedjelju, dok traje služba Božja, zatvoren mi je dućan, ali kako ne mogu nikad dosta zasluživati, to sam došao na misao, da prodajem bečke kobasice. Premda je još rano, ipak sam ih već dosta prodao. — Ali eto govorim o svojim poslovima, a ne pitam, kako je vama i kako vam je cijelo vrijeme bilo. Nemojte mi zamjeriti i misliti, da vam nijesam više onakav prijatelj, kako sam bio.«

———

* Izg.: häm änd egz (sitno srezana šunka s jajima prženima na masti).

»Meni je dobro, i rado vam danas priznajem, da hvalim Bogu, šo nijesam ostao pelivan,« odgovori Pavao ozbiljno i Ponudi Franji Loni-ju, da sjedne, što je ovaj tek nakon duga nećkanja učinio.

»To me vrlo raduje,« klikne on. »No? Jesam li imao pravo? Nije li sasvim drugo čustvo raditi nešto pošteno, nego da čovjeku urla svjetina?«

Mladić kimne i stisne mu ruku. »A sad mi prije svega pripovijedajte, što rade vaša gospođa i Franić?«

Najedamput nestane veselosti iz lica clownova i žalosno oborivši oči reče: »Moja me je draga ženica morala ostaviti. Laka joj zemljica! — Vi znate, da je onda od onih crljenih ugursuza dobila udarac u leđa. Odonda je vehnula kao cvijet, koji nema vode; sa svim tim ipak ju je njezina umjetnička krvca opet gonila na konja. Moje opomene nijesu ništa koristile. Jednoga dana iznijeli su je bez svijesti iz maneže, i crvena krv tekla joj je na usta. Tri dana poslije sahranili smo je. To je bio konac pjesme. Njezina prababa, njezina baba, njezina majka, sve su umrle u svojem zvanju. Moja draga ženica nije bila iznimka,« dodade on uzdišući.

»Siromašni čovječe,» reče Pavao samilosno.

Franjo Loni obriše lijevom rukom vlažne oči, i smiješak mu razvedri tužno lice. »Ali moj Franić! To je postao dečko! — No! Kad njega vidite, onda morate reći, da takova momka još nije bilo!« nastavi on živahno. »On trči, da ga je radost gledati, a brblje baš tako, kao da mu slušam mamicu; a oči, uvojke i malena ustašca ima od nje, i kad me svojim ručicama obujmi oko vrata, pa mi veli tata, onda ne znam, bih li od radosti plakao ili se smijao. — Spočetka sam mislio, da ne ću moći živjeti bez svoje drage ženice, i uvečer kod predstava skakao sam u svom luđačkom odijelu, ko da sam poludio. Ljudi su se smijali do suza, a ja sam međutim svoje gutao; ali — hvala dragomu Bogu, — moj mi je Franić pomogao, da sam i prvo teško vrijeme nekako preturio. Kad mi je srce hotjelo da pukne, poletio sam k njemu, i njegova je zasluga, da sam malo po malo opet postao pametan čovjek.«

»I sad je Franić kod vas?« zapita mladić.

»Isuse! I vi to još ne znate? — Ravnatelj Ferenzi prepustio je svoj cirkus glasovitom Gerovelli-ju, koji je oženio Arabelu, sestru Ferenzi-jevu, pak se pred tri dana sa svojom ženom preselio u New-York.

»Sa svojom ženom?« ponovi Pavao začuđeno. »Ta on nije bio oženjen.«

»Ali sad se oženio,« nasmije se Franjo Loni; »a njegova žena nije nitko drugi nego vaša pomajka, o kojoj ste mi vi prije toliko dobra pripovijedali.«

»Gospođa Planinšak!« usklikne mladić presenećeno.

»Da i ovo dvoje uzelo je mojega Franića k sebi, i kod njih će ostati, dok ne bude veći. Do onda ću valjda s Božjom pomoći pri̇̀štedjeti lijepu svoticu, da uzmogne moj Franić nešto čestito izučiti. — Najradije bi mi bilo da postane doktor, i ja mislim, ako bude i nadalje tako pametan, da će to još i moći postati.« Loni digne ponosno glavu; ali onda naglo skoči: »Isuse, Marijo i Josipe!« krikne. »Ja tu sjedim i brbljam, kao da ne moram na to misliti da zaslužim novaca. — Vi biste me vrlo obradovali, kad biste skoro jednoć k meni došli.« I onda spomene ulicu i broj svojega dućana. »Ja bih rado opširno čuti, kako vam je bilo. Onda bismo mogli zajedno ići k Ferenzi-jevima, koji stanuju u kući vaše prijateljice; kod njih ja imam svoju spavaću sobu, da budem što više zajedno sa svojim Franićem.«

»Rado ću doći,« odvrati Pavao pripravno. »Sutra ili prekosutra doći ću u vaš stan.«

»Onda do viđenja!« reče Franjo Loni i stisne srdačno ruku svojemu mladomu prijatelju. »Moj će vas Franić vrlo obradovati.« On se vrati još jedamput. »U njegovoj nazočnosti nemojte govoriti o mojem pređašnjem zvanju. On ne smije nikada saznati, što sam ja bio. Ja se i onako već strašno bojim, da nije možda od svoje matere baštinio strast za umjetnički život.«

»Umirite se,« reče mladić tješeći ga. »Ako vaš Franić o cirkusu ne bude ništa čuo niti vidio, ne će se moći u njem razviti želja za njim.«

»Dao Bog!« uzdahne Franjo Loni. »Do viđenja!« i onda pristupi k drugomu stolu i reče: »Izvolite li bečkih kobasica?«

Pošto je Pavao neko vrijeme motrio, kako je njegov prijatelj gdjegdje prodao nešto svoje robe, odšeće se polagano u park. Misli su mu boravile kod pređašnjega clowna, koji je samo mislio na svoga ljubljenoga sina. — Kraj njega prolazile su gospođe i gospoda u veselu razgovoru i djeca skakahu klič̌ući naokolo. Ekvipaže svake vrste kretahu se po cesti, a uz njih jahahu jahači na vatrenim konjima.

Mladić se nije na to obazirao, dok nije čuo, da ga netko zove po imenu.

Uz njega stane na lakim kolima na dva kotača, pod koja bijaše upregnut jedan konj, mlad čovjek obučen u elegantno

ljetno odijelo i s visokim šeširom na glavi. »Jingo and Josy! Pavle! Ideš kao mjesečnjak,« nasmija se on i turi dug cigariš od stive sa gorućom cigarom u usta; onda prihvati uzde i bič u lijevu ruku i pruži desnu mladiću.

»John! Ti si to?« reče ovaj zatečeno. »Jučer navečer hotio sam te pohoditi. Ali, gle! Tvoj posao mora izvrsno ići, ako si možeš dopustiti, da se gospodski voziš na kolima.«

John Davis kimne. »Sjajno ide. Ako trebaš svoj novac, možeš ga dobiti kad god hoćeš. Sad imam kredita, kolikogod hoću, nuđaju mi sa svih strana više, nego trebam.«

»To me veseli,« reče Pavao iskreno. »Jesu li to tvoja vlastita kola?«

John se prigne k svojemu prijatelju i odvrati mu lukavo se smiješeći: »Konj je moj. U radnim danima vozi kola, na kojima dajem razvoziti svoje laštilo mušterijama. Kola i opremu uzamljujem si svake nedjelje od jednoga prijatelja. Kad se ovako vozim, onda svatko u meni vidi čovjeka, koji ima što da potroši, a to mi povećava vjeresiju. Sad idem stramputicama što moguće napučenijim ulicama kući, onda ću obući radničko odijelo i miješati laštilo. Doskora ću biti prisiljen namjestiti više radnika, a kadšto sanjam već o tom, kako ću parom praviti svoje laštilo; istodobno mislim još započeti drugi posao, kod kojega se dade puno zaslužiti. — No? A što radiš ti? Hoćeš li skoro postati senator? Ali šalu na stranu. Ako ti mogu u čem pomoći, onda računaj na me. Ja valjada ne trebam ponavljati, da sam dušom i tijelom tvoj.«

»Srdačno ti hvalim, dragi prijatelju,« odgovori Pavao. »Ja sam sasvim zadovoljan s onim, što imam.«

»Sprovedi me,« zamoli ga John Davis. »Pozivljem te k finom ručku i — — —«

»I zato ti hvala,« prekine ga Pavao smiješeći se. »Već sam k ručku pozvan.«

»Onda mi iskaži ljubav, pa me jednom posjeti,« reče John. — »Večerom između 8 i 9 sati naći ćeš me svagda u mom pređašnjem dućanu, u kojem još i danas stanujem. Ne smiješ mi zamjeriti, ako se dosada nijesam za tebe brinuo; ali — za mene je vrijeme novac.«

»All right!« John Davis pruži još jednoć ruku svojem pri-

»Well! Kod zgode ću te obaći.«

jatelju. »Sigurno na to računam. Baš se ne mogu finim pokućstvom pohvaliti; nu mislim, da je sasvim udobno kod mene. — Do viđenja!« On skine šešir, primi vojke u obje ruke, a bič u desnu, i naglo se odveze dalje.

Kimajući glavom gledaše Pavao za njim. »Ti si mi odveć siguran u tvom lovu za dobitkom, moj dragoviću,« mislio je on. »Po svoj tebi posuđeni novac skoro ću doći.« — Idući dalje opazi na pokrajnom putu gospodina i gospođu, od kojih se prvi živahno razgovarao s čovjekom, koji je u pokrpanom odijelu na štakama pred njim stajao. — Na prvi pogled prepozna mladić u gospodinu ravnatelja Antonija Ferenzi-ja, a približivši se i gospođu, koja se baš prignula k jednomu malomu dječaku. Bijaše to gospođa Planinšak. Brzo pristupi on k tomu paru, od kojega se baš opraštao kljasti, pošto mu je Ferenzi turio novac u ruke, i pozdravi ga skinuv šešir.

Majka Planinšak gledala je u njega nekoliko časaka u neizvjesnosti; ali onda ga zazove po imenu, i malo zatim ležaše joj na grudima.

»Pablo! Do bijesa! Ti hm, hm! — vi li ste to,« klikne ravnatelj zagrlivši također mladića. »Sad se po slučaju već danas sastajemo. Mi smo namjeravali, da vas sutra pohodimo u poslu, u kojem ste namješteni.«

Veselo i ponosno promatraše gospođa Planinšak ili — po obavijesti Franje Loti-ja — gospođa Ferenzi od pete do glave svoga negdašnjega štićenika. »Kako si narastao, sinko moj!; a uza to si postao i krasan momak, što se u ostalom moglo i slutiti,« reče ona.

»Ja vam od srca želim sreću u vašem braku,« reče i stisne objema srdačno ruku. S dobrim Loni-jem malo sam se prije sastao, On mi je sve pripovijedao.«

»Ja nijesam hotio, da mi drugi preotme tu izvrsnu gospođu,« progovori Ferenzi patetički i pogledavši smiješeći se svoju ženu takne se šiljcima od prsta oprezno svojih crnih, uzorno uređenih i nalaštenih brkova. »Dakle s Delbosom — — hm, hm! — hotio sam reći s Franjom Loni-jem, ste govorili? Evo tu vidite njegova malenoga potomka, Franića.« On pokaže dostojanstveno na dječarca, koji je s velikim, udivljenim očima gledao njemu nepoznatoga mladoga čovjeka.

Mladić digne dječaka i uzme ga u naručje.

»Ja te još nijesam nigda vidio,« reče mali i pograbi objema rukama Pavla za brkove.

»Ali ja sam te već jedamput vidio, sinko, kad si bio još sasvim malen,« odvrati mladić i pogladi dječarccu lice.

»Tako malen kao miš?« upita Franić brzo.

»No! Malo veći si već bio,« nasmije se Pavao, i obrativši se gospođi Ferenzi nastavi: »Na vas bih se morao vrlo ljutiti, da mi već gotovo godinu dana nijeste ni na jedno pismo odgovorili. Vi ste me valjda sasvim zaboravili?«

»Da, nije bilo pravo, da ti se nijesam javila; ali pošto mi je sestra u Bostonu umrla, pozvala me jedna sestra mojega pokojnoga muža u New-Orleans. Dan i noć sam je njegovala, i zato nijesam imala vremena da piše. Vraćajući se prije mjesec dana sretoh se s Ferenzi-jem u St. Louis-u, i — — —«

»Već onda, kad ste me vi, Pablo, uveli u kuću vaše pomajke, učinila je na me neizbrisivi dojam,« upadne joj ravnatelj u riječ. »Kad sam je onda opet vidio, nijesam dulje oklijevao, i kraj svojih godina — — —«

»Pfui, Ferenzi! Nemoj se uvijek dičiti svojim godinama,« prekine ga žena kao srdita. »Ti znaš, da ja to ne volim. — Sad stanujemo u mojoj kući, koju smo udobno uredili.«

»Ja sam se već dogovorio s Franjom Loni-jem, da ću sutra ili prekosutra doći po njega u dućan, i onda vas s njim zajedno pohoditi,« reče mladić.

»Onda, ako izvoliš, u utorak na večeru,« reče gospođa Ferenzi brzo. »Sutra imam pranje rublja, i to nije dan, da se gosti dostojno dočekaju.«

»Ali radi mene molim da ne pravite nikakovih osobitih priprava,« reče Pavao i postavi na tlo maloga Loni-ja, koji ga je sada nemilice vukao za brkove, trudeći se uzalud da ih smota u šilj. »Ako mi hoćete nešto osobito da pripravite, onda me ponudite s nekoliko renga, kao onda, kad se po poznanstvu s vašim mužem tako promijenila moja sudbina.«

»Ipak mi je drago, da ne djelujete više u cirkusu,« reče ravnatelj ozbiljno. »Ako vam ne bi pošlo za rukom, da osnujete svoje vlastito, veliko poduzeće, onda biste uvijek vrlo nesigurno živjeli. Malo ih ima, koji nijesu lakoumni, kako već obično jesu ti nestalni ljudi, i koji bi od prvoga dana svoje umjetničke karijere počeli štedjeti. Obično se veli: Kako došlo, tako prošlo. Jeste li vidjeli toga bogalja, koji nas je malo prije ostavio. To je bio jedan od najglasovitijih umjetnika u Americi. On je zasluživao na hiljade; ali je i hiljade trošio. Pad s konjem učinio je naglo kraj njegovu zvanju i njegovu rasipnomu životu, pa budući da nije ništa drugo učio, mora se prehranjivati prosjačenjem. Umjetnički život nema zlatna temelja.«

»Pa ipak ste onda meni, neiskusnu dječaku, sve prikazali u najljepšim bojama i obećali mi sjajnu budućnost!« reče dječak s prijekorom, što ga sam nije ozbiljno shvaćao.

»Ja sam krivo uradio i mislio sam samo na svoju korist,« odvrati Ferenzi zastiđeno i smeteno.

»Da, on je bio velik grješnik,« reče njegova žena smijući

se; »ali sad se iskreno kaje za sve, što je zlo uradio. Veliku je svotu odredio svake godine za podupiranje siromašnih umjetnika, i nijedan, koji se po nesreći više ne može baviti svojim zvanjem, ne odlazi od njega bez obilna dara.«

»To je lijepo i plemeito od vas,« reče Pavao pružajući ravnatelju ruku. »A sad samo još jedno pitanje: što je bilo u vrećama, koje vam je onda Mr. Gidding iz vaše škrinje ukrao?«

Ferenzi se lukavo nasmiješi. »Igraće marke i olovo. Ja sam se pobrinuo za takav slučaj.«

»Onda lopov ipak nije lagao,« nasmije se mladić predstavivši sebi živahno, kako je tat bio razočaran, kad je otvarao vreće.

»Kako? Znate li što o njemu?« zapita ravnatelj radoznalo.

»On je bio uhvaćen kao provalnik u našoj trgovačkoj kući.«

»To nije moguće!« klikne Ferenzi presenećeno.

»To je najmanje od njegovih zločinstava, kojih on mnogo ima na rovašu,« nastavi Pavao. »Ja ću vam sve opširno pripovijedati, kad utorak navečer dođem k vama. Lopov je također priznao, da je on onaj isti Wilson, koji je moje roditelje tako sramotno prevario,« doda i sjena mu preleti preko lica.

»Vas dakle nije onda prevarila vaša slutnja? Nijeste li još našli svoje roditelje? Ja se dosad nijesam usudio to pitati,« reče ravnatelj sa saučešćem. Mladić potrese glavom, i jedan čas šutilo je sve troje.

Franić, kojemu nije bilo ni najmanje drago, da se tako dugo stoji na jednom mjestu, upotrijebi tu priliku te pograbi svoga poočima za hlače, a pomajku za odijelo i stane ih vući dalje svim svojim silama vičući iza glasa: »He! Hop!«

»To ima od mene,« nasmije se ravnatelj.

Ali ga njegova žena prekori govoreći: »To ga nijesi trebao učiti. Franjo Loni uvijek se ljuti, da, žalosti, kad to čuje.«

»Draga Ružo! Ti me krivo prekoravaš,« reče Ferenzi tobože uvrijeđen. »Nehotice upotrebljavam doduše još u razgovoru ove riječi, na koje sam se nekoč priučio, a dječak ih je bez moje volje zapamtio. On je vrlo razborit.«

»Zato bi Franjo Loni i najvolio, da mu sin postane doktor,« reče Pavao smiješeći se.

»Dobri čovjek! On ljubi svoga sina nada sve,« progovori gospođa Ferenzi ganuto.

Mladić kimne. »Već odavna. — Ali sad ću se oprostiti. Ja sam kod gospodina Bornholda pozvan na objed, a moram još prije u grad u svoj stan.«

»Dakle do utorka,« reče gospođa Ferenzi. »Pa dođi odmah radije k nama. Mi ćemo već obavijestiti Loni-ja, da te ne čeka

u dućanu; jer inače bi bilo prekasno, a ti nam imaš zacijelo mnogo pripovijedati. Ja sam vrlo radoznala.«

»A ja ne manje,« reče njezin muž. »Na, Franiću! Daj ujaku ručicu!«

Franić učini, kako mu je bilo naloženo. On je dapače hrlo skinuo šešir s glave i duboko se poklonio.

»Gle, draga Ružo, to sam ga ja naučio,« reče ravnatelj ponosno. »Naučiti nekoga, kako se ima vladati, to je glavno kod odgoja.«

Gospođa Ferenzi kimne svojemu mužu već opet potpuno izmirena i zamoli Pavla, da u utorak navečer svakako dođe vrlo rano; onda se prijatelji raziđoše, pošto su se srdačno pozdravili.

Antonije Ferenzi i njegova žena pođoše dalje držeći se ispod ruke. Za njima iđaše Franić. On je našao palicu, pak je klikćući mahao njom po zraku i svaki čas viknuo svoj »He! Hop!«, dok mu gospođa Ferenzi nije srdito zapovjedila, da šuti. — Prestrašeno uhvati se mališ suknje svoje pomajke, a njegovo lice, blizu plaču, bijaše u taj čas vrlo smiješno. U taj je tren bio vrlo sličan svojemu ocu.

Mladić se požuri u svoj stan. Vrlo ga je radovalo, što se sastao sa svojim prijateljima, te je veselo mislio na to, kako će ih ubuduće često vidjeti. — S kasetom pod pazuhom ostavi kuću i odveze se u Fifth-Avenue-ju. Ondje mu javi sluga, da ga gospodin Bornhold, kojega je upravo ostavio stari knjigovođa, očekuje u pušaćoj sobi; a kad je stupio u sobu, dođe mu ususret trgovac pružajući mu obje ruke.

»U poslu je, kako mi naš dobri Uchtmann pripovijeda, za moje odsutnosti bilo sve u potpunom redu,« reče gospodin Bornhold, pošto je Pavla vrlo srdačno pozdravio.

»Na sreću nije se dogodilo ništa važno; inače bi nam zacijelo bilo teško bez vas,« odgovori ovaj i metne svežnjić na stol.

»A što mi donosite, dragi Radiću?« zapita trgovac radoznalo.

»Ja se nadam, da će vas sadržaj ovoga svježnjića obradovati,« odvrati mladić. »Dopustite, da ga odmotam.« On prereže špagu i odmota papir.

»Moja kaseta!« zaviče gospodin Bornhold začuđeno. Brzo izadi ključić i turi ga u ključanicu. Krilješteći ova popusti. Poklopac se otvori, i pod drugom bravom ležahu neoštećeni nekakovi papiri. — Hrlo ih trgovac prolista. »Sve je u tu,« reče on vrlo veselo. »Kako je došla kaseta u vaše ruke?«

»Ja sam je našao pod kamenjem u pivnici, gdje sam zatekao tata Bradforda,« odgovori Pavao.

Gospodin Bornhold udari se po čelu. »Kako je blizu bila misao, da je lopov ondje nešto sakrio, pa ipak ste samo vi nato došli. Vi ste me opet obvezali na veliku zahvalnost; jer, kako sam vam već prošlu nedjelju rekao, obiteljski papiri su za me od neprocjenive vrijednosti, — no! — a da sam i vrijednosne papire opet dobio, nije mi također neugodno,« dodade šaleći se. Sad izvadi dvije fotografije iz svojega džepa i pruži ih mladiću. »Evo vam slike lopova s bradom i bez nje. Bradu mu je prilijepio kazališni vlasuljar, ma da se on tomu otimao. Slike su određene za album zločinaca.«

Je li istina? Je li doista istina?« S ovim riječima provali u sobu Hedviga, a kad je opazila Pavla, doleti k njemu, pograbi ga za ruku i vragoljasto ga pogledavši upita: »Jeste li jutros na me mislili?«

Sad se istom sjetio mladić vijenca na grobu Marka Mandića i on reče djevojci, koja se rumenila, kako ga je obradovala.

Međutim je trgovac zatvorio kasetu u ormar, a sluga dođe i javi, da kola čekaju.

Pavao se nadao, da će se moći s gospodinom Bornholdom još razgovarati o svojim roditeljima. Sad se morao strpiti, dok ne dođu u vilu, da se uzmogne nesmetano s njim posavjetovati o tako važnoj stvari.

Hedviga je sjala od sreće i veselja. Ona je brbljala i šalila se neprestance za vožnje.

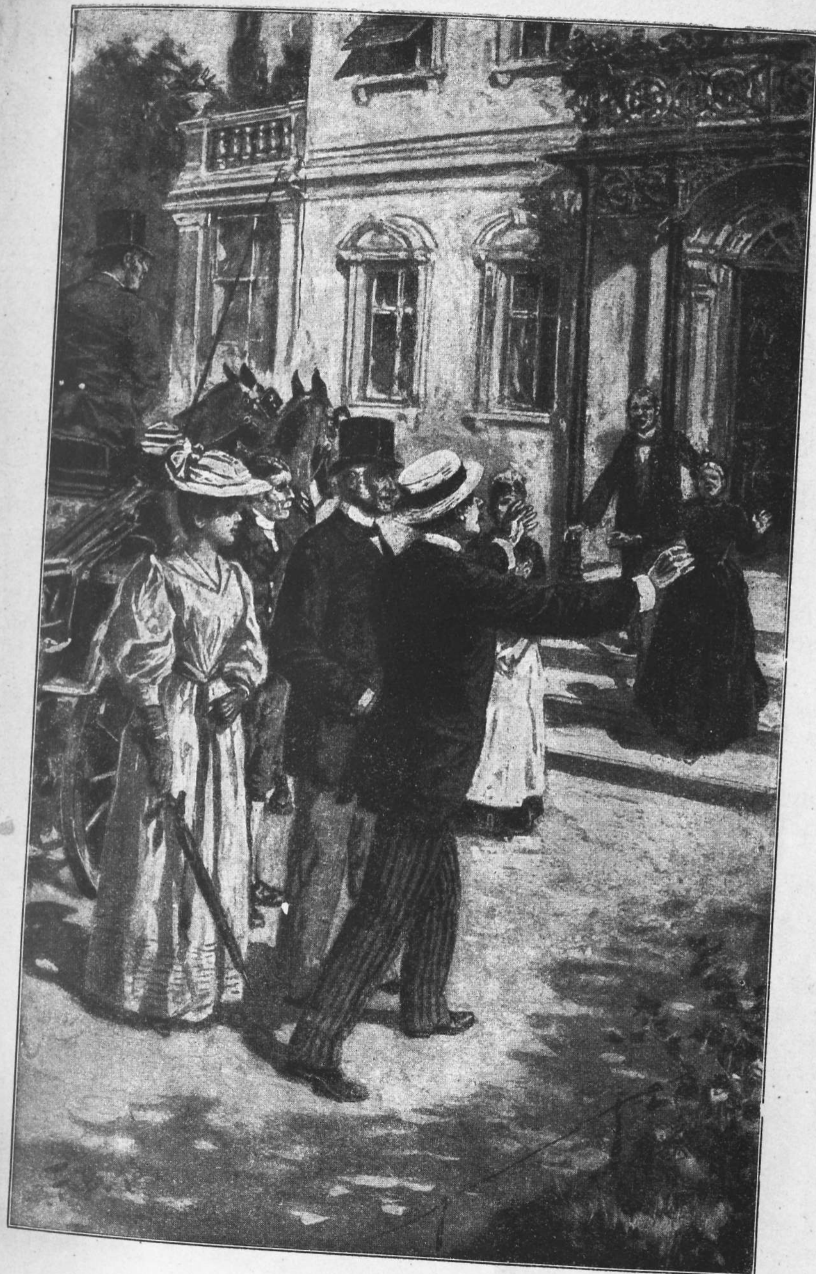
»U srijedu uvečer bila sam vani s gospođicom Drumont, koja je odmah poslije ondje ostala, da još koješta uredi,« pripovijedaše ona uz ostalo. »Vaša soba, Mr. Radiću, u prvom je katu, i kad ujutru sunce izlazi, baš vam sja u prozore. Tatica je već rekao, da ćete ubuduće morati uvijek u subotu navečer doći van i ondje ostati do ponedjeljka ujutru. A i prekrasnoga konjića ima za me u štali. Vi ćete si sami izabrati konja, rekao je otac jučer, kad je van došao s novim nadzornikom i njegovom ženom; vi da se u to bolje razumijete, nego mi svi zajedno. Zar ne, tatice?«

Imaš pravo, Hedviga,« kimne trgovac, koji je veselo slušao svoju kćerkicu.

»Vi ste dakle ipak našli nadzornika«? zapita mladić.

»Da, i čini mi se, da je vrlo zgodan za svoju službu. Nadam se, da će se i on i njegova žena i vama svidjeti, dragi Radiću.«

»Ja već sada oboje od srca volim,« reče Hedviga, »i radujem se, da ću ih opet vidjeti. — Danas će i moj konjić biti osedlan,

i otac će ga voditi i držati me, da ne spadnem s njega; jer je tatica mislio, da vi danas ne ćete za to imati vremena.«

Pavao se nasmiješi. »Što će me tako zabaviti?«

»Ja imam jedan posao za vas, koji ćete — mislim — rado vršiti,« nasmiješi se gospodin Bornhold.

»Ja vam stojim sasvim na uslugu,« reče mladić spremno.

Trgovac tr'o si je veselo ruke. »Ja sam danas tako dobre volje, kako već dugo nijesam bio. Samo jedno smeta moju radost, i to, da nam nema Alfreda. Ja sam mu u ponedjeljak telegrafirao, neka se vrati, a od mojega prijatelja dobio sam danas odgovor, da vrlo nerado otpuštaju najvjernije i najmarljivijega radnika svoje kuće, i da mole, da mu dopustim, da ostane bar dotle, dok se druga sila obrazuje, koja će ga nadoknaditi. Odmah naći potpunu naknadu da je nemoguće, ali zasada ne mogu biti bez njega.«

»Nijesam li odmah rekao, da je dobri Alfred imao najpošteniju namjeru, da marljivošću i ustrajnošću postane čestit čovjek?« klikne Pavao, a oči mu se krijesiše od veselja. »A kad će se povratiti?«

»O tom moram tek vijesti dobiti,« odgovori gospodin Bornhold i sažme ramenima. — »Ali gledajte; — kako vrijeme prolazi! — evo nas na cilju.«

Kola su upravo zakrenula kroz golema, kamena vrata, urešena cvijećem i vijencima, u drvored od staroga drveća, koji vođaše u vilu, i za čas stanu pred njom.

Hedvigina drugarica, duga, mršava gospođica s dobroćudnim, svjetlomodrim očima, stara Kristijana i jedan sluga istrčaše pred kola.

»No? A gdje je moj nadzornik i njegova žena?« zapita gospodin Bornhold.

Na vratima kuće pojavi se dvoje starijih ljudi.

Mladić, koji je s Hedvigom izašao iz kola, stajaše nekoliko časaka sa širom otvorenim, ukočenim očima kao uzet; onda poleti, kličući glasno, k tomu paru. »Oče! Majko!« klikne iz dubine svoga srca, i svladan od nenadane, prevelike radosti klone pred roditeljima na koljena. — Brzo ga oni digoše i jedno za drugim zagrliše.

Nijedno oko svjedoka ovoga prizora ne ostade suho, dapače i stari kočijaš na boku potajno si obriše rukom lice.

»Jesam li našao pravo sredstvo, dragi Radiću, da vas trajno privežem na ovu kuću?« zapita ganuto trgovac, kojemu je kćerka glasno plačući ležala na grudima.

»O gospodine Bornholde! Kako da vam ikada zahvalim?« klikne Pavao i obavije svoje ruke oko vrata trgovcu.

»Vi ne smijete govoriti o hvali, niti danas,« odvrati gospodin Bornhold, položivši ruke na smeđe uvojke mladićeve. »Vi ste jednoć stavili na kocku svoj život, da spasite život moje ljubimice, moje Hedvige. Najmanje, što sam mogao učiniti, bijaše, da sve pokušam, da vam opet dovedem vaše izgubljene roditelje.«

»Onda vam je taj Bradford ipak izdao boravište njihovo?« zapita Pavao brzo.

»Da, ali uz uvjet, da mu poklonim slobodu, odgovori gospodin Bornhold. »On je već pušten na slobodu; ali njegove slike, koje sam vam prije pokazao, zgotovit će se u nekoliko stotina eksemplara i razaslati u cijeloj Americi svim oblastima. To taj lopov znade, zato će se ubuduće čuvati da dade sudovima priliku, da ga opet hvataju. Ako se ipak dogodi, onda ne će umaći zasluženoj kazni; u drugom slučaju neka mu Bog sudi.«

Dvostruko sramotno je on s tobom i s nama postupao,« progovori Pavlov otac. »Skoro iza našega dolaska u Chicago primili smo pismo sa službenim pečatom — koji je bio patvoren, kako je kasnije dokazano —, u kojem nam se javlja, da je neki čovjek imenom Wilson i u njegovoj pratnji jedan dječak zaglavio od nekakve željezničke nesreće, o čem nas obavješćuju po želji Wilsona koju je umirući izrekao. Mi smo zato morali misliti, da si doista mrtav pa smo te i kao takvoga oplakivali, dok nijesmo dobili vijest o tebi prije nekoliko dana od gospodina Bornholda u blizini Buffala, gdje mi je pošlo za rukom da sam našao posla.«

»Onda vi nijeste bili u poslu odsutni?« zapita mladić trgovca.

Gospodin Bornhold potrese glavom smiješeći se. »Moj put bio je za vas i vaše roditelje; ali nijesam hotio da u vama probudim nade, koje bi možda bile uzaludne, i zato sam se morao poslužiti malom lažju.«

Još jedamput zagrli Pavao zahvalno trgovca; ali ovaj ga blago odbije i odvedee ga k materi, kojoj su oči pune suza s izrazom beskrajne radosti počivale na sinu; onda se obrati k staroj kuharici i doviknu joj šaleći se: »Naprijed, Kristijana! U kuhinju i spremite objed. Najbolja vina, što se nalaze u mojoj pivnici, stavite na sto. Danas se slavi sastanak. — Doonda neka roditelji sa svojim Pavlom nesmetano razgovaraju;

imat će si mnogo pripovijedati. — A ti, moja kćerkice, dođi sa mnom u štalu k tvojemu konjicu. Još neko vrijeme prije objeda možeš jahati, a ja ću voditi životinju. Nijesam li ti već jučer rekao, da će naš mili Radić danas za te imati malo vremena.«

Mladić je saznao sada, da se nigdje nije mogla naći zemlja, koju je tobože u ono vrijeme posjedovao Bradford ili Wilson, i da je on pronevjerio također novce, koji su mu bili povjereni za lokomobil i različito ratarsko oruđe, što ih je za zajedničko poduzeće imao da naruči.

»Meni je preostalo samo još malo novaca, za koje sam si doduše mogao zapadno od Omahe kupiti nešto zemlje ili započeti malenu trgovinu u kojem mjestu, što leži na pacifičnoj željeznici, koja se gradi,« nastavi Pavlov otac; »ali mi, majka i ja, osjećali smo se bez tebe tako osamljeni, da smo mislili, da moramo propasti daleko od svijeta, upućeni možda samo jedno na drugo. Mi smo zato opet otputovali u Chicago, gdje mi je napokon poslije mnogo muka i truda, pošto smo već gotovo sve svoje novce potrošili, pošlo za rukom dobiti čedno mjesto, koje nas je čuvalo od nužde. Nekoliko dobrih, poštenih ljudi, također Hrvata, koje je snašla slična sudbina kao nas, sprijatelji se s nama, i općenje s njima činilo nam je život manje nesnosnim. — Kad si još bio umjetnik, malo te nijesmo u Chicagu opet našli. Već smo stajali s našim prijateljima jedne večeri pred cirkusom, da i mi jednoć vidimo toga čudesnoga dječaka Pabla, o kojem je cijeli grad govorio; ali majka se od žalosti za tobom, izgubljenim sinom, nije mogla odlučiti, da se ide na taj način zabavljati, i tako smo ostavili prijatelje, koji su sami pohodili predstavu.«

»O zašto nijesam onda išla u cirkus!« reče majka. »Ali nije me samo odvraćala žalost za te, dragi moj sine, već i drugo neko neodređeno čustvo; ja se toga sasvim dobro opominjem.«

»Bog je tako hotio!« reče Pavao ozbiljno. — »Da — divni su njegovi putovi! On je hotio da prije sazrim za čestiti posao, da nešto postanem, nego me je opet k vama doveo. Da ste me onda našli, bio bih vam samo na teret pao, jer u cirkusu bih jedva bio ostao, a zacijelo ne bi nigda od mene postalo ono, što sam danas s Božjom pomoću. Njemu budi od svega srca hvala i slava!«

Danas upravljaju kućom C. Bornhold i Cie dva mlada, energična čovjeka: Alfred Bornhold i Pavao Radić. — Otac Alfredov povukao se od posla i živi gotovo uvijek s Pavlovim roditeljima u svojoj vili, okružen djecom svoje Hedvige, koja se udala za Pavla. — Loni-jev Franić radi u poslovnici C. Bornholda i Cie, i čini se, da će postati valjan trgovac. Njegov otac, koji je napustio trgovinu uđene robe, živi od kamata svoga malenoga imutka, i još se više diči svojim sinom nego prije. Vrlo rado govori o prošlim vremenima s Pavlom, koji često uvečer dolazi k Ferenzi-jevima, i onda svagda na stolu nađe jelo od renga.

John Davis izgubio je svojim novim poduzećem sve. Poduprt još jednoć od Pavla novcima počeo je opet praviti svoje laštilo za cipele i uspinje se sada po načelima svoga prijatelja polagano, ali sigurno stepenicama do blagostanja. Danas imade za Jersey-City-jem malenu fabriku s parnim motorom te je sada opravdana nada, da će s vremnom postati bogat čovjek.

U nedelju polazi Pavao još uvijek na grob Marka Mandića vodeći obično za ruku jedno od svoje djece, i ako ga tko zapita, tko je položio temelj njegovoj sreći, odgovori on smiješeći se: »Zapis bogaljev.«
